

QUÆSTIONES
THEOLOGICÆ

IN SECUNDAM SECUNDÆ DIVI THOMÆ,

De Jure, & Justitia,

SUB AUSPICIIS

CELSSISSIMI, ET REVEREN-

DISSIMI S. R. I. PRINCIPIS, AC

Conventus DOMINI, DOMINI *Præbendæ*

JOANNIS

Th. Min. ERNESTI, *refor.* 1744.

ARCHI-EPISCOPI SALIS-

BURGENSIS, S. SEDIS APOSTOLICÆ

LEGATI NATI, GERMANIÆ PRI-

Pro Conventu MATIS, &c. *Carolinensis*

In Alma, ac Celeberrima Univer-

sitate Græcensi, Anno M. DC. XCI.

Mense Augusto, Die 27. cum reliquis ex Uni-

versa Theol. Conclusionibus propugnatae,

DEFENDENTE

R. P. MARIANO LENDLMAYR, Ord. S.

Benedicti, in celeberrimo Monasterio Ad Montes Pro-

fesso, AA. LL. & Philos. Magistro, SS. Theologiæ

in quartum annum Auditore,

PRÆSIDE

R. P. FERDINANDO KRIMER,

è Soc. JESU, SS. Theol. Doctore, ejusdemq;

Professore Ordinario; & Inclytæ Facultatis Theo-

logicæ *Præcano* Spectabili

GRÆCII, Apud Hæredes Widmanstadij.

435

C E L S I S S I M E , A C R E V E -
R E N D I S S I M E

P R I N C E P S ,
D O M I N E , D O M I N E
C L E M E N T I S S I M E , & c .

Ave Gratius Tuis, PRIN-
CEPS Celsissime, Domine,
Domine Ordinarie Clementissi-
me, &c. & gratanter patere,
ut hac Theologica erotemata ad

aternatura Gloria Tux suspendam anathema-
za : ut deponam ad sacros pedes Tuos litera-
rium hoc munus, quod nullò alterius Nomine,
& Numine melius, & dignius, quàm Tuo glo-
riabitur. Si enim Poëtâ canente

Hoc unô Reges olim sunt sine creati,
Dicere Jus populis, injusta que tollere facta,

Quis non omnes Iustitia Titulos Tux ad-
scribat Celsitudini, dum inter primas curas,

DEDICATIO.

Et cunas Ius dicere, equum tueri, Principem
Te presagire capisti, nunquam non assuetus da-
re cuique suum, adeo, ut in hanc usq; lucem
equitatis Tuæ splendore sustentens Patriam,
subditos recrees, immortalemq; famam Tuam
sera transcribas posteritati ad solis ipsius invi-
diam laudabilissimam, qui, sicut omnibus æ-
quus, ita & Tu Iustitiæ Tuæ radios equaliter
dispensas in omnes: quibus dum subditorum
oculos perstringis, neminem non Tibi obstrin-
gis. Et hic quidem equitatis Titulus est, ut
CELSISSIMO NOMINI TUO *istæ de*
Iustitiæ & Iure Theses æquissimo jure inscri-
berentur. Alter summæ gratitudinis est,
& subjectionis erga TE aliquod velut tri-
butum, quò Admontensis Ecclesia nostra
cum semper jam à sex, & ultra sæculis In-
vaviensi Sedi TUÆ, tum in presenti TUÆ
CELSISSIMÆ PERSONÆ, *utpote*
CLEMENTISSIMO DOMINO,
DOMINO ORDINARIO NOSTRO *arctissimam suam necessitudinem profitetur.*
Nam si ad prima Admontensis Asceterii
nostræ incunabula, & teneram velut infan-
tiarum oculò reflectente aspiciam, non aliam.

DEDICATIO.

Matrem agnoscimus, quàm Sedem Tuam : non alterius quàm Principum Salisburgensium Gratiã nutriti sumus : & crevimus, & adolevimus, hodieq; adhuc stamus in viridè firmante semper nos, & iuvante inter varias tempestates Iuvavio. Neq; enim in oblivionem abire patimur immensam illam, dulcemquè Iuvaviensium Archi-præsulum in nos Beneficentiam : atq; illam imprimis B. Gebhardi Fundatoris nostri, qui post sanctam tri-duanam carenam, & fusam multam ad calos precem inter hæc Montium tesqua fundamentalem Domus Dei lapidem feliciter jecit, & quasi alter Iacob capiti suo supposuit, super quo & usq; in hodiernum diem sanctè in Domino indormit. Post Gebhardum B. Thiemo Archiepiscopus iterum Admontensium ingens Amator non aliud afflictis sui sæculi rebus perfugium tutius elegit, quàm ut inter Montium nostrorum latebras suos hostes lateret, donec cum B. memoria Gisilberto, nostrò secundo Abbate, in terram sanctam profectus, illic uterq; glorioso perfunctus Martyriò Victimæ Christo caderet. Quid deinde Conradi I. Archiantistitis profusam in nos Benefi-

cen-

DEDICATIO.

*gentiam memorem? qui grassante inter Regnum
 & sacerdotum fædo schismate circuitam Esclē-
 siam nostram postliminio magnificè restaura-
 vit, ipse dedicavit, & amplissimè dotavit. Nec
 cum Conrado expirante expiravit ingens Iuva-
 viensium Præfulum in nos Amor, quando Eber-
 hardus secundus denuò suos Admontenses fove-
 re cepit; qui postquam ad Eugenium III. Pa-
 pam pro Archiepiscopali pallio Venerabilem Ab-
 batem nostrum Godefridum ablegasset, eun-
 dem dehinc cum suis verè sub pallium suum re-
 cepit, pluribusq; Donationibus, novisq; fun-
 dationibus auxit. In immensum hic abirem,
 & fastidiosus fierem, si & aliorum postea sibi
 succedentium Principum continuatam in nos
 Munificentiam, Curam, Protectionem, col-
 lata privilegia, & concessas Gratias enarrare
 vellem. Adeo Montes nostri mentes & pectō-
 ra Salisburgensium Hærearcharum semper sua-
 vissime occupârunt, ut illis etiam in deliciis
 esset, & volupe, sacrò Palliō suō aut vestire,
 aut venustare præ aliis pluribus Ecclesiam su-
 am Admontensem. Horum virtutis uti &
 Sedis, & Glorie Tu Dignissimus hodie Hæres
 PRINCEPS CELSISSIME, Domi-*

DEDICATIO.

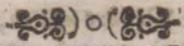
*me, Domine Ordinarie Clementissime, etiam-
 num Admontenses tuos Clementissimò ocu-
 lò dignaris, fovesq; in Gratiis. Nos quoq; cu-
 rarum pars non postrema Tuarum sumus, imò
 & Amorum, ut qui nos ante alteram hysmem
 in re maxime ancipiti, difficiliq; d Cesissimum
 sinum Tuum accedentes Clementissimè accepi-
 sti, & velut Pater (da veniam confidentie in
 suavissimo gremio confovisti. Major est Comi-
 zas Tua, quàm ut illam presens pagell. mo-
 dicos intra suos margines circumscribat: id so-
 lum agimus, ut aliis etiam omnibus fiat no-
 rum, rest tumq; quantum cupimus aliquale
 signo ad placitum Tuum Clementissimum De-
 vorionem erga Te nostram demonstrare. Nec
 dubitare nos patitur nata Tecum, & nota o-
 mnibus Clementia Tua, quin dignaberis no-
 stram hanc Tui Venerationem in Gratiis acce-
 pi re. Divina Bonitas porrò TE PRIN-
 CEPS CELS SSIME, Domine, Do-
 mine Ordinarie Clementissime, nobis omni-
 bus, & publico Rei Ecclesiastica Bono servet in-
 eolumem, id quod in Amplissima Tua Archidi-
 acesitum Vniversa Tibi subiecta Ecclesia à Deo
 optimo Maximo precantur, tum specialiter Ad-
 mon-*

DEDICATIO.

*montensis nostra familia, cujus nomine CEL-
SITUDINI TUÆ submississimam reverentiam
facio, & sacra vestis simbriam exosculor, Tuâ
Gratiosissimâ licentiâ, ac meorum Superiorum
nutu has Theses humillimè ad sacram lance-
am Tuam deponens, Tuaque sub Clementis-
sima Gratia defendens*

Humillimus & devotissimus Cliens

P. MARIANUS LENDLMAYR,
Professus Admontensis.

QUÆSTIO I.

De jure activo, & passivo.

Agimus de jure proprietatis, quod est ob-
 jectum justitiæ commutativæ. Hinc præ-
 termisâ multiplici juris acceptione, in-
 præsens exponemus duntaxat. 1. quid veniat
 nomine juris activè sumpti, secundum quod
 constituit dominium, vel perfectum, vel imper-
 fectum? 2. an bene restringatur ad potestatem
 licitè non impedibilem? 3. an ad solos actus
 lege permisos? 4. in quo jus passivum, seu ju-
 stitiæ, differat à debito aliarum virtutum, quæ
 sunt ad alterum?

ARTICULUS I.

**Jus activè sumptum, est facul-
 tas legitima, directè, & formaliter perci-
 piendi commodum libertatis propriæ,
 ex usu alicujus rei.**

1. **H**anc juris activi explicationem insinua-
 re videtur P. Ant. Perez de Incarnat. tr.
 5. D. 6. c. 2. n. 17. Probari potest. 1. terminorū
 expositione, & contrariorum solutione. 2. quia

facultas utendi re, *ut suâ*, essentialiter est jus proprietatis (sic enim essentialiter includit *sui-tatem*, quæ formaliter est jus proprietatis) sed hoc habet illa facultas à nobis exposita. Nam facultas utendi re *ut suâ*, non aliud est, quàm authoritas legitima, convertendi rem in commodum sui beneplaciti; quia secundùm omnes, jus activè sumptum explicat legitimam facultatem percipiendi comòdum, ex usu rei jure debitæ. Facultas enim, quæ est præcisè *ad incommodum*, vel *non commodum*, seclusâ quæst. de voce, immeritò, & contra communem hominum sensum, jus dicitur.

2. Jus igitur 1. dicitur *facultas*, nimirù potestas aliquid faciendi, vel omittendi. 2. *facultas legitima*, cui scilicet lex aliqua, vel legitimum pactum authoritatem investit; sive lex illa sit naturalis, sive positiva, divina, vel humana; sive præcipiens, sive permittens. Nam facultas illegitima (carens nimirù omni lege, vel pacto, illam firmante) non est jus, seu potestas juridica; sed impotentia potius, & violenta Tyrannis.

3. Notandum autem, quòd dupliciter lex alicui constituere possit facultatem aliquid faciendi, vel omittendi, 1. faciendi vel omittendi aliquem actum, *cura legem prohibentem ejusmodi actum, vel omissionem*. Certum est enim, quòd multa sint jure valida, sed illicita; multa jure invalida, sed licita. Ex hoc autem sequitur, *jus a-*

aliud esse, *agendi præcisè validè* (lege nimirū constitutivâ juris tribuente solummodò valorem actûs, non tamen immunitatem à culpa) aliud *agendi validè, & licitè*, lege constitutivâ juris non solum excludente quamvis aliam legem annullativam actûs, sed etiam prohibitivam, qui est alter modus constituendi alicui *facultatem*.

4. Dicitur 3. *facultas percipiendi commodum libertatis*, nam lex alicui concedens facultatem utendi re quapiam, illam subjicit ejus arbitrio, quoad usum lege, juris constitutivâ, permîssum. Quidquid autem ita subjicitur, directè respicit commodum libertatis. Nam sicut id, quod in usu alicujus rei libertatem impedit, est ejus incommodum; sic ejusdem erit commodum, quidquid eam expedit.

Ex hoc colliges, jus ut sic, seu in genere acceptum, essentialiter salvari sine omni entitativo commodo ex usu rei subjectæ juri. Quid enim entitativi commodi ex facto suo percipit rei dominus, cùm ex arbitrio, & præcisè, *quia sibi sic placet*, illam comburit, vel destruit? & tamen agit ut rei dominus. Hinc in Deo stat perfectissimum dominium omnium creaturarum, quamvis illæ entitativè supponantur infrugiferæ, & inutiles Deo; quia satis est, quòd illi serviant in commodum libertatis divinæ. Dixi, *jus ut sic*; nam jus ad certam speciem contractum, dici potest relatè ad commodum entita-

tivum, quod plerumque quærunt homines

5. Dicitur 4. Facultas percipiendi commodum *libertatis propriae*. Nam *jus proprietatis*, & *jus jurisdictionis gubernativæ* differunt essentialiter penes terminum quæsitum. Illud enim respicit directè commodum *sui subjecti*; istud autem commodum *subditorum*, esto frequenter, indirectè redundet ex illo etiam commodum Superioris, *in quantum* est pars communitatis, cui directè prospicit.

Quare si dicas: quilibet legitimus Superior, jus suæ jurisdictionis habet *summo* jure proprietatis; ergo actibus, ac præceptis gubernativæ potestatis uti potest directè in commodum libertatis propriae; sicut operationibus equi *sui* jure proprietatis uti potest in suum commodum. Ant. prob. quia si superior in usu jurisdictionis gubernativæ ab alio illicitè impediretur, pateretur veram injuriam.

℞. 1. N. ant. Universaliter. Fallit enim in Superioribus earum religionum, quæ omnis juris proprietatis incapaces sunt. Nam illis cōpetit nudus usus facti, non juris. ℞. 2. transf. ant. dist. conf. Ergo per actus reflexos, à jure proprietatis elicitos (quorum objectum sint actus eliciti à jure jurisdictionis) potest uti hac jurisdictione, & ejus actibus in commodum suæ libertatis, transf. per actus elicitos à jure jurisdictionis N. conseq.

6. Dicitur 5. facultas *directè* percipiendi commodum. Nam facultas *indirectè* percipiendi commodum ex usu subditorum etiam convenit juri jurisdictionis gubernativæ, ut dictum est. Dicitur 6. facultas *directè* percipiendi commodum *ex usu rei*; facultas enim *directè* percipiendi commodum ex aliqua re (puta ex aspectu, vel complacentia in aliqua re, sine usu ejus) non est facultas juridica, seu jus, quod est objectum justitiæ commutativæ.

7. Dices 1. Usuarius habet legitimam facultatem, *directè* percipiendi commodum libertatis propriæ ex usu domûs, cujus habet usum juris, quin habeat jus proprietatis erga domum (nam hoc manet penes locatorem) ergo per eam facultatem non rectè describitur jus proprietatis. R. Usuarium secundum quod habet potestatem legitimam (seu lege, vel pacto sibi constitutam) secundum hoc non habere jus proprietatis erga domum, quoad substantiam; sed tantum erga usum ejus; ergo secundum hoc, non autem illud, habet jus proprietatis. Nam usus juris est, solùm utendi re, salvâ ejus substantiâ. Solùm ergo sequitur, quòd habeat erga domum, seu potius *erga aliquid ejus*, jus proprietatis imperfectum.

8. Dices 2. Potest dari jus sine ordine ad usum; ergo jus activè sumptum non rectè describitur relatè ad usum. ant. prob. quia potest

dominium ejusdem rei in solidum, saltem aliquando, possit esse penes duos? non obstante quòd L. *si ut certò. §. si duobus, ff. Commodati*, expressum sit: *duorum in solidum dominium esse non posse.*

ARTICULUS I.

Jus in re, & jus ad rem, non differunt ex eo, quòd illud pariat actionem realem, istud personalem.

39. **Q**uia nihil differt ab altero per id essentialiter, sine quo potest esse (nihil enim potest esse sine suo essentiali distinctivo) sed jus ad rem potest esse sine actione personali; nam habens reale jus arboris, erga fructus nondum existentes habet jus ad rem, etiam tunc, quando nemo lædit tale jus: sed hoc casu non habet actionem personalem; cum hæc supponat læsionem. Nam actio in genere est, *jus in judicio persequendi, quod sibi debetur*, ut dicitur §. 1. *Inst. de actionibus*. Hæc porrò duplex est. Una *personalis*, seu in personam (quam etiam conditionem vocant) quâ quis contendit, sibi alterum, dare aut facere oportere; altera *realis*, seu in rem, quâ quis petit rem ut suam. Quia per actionem realem petimus, quod nostrum est; per personalem, quod nostrum non est, sed debetur; & ideo actio realis

quis habere jus, ne fraude alterius impediatur, quô minus ipse favore Testatoris instituatur in hæredem, quin habeat propterea jus ad usum hæreditatis, vel voluntatis residentis in testatore, aut altero. *R.* jus ejusmodi (potestate sibi legitimè constitutâ) nihil aliud petere, quàm carentiam fraudis injuriosæ; & ad hanc fraudem prohibendam ipsi jus competere; at hæc prohibitio est quidam usus rei sibi debitæ, quæ ipsi potest afferre commodum libertatis propriæ, non minùs, quàm non usus domûs suæ, quam habitare posset. Unde ipse *non usus* est quidam usus, sed negativus, ad quem etiam jus dicitur.

9. Molina noster tr. 2. de Jure & Just. D. 1. dicit jus activè sumptum esse, *cujus violatio constituit injuriam*. Card. de Lugo, D. 1. hîc s. 1. n. 5. dicit, illud esse *moralem quandam præscribitatem, propter specialem connexionem, quàm in usu talis rei quis habet in suum commodum, vel cum ipsa re, vel res cum ipso*. Card. Pallavic. l. 4. hîc c. 2. n. 16. jus constituit in potestate, quâ quis possit, velle, oppositum alicujus actionis, vel omissionis, esse illicitum alteri, ex motivo sui beneplaciti. Haunoldus hîc. to. 1. tr. 2. n. 43. illud constituit, *in facultate (per actus lege permissos) habendi alios obligatos in suum commodum, seclusâ potestate gubernativâ illorum*.

10. Sed sit suus cuique sensus; illud breviter

annotatum velim, primam definitionem juris, fieri per injuriam æquè ignotam, ac sit quiditas juris. Quis enim rectè (hoc est, *per quid clarius*) definiret obedientiam per hoc, quòd sit id, cujus violatio est inobedientia. Secundam fieri similiter per connexionem subjecti cum re, vel rei cum subjecto, quæ etiam dari potest in obedientia, in gratitudine &c. Si dicas non intelligi qualemcunque connexionem, sed eam, quæ sit constitutiva juris? sed hoc rursus inexplicatum relinquatur. Tertiam, esse obscuram, & non universalem; quia jus multorum læditur, esto non velint, nec possint velle oppositum actionis, vel omissionis, esse illicitum ex motivo sui beneplaciti, ut contingit in pupillo alienante sua, jure talem alienationem annullante &c. Quartam, fallere in pluribus, ut constabit ex mox dicendis.

ARTICULUS II.

Jus activè sumptum non bene restringitur ad facultatem licitè non impedibilem ab alio.

II. **S**atis communis doctrina est, quòd ille non sit rei dominus, qui ab alio licitè impediri potest in usu rei sua, sed oppositum videtur clarum. Nam fieri potest, quòd Petrus equum vendiderit Paulo, sed non tradiderit; deinde

verò vendat, & tradat Caio : quo casu hæc venditio secunda est jure valida ; ergo Petrus habuit jus faciendi talem venditionem (nam, cùm actus jure valeat, debet jure factus esse, cùm carens jure alienandi, invalidè alienet) & tamen in dato casu Paulus licitè potest Petrum impedire, si velit ; cùm Petrus habeat obligationem omittendi secundam venditionem, & equum tradendi Paulo.

12. 2. Conjuges post matrimonium consummatum, de mutuo consensu, religionem approbatam professi, retinent jus mutuum ad usum conjugalem corporum (professione enim religiosâ matrimonium consummatum non solvitur) & tamen ab usu sui juris licitè impediuntur à sua religione.

13. 3. Religiosi Soc. JESU, etiam post vota biennii, retinent dominium rerum suarum, quas habuerunt in sæculo ; & tamen in earum usu, independenter à voluntate superioris, sunt licitè impedibiles.

4. Caius contractis legitimè sponsalibus cum Berta, nec illis dissolutis, invitâ Bertâ contrahens cum Titia matrimonium, validè contrahit, esto licitè impediri possit à Berta ; at hoc non stat sine vero jure contrahendi, seu Titia constitutiendi jus justitiæ sui corporis contractu jure valido ; ergo.

14. ¶. Haunoldus cit. n. 55. ab omnibus

negandum esse, Petrum in eo casu habere jus vendendi equum *Caso 1.* quia manifestè absurdum est, habere simul jus agendi, & tamen agendo violare justitiam, seu agere contra jus alienum, quia sic daretur jus ad contradictoria.

2. quia falsum est ex hoc aut: *Iste valdè celebrat hunc contractum*, legitimè concludi, ergo habet jus valdè contrahendi; quia fallit primum in allato casu de matrimonio; deinde in pluribus aliis.

15. Nam qui injustè invadit fundum alienum, animo possidendi, expulso altero, valdè, (naturaliter, & civiliter) possidet, si expulsus deponat animum in continenti recuperandi fundum; & tamen inferre non licet: ergo habuit jus invadendi, et possessionem capiendi.

Hinc n. 57. sic concludit; igitur *Petrus non habet jus vendendi equum Caso, sed tantum potentiam vendendi valdè, quamvis injustè; sicut si ego comburam domum Pauli, valdè comburo, sed non justè.*

16. Verùm, si per hoc, quòd in quadam actione sim impedibilis licitè, in me cessat omne jus exercendi talem actionem; manifestum est, quòd Conjuges, post matrimonium consummatum, professi religionem, perdant jus exercendi copulam conjugalem (cùm à sua religione in hoc licitè impediri possint) & in casu facti peccarent non tantum contra votum castitatis, sed etiam contra temperantiam, perinde, quàm si carerent vinculo matrimonii, quod tamen est negandum,

De-

Deinde manifestum est, ad contractus jure validos (v. g. validè vendendum, donandum, contrahendum matrimonium *contractu jure valido*) non sufficere solam *potentiam physicam*; sed requiri *potentiam juridicam*, seu facultatem liberam, munitam favore legis, vel pacti legitimi, tribuentis valorem actui. Nam Titius ante votum solenne castitatis habet potentiam physicam contrahendi matrimonium cum Caia (seclusis aliis impedimentis dirimentibus) & post illud retinet eandem potentiam physicam; & tamen post tale votum non contrahit validè; quia pro circumstantia voti abest favor legis, ejusmodi contractui tribuentis valorem; ergo responsio nulla est.

17. Quare ad I. dist. propositionem: absurdum est, habere simul jus agendi, & agendo facere alteri injuriam, *si habeat jus agendi citra legem annullantem, & prohibentem C. si habeat jus precisè citra legem annullantem, sed non prohibentem, N.* Nam sic peccat per usucapionem pluri. Ad prob. R. negando, quòd assumitur de contradictoriis. Patet in casu matrimonii, quo Cajus validè contrahit cum Titia, sponsalibus non dissolutis cum Berta; nam in dato casu, stat in sponso jus contrahendi matrimoniū *citra legem annullantem, sed non citra legem prohibentem.* Quare solùm habet jus ne à Berta impediatur *annullatione contractus, non autem purè pro-*

prohibitione. Sponsus igitur habet jus, ne impediatur contractus, annullando; & sponsa habet jus impediendi, solum prohibendo. Certum autem est, quod jus in sponso *ne suus contractus sit nullus*; & jus in sponsa, ut contractus ille sponso non sit licitus, non sit jus ad contradictoria; ergo.

18. Quod addi posset de bello utrinque justo. R. non implicare bellum utrinque justum formaliter, non quidem ex eodem, sed ex diverso titulo. Nam si duorum regum quilibet invadat fines alterius citra causam legitimam, quilibet bellabit justè & injustè, sed ex diverso titulo. Nam cujuslibet bellum (quâ est aggressivum) erit *injustum*, & nullo favore legis munitum, cum in dato casu neuter habeat jus invadendi fines alterius; quâ verò defensivum, erit *justum*; cum quilibet habeat jus defendendi se adversus iniquum aggressorem.

19. Ad 2. N. ant. quia implicat, contractum esse jure validum, non munitum favore ullius legis, actui celebrato tribuentis valorem; nec sufficit sola potentia physica ponendi actum liberum, ut constat ex n. 17. Ad 2. prob. R. ex hoc antec: *validè possidet*; valere illationem; ergo habet *jus possidendi*; non autem: *ergo habuit jus invadendi*, nisi ponas hoc antecedens: *validè invasit*, invasione munitâ favore legis ad actum invadendi; sicut in nostris exemplis
sem-

semper adest favor legis ad valorem actûs, ergo bene inferimus, *jus ad agendum validè.*

20. Exemplum de comburente domum, non habet locû. Nam 1. ex hoc ant. solùm probatur: *ego validè comburo domum alienam combustione physicè validâ, seu, validâ validitate facti,* non autem: *ergo habeo jus;* secûs est si combustio esset jure valida. Nam ex eo, quòd quædam operatio habeat solùm valorem facti (nimirum nec lege, nec ratione legis factum approbante) sine dubio non sequitur, quòd operans habeat jus; sed ex hoc non rectè arguitur defectus juris, etiam in casu legis actui valorem tribuentis.

21. Nequè dicas: si valet: *contractus est jure validus;* ergo *contrahens habet jus;* valebit etiam; *iste contractus est jure invalidus;* ergo *non habet jus contrahendi.* R. enim: N. conseq. nam quòd ille contractus sit jure nullus, nasci potest ex lege *annullante præcisè usum juris,* non jus, quia, si præcisè annullat usum, non annullat id, quod est adæquatè distinctum ab usu; sed jus est adæquatè distinctum ab usu; ergo annullando *præcisè usum,* non annullatur jus; ergo usus potest esse nullus stante integro toto jure.

22. Instab. *Barbarius,* conditione servus, sed statum dissimulans, Romæ factus Prætor, multa gessit, quæ validè acta habuit Populus Romanus, etiam cognitâ conditione servi; sed ad

ea validè agenda in Barbario non fuit jus; (cùm servi præturæ incapaces fuerint) ergo valor actûs non semper arguit in agente potentiam juridicam. R. neg. min. ex L. Barbarius. ff. de offic: Præt. ubi dicitur: *ejus acta valida esse, quia populus Romanus potuit servo decernere hanc potestatem.*

ARTICULUS III.

Nec bene restringitur ad solos actus lege permisso.

23. **R**atio constat ex n. 11. Nam plura fiunt, jure tribuente actui valorem juris, & effectûs ejus ex illo valore nascentes, quin constituat illi facultatem citra omnem legem prohibentem. Sic multi concedunt, clericos habere strictum jus, etiam superfluum ex proventibus beneficii; & tamen, esto illa superflua expendant in usus profanos peccare quidem, sed non contra justitiam, quod tamen falsum esset, si carerent dominio superfluum; ergo stat jus ad actum lege non permisso.

24. Nequè dicas: si jus esset ad actus lege non permisso, daretur legitima facultas 1. ad actum contra legem; 2. ad peccatum formaliter. Sed utrumque implicat; quia facultas ad actum contra legem, nequit esse legitima; ergo, mai. pat. quia ponere actum cum prohibi-

tione justæ legis, est peccare; ergo jus ad actus justâ lege non permisso, est jus ad peccatum formaliter. Confirmatur. Nam quod fit injustè, fit sine jure; sed quod fit contra legem, fit injustè; ergo quod fit contra legem, fit sine jure; sed quod fit per actum lege non permisso, fit contra legem; ergo quod fit per actum lege non permisso, fit sine jure.

25. R. dist. mai. & dico illam esse veram, si jus esset ad actus, *lege juris constitutivâ non permisso*, non autem, si sit ad actus *lege non constitutivâ juris, sed juri extrinsecâ non permisso*. Nam cum dixerimus, jus constitui *facultate legitimâ*, & eam dici *legitimam* à favore legis, vel pacti legitimi; jus seu facultas illa legitima non extendit se ad alium rei usum, quam quantum habenti tale jus à favore legis, vel pacti, juris constitutivi permisso, vel concessum est.

26. Cum autem certum sit, legem juris constitutivam, posse dupliciter favere 1. solum tribuendo valorem actui, quin excludat aliam legem juri extrinsecam, & prohibitivam usûs; 2. tribuendo valorem actui, & simul excludendo etiam legem, præcisè prohibentem usum juris; videtur quoque certum, posse dari jus ad exercendum actum validè secundum legem intrinsecam, & constitutivam juris, licet fiat illicitè contra legem extrinsecam, & non constitutivam juris. Certum enim est, quòd plura
fiant,

fiant, in foro poli, seu conscientiae validè, quæ in eodem, vel in foro fori, seu extrinseco fiunt illicitè.

27. Ad prob. mai. R. cum dist: ponere actum cum prohibitione legis justæ, est formaliter peccare, in quantum ponitur contra legem juri extrinsecam, & ejus non constitutivam, C. est formaliter peccare, in quantum actus est juxta legem intrinsecam, & juris constitutivam N. ma. & conseq. nam jus constitutum lege præcisè valorem actui tribuente non est, nisi ad ponendum actum validè, seu citra legem annullativam actus; sed sic actus non explicat peccatum formaliter. Nam ille actus dupliciter potest considerari, vel ut est juxta legem constitutivam juris, & sic explicat solùm valorem actus; vel ut est contra legem prohibitivam usûs, & sic est peccatum formaliter. Quare ad eam propositionem; actus lege non permissus est peccatum, R. cum dist. si actus consideretur, ut est contra legem prohibitivam usûs, & extrinsecam juri C. si, ut est juxta legem constitutivam, & intrinsecam juri N. hinc, qui celebrat in peccato mortali, validè, sed illicitè consecrat, quin ea potestas consecrandi, etiam in circumstantiis peccati, sit ad peccatum formaliter; quia scilicet actus ut est juxta potestatem consecrandi, explicat solùm valorem actus, qui, ut talis, non est peccatum formaliter.

28. Ad id, quod additur: *facultas ad actum contra legem non est legitima*. R. *non est legitima*, secundum quod est *contra legem*, C. secundum quod est *juxta legem*, N. sed in casu, quo Cajus, non dissolutis prius sponsalibus cum Bertæ, contrahit matrimonium cum Titia, valor actus est *juxta legem* juris constitutivam, esto secundum quod ille actus est injuriosus Bertæ, fit *contra legem* juri extrinsecam; ergo jus ad actum *validè* ponendum, est facultas legitima, seu *juxta legem*, quæ actui tribuit valorem. Hinc quando regulâ 64. *de reg. juris* in 6. dicitur: *quæ contra jus fiunt, debent utiq; pro infectis haberi*. R. intelligi, de his, quæ fiunt *contra legem* annullativam juris, aut usûs ejus; non autem si fiant *contra legem*, seu jure merè prohibitivum usûs. Sic matrimonium *contra interdictum* Ecclesiæ, & absolutio *contra nudam* Episcopi prohibitionem, valet, licet fit *contra jus*.

29. Ad confirm. R. 1. cum dist. *quod fit injustè*, hoc est, *cum peccato*, fit *sine jure*, N. *quod fit injustè*, hoc est, *sine favore legis, vel pacti legitimi*, fit *sine jure*, Concedo. 2. *quod fit injustè*, sed *validè*, fit *sine jure*, N. *quod fit injustè*, simul & *invalidè* trans. ant. at sæpè fit aliquid *injustè*, hoc est, *illicite*, quod tamen fit *validè*, & cum favore legis tribuentis valorem actui (quia sic fit *de jure*, nimirum lege, vel ratione legis approbante, loquendo de lege juris constitutiva;) ergo.

30. Ex dictis colliges, negandum esse, quod dicitur, si jus esset ad actus lege non permisso, habens tale jus, obligaret alios, & non obligaret, ad se non impediendum. Nam per ordinem ad quod lex juris constitutiva favet habenti jus, ab ipsa constitutum, per ordinem ad hoc gravat alios, ne habentem tale jus impediunt; non autem per ordinem ad hoc, ad quod ei non favet. Favet autem, ne impediunt annullando; non autem ne impediunt, pure prohibendo actum; ergo. Hinc quando dicimus, jus extendi ad actus lege non permisso, intellige de lege juri extrinseca; non autem intrinseca, & juris constitutiva.

ARTICULUS IV.

Jus Passivum, seu debitum justitia, in eo differt à debito aliarum virtutum, quòd habeat pro termino formali indemnitatem alienæ libertatis.

31. **E**X præcedentibus constat, quòd jus activè sumptum, ei, in quo residet, fa-
veat ad utendum re in commodum suæ liber-
tatis; & in ordine ad hoc gravet, tum rem ju-
ri subjectam, tum alios simili jure in eandem
rem carentes. *Rem quidem*, ut obligatam ha-
benti jus ad sui usum; *alios* ne ipsum impediunt
in usu rei suæ, secundum quod illi favore legis
subjicitur. Quare in illis ponit obligationem,
B seu

seu debitum, ipsum in usu rei suæ servandi indemnem, *hoc est*, non impediendi eo nimirum impedimento, quod excludit lex constitutiva juris.

32. Hoc debitum dicimus jus passivum; quod *sumptum formaliter*, supponit pro ipsa obligatione præstandi alteri indemnitate in usu rei suæ, quâ suæ. *Objectivè* autem pro ipsa indemnitate. Debitum hoc juxta Philosophum dupliciter violatur. I. *usucapione pluris*, vel *permissione minoris*, nempe, vel sibi plus arrogando, vel alteri minùs permettendo, quàm jure concessũ sit. *Justitia enim cuiq; suũ tribuit, alienũ non vindicat* teste D. Ambros. l. de offic. c. 24. his præmissis.

33. Videtur I. *obligationem conscientia ad alterum*, *inductam virtute legis ita jubentis*, non esse propriam justitiæ. Nam *obedientia* ponit in subditis obligationem conscientia ad superiorem. Religio ponit in nobis obligationem ad Deum, *inductam virtute legis ita jubentis*, quin sit obligatio strictæ justitiæ, & ejus violatio pariat injuriam. Nec enim violatio cujuslibet legis, subjectum obligantis alteri, parit iniquum. ut habetur 5. Eth. c. 2. Videtur 2. nec illam obligationem (vel debitum) esse propriam justitiæ, quæ ligat debitorem, personæ obliganti, ut potest pro libitu deobligare. Nam hoc etiam potest superior, cùm præcipit, pro libitu potens præceptum validè auferre.

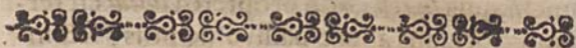
34. Ex eo igitur debitum justitiæ, à debito aliarum virtutum differt, quòd quærat indemnitàtem alienæ libertatis legitimæ; nam hoc jus activum (quâ tale) gravans alios, directè quærit; ergo in habente jus passivum, seu obligationem justitiæ ponit debitum hoc præstandi. In eo enim rectissimè ponitur jus passivum, seu debitum justitiæ, quod habenti jus activum debetur; debetur autem, quòd hoc directè quærit; & hoc directè quærit commodum libertatis propriæ; seu, quod idem est, indemnitàtem suæ libertatis legitimæ, ergo.

35. Non loquimur autem de debito justitiæ, purè existimato. Aliàs putans se debere centū, cùm in re deberet tantū quinquaginta, reddendo solummodo 50. non satisfaceret obligationi justitiæ, esto ponat medium rei, seu id, quod libertas aliena favore legis, constitutivæ juris, legitimè exigit. Quamvis autem quis alteri teneatur domum suam servare indemnem, quia *sua est*; non propterea *suitas* est terminus formalis à jure passivo debitus, sed indemnitas libertatis legitimæ in illo, *qui* domum eam habet *ut suam*. Nam hoc exigit jus ejus activum.

36. Verum est, quòd indemnitas (quam petit jus activum) ut terminum, cui jus passivum, seu debitum æquari debet, respiciat jus activum; sed ex hoc tantū sequitur, quòd ha-

bens jus passivum, seu debitum justitiæ, per amorem indemnitis debeat connotare, non amare, jus activum, cui satisfacere tenetur; sufficit enim quòd amet, seu velit rem à se ponendam; at hoc fit, amando indemnitem alieni juris, non amando, sed tantùm connotando jus alienum, ut ostensum est in tract. de Incarnat.

37. Nec urget, quod dicunt: ipsum debere velle indemnitem, *ut aequalem debito, seu juri alterius*. Nam hoc verum est, si particula reduplicans supponat materialiter, & faciat sensum denominativum; quin supponat formaliter, & faciat sensum quiditativum; cùm quis possit justitiæ satisfacere, licet oderit jus importuni creditoris. Ex quo colliges, quòd justitia commutativa respiciat quidem æqualitatem cum jure activo; sed sumptam denominativè, non formaliter, & quiditativè, juxta dicta in tract. de Incarn. à. n. 276.

QUÆSTIO II.

De Dominio perfectò.

38. **P**Ræmissâ differentiâ juris in re, & juris ad rem, exponendum venit; 1. quid sit dominium plenum, seu perfectum. 2. an do-

lis rem sequitur; per eamque vendicari potest res, penes quemcunque sit; personalis autem non egreditur personam obligatam.

40. Dices. Jus erga fructus nondum existentes, est jus in re; ergo probatio non subsistit. ant. prob. nam ut aliquid terminet jus in re, sufficit, quod moraliter existat: sed fructus in re nondum existentes, existunt moraliter in arbore frugifera; ergo. Maj. prob. quia ut aliquid terminet jus in re, sufficit, quod illi sit juridice unitum; sed ad hoc sufficit moralis existentia, ergo. 2. fructus nondum existentes, vendi possunt. 3. Creditor habet jus in re erga gemmam in pignus acceptam pro pecunia mutuata, ut dicitur l. 1. ff. de pignor. sed pecunia solum moraliter est in gemma; ergo datur jus in re, erga rem solum moraliter existentem. 4. actio personalis est jus contra personam, si laedat; ergo datur ante læsionem.

41. R. N. ant. nam quod terminat jus in re, vendicari potest repetitione reali; id, quod non convenit rei, quæ non existit antecederet ad veram & liberam Domini de illa dispositionem. Ad prob. transf. maj. N. min. nam arbor frugifera non est prudens fundamentum judicandi fructus existere; sed tantum exituros esse; igitur in ea non existunt de præsentibus, sed de futuro. Dixi transf. maj. nam ejus probationes non evincunt ejus veritatem. Ad 1. enim

R. C. maj. N. min. nam quod non est de præ-
 senti, nequit esse juridicè unitum ; quia quod
 non est, non traditur. ad 2. prob. N. ant. nam
 eo casu non venditur res non existens, sed jus
 ad rem, quod est de præsentis, & est pretio æ-
 stimabile. Ad 3. prob. C. maj. nam jus reale pi-
 gnoris substituti pecuniæ mutuò acceptæ, est
 jus reale in pignus, non in pecuniam. ad 4. R.
 illud esse jus duntaxat conditionatum. Unde
 solum sequitur, quòd *haberet* actionem perso-
 nalem, si læderetur; non autem; quòd *habeat*.

ARTICULUS II.

Jus in re, & jus ad rem ex eo dif-
 ferunt, quòd illud respiciat rem sibi juridi-
 cè devinctam, seu unitam; istud inunitam,
 sed uniendam.

42. Sic Molina tract. 2. D. 2. Per *unionem*
 Sautem *juridicam* intelligo rei traditio-
 nem naturalem, vel fictam, cum titulo suffici-
 enti ad translationem dominii. Sit enim casus :
 Emis à Titio numeratâ pecuniâ equum, & do-
 mum ; equum tibi statim tradit, domum spon-
 det se cras traditurum ; sed interim alteri ven-
 dit, & tradit : in hoc casu habes jus equi reale,
 & tantum personale domûs ; at non habes jus
 reale equi ex alio capite, quàm quia illum ha-
 bes tibi juridicè unitum ; & tantum personale

domus, quàm, quia non habes illam tibi juridicè unitam; sed tantùm vi juris ex contractu emptionis nondum perfectæ traditione, eam tibi tradi petis, vel satisfieri exigis, quantum interest, traditam non esse; ergo.

43. Dices. Hoc, quod est rem habere sibi devinctam, vel est aliud, vel non est aliud, *quàm habere rem sibi obligatam*? si primum? per eos terminos relinquitur jus in re obscurum, & inexplicatum; si secundum? locutio est impropria. Nam obligatio propriè non cadit nisi in rem intellectualem. Conf. Dominus habet jus reale in mancipium; Conductor non habet jus reale in operarium; & tamen uterquè habet sibi personam devinctam; ergo jus reale non est bene expositum.

44. R. ex n. 42. *habere rem sibi devinctam*, idem esse, ac *habere rem sibi traditam* traditione vel naturali, vel fictâ, intelligendo per illam rei apprehensionem factam actu aliquo corporeo, ut manu, pede; per istam aliquid ex dispositione legum æquivalens; nam spectato jure civili regulariter traditionibus, non nudis pactis, dominia rerum transferuntur. L. *traditionibus*. C. *de pactis*; dixi 1. *spectato jure civili*. Nam Waddingus D. 1. de contract. d. 4. §. 1. n. 11. probabiliter docet, solo actu interno dominium transferri posse in alterum, stando in jure naturali, Dixi 2, *regulariter*. Nam Doctores com-

mu-

muniter docent, hæreditatem, vel fidei commissum, loco pio relictum, non egere traditione juxta L. *heredes ff. de acquir: possess.* ita Wadingus loc. cit. Ad confir. dico, utrumquè habere sibi personam devinctam, sed non eodem modo. Nam ille habet sibi mancipium devinctum, & secundùm se, et quoad operas; conductor verò non habet sibi devinctum operarium quoad se, & substantiam; sed tantùm quoad operas.

ARTICULUS III.

Dominium plenum, seu perfectum, est jus authoritativè percipiendi commodum libertatis propriæ per omnem usum rei, possibilem subjecto illud habenti.

45. **Q**uòd perfectus rei dominus debeat authoritativè posse disponere de re sua omni usu possibili, docet, præter alios Amicus D. 13. *de Just. S. 1. n. 1.* per ly *authoritative* intelligitur potestas utendi re, *nomine suo*; & in commodum suum, per virtutem in ipso residentem, nec pendentem ex alieno privato arbitrio. Quòd autem sit ad omnem usum possibilem, inde constat; quia, si secùs, foret ex eo, quòd aliquem usum vel excluderet, vel præscinderet; sed hoc implicat in dominio pleno; cùm ex terminis explicet plenitudinem potentia

tiæ ad utendum re suâ ; certum autem est, id plenum non esse, cui aliquid deficit ; ergo.

46. Ex dictis coll. 1. non omne jus in re, esse dominium ; nam creditor jure reali habet pignus, quin sit ejus dominus. Coll. 2. jus feudale, emphyteutæ, Usuarij, vel Usu fructuarii, ac universaliter omne jus pendens ab alterius personæ privatæ dominio (ut jus procuratoris) excludi à jure dominij perfecti ; cum non habeant jus ad omnem rei usum possibilem. Coll. 3. dominium non stare cum lege illud annullante, vel diminvente. Nam dominium ad usum oppositum legi illud annullanti, vel diminventi, est dominium non datum, vel ablatum ; ergo nullum. Coll. 4. Illud posse consistere cum lege, usum præcisè prohibente, ex n. 23. Deinde etiam cum lege usum præcisè annullante ex n. 21. Coll. 5. Dominium plenum essentialiter importare dominium tam directum, quàm indirectum, seu utile.

47. Dices 1. Etiam destructo penes Cajum dominio, multi manent illi possibiles usus rei, quos non potuit stante dominio ; ergo dominium non est ad omnes usus possibiles. R. dominium non esse ad usum ; qui formaliter importat carentiam potentiæ juridicæ ; aliàs deberet dari potentia, quæ cum effectu conjungat negationem sui, & consequenter negationem sui secum. Effectus enim, ut existens ab hac poten-

rentia, essentialiter importat existentiam potentiae activae in suo genere, ut rectè notat Izquierdo d. 1. de Deo n. 47.

48. Dices 2. si dominium non stat cum lege annullativa, vel diminutiva domini, definiri debet, *ad omnes usus, permisos lege non annullante, vel diminuente dominium.* R. neg. illatum; nam illud sufficienter explicat *facultas legitima*. Usus enim, ad quos est dominium, subijciuntur dominio; usus autem, quibus illae leges obstant, non subijciuntur dominio (nec enim subijciuntur illi, quod non est) sed positâ lege dominium annullante, vel diminuente, dominium non est; ergo.

49. Dices 3. si dominium esset etiam ad aliquos actus, oppositos legi eos solum prohibenti, esset ad actus illicitos; sed hoc falsum est; nam tributio pretii ob turpem causam non valet. L. *generaliter*; & L. *si stipuler.* ff. de Verb. obligat: ibi *generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti.* R. ex n. 27. Jus omnino dici, ad validè faciendos aliquos usus, oppositos legi præcisè prohibenti usum, quin sit potentia ad peccatum formaliter. Illa autem stipulatio jure positivo non tantum prohibetur, sed etiam annullatur teste Molina D. 24. de Just. n. 7. non tamen jure naturæ. Hinc esto promissarius ex illa stipulatione non obligetur ad faciendum actum turpem; patrat

tamen opere (stando in jure naturæ) sine injuria, & onere restituendi, accipere potest æquale pretium facti. Hinc etiam cum Card. de Lugo, D. 18. de furt. n. 6. dici potest, illam stipulationem, etiam jure positivo valere post opus patratum; cùm lex solùm loquatur de valore ante factum. V. dicenda n. 580.

50. Dices 4. Dominium essentialiter est potentia juridica; ergo quâ ratione nequit esse potentia juridica, consistere non potest; sed nequit esse talis, stante lege usum præcisè annullante (si enim etiã hoc casu talis foret, posset validè ponere actum, lege nullum; at hoc non potest; nam privata potestas nequit resistere potestati publicæ) ergo. 2. quia sic esset potentia ad actum validè ponendum pro statu nullitatis.

51. R. C. quòd dominium sit essentialiter potentia juridica adeoque non *posse consistere* quâ ratione nequit esse potentia juridica; N. autem, quòd non possit esse talis, stante lege usum præcisè annullante, ut dictum est n. 21. Sic stante decreto DEI efficaciter volentis, ut existente igne, nullus sit calor; manet virtus ignis, esto effectus sit nullus, non defectu virtutis, sed extrinsecè, ratione legis, aut decreti annullantis ipsum. Ex quo vides ad dominium non requiri (ad hoc ut maneat potentia juridica etiam stante lege usum præcisè

annullante) quòd possit ponere actum validè pro statu nullitatis (componendo scilicet valorem actûs cum lege ipsum annullante) ut clarè constat ex instantia ignis; sed sufficere, quòd habeat potentiam sic constitutam stante lege annullante usum præcisè, ut favore legis constitutivæ nihil virtutis desit ad ponendum actum validè, sublatâ illâ legē extrinsecâ.

52. Dices 5. Possessor majoratûs non habet plenum dominium; sed hoc non aliunde nascitur, quàm ex hoc præcisè, quòd alienatio, & alii certi usus sint jure annullati; ergo plenum dominium non stat cum lege usum præcisè annullante. R. à Card. de Lugo D. 2. de Just. n. 6. concedi ma. Sed à Molina cit. tr. 2. d. 3. n. 4. negari. Juxta Lugonis sententiam R. ex eo in illo non esse plenum dominium, quia illi alienatio est annullata, non per legem præcisè annullativam actûs, sed diminutivam juris. Juxta Molinam autem negatur maj. Nam per constitutionem majoratûs, nulla pars pleni domini aufertur, & transfertur in alium. Duos enim effectus juris parit constitutio majoratûs. 1. quòd usum alienativum præcisè annullat; sed per hoc nihil juris annullatur, vel aufertur. ex n. 21. Deinde, quòd illa bona gravet, ut eodem omnino jure, ac æquè libera transmittantur ad successorem; sed nec hoc gravamen aliquid juris di-

diminuit, vel in alium de præfenti transfert; quia in fucceffore folùm eft jus de futuro, & vinculationo ifta folùm annullat ufum gravandi bona, quo nihil iuris tollitur; ut colligitur ex *L. generaliter Verb. fub conditione. ff. qui, & à quibus. ibi fub conditione legatus fervus, pendente conditione pleno jure hæredis eft, & tamen hæredi tunc vinculationo eft alienatio fervi.*

53. Dices 6. fi dominium plenum petit effentialiter facultatem ad omnem ufum fubjecto illud habenti poffibilem, petit etiam facultatem alienandi rem per abdicationem dominii (nam talis ufus eft aliquis ufus poffibilis) hoc autem repugnat; nam Deus eft pleniffimus rerum dominus; & tamen abdicare à fe nequit dominium creaturarum. R. tripliciter 1. N. ma. ad prob. dico, dominium effe ad omnem ufum rei, *fubjecto illud habenti poffibilem*; non autem *poffibilem præcifè relatè ad rem dominio fubjectam*. Nam aliàs Deus non effet perfectus dominus equi, quia non potefit uti equo *ad equitandum*. Unde hic ufus, poffibilis eft de re, fpectatâ fecundùm fe; fed non eft poffibilis Deo.

54. R. 2. N. mai. nos enim definivimus dominium ad directum ufum rei, non autem ad ufum fimul reflexum ipfius dominii. Alienatio autem illa eft fimul reflexus ufus dominii directi. Sic cognitio directa de pariete, cùm de-
fini-

finitur, non exponitur ad cognitionem reflexam supra se. Ex quo constat potentiam alienativam rei per abdicationem dominii, non esse de conceptu dominii perfecti ut sic (hoc enim est in Deo sine illa) sed dominii *ut defectibilis*. Sic mutabilitas non est de conceptu entis ut sic, sed talis.

55. R. 3. cum distinctione ma. & dico, ad dominium plenum pertinere quidem potentiam alienativam dominii, *sumptam positivè*, pro virtute dominium ejus rei constituendi etiam in alio; sed non *sumptam negativè*, pro virtute privandi se dominio debito. Nam Deus sine tali dominio negativè sumpto est perfectissimus rerum dominus. In aliquo tamen sensu concedi potest Deo potentia alienandi, seu abdicandi a se dominium *negativè sumptum*, hoc nimium, quod possit facere, ne sit dominus *exclusivè*, hoc est, *solus*; cum (ut dictum est) de Incarnat. possit etiam in creatura dari dominium aliquod rei, Deo subjectæ.

ARTICULUS IV.

In instanti translationis dominium ejusdem rei in solidum est necessariò penes dantem, & accipientem.

56. POnimus 1. quod donatio fieri possit in instanti, secundum quod explicat consen-

sensum dantis, & acceptantis, id quod etiam in aliis pactis, vel contractibus fieri potest. Ponimus 2. per translationem domini non intelligi hinc motum alium, quàm quo quis viâ causalitatis moralis constituitur rei dominus per voluntatem ejus, qui habet facultatem legitimam rem donandi, vel non donandi, sed reservandi, vel in alios usus convertendi juxta commodum propriæ libertatis; his præmissis.

57. Prob. 1. pars, quòd in instanti translationis (*donationis v. g. mutuo consensu perfectæ*) dominium fit in donatario 1. quia implicat existere actualitatem donandi rem, & rem non esse actu donatam 2. quia in instanti contractûs matrimonialis verificatur illud: *mulier sui corporis potestatem non habet, sed Vir.* & vicissim. Sed hoc verum non esset, si in instanti, quo mulier Viro per legitimum contractum constituit jus sui corporis, non esset in recipiente. ergo.

58. Quare not. contra Pontium Scotistam, nobis contrarium D. 23. de Virt. moralibus. q. 7. n. 40. licet verum sit, donatarium non habere prius dominium rei donatæ, quàm donans velit; negari tamen, quod hic non velit, ut habeat, nisi sequenti instanti. Nam pro eo instanti vult eum illud habere, in, & pro quo fit contractus. Sed hic fit pro præsentis, & in præsens, ut ponitur in casu, ergo Quòd autem donatarius tunc habeat dominium dependenter

à voluntate donantis, non obstat; est enim solum dependentia causalitatis, non revocabilitatis.

59. Prob. etiam 2. pars, quòd in instanti donationis (*quo scilicet rei dominus, ejus dominium, actu producit, seu constituit in donatario*) dominium ejusdem rei in solidum etiam necessario sit in donante. Nam qui liberè donat donatione jure validâ, donat habens legitimam potestatem donandi, vel non donandi, sed retinendi, vel in alios usus convertendi juxta commodum propriæ libertatis suæ; at legitima potestas donandi vel non donandi, sed retinendi, vel juxta commodum suæ libertatis propriæ in alios usus convertendi, formalissimè est dominium; ergo qui donat donatione jure validâ, habet dominium. Min. constat ex dictis, n. 56.

60. Ma. prob. nam ut quis validè donet rem suam alteri, non sufficit sola potestas physica; sed requiritur facultas legitima, seu munita favore legis, vel pacti legitimi, auctoritatem, operandi taliter, investientis operanti. Nec sufficit fuisse immediatè prius, cum ut dictum est n. 47. omnis effectus sive physicus sive moralis existens sufficientiâ alienâ, dum existit, essentialiter petat existere sufficientiam, per quam existit; aliàs existeret, dum nulla datur sufficientia, ut existat; sed sufficientia, per quam do-

minium rei, validâ donatione constituitur in donatario, est libertas domini, cui favor legis investit authoritatem, seu facultatem legitimâ donandi, vel non donandi, aut in alios usus juxta commodum propriæ libertatis convertendi; ergo.

61. Ex hoc colliges 1. dominium plenum, licet dicatur *potentia juridica*, seu *potestas & denominatio moralis*, præter libertatem habentis dominium, includere, seu constitui per *favorem legis*, dispositione suâ subjicientis rem aliquam ad omnem usum possibilem; & *cognitionem*, quæ favorem legis intimet ei, cui favet, *sum ejus acceptatione*; & hæc lex dicitur constitutiva juris. Illum favorem legis aliqui vocant dominium sumptum extrinsecè, & incompletè; sumptum cum cognitione ejus, & acceptatione, dominium acceptum intrinsecè, & completè.

62. Coll. 2. ut à me actus aliquis (*donatio v. g.*) fiat validè, tanquam à rei domino, non sufficere, quòd tunc dominium rei solùm extrinsecè & incompletè sumptum sit penes me. Aliàs etiam hæres ante aditam hæreditatem validè disponeret de illa, quia tunc jam habet sibi faventem legè sub conditione, quòd acceptet.

63. Negandum etiam est, quòd in eo, qui rem suam validè donat, tunc, quando donat, non adsit *cognitio* de favore legis ipsi talem u-

sum concedentis & voluntas utendi eo favore, cum illo actu utatur.

64. Quidam dicunt : dominium alicujus rei explicare duplex dominium, 1. *directum*, seu *formale*, quod est potestas directè & immediatè disponendi de ipsa re. 2. *dominium radicale*, seu *reflexum*, situm in potestate immediatè, ac directè disponendi de dominio directo. Hinc volunt in instanti translationis, dominium directum, & formale esse penes donatarium ; dominium autem reflexum, & radicale, penes donantem. Verùm donans in instanti translationis non tantùm disponit de dominio rei, sed etiam immediatè de ipsa re, illam tradendo. ergo non tantùm habet dominium radicale, sed etiam formale.

65. Coll. 3. Negandum esse, quòd *translatio dominii, eo instanti, quo dominium constituit in donatario, ponat in donante privationem dominii, seu sit actualis destructio dominii in donante* 1. quia talis translatio nullum constitutivum dominii destruit ; *non libertatem donantis ; non favorem legis ; non ejus cognitionem, non volitionem actu habendi, & utendi favore legis.* ergo. 2. Quia nullus effectus potest esse actualis destructio suæ causæ tunc, quando ipsum actu causat ; sed translatio dominii in instanti translationis est effectus dominii in donante ; ergo in instanti translationis, ipsa translatio dominii non

non est actualis destructio domini in donante.

66. Dices, ma: esse veram, de effectibus positivis, non autem negativis. Sic homo seipsum occidens non est tunc, quando ponitur in iplo mors, seu privatio vitæ, nimirum effectus ejus negativus. Verum contra est 1. quia paritas nulla est; homo enim non occidit se, *occisione habente sibi annexum indispensabiliter effectum negativum, seu privationem vitæ eo instanti, quo ponit effectum positivum, nempè actionem occisivam sui*: at juxta adversarios effectus positivus (nimirum translatio domini in donatarium) eo instanti quo fit, habet sibi annexum indispensabiliter effectum negativum, nempè privationem domini in donante, ergo.

67. Contra est 2. quia quando causa actu causat effectum positivum, iste nequit esse actualis destructio suæ causæ; ergo etiam quando actu causat effectum negativum, indispensabiliter eodem instanti annexum effectui positivo, quem tunc actu causat, consequenter constat. nam aliàs causa actu *causaret positivè*, quando non est positivè; sed privatio domini in donante, est effectus negativus, indispensabiliter annexus effectui positivo donantis eo instanti, quo actu ponitur ille effectus positivus, nempè constitutio domini in donatario, ergo. Nec bene respondetur à dicentibus: effectus negativus, *nihil est*; sed, *ut nihil sit*, non requiritur actu causa;

sa; ergo ut sit effectus negativus, non requiritur actu causa. Nam N. min. quia manifestè fallit, cùm illud *nihil* ponitur liberè 2. cùm ponitur destructione, quæ sit positione alicujus rei impossibilis; ergo.

68. Denique per instantiam de homine seipsum occidente, prorsus non ostenditur, quòd tunc effectus possit esse actualis destructio sua causa, ipsum causantis, quando causa actu causat; nam eo instanti, quo homo actu causat illam physicam actionem, quæ vocatur occisio saltem radicalis, seu inchoata, non destruitur homo; eo autem instanti (nimirum immediatè sequenti) quo ponitur occisio consummata (nimirum privatio vitæ) non amplius actu causat; ergo.

69. Colliges 4. ad dominium perfectum non pertinere potentiam ad usum impossibilem; adeoque nec potentiam, quâ quis possit velle illi prohibere usum rei (quem constituit dominium rei) pro sensu composito talis voluntatis, quia talis usus domini, est usus rei impossibilis. Sic enim constituendo illum rei dominum, vellet illi omnem rei usum esse licitum; & prohibendo illi usum rei non vellet illi aliquem rei usum esse licitum; ergo ad perfectum dominium, non pertinet, quòd donans eo instanti, quo donat ut dominus, debeat posse donatarium prohibere in usu rei pro sensu composito donationis.

70. Coll. 5. Ad illam quæstionem, *an Deus eo instanti, quo homini condonat peccatū, cum adhuc possit odisse?* posse responderi cum dist. dicendo, quòd potentiâ antecedente, & pro sensu diviso condonationis possit; non autem potentiâ consequente, & pro sensu composito condonationis. Si autem quæras, *quo instanti dominium esse desinat in donante?* R. in instanti, immediatè sequenti donationem perfectam; quia tunc *cessat favor legis*. Nam lex constitutiva juris, sui favoris limitem constituit in instanti, immediatè sequente contractum perfectum.

71. Coll. 6. negandum esse, quòd dominium alicujus rei possit alligari cuidam alteri rei materiali, sic, ut penes eum solum sit dominium, penes quem physicè fuerit talis res; quia sic fieret, quòd rei dominus non posset exercere omnem suæ rei usum.

72. Not. autem, quòd etiam in casu, quo quis liberè destruit rem suam, eodem modo, quo dum donat alteri, dominium ejus fit in destruyente; quia nihil, quod constituit plenum rei dominium, destructione rei, destruitur, ut constat ex n. 65. Si autem dicatur: *Non potest dari jus in re, cum res non existit*. R. cum dist. non potest dari jus in re; cum res non existit *per usum ejus juridicum*, seu procedentem à dominio N: *per usum non juridicum*. C.

73. Unde etiam concedo, quòd in instanti donationis in donante cesset voluntas, habendi rem, *ut propriam exclusivè*; sed non *ut propriam positivè* ex n. 55. hinc donans eo instanti adhuc est dominus rei *positivè*, sed non *exclusivè* seu *solus*; quia etiam donatarius est dominus ejusdem *positivè*.

74. Coll. 7. Verum esse, quòd, ut verificetur, *Justus peccat, homo moritur*, non requiratur, ut tunc sit *homo*, cùm moritur, vel *justus*, cùm peccat. Ratio est quia nec peccatum justitiam justì; nec mors, seu privatio vitæ, cùm actu ponitur, respicit humanitatem, ut principium actu causans peccatum, vel mortem; sed donatio, cùm actu ponitur, respicit dominium domini donantis, ut principium actu causativum legitimæ donationis, tunc, cùm dominus donat, ergo paritas non est.

75. Si dicas; non potest mihi donari res, quæ est mea, dum est mea; ergo nec possum dare alteri rem meam, dum est mea. *R. ant.* verum esse, si res est mea antecedenter ad donationem; non autem, si est mea per ipsam donationem; consequens similiter verum est de re, quæ est mea *privativè*; non autem de re, quæ est mea *positivè*; imò id essentialiter petit legitima donatio, cùm tanquam effectus juridicus in suo principio supponat potentiam juridicam.

76. Coll. 8. negandum esse, quòd ad

validè donandam rem meam sufficiat, quòd immediatè prius habuerim dominium: aliàs etiam validè absolveret, qui immediatè prius habuit jurisdictionem, esto tunc quando absoluit, non habeat; ut si absolveret in instanti validæ resignationis officii, cui annexa est jurisdictio. Nec juvat, quod dicunt discrimen esse, quia donatio est destructio sui principii, non autem absolutio. Nam hoc gratis assumitur, si attendatur casus de resignatione; nec enim unquam ostendetur, donatione destrui ullum pleni domini constitutum, ut constat ex n. 65.

77. Si dicas: datur casus, ubi ad valorem actus sufficit, dominium immediatè fuisse prius, ut patet in casu, quo hæres adit hæreditatem prius jacentem; sed esto verum sit, quòd dominium hæreditatis alicui à testatore defuncto relictæ tunc primò transeat in hæredem, cum hic illam adit; & tempore hæreditatis aditæ testator non existat physicè, & in se; existit tamen juridicè, & fictione juris in hæreditate jacente.

78. Coll. 9. Concedi, quòd actus, quo dico, *volo esse Dominus*, ipso instanti contractus in me producat dominiū, sed negari, quòd actus, quo dico, *nolo esse Dominus*, eo ipso instanti in me destruat dominium, si actus, quo dico, *nolo esse Dominus*, sit usus Domini, *donativus, venditivus rei* &c. quia primus actus non supponit dominium, *ut principium sui esse*; secus secundus; hinc
eti-

etiam notandum, quòd donatio nec sequenti instanti sit destructio domini in donante.

79. Nam, quòd dominiū instanti proximo, post validum contractum (donationis v. g.) in donante cesset, & destruat, non habetur à donatione, tanquam causa; sed à dispositione juris & legum faventium exclusivè ad talem actum.

80. Neque dicas: donans eatenus vult donatarium esse dominum rei donatæ, quatenus ipse vult ejusdem non esse dominus. R. enim cum dist. quatenus ipse vult non esse dominus *exclusivè*, (nimirum solus) C. quatenus ipse vult non esse dominus *positivè* pro tunc, dum donat, N. Nam impossibile est, velle actum legitimum, dum in volente non est legitima facultas faciendi actum legitimum.

81. Ex hoc etiam constat ad L. *si certò*, citat. n. 38. Dico enim illam aliud non velle, quàm quòd dominium penes duos esse non possit extra instans actualis translationis & contractus; non autem intra illud instans. Leges enim propter dissensiones illud statuerunt, quæ orirentur, si dominium permanenter, & extra instans contractus, esset penes plures; hoc autè periculum non est, si tantum transeunter, & solo instanti translationis esset penes plures; imò *pro hoc casu* leges loqui non potuerunt, quia sic leges vellent, ut donatio, vel contractus valeret,

ret, dum in donante, vel contrahente non est facultas juridica, donandi, vel contrahendi adeoq; ut sit effectus, cum non est ejus causa.

82. Coll. 10. Concedi, quòd venditor in instanti translationis habeat dominium rei venditæ; & simul pretii pro illa, sed non *exclusivè*; hinc autem non sequitur, quòd habeat plus, ac antè. Nam pretium stat loco ejus, quod prius habuit, nimirum loco domini *exclusivè sumpti*. Unde nota, quòd quando quis transfert dominium in alterum, illud in hunc transferat, qualiter ipse habuit per ordinem ad eos, quibuscum non contrahit actu; & ideo in instanti donationis transfert dominium *exclusivè sumptum* per ordinem ad omnes, qui non sunt actu contrahentes super hac re; sed non per ordinem ad actu contrahentes.

83. Coll. 11. negandum esse, quòd translatio domini importet duo realiter instantia; *unum*, quo dominium sit in donante, non in donatario; *alterum*, quo sit in donatario, non in donante, quia negatur, quòd translatio sit privatio domini in donante, dum dominium per actualem contractum constituitur in donatario, ex n. 65.

84. Coll. 12. Si fieret, quòd eo instanti, quo Petrus unum aureum donat Paulo, fur eum aureum auferret Paulo, furem utriquè facere injuriam, adeoque teneri ad restitutionem, quâ
in-

injuria realis, utriquè facta, tolleretur. Hæc autem injuria utriquè facta in eo stat, quod aureum non reliquerit penes Paulum, penes quem ambo domini eum voluerunt; ergo ad plus non teneretur, quàm ad reddendum aureum Paulo, non autem ad reddendum aureum unum cuilibet.

QUÆSTIO. III.

De Dominio imperfecto.

85. **D**ominium imperfectum est legitima facultas directè, ac formaliter percipiendi commodum libertatis propriæ, ex aliquo usu rei, non tamen orani; qualiter fit in habentibus vel solum dominium directum, vel solum utile. Plurimæ sunt species domini imperfecti. Ex his dicemus de aliquibus tantum; cujusmodi est usus juris, usus fructus; jus emphiteutæ; pignoris, & hypothecæ: jus hæreditis fiduciarii, & fidei commissarii.

ARTICULUS I.

De usu, & usufructu.

86. **P**rænotandum i. uti, & frui non esse omnino idem in sensu legali. Nam, qui potest præcise uti, non potest ullo modo fructus percipere, faciendo suos, consumendo, vel alienando, qualiter potest fructuarius, ut dicitur

tur §. *eadem illis*. Instit. *de usu & habitatione*. Prænot. 2. *Usus* hîc dupliciter sumi; alius enim est *usus juris*; & alius *usus facti*. Ille est legitima potestas utendi; iste est actualis usus, ut *equitatio*. Ille ab hoc separari potest; & vicissim.

Prænot. 3. Tam *usum juris*, quàm *usufructum* (sumptum pro legitima facultate utendi, & fruendi) habere duplicem statum. Nam vel est conjunctus, vel separatus à proprietate rei? id enim fieri posse constat ex §. 1. Instit. *de usufructu*. Si primum? uterque dicitur *causalis*, denominatione sumptâ per applicationem suæ causæ radicalis, quæ est proprietate rei, ut notat Castropalaus *de Just. D. unica p. 5. n. 5*. Si autem secundum? uterque dicitur *formalis*. Et hic usus, & usufructus formalis juridicè constituit aliam speciem juris à *causali*: hic enim dicit plenum dominium, ille non plenum; his positis.

§. I.

Usufructus formalis est jus utendi, & fruendi alienâ re, salvâ ejus substantiâ: usus autem juris, tantum utendi.

87. **U**trumque constat ex L. 1. ff. *de usufructu*, & §. 1. Instit. *eodem*: junct. seq. tit. *de usu & habitatione*. Dixi, *tantum utendi*. Est contra Turrianum de Just: & jure. D. 31. d. 2. n. 4. qui *ly tantum* non requirit ad distinctionem usûs

usus formalis ab usu fructu formali: sed ratio est, quia nisi addatur *ly tantum*, jus utendi manet indifferens ad conjunctionem, & non conjunctionem cum *jure fruendi*; ius autem utendi, quâ sic indifferens, non constituit diversam speciem à jure fruendi; uti patet in *animali* non constituyente speciem diversam à specie hominis, ut indifferens est; aliàs excluderet hominem, si ut indifferens constitueret diversam speciem ab homine; quia diversum excludit diversum. Ex hoc colliges differentiam usus formalis, à causali. Nam iste simul includit proprietatem rei, non ille. Idem dic de usufructu. Colliges 2. usum, & usufructum formalem dicere jus, & dominium rei solùm imperfectum & non plenum; cùm careant dominio directo, secundum se.

88. Dices; qui aliquâ re *fruitur*, eâdem *utitur*; ergo in definitione usufructûs frustra ponitur *ly utendi*. R. N. conf. quia usufructus est potestas ad rem frugiferam, & ejus fructus. *Fruetus* respicit, ut illis fruatur, eos faciens suos, consumens vel alienans; *rem frugiferam*, ut illâ utatur, quin faciat suam, consumat, vel alienet. Hinc quatenus respicit rem, dicitur *jus utendi*; quatenus fructus, dicitur *jus fruendi*. Licet ergo fruens etiam utatur, diverso tamen modo utitur re, & fruitur.

89. Not. præterea I. *Fruitionem*, hoc est, fructuum

Etuum perceptionem, *eos faciendo suos*, esse specialem usum rei, competentem soli usufructui. Ut notat Palaus cit. p. 23. §. 1. n. 1. Usufructuarius tamen non fit Dominus fructuum, quamdiu pendentes sunt; hoc est, *non apprehensi, & collecti*; etiamsi maturi sint; &, ut colligantur, apti. Nam quamdiu rei fructiferæ uniuntur, censentur unum cum illa, & ad dominum seu proprietarium pertinent. Palaus cit. ex §. *is vero*.

90. Hinc colliges: jus creditoris, quod habet in pignore, vel hypotheca; aut depositarii, quod habet in deposito, non pertinere ad usum, nec ad usumfructum. Ita Less. l. 2. de Just. c. 3. d. 4. n. 17. quia nec ille habet jus utendi pignore, nec iste deposito.

91. Not. 2. Cùm dicimus usum formalem, ut distinctum ab usufructu, esse *ad usum facti præcisè*, non *ad fructum*; per *usum* non intelligi usum *nudum ab omni commodo*. Cùm enim *usus juris* sit aliquod jus, eo ipso est ad aliquod commodum libertatis propriæ. 2. ipse usus facti, cum habenti, est quoddam commodum. Unde hi fructus non censentur exclusi, cùm dicimus usum, esse *jus tantùm utendi*.

92. Commodum igitur, quod necessarium est, ut usufructuarius utatur re concessâ in usum, non venit nomine fructuum, quos negamus usufructuario; sed tantùm *commodum rei*, quod scilicet nasci.

scitur ex ipsa re ; ut *lana ex ove* ; *pretium ex domo locata*. Hinc aliud est *uti fructibus*, aliud *frui*. *Uti* dicitur, qui potest eos, secundum quod sibi necessarii sunt ad quotidianam sustentationem, convertere in suum usum ; *frui* autem potest : qui facit suos, & uti potest etiam ad lucrum.

§. II.

Ususfructus quandoque constitui potest in re, quæ usu absimitur.

93. **Q**Uædam res sunt, quæ unico usu consumuntur, ut *vinum, cibus &c.* quo etiam reducitur *pecunia* ; nam & hæc unico *usu proprio* absimitur, nimirum *permutatione*. Ad hunc enim usum, tanquam proprium, instituta est, teste Aristot. I. *Polit.* c. 7 & 4. *Ethic.* c. 1. Per absorptionem autem intellige illam, quæ est dominii, non entitatis. Dixi *usu proprio*, seu *primario*, quem pecunia habet ex institutione sua ; *non secundario*. Hinc communis doctrina est, usumfructum constitui posse solum in illis rebus, quæ non absumentur usu, (excipe, nisi succedat aliquid æquivalens, vel debita cautio, quâ exceptione firmatur conclusio.) Ratio primi est, ex §. *constituitur*. Inst. de *usu*. ibi *exceptis his, quæ usu consumuntur*. Sermo autem erat de materia hujus quæstionis, ergo. Et ratio est ; quia ususfructus proprie est in re aliena,

na, sed salvâ ejus substantiâ; ergò non in re, quæ usu consumitur.

94. Ratio secundi est; quia tunc manet salva rei substantia non *in se*, sed *in æstimatione*, vel *cautione*. Ut dicitur §. cit. ubi tamen hic ususfructus dicitur *quasi ususfructus*. Hinc nota, cum Ususfructus in re, quam usus consumit, constituitur, usumfructum formalem potius constitui in ejus æstimatione, non autem formaliter in ipsa re. Nam eo casu res potius transit in dominium fructuarii, & solùm aliena manet in sui vicaria, vel cautione, vel æstimatione. Ex hoc autem sequitur, si res usu consumptibilis, in qua Titius habet usumfructum, sine culpa Titii pereat, *eam Titio perire* (cùm res domino pereat) secùs, si Titio periret sine sua culpa res, quæ terminat usumfructum propriè dictum. Ea enim tali casu perit proprietario, non ususfructuario, propter rationem oppositam.

95. Notandum autem i. usumfructum duplici modo constitui; *lege & conventione*. Legalis est, qui constituitur legis dispositione (sic Pater in bonis adventitiis filii familias habet usumfructum legalem) Conventionalis autem dicitur, qui constituitur conventionem partium, aliove pacto inter vivos. §. *ususfructus*. Instit. de *usufruct.* vel etiam successione, & legato, ut dicitur toto tit. ff. & C. de *usufruct.*

96. Not. 2. Usumfructum posse esse tempo-

raneum; quia licet cœteræ servitutes reales perpetuæ sint juxta L. 4. ff. de servitutibus. Ususfructus tamen constitui potest, ut ipso jure deficiat, ut habet glos. V. verè ad L. 5. ff. eod. Confirm. Nam emphyteuta potest in re emphyteutica usumfructum constituere, qui tamen ipsâ morte emphyteutæ resolvatur. Sic Molina L. 1. de Primogenit. c. 29. n. 23. sed hic ususfructus est temporalis; ergo.

§. III.

Proprietarius inconsulto usufructuario potest alienare rem usufructuariam; non e contra.

97. **C**onstat ex L. 2. C. de usufruc. ibi: *usumfructum tibi legatum esse, non impedit proprietatis dominum, obligare creditori proprietatem, manente integro usufructu tui juris.* Et ratio est, quia est Dominus rei quoad proprietatem; nec ullâ lege, vel jure ab hoc prohibetur. Excipe tamen filiumfamilias, qui hoc non potest sine Patris expresso consensu, ut dicitur L. feri. §. filius autem. C. de bonis; qua liberis; & ratio est, quia filius bonorum adventitiorum, esto proprietatem habeat, administratione caret, & consensum illum lex ob reverentiam Patri debitam exigit.

98. Usufructuarius tamen usumfructum alienare nequit inconsulto proprietario; constat

ex L. si ususfructus C. de jure dotium, ibi: quoniam diximus, usumfructum à fructuario cedi non posse, nisi domino proprietatis; & si extraneo cedatur, non ad eum transire, sed ad dominum proprietatis. Et ratio est, quia ususfructus est servitus personalis, consequenter personæ inhæret, nec eam egreditur, ut dicitur L. 1. ff. de servitutib.

99. Ex citato prius textu tria collige 1. à fructuario usumfructum cedi posse domino proprietatis 2. Si inconsulto domino directo, cedatur extraneo, cessionem jure nullam esse. 3. Eum tali casu consolidari, hoc est, redire ad dominum proprietatis, & amitti à fructuario. Potest tamen alteri concedere sui ususfructus commoditatem, hoc est, jus, ut alius, nomine ipsius, fructus percipiat, & postea suos habeat vel contractu venditionis, vel simili. Ita Sanchez. L. 7. in Decal, c. 13. Palaus cit. §. 3. n. 4. hæc enim inter se differunt; nam ususfructus non extinguitur morte domini eum concedentis; secùs commoditas morte usufructuarii. Unde, quamvis beneficiarius non possit jus decimarum, nomine beneficii percipiendarum, in Laicum (utpote juris spiritualis incapacem) transferre; potest tamen ei vendere, vel locare commoditatem; ergo similiter usufructuarius. Quo casu & beneficiarius jus decimarum, & usufructuarius jus utile retinet.

100. Dices L. arboribus. ff. de usufructu dicitur:

tur: usufructuarius vel ipse frui eâ re, vel alii fruendam concedere, vel locare, vel vendere potest; ergo dicta N. 98. falsa sunt. R. eam legem intelligi non de usufructu, sed ejus commoditate. Nam §. statim sequenti subjungitur: nam & qui locat, utitur; & qui vendit, utitur. Sed & si aliis primario concedat, vel donet, puto eum uti, atque ideo retinere usum fructum. Ergo loquitur de locatione, venditione &c. tanquam de usu, quo usufructuarius retinet usum fructum; at hoc habet solus contractus, quo venditur, vel locatur commoditas, non ipsum jus utile, seu usufructus; ergo.

§. IV.

Ususfructus finitur, secundum terminum constitutum.

101. **H**inc si concedatur ad certum tempus, finitur, eo elapso, ut patet ex terminis, & constat ex n. 99. nequit autem illud tempus excedere vitam fructuarii; cum usufructus sit jus personale, non egrediens personam, ut habetur expressè in L. *usumf.* ff. de *usuf. legato*: ibi; quia & constitutus usufructus morte intercidere solet.

102. Concessus autem, dum aliquod factum fuerit (v. g. dum Titius pubes fiat) expirat Titio pubere facto; non autem, si Titius ante pubertatem moriatur. Eo enim casu durat, dum

finiantur anni, quibus pubertatem obtinuisset, si vixisset; si autem actio non habeat certum tempus (v. g. *concedo tibi usumfructum, usq, dum Tuus nubat*) ususfructus penes te manet, quam diu, *te vivo*, illud non verificatur. Ita Sylvester. **V. ususfructus: n. 11.** Horum ratio est, quia ad defitionem ususfructûs requiritur eorum veritas, vel tua mors.

103. Concessus absolutè finitur 1. *Consolidatione*, cum scilicet simul proprietâs rei acquiritur. 2. *cessione* in proprietarium. 3. *naturali morte* usufructuarii, ut dicitur §. *finitur* Instit. de usufruc. 4. *non usu* per tempus designatum ad præscribendum. 5. *interitu rei*, in qua constitutus est. 6. *per maximam, & minimam capitis diminutionem*, quibus intelligitur mors civilis §. *finitur* cit. Demum, si civitati, vel communitati concessus sit absolutè (nisi aliud expressum sit) concessus censetur ad 100. annos; quia, ne proprietâs inutilis sit, terminum habere debet.

§. V.

Ususfructus non extinguitur professione religiosâ Usufructuarii in Religione bonorum capaci.

104. **H**anc sententiam tuetur Cynus, Baldus, Salycetus, Bartolus, Sylvester, Molina, Azor, & plurimi alii, quos citat, & sequitur Thomas Sanchez l. 7. decalogi. c. 13. n. 48.

n. 48. ante prob. not. 1. Monasterium habens jus bonorum in communi, & successionis, succedere *in omnia religiosi bona* de quibus ante professionem non disposuit, sive ab ipso ante professionem, sive post, acquisita sint; sive titulo donationis, hæreditatis, aut quocunque alio adquisierit. Constat apertè. §. *Ingressi*, & §. *si qua mulier*. C. de Sacrosanct. Eccles. defumpt. ex §. *illud quoque*. Authent. de Monachis; & §. *si qua*. Authent. de sanctiss. Episc. Item c. *siqua mulier*. & c. *quia ingredientibus* 19. q. 3.

105. Advertendum autem, has constitutiones non habere vim, *quatenus solo jure civili inducæ sunt*; ut rectè notat Azortom. 1. *instit. Moral.* l. 2. c. 8. q. 1. (quia expressè constituunt de Monachis) *sed quatenus approbata sunt à potestate Ecclesiastica*. Eas autem approbavit D. Gregor. Papa, l. 7. *registri indiçt.* 2. *epist.* 7. quæ approbatio refertur in cit. c. *quia ingredientibus*. ibi *sed res eorum ejusdem Monasterii juris fiant, apertâ legis definitione decretum est*. Id, quod communi omnium Pontificum consensu receptum est. Hanc porrò successionem *in omnia jura sui professi*, extendit Sanchez cit. l. 5. c. 4. n. 6. ex privilegio Pii V. etiam ad casum, quando ante finem Novitiatûs fit professio in articulo mortis.

106. Nota 2. quòd professus in religione bonorum capaci, per professionem non amit-

tat jura *suitatis*, & *agnationis*; sed succedat *tanquam suus heres*; eademque per consequentiam personæ in monasterium professione suâ translatae secum ferat ad Monasterium. Ita Wadingus de Contract. D. 5. d. 7. §. 2. n. 5. Sanch. cit. l. 7. c. 12. n. 5. ex l. finali. C. de Episc. & Clericis, ubi annotat, ejusmodi professum perinde succedere, ac si religionem ingressus non esset. Ex quo deducit, quòd monasterium, *sui professi nomine*, retineat omnes qualitates, & prærogativas filiorum; cùm ex. n. 104. ad Monasterium secum ferat *omnia sua jura*, quæ ante ingressum habuit.

107. Limitatur tamen 1. ut non procedat de Monasterio, nec bonorum *in communi* capace. Nam *in tali Religione*, professio æquivalet morti naturali, quæ extinguit omne jus, vel communiter, vel particulariter habendi bona temporalia. 2. ut solùm procedat, quamdiu talis professus naturaliter vivit; cùm Monasterium prædicta sui professi jura habeat, *non suo, sed personæ in ipsum translatae nomine*. 3. ut solùm procedat in casu, quo religiosi talis Religionis non habent in particulari bona. Si enim illa habeant, in hæc non succedit monasterium; sed ipse Religiosus.

108. Not. 3. Statutum excludens à parentum *successione filium, religionem ingressum, esse iniquum, & irritum*. Ita citatis in favorem hujus sententiæ

tiae plurimis legistis, & canonistis, expressè docet Sanchez cit. n. 18. Nam tale statutum laicorum nequit unquam ejusmodi filium ligare. Vel enim ligaret eum ante professionem? vel dum profitetur? vel post professionem? de primo videtur certum, quòd non. Nam quovis instanti professionem antecedente manet successione capax, utpote sui juris æque, ac non religiosus. In ipsa autem actuali professione, & post illam, nullo modo subest jurisdictioni laicorum. Nam leges civiles, licèt faveant clericis, etiam expressam ipsorum mentionem facientes, nisi recipiantur ab Ecclesia, ipsos non ligant, cùm ferantur in non subditum.

109. Si dicas cum sententia contraria: etsi tale statutum sit irritum, si sic disponat: *ingressi religionem, non succedant*: si tamen sic disponat: *ingrediens religionem non succedat*, valet. Quia priori casu statutum afficit jam effectos religiosos, in quos statutum laicorum jurisdictione caret, sicut & potestate ligandi religiosos, & quascunq̄ue personas Ecclesiasticas: at in posteriori casu afficit eos ante ingressum, quo tempore seculares sunt. Ita. Bartol. l. fin. *lecturâ*. I. n. 6. c. *de pactis*.

110. R. Licèt ejusmodi statutum fiat in religiosos ante ingressum religionis, & consequenter tempore habili; quia tamen ejus effectus confertur in tempus inhabile, nimirum in tem-

pus post ingressum (nam ante hunc, non ligat absolute, sed solum conditionate, sub conditione, quæ ponitur, dum non subsunt amplius jurisdictioni) omnino irritum erit. *Idem enim est, aliquid fieri tempore inhabili, & ejus effectum conferri in tempus inhabile, per l. quod sponsa. C. de donat. ante nuptias.*

III. Not. 4. Monasterium accessorie succedens in bona sui professi, nimirum ratione personæ religiosæ professione in ipsum translata; non succedere, ut hæredem proprie, nec jure hereditario; sed jure cuiusdam acquisitionis naturalis, & accessorie personæ. Constat ex Authent. *Ingressi. C. de sacrosanct. Eccles. ibi ipso ingressu se, suaq; dedicat Deo. Ubi nota. ly ipso ingressu, idem esse, ac ipso facto, ut const. ex Authent. De monachis. §. illud quoq; ibi: Ingredientem simul sequuntur res.* Nam hæredes non acquirunt ipso facto, hæreditatem relictam, vel possessionem. l. cum hæredes. ff. de acquirenda possessione. Secus autem est in casu, quo monasterium succedit in bona professi, quæ habuit ante ingressum; ut dictum est. Ita Sanchez l. 7. decal. c. 12. Wadingus de contract. d. 5. d. 7. §. 2. n. 3. & apud illum legistæ cum Bartholo in auth. *siqua mulier. C. de Sacrosanct. Eccl. Baldus. l. Filium ff. qui sui sunt: volentes ejus bona per consequentiam personæ transire in monasterium, sicut in arrogantem bona, & jura arrogati. Instit. de acquisit. per arrogat:*

112. Dixi, quando monasterium succedit *accessoriè*, nimirum ratione personæ in ipsum translata. Secùs enim quoad acquisitionem possessionis *ipso facto* fallit 1. si transferens se, suamque personam, sibi providit, expressè & principaliter etiam transferendo bona. Ita Sanch. cit. n. 25. Nam tali casu, *absque traditione*, non acquirit monasterium dominium, & possessionem. Fallit 2. si monasterium tempore professionis contradicit acquisitioni bonorum. 3. Fallit in aliis bonis, quæ accedunt primò post professionem. Nam in his ipso facto acquiritur solum dominium; sed possessio capienda est. Ut docet Abbas. c. *in presentia*. De *probat*: n. 74. his præmissis.

113. Prob. assertum in titulo articuli. Monasterium ipso facto, seu ingressu personæ in ipsum translata, *accessoriè*, & per consequentiam personæ, sine ulla exceptione alicujus juris, succedit *in omnia bona sui professi*, quæ ante ingressum habet, & de quibus ante non disposuit, ex n. 104. & seq. sed inter professi bona, ususfructus est aliquod bonum, quod habuit ante ingressum, ut ponitur in casu; ergo si de illo ante ingressum non disposuit, per consequentiam personæ, & *accessoriè* transit in Monasterium; ergo religiosâ professione non extinguitur. Et ita docent Gloss. auth. *ingressi*. V. *dedicant*. Cynus. Bald. Salycet. Navar. Molina, Azor,

Azor, & plurimi alii, quos cit. & sequitur Sanch. cit. c. 13. n. 48.

114 Dices. I. ususfructus est jus personalissimū, ac ita personæ cohærens, ut nec cessione, nec alio modo possit in alium transire; ergo extinguitur professione religiosâ etiam in religione successionis capaci; pat. conseq. Quia tali casu, *nec potest remanere in professo*, cū sit redditus incapax cujuscunque proprii habendi; *nec potest transire in monasterium*, quia sic transiret in alium, quod juri personali repugnat; ergo.

115 Trans. ant. n. conf. & dico, quod tali casu transeat in Monasterium per consequentiam personæ. Quare not: Monasterium posse dupliciter comparari ad illum usumfructum recipiendum. I. *ratione sui*, & non ratione personæ, in ipsum translata, 2. non ratione sui, sed *ratione personæ in ipsum translata*. Si consideretur hoc secundo modo, manifestum est, quod monasterium, ratione sui professi, per consequentiam huius personæ habens usum fructū, non sit alia persona ab usufructuario; cū usufructuarius sit formalissimè illa persona, ratione cujus Monasterium habet usumfructum, quamdiu ille naturaliter vivit. Quare in dato casu non est *simpliciter verum: monasterium habet usumfructum*; sed cum addito, *per consequentiam personæ*, quo notatur *ius personæ in ipsum translata esse in monasterio per ipsam personam*
trans-

translatam, non sine ipsa ; sicut ius partis est in toto ipsam includente, sed non sine illa.

116. Dixi *transeat. ant.* Nam quando dicitur, quòd ususfructus sit jus personale, & non egrediatur personam, nec transeat in alium, verum est, si sermo sit de transitu per cessionem, vel transmissionem in alterum, *auferentem ipsum à cedente, vel priori Domino*; non autem, *si cum ipsa persona transeat in alium*, illud habentem solum per consequentiam personæ, & acquisitione naturali. Nam hoc ipso, quòd leges cit. n. 104. concedant Monasterio, sine ulla exceptione *omnia jura, & bona professi, quando se Deo dedicat*, eo ipso declarant, usumfructum non sic esse personalem, *ut cum ipsa persona, & ratione illius*, quamdiu hæc naturaliter vivit, esse nequeat in Religione, cui se dedicat, & in qua est ipsa persona usufructuaria; quia sic non abit à persona, sed stricto jure *illud habendi communiter*, ab eadem retinetur, etiam post professionem.

117. Quia Professio in Religione bonorum capaci, non æquivalet morti naturali; (ut malè supponit Iul. Clarus l. 4. §. Feudum. q. 78.) nec professum reddit incapacem *omnis domni*; aliàs faceret eum incapacem juris, *habendi communiter* bona temporalia, quod est certò falsum. Nam talis professus etiam post professionem retinet jus suicitatis, & succedit Patri jure sui-

suitatis, ut const. ex num. 106. & omnia bona possidet jure illa habendi communiter.

118. Nequē dicas: Usufructuarius post professionem nihil amplius disponere potest, de illis bonis, sed disponit Prælatas, vel solus, vel cum capitulo. Nam hoc non arguit, illi professione ablatum esse *jus disponendi, & habendi communiter* usum fructum, vel illud esse penes Monasterium aliter, quàm ex pura consequentia personæ. Hoc evidens est ex eo, quòd professio naturaliter mortuo, nec Prælatas, nec Capitulum, nec ambo simul, quidquam disponere valeant de tali usufructu.

Deinde immeritò dicitur, quòd Usufructuarius post professionem non habeat jus disponendi communiter, quamvis hujus usum (ratione ipsius) administratoriè exerceat Prælatas cum Capitulo. Imò esto usus prædicti juris illi professio, præcisè vel prohibeatur, vel etiam annulletur, adhuc tamen in eo stat jus ad talem usum *disponendi communiter*, ut ostensum est num 51. Ex quo tandem concluditur *Monasterium*, in quod per consequentiam personæ in ipsum translatae, simul transeunt hujus bona, *quoad hunc juris effectum, non esse personam aliam à professio, sed eandem; cum ejus jura habeat solum per consequentiam personæ.*

119. Dices 2. Si usufructus religiosâ professione Usufructuarii non extingueretur, sed trans-

transiret ad Monasterium, duraret 100. annis, sicut ususfructus concessus Ecclesiæ. R. N. sequelam. Nam ususfructus Ecclesiæ, vel Monasterio directè, & ratione sui concessus, durat 100. annis; non autem concessus solùm indirectè, & per consequentiam personæ in ipsum translatae. Hinc enim est, quòd in posteriori casu talis ususfructus pendeat à vita naturali talis personæ, & extinguatur illâ naturaliter extinctâ. Ita Bartolus in auth. *Ingressi*. in 2. lectur. *num. penul.* & plures alii, quos cit. & sequitur Sanch cit. c. 13. n. 50.

120. Instabis. Dato, quòd, quando Usufructuarius in Monasterio bonorum capaci proficetur, ususfructus obveniat Monasterio; hic tamen ususfructus non erit *translatus*, sed *novus*; qualiter fit, quando ususfructus constitutus Titio, & suis hæredibus, illo mortuo transit ad hæredes, ut dicitur L. *stipulatio ista*. §. *sed etsi quis*. ff. de Verb. oblig. & L. *qui usumfructum* §. 1. ff. de Usufructu; vel certè cum ab uno transit in alium de consensu domini ut habetur L. *usufructu* ff. *solutio matrimonio*.

121. Verùm, quod assumitur, meritò negatur cum allata paritate; nam in his casibus allatis propterea ususfructus est *novus*, quia transit ad hæredes *facto hominis*, (puta stipulatione, vel consensu domini) non autem per consequentiam personæ, cui cohæret; qualiter fit in casu nostro.

ARTICULUS II.

De Jure Emphyteutico.

122. **E**Mphyteusis, est contractus, quo alteri in re immobili constituitur ius, seu dominium utile, cum onere solvendi domino directo statutis temporibus, canonem, seu pensionem realem, in recognitionem domini directi penes eum remanentis. Hinc in eo differt à feudo, quòd hoc non exigit realem pensionem, sed Vasalli obsequiũ personale; quamvis Haunold. to. 3. tr. 9. n. 551. ponat etiam aliam notabilem differentiam emphyteusis à feudo. Nam successor in feudo, esto in investitura primi acquirentis sit comprehensus, semper tenetur intra annum petere possessionem, & investituram à Domino directo sub pœna caducitatis; &, si dominus moriatur, ab ejus successore in dominio directo: cùm à Vasallo sit præstandum juramentum fidelitatis; at successor in emphyteusi (qui in i. investitura est comprehensus u. g. quia concedebatur Titio, & ejus hæredibus) non tenetur petere possessionem, vel investituram à domino directo. His præmissis.

§. I.

Emphyteuta cadit in commissum, ius suum alienans inconsulto domino.

123. **I**ntellige, nisi servet condiciones præscriptas c. potuit. De locato, & conduct. & l. 3. C. de Iure Emphyt: quæ sunt sequentes: 1. ut requirat consensum proprietarii. 2. ut ei indicet verum pretium oblatum. 3. ut expectet responsum per 2. menses. 4. ut vendat in personam non prohibitam, 5. ut sua tantum jura vendat, nimirum melioramenta, 6. ut antè à suo jure non ceciderit; quæ omnia, si concurrant, venditio erit firma, & citra pœnam commissi. Ita Sichardus in l. cum dubitabatur. C. de Iure Emphyt. n. 31.

124. Hæc tamen, de pœna commissi ex alienatione facta, limitantur. 1. ut non procedant in alienatione, non secutâ traditione; vel solum attentatâ, quæ ex alio capite est nulla; quia sic nihil agitur contra legem, quæ sub ea pœna prohibet alienationem. 2. si alienet, non accepto pretio. Nam pœna statuitur alienationi cum pretio, ut pat. ex priori num. 3. si inconsulto domino ius suum exponat venale. Colligitur ex l. 3. cit. ubi dicitur, debere attestacione domino transmitti, & prædicere, quantum pretium ab alio revera accipi potest. Hoc autem non posset, nisi prius exponeret venale 4. si vendat alteri, post lapsum tempus, datum deliberationi domini directi. esto hic non dicat expressè, se nolle emere. Constat. ex c. potuit. de locat: ibi: nisi se nolle dixerit, vel à denuntiationis tempore due-

duorum spatium mensum sit elapsum, seclusâ fraude, ac dolo.

125. Ampliatur verò 1. ad casum emphyteutæ, non servatis prædictis conditionibus alienantis cum traditione, licet mox redimat. Nam pœnitentia non facit, ut non alienaverit, alienatione perfectâ. Quod verum esse censet Sichardus in l. fin. C. de jure emphyt. n. 3. de rigore juris, & ubi lex casum non excipit; non autem ex equitate. 2. ad casum, quo falsum pretium denuntiat. Nam talis denuntiatio habetur pro non facta. l. ubi autem conditionalis. Et l. eum, qui, §. cum igitur. ff. de in diem. addict. notandû autem, emphyteutam ad hanc commissi pœnam non teneri in conscientia, nisi cum dominus directus exegerit, ut dicemus num. seq.

§. II.

Emphyteuta, non solvens canonem, cadit in commissum.

126. **C**onstat ex c. potuit. de locat. & L. 2. de jure emphyt. Solvendum esse canonem, seu pensionem aliquam, in recognitionem domini directi, remanentis apud proprietarium, habetur ex §. 3. Instit. de Locat. Ejus quantitas pendet ex arbitrio contrahentium; & constitui potest non solùm in pecunia, sed etiam in rebus aliis. Tempus autem solvendi canonis à jure

re non est definitum, sed pendet à mente contrahentium, vel à loci consuetudine, ubi contractus initus est, si de tempore solutionis conventum non sit. Notandum autem esse discrimen inter emphyteusim communem, seu non Ecclesiasticam, & Ecclesiasticam; quòd ad hoc, ut propter non solum canonem cadat in commissum, ibi requiratur triennium canonis non soluti; hìc autem sufficiat biennium, ut liquet ex c. *potuit*. quod verum est, licet emphyteuta à domino directo non sit interpellatus. Constat ex eod. ibi: *non obstante, quòd ei non exstitit nuntiatum*. Ad hanc pœnam in conscientia tenetur etiam ante sententiam Judicis; non tamen ante exactionem, vel instantiam proprietarii 1. pars coll. ex L. 2. C. de jure emphyt. nam ibi, *ly suo jure cadat*, non ad Judicem, sed ipsum emphyteutam dirigitur; & quoniam additur *si dominus voluerit*, videtur lex eam pœnam non statuere, nisi proprietarius exigat.

§. III.

Neglectus non soluti canonis non semper inducit pœnam commissi.

127. **N**AM 1. pœna commissi propter non solum canonem locum non habet, si proprietarius est debitor emphyteutæ in tantum, quantum fert canon. Tunc enim hic uti potest compensatione, etiam ad evadendam

pœnam. Quia sic non negligit solutionem. Azor *Instit. moral.* l. 10. c. 6. q. 4. 2. non habet locum, si non solvit ex justa causa. v. g. si hæres non scivit rem esse emphyteuticam. Nam licet in rigore juris tali casu res habeatur pro commissa, (emphyteuta enim sibi debet imputare ignorantiam conditionis rei) ex æquitate tamen in integrum restituitur ob justum errorem, vel ex generali clausula. L. 1. ff. *ex quibus caus. majores.* Nam ubi abest culpa, locum non habet pœna commissi. gl. in L. 2. V. *legem 2. C. de jure emphyt.* Jul. Clarus, l. 4. *sentent. §. emphyteusis.* q. 8. n. 9. 3. locum non habet, si emphyteuta non fuit in mora solvendi, sed dominus in recipiendo. Sic enim caret culpâ; igitur & pœnâ. gl. in cit. L. 2. V. eod. Vid. Jul. Clar. q. 8. n. 10. 4. locum non habet in emphyteusi Ecclesiastica, etiam si ad terminum emphyteuta non solverit, modò celeriter post eum satisfecerit, vel moram purgaverit. Sic enim de illa habetur c. ult. *de loc. & cond.* Tempus autem, intra quod mora purgari potest, est 10. dierum, juxta gl. in cit. c. ult. V. *celeri.* hoc enim modicum reputatur (ut dicitur L. *promissor. 21. §. 1. ff. de constit. pecan.*) vel potius arbitrio Judicis relinqui debet; cum illud in jure non determinetur. gl. l. c. Abbas ibid. n. 12. Azor. c. 7. q. 7. Clarus q. 8. n. 15. Et procedit etiam in aliis debitis. Nam *paria sunt, solvere tempore consti-*

stituto, & intra paucos dies. L. si duo 16. cum seq. junct. gl. marg. ff. eod: sed excipe 1. modò inde creditori non causetur notabile damnum. Excipe 2. emphyteusim Laicam; huic enim, cùm triennium præfigatur, non conceditur prædicta moræ purgatio, spectato rigore juris civilis, ut not. Fachineus l. 1. contro. c. 168. secus est secundum æquitatem, ut dixi ex Richard. super. n. 125.

§. IV.

Caducitas emphyteutæ, non provenit solùm, ex non soluto canone.

128. **C**onstat. 1. ex dict. n. 123. Deinde Emphyteuta cadit etiam de jure suo, & rem emphyteuticam amittit ita, ut expelli possit, si res vel fundus emphyteuticus, per dolum emphyteutæ, vel etiam culpam latam, aut levem notabiliter deterior factus sit. v.g. succidendo arbores frugiferas, vel negligendo reparaciones debitas; quia sic non satisfecit legi contractus, de re melioranda. Sed hoc intellige de deterioratione perpetua, non temporali; ut, si solùm fundus sit deterior non quoad substantiam, sed ad percipiendos fructus, & ad tempus. Ita Mynfingerus cent. 6. observ. 86. Procedit autem hoc de Emphyteusi Ecclesiastica (juxt. auth. qui rem. C. de SS. Ecclesiis) & Laica; arg. L. item queritur. 13. ff. de loc. & cond.

Azor. l. 10. c. 9. q. 1. Clarus, q. 26. Nam conductor reabutens, expellitur. L. cit.

§. V.

Per professionem religiosam, jus emphyteuticum cum emphyteuta transit ad Monasterium capax bonorum in communi.

129. **L**oquimur 1. de homine, qui habet jus emphyteuticum ante ingressum in Religionem, capacem bonorum in communi. Loquimur 2. in casu emphyteusis hæreditariæ, in cuius constitutione non est adjecta clausula, *ne transferatur in Ecclesiam*; quo posito, ratio nostri asserti est, quia Monasterium, capax bonorum in communi, per professionem religiosam ipso facto succedit *in omnia bona sui professi*, ante ingressum habita, de quibus antè non disposuit, idque sine ulla exceptione; ut prob. est n. 104. sed inter bona emphyteutæ professi, ante ingressum ponitur emphyteusis, de qua loquimur; ergo Monasterium, capax bonorum in communi, per professionem religiosam emphyteutæ, ipso facto, seu ingressu, succedit in ejus emphyteusim, si ante ingressum de illa non disposuit. Ita sine limitatione tenet Layman l. 3. tr. 4. c. 43. n. 15. Iason in L. 2. C. de Jure emphyt. & alii, quos cit. & sequitur Streinius p. 2. Jur. can. tit. 10. §. 2. n. 6. ex e, *Beneficium V. conferendum. de Regularib. in 6.*

130. Abbas c. *in presentia*. de *probat.* & Jul. Clar. l. 4. *receptar.* §. *emphyteusis*. q. 33. docent, emphyteusim non modò Ecclesiasticam, sed etiam sæcularem in hoc casu transire in Monasterium, *sed revocabiliter*; ita, ut sit in optione domini directi, consentire translationi, vel cogere Monasterium, ut alienet à se, transferendo illam in personam non magis privilegiatam, ac fuerit primus emphyteuta. Rationem dant, quia si Monasterium ad hoc non posset cogi, *conditio domini directi redderetur deterior*, quia periret spes laudemii, unquam sibi solvendi; & utilis domini ad se redituri.

131. Verùm hæc clausula (*sed revocabiliter*) immeritò apponitur; cùm omnia professi jura, sine ullius exceptione, clarissimâ legum dispositione. per canones receptâ, sequantur personam professi Religionem capacem bonorum in communi; nec alio jure cautum sit, licere habenti dominium directum (præterquam Ecclesiæ) revocare rem emphyteuticam sic translata. Nam Ecclesiæ, tanquam aliquid speciale, concessa est facultas revocationis, intra biennium. §. I. *auth. de alienat. & emphyt.*

132. Nec urget ratio in contrarium, quâ dicitur, quòd, si res emphyteutica, cum emphyteuta professo, *non revocabiliter*, transiret in Monasterium, *conditio domini directi fieret deterior*. Quia hoc fallit, *quoad laudemium*. Nam domi-

nus directus jus laudemii, recipiendi deinceps, titulo hujus emphyteutæ semel ritè investiti, nec habet, nec habuit, nisi cùm *ab hoc* jus emphyteuticum *transfertur in aliam personam*; sed hoc totum illi salvum manet, esto cùm Emphyteuta *per consequentiam personæ* transeat in Monasterium, ut patebit ex num. 141. ergo quoad hoc punctum, etiam stante asserto nostro, conditio domini directi non evadit deterior.

Sed nec evadit deterior, ex altero capite, quòd *deficeret spes utilis domini ad se unquam redituri*. Nam talis emphyteuta translatus in Monasterium, vel habet jus utile sibi constitutum ad certum terminum? vel sine termino? si primum? fiet caducum, lapsu præfixi termini; si secundum? caducum erit juxta dicta n. 103. Cœterùm, esto in dato casu, conditio domini directi (negato illi jure revocationis) evaderet deterior, ipse sibi imputare debet, quòd hoc non deduxerit in pactum. Et ideo hanc sent. apud Sanch. cit. tenent Baldus Auth. *ingressi* n. 22. C. de SS. Eccles. Salycet: Decius, Sylv. V. Religio. 6. q. 1. dict. 2. Azor. *Instit. Moral.* Tom. 1. L. 12. c. 8. q. 4. &c.

133. Hinc si emphyteusis concessa sit illi professo ante ingressum, *pro se & suis heredibus*, transire illam in monasterium perpetuò, & *irrevocabiliter*, sive sæcularis sit, sive Ecclesiastica, docet Bartol. *authent. ingressi*. in secunda le-
ctu-

Etura, n. 37. Beroius C. *in presentia*. De *probat.* n. 419. Excipe, nisi ex alio capite fiat caduca; v. g. non soluto canone. Ratio est, quia concedens potuit cogitare, quòd talis emphyteuta habere possit in hæredem monasterium, quod nunquam perit. Ex quo sequitur idem dicendum, non tantùm in casu emphyteutis à professo ante ingressum habitæ; sed etiam post ingressum acquisitæ per hæreditatem.

134. Dixi, *quando non est adjectum pactum*, ne transeat in Ecclesiam, vel monasterium. Hinc quæstio est, an ejusmodi pactum obstet, quò minus emphyteutæ professione transeat in monasterium? R. negativè cum Sanch. cit. c. 15. n. 65. contra Haunoldum. tom. 1. de Just. tr. 4. n. 27. cujus ratio jam soluta est à n. 132. Nam illa translatio in pactum deducta intelligitur *de translatione voluntaria*, & nascente ex facto hominis; non autem *necessaria*, seu induc-ta à lege, in consequentiam personæ translata, & pro ejus vita; cujus ratio est, quia eo jure, ratione personæ translatae monasterium habet bona sui professi (quamdiu ille naturaliter vivit) quo jure illa possessurus erat professus, si mansisset in sæculo juxta n. 106. sed non obstante pacto, ne alienet, vel transferat in Ecclesiam; illa possessurus erat toto vitæ tempore; ergo illa similiter habere potest monasterium ratione personæ in ipsum translatae, quamdiu professus naturaliter vivit.

§. VI.

Cum res emphyteutica transfertur in aliam personam, domino directo debetur laudemium,

135. **L**audemii debitum fundatur in l. 3. C. *de jure emphyteut.* ubi postquam definitum est, quod Dominus directus emptorem juris emphyteutici, *debitè venditi*, teneatur in possessionem suscipere, additur: & *ne avaritiâ tenti domini* magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent, non amplius eis liceat, pro subscriptione sua, vel depositione, nisi quinquagesimam partem pretii, vel æstimationis loci, *qui ad aliam personam transfertur*, accipere.

136. Ex hac juris communis constitutione coll. 1. Laudemium deberi, quando locus (intellige, res emphyteutica) *transfertur in aliam personam*. 2. Hoc laudemii debitum fundari in investitura *novi emphyteute*, ut habetur l. cit. 3. quantitatem laudemii præstandi lege taxari, ne propter hoc domini ex avaratia magnam molem pecuniarum efflagitent; esto hodie in multis locis etiam decimam pretii, vel æstimationis partem, admittat consuetudo.

137. Sed notandum, hanc juris communis constitutionem limitari 1. ut non procedat, *cum resolutio contractu, vel pacto de redimendo, res redit*

redit ad venditorem. Ita Lessius hb. 2. de *jure & Just.* c. 24. n. 57. Streinius p. 2. in *summa juris can.* tit. 10. §. 2. n. 4. Sylvest. v. *Emphyteusis.* no. 28. ex Bartol. & aliis, sed intellige in casu, quo causa retrovendendi non est nova. Unde Haunold. tom. 3. tract. de *emphyt.* n. 550. universim docet (si concessum fuit emphyteutæ in prima constitutione, ut possit alium nominare) non deberi *laudemium*, esto emphyteusis relinquatur alteri titulo legati, hæreditatis, vel nominationis; quia non celebratur novus contractus.

138. Limitatur 2, ut de jure non debeatur *laudemium*, quando rem emphyteuticam inter se dividunt heredes. Ita Less. Sylv. Strein. cit. & alii: cum hæc alienatio sit necessaria. Nam in casu alienationis necessariae, jure communi, non deberi *laudemium*, passim docent legistæ, & canonistæ, volentes deberi solum cum alienatio est voluntaria, ut etiam docet Bartol. in l. & ideo ff. de cond. furt. Sylv. Less. & expressè Sichardus cit. n. 35. alienationem vocans *necessariam*, ad quam lex adigit; qui doctrinam suam firmat. l. *fin.* de litig. ubi dicitur, quòd, licet nec res, nec actio litigiosa possit in alterum alienari sub pœna, quæ ibi exprimitur; illa pœna tamen non extendatur ad eos, qui alienant de necessitate, (nimirum lege ad hoc adigente) id quod apud Sichardum cit. n. 36. etiam docet Jason, affirmans non deberi *laudemium* in casu alienationis

nis necessariae. Vide dicenda n. 141.

139. Limitatur 3. ut non debeatur laudemium, quando haeres necessarius rem emphyteuticam accipit titulo hereditaris. Ita Less. Sylv. Strein. cit. Quia debitum laudemii fundatur in labore domini novum emphyteutam mittendi in possessionem; ita communis cum Sichardo. cit. n. 32. & gl. in l. *fin. de re emphyt. V. estimationis*. Sed hoc in dato casu non requiritur, cum talis haeres autoritate propria possit adire hereditatem, ut dicitur in authent. *de her. & fa: §. in omnibus*; ergo. Hæc limitatio universalis est ita, ut procedat, quotiescunque is, qui succedit, in priori investitura est comprehensus; nam laudemium eo tantum casu debetur domino directo, quo res emphyteutica transit in emphyteutam *novum*; sed qui in priori investitura comprehensus est, non est emphyteuta *novus*. Ergo hic non cogetur solvere laudemium. Ita in terminis Sichardus cit. n. 34. Strein. cit. n. 4.

140. Limitatur 4. ut laudemium non debeatur, si transit res emphyteutica ad aliquam communitatem per consequentiam personae, quam sequitur ius suum, eique cohærens. Ita Sanch. l. 7. *De cal. c. 15. n. 65*. Tum quia sic manet idem emphyteuta, & communitas illum habens, habet jus emphyteuticum, *ratione illius*, non ratione sui, ut dictum est n. 115: Tum quia sic penes talem communitatem est ius emphyteuticum,

non

non ex alienatione; sed ratione partis, seu personæ in ipsum translatae; quo casu manifestum est, quòd jus emphyteuticum in totam communitatem illam non transeat ex eo, quòd illud à se alienae pars in ipsam translata, sed quòd illud secum per consequentiam suæ personæ (cui, quamdiu naturaliter vivit, cohæret) secum ferat; & se inferendo illi, secum inferat toti; & sic clarum est, non intervenire alienationem, vel mutationem; sed tantùm naturalem acquisitionem, ob quam nullum deberi laudemium, indubitabile videtur, ex n. 136. ergo.

141. Dices. Limitationes istas procedere quidem de jure communi; sed non consuetudinario. Nam per Cæsarea generalia, præsertim Ferdinandi II. de 9. Aug. 1624. pro tota Styria concessum est, ius exigendi laudemium à quolibet, ubi fit venditio, vel mutatio. ibi: vnd dise gnädigste Verwilligung gethan: daß von allen / vnd ieden Vergrechtern / von nun an / in fünffziger Verkaufung / oder Veränderung / in dem ganzen Land Steyer / der 10. Pfening abgefordert / vnd eingenommen werden möge. Et ab his generalibus nulla mutatio (Veränderung) immunis est; nisi 1. cùm parens, vel mater, unum tantùm filium, vel filiam; nepotem aut neptem relinquit. 2. si relinquat plures, quamdiu manent in communionem. Hæc explicatio hujus vocis (Veränderung) facta est 1. per

per declarationem Ferdinandi III. de 8. Junii 1646. & rursus per declarationem Leopoldi I. de 21. Nov. 1659. Ex quo sequitur, etiam in eo casu laudemium deberi, pro quo descendentes, qui post obitum majorum suorum, vineam v. g. emphyteuticam indivisim possederunt, per *divisionem* à communione recedunt.

R. Verum esse, ius illud exigendi laudemium (quod in cit. rescriptis Ferdinandi III. & Leopoldi I. vocatur *privilegium*) à Ferdinando II. ut dictum est, generaliter concessum esse pro Styria. Sed not. I. ex materia substrata, & natura rescripti, ad querelam Principi depositam, sensum ejus eruendum. Propositum fuit, ex vineis, quæ pluribus oneribus subjectæ fuerant, fieri alia novalia, vel econtrà, & ab emphyteutis vinearum, in venditione novalium vel novarum vinearum, laudemium negari &c. &c. ac inde longas nasci lites &c. cui malo medium positurus Princeps, statuit, etiam hoc casu venditionis, deberi laudemium. Ex quo sequitur per hoc rescriptum, verbum *mutatio*, seu *Veränderung* / in statu juris communis relictum esse; & solum declaratum esse, *materiam*, supra quam cadit mutatio habens annexum onus pendendi laudemium. Quare per hoc limitationes à n. 137. positæ, non evertuntur, cum non versentur circa materiam mutationis; sed ipsam mutationem.

Not. 2. quòd domini directi, post ea Generalia Ferdinandi II. publicata, illud verbum *alienatio*, vel *mutatio* (*Beränderung*) valde *ampliaverint*, & in emphyteutarum grave præjudicium *extenderint*, specialiter respectu der Erbsfähl / & in casu hæreditariæ *successionis*, ut expresse ponitur in omnibus rescriptis Ferdinandi III. & Leopoldi Cæsaris. Quare status Imperatori supplices, ut pro communi tranquillitate dignaretur declarare, sensum verbi *mutatio*, (seu *Beränderung*) respectu der Erbsfähl / & hæreditariæ *successionis*, acceperunt tandem in præcitatæ rescriptis Cæsaream declarationem in objectione positam, quæ sic habet. Quòd hoc verbum *mutatio* (*Beränderung*) de præstando laudemio, locum non habeat vi generalis rescripti. 1. Wann ein Batter oder Mutter nur ein Sohn / oder Tochter / oder Enickl vnterlassen thäte; 2. Da mehr Kinder / oder Nepotes vorhanden wären / welche dem von ihren Batter oder Mutter / Dehnl oder Andl ererbten Weingarten in *communione* behalten / vnd mit einander hauen vnd bauen wurden.

Sed ex hoc malè infert *objectio*, & multi alii: ergo, ut primum dividunt, *per ipsam divisionem à communione recedunt*, & consequenter ex illa vinea hæreditaria debetur laudemium. Nam huic sequelæ expresse præventum est, utriusq; Imperatoris rescripto, ubi declaratur, tunc solum

lüm deberi laudemium *per recessum ex commu-
nitione, quando non per ipsam divisionem hæredum;*
sed *post divisionem vinea vel ad unum ex his, qui
erant in communitate; vel ad extraneum ven-
ditione* perveniret. *ibi: Sobald sie aber / nach
bescheyner Abtheilung / den ererbten Wein-
garten einen auß ihnen / oder einem frembden
verkauffen wurden / solches alsdann für ein
wahre Veränderung gehalten / vnd sie alsdann
den 10. Pfening darvon zugeben schuldig seyn;*
*ergo non per qualemcunque recessum à com-
munitate; vel per ipsam divisionem; sed tan-
tùm tunc, cùm post factam divisionem, per vendi-
tionem* transit ad unum ex illis, vel ad extrane-
um. Ex hoc autem clarè sequitur, prædictis li-
mitationibus per hæc Cæsarea Generalia non
derogari; cùm per ea circa juris cõmunis con-
stitutionem nihil sit immutatum; sed tantùm
declaratum, extensionem illam (de qua quæ-
situm fuit) in propositis casibus non habere
locum; & laudemium etiam deberi in casu, e-
sto vinea transierit in novale, si alienetur; vel e-
contra.

§. VII.

Cùm emphyteuta per professionem reli-
giosam secum fert rem emphyteuticam, mona-
sterium non tenetur ad laudemium, quam-
diu professus naturaliter
vivit.

142. **L**oquimur de Monasterio capaci bonorum in communi. Ratio est, quia laudemium non debetur, si res emphyteutica non transit in aliam personam. Const. ex l. fin. C. de re emphyt. relatâ superius n. 135. sed in casu, quo transit ad monasterium per consequentiam personæ, seu ipsius emphyteutæ professi, non transit ad aliam personam, ut probatum est. n. 140. & confirm. 1. ex dictis. n. 115. Nam si monasterium recipiens emphyteusim *ratione ipsius personæ*, seu emphyteutæ professi, *esset alia persona*; non posset recipere usumfructum per professionem usufructuarii; hoc autem falsum est ex dict. loc. cit. ergo.

143. Confirm. 2. quia laudemium non debetur, cum alienatio, vel mutatio est necessaria ex n. 138. Sed in casu, quo emphyteuta proficitur, & prius non disposuit, esto foret aliqua mutatio, ea tamen foret alienatio, vel mutatio solum necessaria, adigente ad hoc dispositione legum, tum civilium, tum canonicarum, ut per se pat. ergo. Confirm. 3. ubi non est novus emphyteuta, non debetur laudemium, ut expressè docet Sichardus cum aliis, relatus. n. 139. sed in hoc casu non est novus emphyteuta, quamdiu professus naturaliter vivit, ut ostensum est n. 139. maximè, si in prima investitura primo emphyteutæ, & ejus hæredibus jus utile, constitutum sit, ut notavimus ex Sichardo n. cit. ergo.

§. VIII.

Cùm res emphyteutica, post professionem alicujus, ad monasterium successionis capax devolvitur ex hæreditate paterna, monasterium non tenetur ad laudemium, quamdiu professus naturaliter vivit.

144. **R**atio hujus est. Quia Monasterium successionis capax, & ratione sui professi ex paterna hæreditate succedens in rem emphyteuticam, eo ipso succedit *jure sunitatis*, & ut hæres necessarius; ex n. 106. sed in tali casu non debetur laudemium ex n. 139; ergo. Et confirmat: 1. cit. argumentis prioris §. Secundò ex hoc, quia monasterium habet omnia jura sui professi perinde, ac si iste religionem professus non fuisset; ex n. 106. sed si iste professus non esset, nullum directo domino deberet laudemium in casu, quo res emphyteutica ad illum deveniret *jure sunitatis*, ut passim docent auctores; ergo etiam nullum debetur directo domino laudemium in casu, quo venit eodem jure ad Monasterium ratione professi, post ingressum.

145. Dices. 1. Laudemium debetur, quoties fit *vera mutatio* emphyteutæ; sed quando jus emphyteuticum transit ad monasterium, sive per professionem ipsius emphyteutæ, sive per hæreditatem paternam devolutam ad filium

um, jam professum in Religione successionis capaci, fit vera mutatio emphyteutæ; ergo in utroque casu debetur laudemium. Min. pat. Quia mutatio consistit in translatione rei emphyteuticæ v. g. vineæ; sed hanc professus per professionem transfert in Monasterium. Ergo per professionem fit mutatio.

R. I. N. ma. universaliter, idque non tantum ex mente Doctorum, qui Religiosi sunt; sed etiam sæcularium, ut Bartoli, Sichardi, & aliorum plurimorum, quos retulimus à n. 137. Quibus ex Religiosis accedit Ludovicus Engel. p. I. l. I. tit. 21. §. 3. n. II. in editione 1671. & in Colleg. juris Canon: l. 3. tit. 31. n. 37. Nec video, quomodo rejici possit hæc auctoritas ex eo, quòd sit *doctoris Religiosi*, si rem controversam definiat fundamento liquido, & in jure fundato; nisi velis ex eo, quòd *sententiam suam dicat in favorem Monasterii*; sed sic ponis argumentum longè validius in omnibus, quoties Jurisconsulti favent sæculo. Illa igitur major fallit, de jure communi, *cùm mutatio est necessaria*; vel fit per consequentiam personæ; ut notatum est à n. 137. & seq. Neque his præjudicant in his terris Generalia Principum, sed potius corroborant, ut ostensum est à n. 141. ergo.

146. Hinc in forma dist. ma. Laudemium debetur, quoties fit vera mutatio emphyteutæ *voluntaria*, Trans. ma. *necessaria*, N. ma. sed

in casu, quo emphyteusis per ipsum professum transit in Monasterium consequentiâ personæ, in primis nulla est mutatio personæ, ex n. 139. & si esset, esset mutatio solum necessaria, ex n. 138. In casu autem, quo à patre immediatè per hæreditatē paternam devoluitur ad filium post professionem, acquiritur jure sinitatis, ut ostensum est n. 144. ergo.

147. Quidam negat, filium post professionem religiosam in religione successionis, & bonorum in communi capace, *jus sinitatis retinere*, allegans se id nunquam legisse; sed hoc nihil probat; & facilè invenisset passim in authoribus, cùm id expressè doceat notissimus Sanchez. l. 7. Decal. c. 12. n. 5. ubi dicit, hoc passim tenèri à Doctorib. *nemine, quem viderit, contradicente*. Certum autem est, à Thoma Sanchez & visos, & lectos esse quàm plurimos, ut constabit inspicienti ejus opera sapientissima. V. dicta n. 106.

148. R. 2. datâ majori in object. n. 145. posita n. min. ad prob. dico, *mutationem*, propter quam debetur laudemium, non esse qualemcunque translationem juris emphyteutici, sed translationē, *quâ desinat esse in priori persona, & constituitur in alia*; constat ex n. 135. cum seq.) at translatione rei cum ipsa persona, seu solum per consequentiam personæ, non aufertur à priori persona, sed in illa remanens, cum ipsa
trans-

transfertur in Monasterium; ergo in hoc casu non fit *mutatio personæ* habentis jus utile; sed ad summum modus illud habendi, nimirum in hoc, quòd antea jus utile habuerit cum potestate de illo disponendi per se ipsum immediatè; & post ingressum habeat jus de illo disponendi, sed *dependentè ab eo*, qui gerit administrationem bonorum pertinentium ad communitatem, cujus ipse est pars.

149. Negandum igitur est, quòd per professionem religiosam in religione bonorum in communi, & successionis capaci, fiat vera mutatio, in qua fundatur jus exigendi laudemium; vel professus sit exutus omni dominio, & proprio, *etiam in communi*. Nam professio religiosa in ejusmodi religione, non æquivalet morti naturali, ut probatum est à n. 117. Et licet professus censeatur *mortuus spiritualiter*, nimirum quoad propriam voluntatem, quam Dei causâ subdit alteri; non est tamen *mortuus civiliter*, (proprie loquendo) nimirum quoad effectus juris, nec in sensu juris perdit libertatem, sicut servus. Aliàs enim nec de licentia Prælati posset stare in judicio, vel disponere de rebus, quas ante ingressum habuit &c. Quod tamen passim negatur, & est contra notissimam praxim.

150. Ex dict. coll. 1. negandum esse, quòd jus utile in dato casu emphyteutæ professi, *ab*

hoc in alienum dominium transferatur; esto verum sit, quòd *cum ipso*, & per consequentiam personæ in Monasterium transeat, sic tamen, ut solùm *ratione ipsius*, non autem *ratione sui*, Monasterium illud habeat, quamdiu professus naturaliter vivit. Igitur jus suum non transfert in Monasterium *illud à se omnino alienando*, sed tantùm in communionem admittendo.

151. Coll. 2. Esto transmittatur (si professus ante ingressum fratri suo relinqueret jus emphyteuticum, vel hic illi; aut pater filio, alio titulo, quàm hæreditatis) deberi laudemium; negari tamen, hoc deberi in casibus propositis 1. quia frater non habet ipso facto omnia jura fratris, sicut Religio omnia jura sui professi, ex n. 106. secundò, quia ibi jus utile non transit ad alterum mutatione necessariâ; vel per consequentiam personæ. 3. quia filius eo casu emphyteusim non haberet *ut heres suus*. Denique illud antecedens fallit in casibus expressis à n. 137.

152. Coll. 3. ex eo, quòd (si vir uxori suæ donaret vineam emphyteuticam) deberetur laudemium, nullam fieri paritatem ad casum, quo emphyteuta illam per professionem secum fert ad Monasterium. Nam 1. hæc translatio est necessaria, & per consequentiam personæ; non illa 2. Hæc translatio est per transitum emphyteutæ in communitatem, in qua
se

se Deo dedicat; non illa 3. Uxor per connubium, non est eadem persona cum Viro, *juridicè*; nec per hoc, quòd conjuges sint duo in carne una, sunt *eadem persona in jure*. Nec enim ex hoc uxor succedit in omnia bona viri sui, sicut Monasterium in omnia jura sui professi; ex n. 104.

153. Coll. 4. nec bene fieri paritatem ad casum, quo ius emphyteuticum ex hæreditate paterna post religiosam professionem devolvitur ad Monasterium ratione filii professi; quia monasterium ratione sui professi tunc stat *ut heres suus*. ex n. 106. Hinc sine ullo fundamento juris dicitur, quòd filius jura, vel privilegia, *filiis aut descendantibus* concessa ex rescripto Principis, per consequentiam personæ non ferat secum ad Monasterium, in quo profiteatur. Nam 1. id manifestè repugnat legibus alatis in N. 104. quæ clarè dicunt, quòd eum sequantur *omnia sua jura, & res*. Nec statutum, aut consuetudo ulla, ut notavimus n. 108. (nisi legitima) illi derogare potest, quæ in his terris nulla extat, ex n. 141. cùm rescripta Principū pro his terris potiori jure firment sententiam nostram. Nam licet ejusmodi rescriptum, etiam in stricta interpretatione sumatur; certum tamen est, quòd per professionem non desinat *naturaliter, esse filius*, ut manifestum est omnibus; sed nec *civiliter* desinit esse filius. Quia pro-

professio religiosa in religione bonorum in communi, & successionis capaci non habet vim extinguendi *ius filii* in professo (ut certum est, apud omnes canonistas. scribentes de jure Regularium) sed tantum ligandi eum, ut eo non utatur licite, vel etiam valide, nisi dependenter à voluntate illius, qui nomine communi administrat bona talis Monasterii.

154. Coll. 5. esto darem, quod in rescriptis pura veritas, non autem fictio inspicienda sit (quod tamen in plurimis fallit) in casu tamen nostro, *professum illum in religione* (de qua loquimur) *post professionem aequè, ac ante, esse filium, & habere jura filii*, veritas est, non jurisfictio. Nam *ius filiationis* per professionem in ejusmodi Religione non extinguitur; quia cum certum sit, *incapacitatem domini*, non esse ex natura voti paupertatis, etiam solemniter professæ, ut constabit amplius ex n. 375. sed tantum speciali constitutione juris positivi, ut expressè definit Gregor. XIII. in bulla *ascendente*, edita 1584 8 calend. Junii; & aliàs habetur c. unico de voto. in 6. ex ipso in nullo professo, *visuae professionis* ulla, vel major incapacitas domini, aut juris, erit, quam Ecclesiæ constitutione definitum sit; at nullâ Ecclesiæ constitutione definitum est, *in filiis, visuae professionis*, in religione bonorum, & successionis capaci, extinguere *ius filiationis*; imò contrarium apertè con-

const. ex n. 105. ergo falsum est, quòd professus sola juris fictione, & non verè retineat ius sinitatis, & re ipsa ex qualitate filii recesserit per professionem. Accedit, quòd per Generalia Cæsarium respectu Styriæ non qualiscunque recessus ex communiione hæredum; sed tantum recessus per venditionem rei, post hæreditatis divisionem, pariat obligationem laudemii. ex n. 141.

155. Nec ex eo (quòd, si professus vellet, major autem pars nollet, vendi vineam v. g. ipsius suffragium nullum esset) rectè sequitur, ergo nullum habet dominium, quia juxta n. 51. per usum præcisè annullatum, non est annullatum ius. Aliàs pupillus non esset rei dominus, quia, quando absque authoritate tutoris, extra casum sibi lucrosam, disponit de re sua, dispositio est jure nulla; at ex hoc non rectè arguitur pupillum non habere illius rei dominium, licet sit vinculatum; ergo etiam ex illo casu, non rectè arguitur, professum nullum illius rei habere dominium; quia ut rectè notat Wadingus de contractibus, d. 2. d. 2. religiosi, qui administrationem non habent, aut licentiam Prælati, quoad suos contractus comparantur pupillis. 2. quia per hoc solum sequitur, eum carere administratione, & jure disponendi particulariter, non autem communiter, ut dictum est; ergo.

156. Coll. 7. esto detur, quòd si monaste-

rio legasset vineam, hoc deberet laudemium ipso naturaliter mortuo, non tamen idem sequi, quando ipse vineam emphyteuticam per religiosam professionem & consequentiam personæ fert ad monasterium, aut monasterio obvenit hæreditate paternâ, ratione filii professi. Nam in casu *legati*, monasterium non habet vineam ratione personæ in ipsum translatae, sed factò hominis seu dispositione legantis; secùs in casu, quo vinea sequitur emphyteutam. Nam in hoc casu monasterium non capit vineam, ut hæres sui professi, ex n. iii. nec in eo casu *legati* monasterium recipit vineam, ut hæres suus; secùs in casu vineæ post professionem filii, obitu Patris, ad monasterium ratione professi devolutæ, ut dict. est n. 144.

157. Quarè notandum, quòd, quando dicitur, *monasterium haberi, & esse loco filii*, non sit sensus, quòd Monasterium habeatur tanquam filius *personæ in ipsum translata* professione, eique succedat, ut Filius ejus (quia sic Monasteriũ esset in potestate sui professi) sed quòd monasterium eodem modo, ratione sui professi, stet loco filii respectu ejus, respectu cujus ille professus habetur filius; quia, ut dictum est n. 106. *filius monasterium ingressus nihil perdit ex illis jurebus, quæ ante habebat quoad successiones in bona parentum; retinetque jura civitatis, & similia. Hinc monasterium (si moriatur secularis parens professi)*

inveniat nomine sui religiosi (qui adhuc vivit, naturaliter) petitionem hereditatis (ut fundatè docet wadingus ibid. cit.) & ejus præteritione, testamentum rumpitur æque, ac in casu præteriti filii non religiosi.

158. Dices 2. Si ex eo, quòd filius in Monasterio bonorum, & successionis capaci proficendo, secum ad illud ferat rem emphyteuticam, non deberet solvi laudemium, fieret magnum præjudicium dominis directis; ergo tali casu solvendum est laudemium. Verùm, ex quo capite? an, quia per hoc fit mutatio, in qua fundatur debitum laudemii? sed hoc negatur ex dict. à n. 141. an, quia eadem persona sed nunc religiosa, vineam habet jure possidendi bona communiter? at per hoc non ostenditur, quòd sit *novus* emphyteuta ex n. 143. sed tantum, quòd sit idem in alio statu, & quidem in statu sacro; propter quod, gravari Religionem, quæ loco filii recipit illum emphyteutam, alienum est à recto, & omni juris æquitate. Accedit, quod in nullo præjudicetur domino directo, esto in dato casu non solvatur laudemium; quia per hoc nihil perdit, quod ei obvenisset, si emphyteuta non esset professus, ex n. 131. Nam ejus naturali morte secutâ, Monasterium pendet laudemium, quia tunc capit vineam emphyteusi subjectam, ut hæres emphyteutæ defuncti, si eam (ante professionem) per

per ultimam voluntatem, in eventum suæ mor-
tis naturalis, Monasterio cessit; ante hanc au-
tem monasterium eam non habet, ut hæres, sed
acquisitione naturali, ut dictum est. n. III.

ARTICULUS III.

De Jure pignoris & hypothecæ.

159. **P**ignus, & hypotheca sunt jus in re ob-
ligata pro debito, ut si aliter satisfa-
ctum non fuerit creditori, inde satisfiat. Hoc
utrique commune est, unde etiam in jure sæpi-
us pro invicem accipiuntur. Cæterum, si pro-
priè, & strictè loquamur, *pignus* appellat rem
mobilem, manu traditam creditori; *hypotheca*
immobilem, & physicè manentem penes de-
bitorem. Utriusque obligatio nascitur ex tripli-
ci causa 1. ex jurisdictione Prætoris, & dicitur
pignus prætorium. 2. ex partium conventionem, &
dicitur *conventionale*. 3. legis dispositione, & di-
citur *legitimum*, vel (ut nonnulli vocant) *hypo-*
theca, aut *pignus tacitum*. Quæ absolutè, & per
se ipsa vendi non possunt, in pignus dari neque-
unt. L. 1. §. *eam rem*. ff. *quæ res pignori obligari*
non possunt. Pignus enim datur creditori, ut de-
bitore illud non redimente, creditori liceat ex
re vendita sibi satisfacere, ut dicitur in ff. *de dis-*
eractione pignorum.

§. I.

Res aliena dari nequit in pignus.

160. **C**Um enim creditori in pignore constituitur jus in re (supponitur enim vel naturaliter, vel fictè tradi) sic, ut ei res obligata, & juridicè devincta sit ad hoc, ut in defectu debitoris ex eo sibi satisfaciatur; nemo autem possit alteri realiter obligare rem alienam sine consensu domini; eo ipso fit, in pignus alienam rem non posse dari. Nec obstat, quòd aliena res vendi possit. Quia per venditionem alteri in re aliena non constituitur jus reale, sed venditor solùm obligatur ad evictionem, seu præstandum pretium, si res evicta, seu aliena convicta fuerit.

§. II.

Possessor pignoris, extra casum satisfactionis per ejus venditionem sibi præstandæ, non potest uti pignore.

161. **N**Am ejus facultas ipsi constituta est solùm, ad retentionem in securitatè debiti. Hinc si sine venia domini, seu debitoris expressa, vel prudenter præsumpta, utitur pignore, tenebitur actione furti, ut dicitur *L. qui jumenta. ff. de furtis, & §. 6. Inst. de oblig. qua ex delicto.*

162. Hinc etiam fit, quòd creditor, utens

re immobili in hypothecam datâ, debeat fructus inde perceptos, & consumptos computare in sortem, hoc est, in defalcationem, & extenuationem sortis, seu summæ mutuò acceptæ. L. 1. C. de pignorat. act. & c. cum contra de pignoribus) imò etiam fructus, culpâ creditoris non perceptos, ut notat Canisius l. 5. decret. tit. 19. c. 5. n. 5. ex L. 2. & 6. C. loc. cit. Ratio etiam est, quia pignus manet domini etiam dominio utili; consequenter etiam omnes fructus superstites, deductis expensis necessariis; quod verum est, licet à creditore sint sati, cum non jure seminis, sed soli percipiantur. L. qui scit. ff. de Usuris. Et ideo fructus ultra sortem percepti à creditore ex pignore, quoad excessum reddendi sunt debitori ex c. 1. & 2. de Usuris, cum nullo titulo, nisi mutui eos perceperit. Hic autem titulus usurarius est ergo.

163. Dices: Bonæ fidei possessor, colonus, usufructuarius, & similes, fructus fundi licet alieni, suos rectè faciunt, ut dicitur cit. L. qui scit. L. Bonæ fidei. ff. de acquir. rer. dom. & §. si quis à non domino. Instit. de rerum divis; ergo etiam creditor fructus pignoris. R. C. ant. N. conf. Nam illi habent justum titulum, ut ponitur; creditor autem ex nulla alia causa pignus possidet, quàm ut ei incumbendo securior sit de suo credito. §. fin. Instit. quibus mod. re contrahatur obligatio.

§. III.

Pactum antichresios, adjectum pignori, illicitum est.

164. **P**ACTO antichresios intelligitur pactum adjectum pignori, ut creditor fructus ejus tamdiu percipiat, & lucretur, dum pignus liberetur solutione sortis. Dico, pactum istud illicitum esse. Ita Canisius cit. n. 14. Haunold. *10m. 4. de Just. tr. 10. n. 928.* cum com. Theolog. Nam pactum usurarium ipso jure nullum, & tam divinis, quàm humanis legibus prohibitum est, ut constat ex toto tit. de usuris; hoc autem pactum est usurarium, si pignori adjectum sit. Nam usura est, quidquid *in*, & *vi mutui* ultra sortem accipitur; sed in dato casu fructus pignoris acciperentur ultra sortem *vi mutui*, cum expressè c. 1. & 2. de usuris, dicantur computandi in sortem, ut *caveatur usura*; ergo si secus, eorum perceptio erit usuraria; & quoniam fit *vi pacti* supponentis mutuum, seu ex virtute mutui eo pacto informati eo ipso erit *vi mutui*.

165. Dices: licitam esse antichresim propter incertum fructuum eventum, etiamsi fructus legitimum usurarum modum interdum excedant, ut dicitur L. *si oleo.* L. *si pactione.* L. *si ea lege.* C. de usuris. Verùm jure civili (ut constat ex toto tit. ff. & C. de usuris) etiam usu-
ræ

ræ permiffa sunt; non tamen propterea in conscientia licitæ sunt; cùm certum fit, ufuras *vi solius mutui* peccatum esse. Hinc nihil probatur, cùm jus civile non possit in conscientia licitum reddere, quòdjure divino & canonico prohibitum est.

166. Dices 2. Quod fit præcisè causâ proximi juvandi, non est illicitum; ergo si antichresis eo solùm titulo contrahatur, non erit illicita; hoc autem sæpe contingit, quando proximus graviter eget pecuniâ; ergo sæpe licita est. Sic Andr Gail, l. 2. observat. 3. n. 5. verùm n. ant. universaliter. Quia quod ex se malum est, nec proximi causâ licet; aliàs liceret mentiri, quando proximus à periculo gravi liberari potest mendacio. Et quæ, quæso, est charitas proximi, *præcisè titulo mutui* auferre proximo fructus pignoris? cùm pecunia, per te mutuo illi data, cæteròquin otiosa fuisset, vel si aliàs otiosa non fuisset, alio titulo licitum sit interesse justum.

167. Dices 3. fructus illos posse computari in vicem molestiæ, quam creditor subit in colendo fundo, & credito non simul, sed per vires recuperando; quæ particularis solutio multa habet incommoda, ergo hoc titulo potest fructus ultra fortem percipere. R. non posse; quia *contractus initio quidem voluntatis sunt, postea verò necessitatis, ut dicitur l. sicut C. de act.*

& obligat. Hinc creditor sibi debet imputare, quòd, cum jure non cogereetur ad mutuandum, hanc sibi necessitatem injecerit, ex fructib. rei pignoratæ sortem suam colligendi; quamvis & hac molestiâ se liberare possit non recipiendo in se pignus, sed hypothecæ nomine relinquendo debitori, ut notat Canisius cit. n. 24.

168 Dices 4. in dato casu fructus non reciperentur *vi mutui*; ergo non sunt usura. Ant. pat. quia in dato casu fors non posset revocari, quod est contra naturam mutui. R. tunc fructus non percipi *vi mutui nudi*, sed *vestiti pacto propter mutuacionem præcedentem*. Hinc cum creditor lucretur fructus pignoris, *vi pacti, quâ supponentis mutuum*, meritò incidit in usuram divino, & humano jure damnatam c. 1. & 2. ac 10. de usuris. Idem est, si dicas donari donatione supponente mutuacionem præcedentem. Mutuo autem non obstat, contrahi ad certum tempus, & in certum diem, adeoque nec illa irrevocabilitas.

§. IV.

In aliquo tamen casu licitum est.

169. **N**E in pactum antichresios usurarium temerè incidamus, prudenter monet Dominic. Soto de Just. & jure l. 6. q. 1. a. 2. apud Canis. cit. n. 29. ut creditor rem, quam
alio-

alioquin debitor pignori destinaverat, certo pretio emat cum pacto reuisionis, seu reuenditionis. Nam tali casu fructus, aliæque obventiones, lucro cedunt emptori licite, cum jam eas percipiat ex re sua. l. *qui scit*. ff. *de usuri*. Et hoc pactum reuendendi esse licitum etiam in conscientia, multis authoritatibus probat Tiracquellus, Navarrus, & alii apud Canis. loc. cit.

170. Sed dices 1. antichresis & emptio illa, in eundem finem tendunt (videlicet ad lucrandos fructus rei) ergo si non licet antichresis, nec licebit illa emptio. R. esse diversitatem in modo; nam emptio est modus licitus lucrandi fructus; antichresis illicitus & usurarius. Ille, tendit ad lucrandos fructus ex re sua; iste, ex aliena.

171. Dices 2. etiam ille, qui per viam donationis, vel usufructus lucratur fructus, tendit ad eos lucrandos ex re aliena, & tamen non est illicitus modus lucrandi. R. viam donationis, & liberalitatis esse modum de se licitum; non autem viam *vi solius mutui*, cum in mutuo ea tantum res in obligationem veniat, quæ data fuit, non alia. Quod autem eadem res recte detur uno modo, & non altero, pat. Nam hæreditas iuste dari potest testamento, non autem pactis. l. *hæreditatis*. C. *de pactis*. & l. *licet* C. *eod.*

172. Dices 3. antichresis etiam jure canonico

co (saltem aliquibus casibus) permittitur, ergo de se non est mala. ant. pat. nam Clericus potest beneficii sui fructus à laico injustè possessi, & sibi pro mutuo obligati, licitè percipere. ut dicitur c. 1. de usuris. 2. cùm domino feudi res feudalis in pignus datur, non tenetur fructus in sortem computare. c. conquestus. eod. 3. gener fructus possessionum pro dote sibi obligatarum licitè non computat in sortem c. salubriter. eod.

173. R. non permitti antichresim ex pignore. Nam in 1. casu solùm ab injusto possessore, advocat Clericus possessionem rei suæ, non autem percipit viâ mutui fructus ex alieno. In 2. casu non est usura, cùm fructus percipiat dominus feudi ex re sua jam consolidata. Feudum enim, cùm à Vasallo in pignus datur domino, consolidatur; & Vasallus ab onere obsequiorum liberatur. In 3. casu percipiuntur fructus in defectum dotis non sufficientis ad onera matrimonii supportanda, ut patet ex ipso textu. Hinc simpliciter Nans, de antichresi, quam rejicimus. Vid. Wadingum, de contract. D. 6. d. 9. §. 1. & 2.

§. V.

In contractu pignoris illicitum est pactum legis commissoriæ.

174. **P**ER hoc intelligitur pactum, quo debitorem inter & creditorem convenitur,

G

ut,

ut, si ab illo non solvatur debitum intra certum tempus, *pignus committatur*, hoc est, *Creditori cedat*, ad eumque pertineat, sic ut à debitore amissum sit. Pactum hoc jure canonico, & civili, reprobatur, ac illicitum, nisi fiat cum limitatione ad justum pretium, & solùm secundum æstimationem debiti. Prob. ex c. *significante*, de *pignoribus*, ibi: *cùm igitur pactum legis commissoria sit in pignoribus improbatum*. ut etiam dicitur L. 3. C. de *pactis pignorum*. Et ratio est. Quia cùm pignus communiter plùs valeat, quàm debitum ex mutuo, eo ipso vi mutui, aut saltem vi pacti essentialiter supponentis mutuum, perciperetur aliquid ultra sortem, quod est usura. Hoc autem non contingit, factâ illâ limitatione; ergo. V. Molin. D. 324. Wading. cit. D. 10.

175. Ex dictis colliges, nec pignoratorem, nec pignoratarium, strictè loquendo, habere plenum dominium pignoris. Neuter enim habet omnem usum. *non primus*, cùm non possit rem habere penes se; *non secundus*, cùm non habeat proprietatem; quia tamen id, quo caret dominus pignoris, ethicè & moraliter propè nihil est, ideo Molina tract. 2. d. 3. n. 16. censet, nullum jus in re, residens in alio à proprietario, obstare, quò minus hic dicatur pleno jure dominus, præter usumfructum maxime perpetuum, ut est in emphyteusi, feudo, su

superficie ; perpetuis. Quare rem esse subiectam hypothecæ, pignori, servituti, censui, juxta hunc sensum non facit, ut proprietarius non sit rei plenus dominus, sed moraliter, & ethicè, sic ille.

ARTICULUS IV.

De jure hæredis fiduciarii, & fideicommissarii.

176. **F**ideicommissum in genere dicitur, quod alicui per ultimam voluntatem ministerio personæ intermediæ relinquitur. Cùm res taliter relicta, est vel hæreditas tota, vel pars, dicitur *fideicommissum universale*; cùm est solùm aliqua res particularis, dicitur *fideicommissum particulare*, & hodie non differ à legato, teste Pirhing. De testam. n. 73. Is cui tale aliquod fideicommissum relinquitur, dicitur hæres *fideicommissarius*; is per quem (nempe persona intermedia, quæ gravatur) *hæres fiduciarius*. De his in præsentia, unam duntaxat, alteramne quæst. resolvemus.

§. I.

Filius universali fideicommissio gravatus, præter legitimam, de utroque jure licitè deducit ex hæreditate gravata quartam Trebellianicam.

177. **Q**uoad primam partem de legitima constat ex L. Papinianus §. quoniam, & §. quarta. Item L. cum quaritur. L. parentibus. ff. de inofficis. Test. & §. ultimo. Instit. eod. quoad secundam verò partem patet ex c. Raynutius. & c. Raynaldus de Testam. Hoc juris civilis interpretes procedere volunt, quando hæres fiduciarius gravatur sub hac conditione, si sine liberis decesserit; non autem, si purè. Verùm decisio Papæ in cit. cap. fundatur in eo: quòd quilibet, etiam extraneus, deducere possit Trebellianicam; & quòd legitima gravari non potuerit: at hoc procedit sive gravatus sit sub conditione, sive purè; ergo utroque casu (spectato jure Canonico) post detractam legitimam, deducit insuper licitè quartam Trebellianicam.

178. Dicendum ulterius, idem in utroque casu licitè fieri etiam de jure civili. Sic Fachinæus, lib. 3. controvers. c. 2. Ratio est, quia quilibet hæres gravatus, ut hæreditatem alteri restituat, ex hæreditate restitutioni obnoxia licitè deducit quartam Trebellianicam; §. sed quia. Instit. de Fidei commiss. hæredit: ubi hoc conceditur, ne hæres alioquin, ob nullum, vel modicum lucrū recuset adire hæreditatem, (habetur etiam §. nihil autem. Instit. eod.) sed illud solùm est hæreditas restitutioni obnoxia, quod superest detractâ legitimâ (ut dicitur Novell. de restitut. §. quam ob rem.) ergo ex eo, quod superest detractâ legitimâ, licitè deducitur quarta Trebellianicæ.

lianica, idque de jure civili. Confirm. Quia filius sic gravatus *institutione*, non privatur *jure proprio*; sed *jure proprio* potest deducere legitimam; & *jure institutionis*, Trebellianicam; ergo.

179. Hinc negandum est 1. legitimam computari pro Trebellianica. Nam in hanc ea solum computantur, quæ hæres habet solo *jure institutionis*; non ea, quæ habet jure filii. Hinc l. *Paterfam*: ff. ad L. *Falcidiam* dicitur: filiam, Falcidiam *jure quidem hereditario*, dotem autem *jure proprio* habituram.

180. Negandum est 2. rectè concludi: *in aliis*; ubi quarta conceditur, unius adeptio excludit alterum; ergo etiam hic. Nam illud est juris antiqui, circa quod hodie nihil immutatum est: circa nostrum autem casum, jure novo aliquid immutatum est, nempe *ut legitima non veniat in hereditate restitutioni obnoxia*.

181. Negandum est 3. in jure cit. haberi, filium, qui deduxit legitimam, cæteras partes hereditatis *integras* restituere debere fidei commissario, ut falsò allegatur ab Hotomanno, nobis contrario. 2. esto haberetur, intelligi potest, reddendas esse, juxta dispositionem legis, *Trebellianicam concedentis*.

182. Negandum est 4. duas causas lucrativas non posse convenire in eundem hominem *ex diverso jure*, ut patet ex num. 179. Deinde hic non petitur, nec debetur idem, *bis*. Nam

legitima habetur pro excepta ab hæreditate tradenda. Semel ergo debetur legitima *jure proprio*; semel quarta Trebellianica, *jure institutionis*.

183. Negandum est 5. sic testatori auferri facultatem testandi, concessam lege 12. Tabularum. Quia licet hæres gravatus possit deducere legitimam, & quartam; adhuc manet, quòd testator possit alteri relinquere octo uncias, seu bessem, sed juxta legis dispositionem; scilicet, ut quarta pars inde computetur in Trebellianicam.

184. Per legitimam autem intelligitur jure novo triens, seu tertia pars bonorum à defuncto relictorum, deductis ære alieno, & funeralibus, si filii non sint plures quatuor; si plures, est semis, seu medietas illorum. Authent. de Triente, & semisse. Novell. 18. §. 1. Auth. Noviss. C. de inoffic. Testam. glos. in c. Raynutius. V. quartam. Hinc si minùs illis relictum est, possunt deponere querelam inofficiosi testam. & agere ad supplementum. l. *omni modo* C. eod. legitima debetur jure naturæ, quatenus est in vicem alimentorum; secundùm quantitatem autem trientis; seu semissis, est juris civilis. Gayl. lib. 2. observ. 102. n. 12. Hinc debet relinqui purè, nec gravari potest. l. *omni modo*. c. Raynutius. cit. & onus illi adjectum, habetur pro non adjecto. l. *quoniam* C. de inoffic. testam.

185. Per hæreditatem restitutioni obnoxiam, intelliguntur bona defuncti, quæ supersunt post deductam legitimam, ut constat ex n. 178. Ejus quantitas inspicitur secundum tempus, quo testator obiit, non quo hæreditas adita est. Pirhing. lib. 3. decret. tit. 22. n. 90. Notandum autem, quod massa eorum bonorum vocetur as, & dividi debeat in 12. partes (uncias vocant) quarum singulæ, præter duodecimam, habent sua in jure nomina, de quibus §. *hereditas*. Instit. de *heredib. instituendis*. junctâ gloss. V. *hereditas*.

§. II.

Quando bona defuncti augentur intrinsecè augetur etiam legitima filiorum; secùs, si solum extrinsecè.

186. **I**nttrinsecè augentur, cum ex ipsa re illorum æstimatio crescit; extrinsecè, cum crescunt accessione alterius rei, ut alluvione, vel ob aliam causam. Ratio primi est, quia augmentum intrinsecum, seu bonorum æstimatio pertinet ad illum, ad quem pertinent bona sic æstimata. l. *in ratione*. ff. *ad Falcidiam*. l. *pignus*. C. de *pignorat. act.* Ratio secundi est, quia filiis non conceditur querela inoffic. testam: si pater eis reliquit quartam partem bonorum (secundum jus antiquum; hodie enim debet esse triens) quæ talis fuit inspecto tem-

pore mortis. 1. *cum queritur ff. de inoffic. testam.*

187. Dices: legitima est, quæ fuit tempore mortis; augmentum intrinsecum non fuit tempore mortis, ergo. 2. augmentum extrinsecum non accrescit legitimæ; ergo nec intrinsecum. R. augmentum intrinsecum *in se* quidem non fuisse tempore mortis, fuisse tamen *in radice*: extrinsecum verò nec fuit in radice. Totum enim, quod nunc ob varietatem temporis, pluris fit, fuit tempore mortis; secùs, quod nunc pluris fit extrinsecè.

§. III.

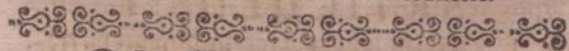
Filius acceptâ legitimâ, vivo parente, eo defuncto licitè agit ad ejus augmentum, secundùm quantitatem bonorum, quam habent tempore mortis, si interim aucta sint.

188. **H**oc intellige, seclusâ speciali obligatione juramenti *de non exigendo plus, etiam in casu, quòd interim bona patris crescerent, licèt alio modo pactus fuisset cum patre de non movenda querela inofficiosi.* Ratio est, quia filio debetur legitima secundùm quantitatem bonorum tempore mortis ex num. 184. & hoc pactum non juratum rejicitur l: *si quando.* §. *illud etiam.* C. *de inoffic. testam.* & clariùs §. *immediatè sequenti.*

189. Ex hoc sequitur, si filius vivo patre ac-

cepit legitimam, quantitate bonorum longè inferiore (ut si bonorum quantitas non sit ex vero computata , vel etiam falsò suppressa) hæredes paternæ hæreditatis (legitimæ sic alteri diminutæ gnaros) non esse securos in conscientia, si non faciant supplementum defectûs, esto à filio impetrata foret cessio non jurata ; & si filius in religione successionis capace professus sit, religioni etiam post mortem patris, competere actionem contra hæredes ad supplendû defectum, vel transigendum. Quia sic est iniq̄ue fraudatus portione sibi jure debitâ.

190. Esto autem olim testatoribus permisum sit, ut si Filio reliquissent legitimam (quadrantem v. g) pro libitu de dodrante superflite disponere possent ; si tamen plus in legata dispensassent, sic, ut quadrans hæredi pro legitima non superesset, hæredi (beneficio legis Falcidiæ) concessum fuit, tantum de illis legatis pro se deducere, quantum necesse foret, ut quadrans bonorum ipsi obveniret, ut dicitur toto titulo ad l. Falcidiam. ff. C. & Instit.

QUÆSTIO. IV.

De possessione.

191. **A** Cognitione *possessionis* pendet resolutio plurium tractandorum, ut præscri-

scriptionis, acquisitionis fructuum ex re aliena &c. Quæ huic operi necessaria visa sunt, in seq. breviter pertractabimus. Possessio est quasi ultima perfectio, & complementum domini. Sumitur objective, & formaliter; *objective*, est res possessa; (hinc res nostræ, dicuntur possessiones nostræ) *formaliter*, significat formam à qua quis dicitur possessor, & res possessa. Actus possidendi dicitur *possessio facti*; legitima facultas exercendi talem actum in commodum libertatis propriæ, dicitur *possessio juris*. Possessio facti seu actus possidendi (nimirum in genere) est apprehensio rei vera vel ficta, corporis, animi, & juris adminiculo, qua illi vel actualiter, vel habitualiter insistimus. Apprehensio *vera* est, cum verus actus corporeus intervenit, ut si manu attigisti rem; *ficta*, si intervenit solum fictione juris. Animo autem res apprehenditur, cum quis eam vult per talem actum corporis verum vel fictum, habere *ut suam*. His præmissis.

ARTICULUS I.

Ad acquirendam rei possessionem non sufficit rei apprehensio, vel naturalis tantum, vel civilis tantum.

192. **P**ossessio naturalis tantum dicitur corporalis apprehensio rei per alium absentem

rem civiliter possessæ; *civilis tantum*, cum quis cessante rei detentione corporali retinet illam solo animo seu voluntate habendi *ut suam*; quando utraque convenit, dicitur naturalis & civilis; his positis, prob. 1. pars, quia aliàs famulus deferens pecuniam domini foret ejus possessor. Prob. 2. pars, aliàs enim solo desiderio pulchri equi fieri possessor equi. Confirm. ex L. *possideri*. De *acquir. poss.* ibi: *adipiscimur possessionem corpore & animo; neque per se animo; aut per se corpore*. Confirm. 2. ex L. *quemadmodum* ff. eod. ibi: *quemadmodum nulla possessio acquiri potest nisi animo, & corpore, &c.* Et lege *possideri* §. *Neratius*, dicitur: hunc, & Proculum censuisse, *solo animo, non posse nos acquirere possessionem*, si non antecedat naturalis possessio. Possessio autem tam civilis, quam naturalis amitti potest solo animo possessoris, nolentis rem habere ut suam pat. 1. ex L. *possideri* cit. ibi: *igitur & solo animo amitti potest*. Et L. *quemadmodum* cit. ibi: *nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est*; ad quod sufficit, quod corpus agat in contrarium per animum.

ARTICULUS II.

Possessor bonæ, vel malæ fidei, fructus meræ industriæ, ex re aliena, pleno jure facit suos.

193. **N**Am fructus meræ industriæ sequuntur industriam, sicut naturales rem; ergo sicut is, cujus est res, fructus naturales rei possessæ & suæ, facit suos; sic fructus meræ industriæ is, cujus est industria. Hinc opus elaboratum alieno instrumento est artificis; non ejus, cujus est instrumentum. 2. qui frumentum (quod valet hîc 5.) per suam industriam transfert ad locum; in quo non erat constituendum à Domino, & ibi vendit decem, lucrum sibi acquirit. 3. si fur pecuniamfurtivam negotiationi exponit, lucrum negotiationis merè industriosæ proveniens suum facit. Not. tamen, usum rei, secundùm valorem, cum ipsa re, domino compensandum esse. Hinc Lugo de justitia disp. 17. sect. 3. n. 49. docet, famulum lucrari, quod datur in commutatione auri pro argento, quando dominus nihil curat, & creditori solvendo non debetur aurum.

ARTICULUS III.

Possessor bonæ fidei fructus rei possessæ tam industriales seu mixtos, quàm naturales, facit suos.

194. **I**Ta Castropalaus tr. 31. de just. in genere d. unica, p. 24. n. 7. per *fructus mixtos* intelligimus fructus, qui proveniunt ex re principalis operante hominis industriâ; *naturales*, qui proveniunt ex re principalis operan-

rante naturâ : *mera industria*, qui ex puro labore & industria hominis. Jam prob. 1. pars ex §. *si quis à non domino*. Instit. de rerum division. ibi : *si quis à non domino fundum bonâ fide emerit, vel ex donatione, aliave causa justa (æquè bonâ fide) acceperit ; fructus, quos percepit, ejus esse, pro cultura, & cura*. Hic autem sermo est 1. de fructibus industrialibus, quos Theologi vocant *mixtos*. 2. de perceptis. 3. quocunque titulo, *etsi amissu lucrativo*, res possideatur.

195. Prob. etiam 2. pars de naturalibus. Nam *possessor bonæ fidei lanam ovium non usucapit, sed statim ejus fit*, L. 4. ff. de usucapionib. ; sed lana est fructus naturalis, ut constabit ex n. 198. Ergo. Confirm. 1. ex l. *bonæ fidei*. ff. de acquir. rer. dom. ibi : *bonæ fidei emptor non dubiè percipiendo fructus ex aliena re, suos interim facit, non tantum eos, qui diligentia & operis ejus pervenerunt, sed omnes*. Hæc validè confirmari possunt ex dicendis à n. 196.

195. Ferdinandus Rebellus l. 2. de restit. q. 4. n. 9. ait, conclusionem veram esse, *etiam de fructibus naturalibus*, quando res est penes possessorem bonæ fidei *ex titulo oneroso* ; sed non, quando est *ex lucrativo*. Ratio primi est, *Quia textus nobis faventes, omnes loquuntur de emptore bonæ fidei, hoc autem sonat titulum onerosum*. Ratio secundi. Quia L. *fructus* 45. ff. de usuris, Possessori bonæ fidei fructus natura-

les ex re, titulo donationis possessa, aperte negantur. Sic enim lex habet, *fructus percipiendo uxor, vel vir ex re donata suos facit, illos tantum, quos operis adquisierit, veluti ferendo; Nam si pomum decerpserit, vel ex sylva ceciderit (pomum autem, lignum, & similia, fructus naturales sunt) non sit ejus, sicut nec cuiuslibet bonæ fidei possessoris, quia non ex facto ejus is fructus nascitur.*

196. Sed dicendum probabilius esse oppositum; nimirum, quòd possessor bonæ fidei fructus naturales faciat suos, non tantum in casu, quo rem habet titulo oneroso, sed etiam lucrativo, ita Thom. Sanchez lib. 2. in decal. c. 23. n. 68. prob. quia l. *fructus*. Possessori bonæ fidei non ob aliam causam negantur fructus naturales, quàm quâ ratione negantur illi viro vel uxori; sed his ibi negantur non ideo, quia rem habent ex titulo lucrativo; sed *propter defectum tituli sufficientis ad translationem dominii* (donatio enim inter conjuges non est habilis causa ad transferendum dominium, adeoque non est titulus) ergo etiam possessori bonæ fidei tunc solùm negantur fructus naturales, quando caret *omni titulo*, sicut ille vir, vel illa uxor.

197. Ex hoc patet ad primum argum. Rebelli. Nam 1. negandum est, quòd lex concedens possessori bonæ fidei fructus naturales, concedat eos solùm in casu *tituli onerosi*. const.

l. ex §. si quis à non domino. cit. n. 194. ibi: vel ex donatione, aliave causa justa. 2. ex. l. in pecudum ff. de usuris. ubi habetur. in pecudum fructus etiam factus est. sicut lac, & pilus, & lana. Itaque agni, & hedi, & vituli, statim, pleno jure sunt possessoris bonæ fidei. Ubi nec verbum de titulo oneroso, & tamen vituli, agni, pleno jure dicuntur possessoris bonæ fidei. Si dicas ibi sermonem non esse de fructibus naturalibus Nam textus loquitur de vitulis, sicut de lana, sed hæc non est fructus naturalis; ergo. R. 1. n. ant. ad prob. dist. loquitur de vitulis, sicut de lana; quoad hoc, quod est esse in fructu pecudum. C. secus n. ma. trans. min. n. cons.

198. R. 2. n. ant. ad prob. trans. ma. n. min. quia in his natura prævalet; & ideo Hauldus de Iust. tract. 3 n. 266. hæc omnia in lege cit. enumerata, docet esse fructus naturales, citans Harprechtium celeberrimum jurisconsultum, ex communi Juristarum, & plurimis textibus eandem numerantem inter fructus merè naturales.

199. Ad 2. argum. Rebelli n. ant. Nam in l. fructus, uxori & possessori bonæ fidei propter defectum omnis tituli negantur fructus naturales. Et in hoc inter illos comparatio fit. Deinde, quando dicitur: pomum non est ejus, sicut nec cuiuslibet bonæ fidei possessoris, notandum est illud cuiuslibet. Non enim idem est, ac nullius. Sic quan-

quando dicitur: *non quilibet potest ire Corinthum*, non est idem, ac dicere: *nullus potest ire Corinthum*; sed tantum *non omnis*; ergo tamen aliquis. Sensus igitur est: *sicut mulier carens omni titulo, sic non omnis possessor bonæ fidei fructus naturales facit suos*; ille scilicet, *qui caret omni titulo*; ergo possessor bonæ fidei *cum titulo* facit eos suos.

200. Similiter, quando mulieri in l. *fructus*, ex arbore donata *negatur pomum*, quia non est ex *facto* ejus, sicut est *fructus industrialis*, idem negatur possessori bonæ fidei. Nam bona fides consistit in *facto* hominis, quod ad lucrandos fructus naturales ex re aliena non sufficit, nisi simul adsit *juris adminiculum*, seu *titulus*; sicut non sufficit ad *industriales*, si non simul adsit *opera* ejus; ergo per oppositum, ubi utrumque adest, non negantur fructus naturales.

201. Ex hoc sequitur, *titulum* emptionis in legibus, bonæ fidei possessori concedentibus naturales fructus, non afferri, *quæ onerosus est*; sed *qua verus est*; seu *qua est causa habilis jure*, dominium transferendi; tum quia ad lucrandos fructus naturales ex aliena re cum titulo, & bonâ fide possessa, non requiritur major *titulus*, quàm ad præscribendum, cui sufficit *titulus etiam lucrativus*, ex l. *unica*. C. de *Usucap. transformand.* Ubi dicitur, *valere usucapionem rei, licet ex titulo lucrativo accepta sit*: tum quia

l. fru-

l. fructus agitur solum de carente titulo; tum denique quia possessor bonæ fidei in fructibus percipiendis id juris habet, quod dominis prædiorum tributum est. *l. qui scilicet. ff. de usuris.* Sed hi percipiunt omnes, esto prædium habeant titulo lucrativo. ergo.

202. Denique negandum est, quod *ly omnes* in *l. bonæ fidei ff. de acquir: dom:* referatur tantum ad operas aliorum, ut volunt aliqui; & non ad fructus, ut sensus sit: quod fructus lucretur omnes, non tantum, qui ejus, sed etiam aliorum operâ ad ipsum pervenerunt. Nam ut bene notat Sanchez, si *ly omnes*, referretur etiam ad operas aliorum, deberet dici *omnium*; ut sensus sit: suos facit, non tantum eos, qui diligentiam & operis ejus pervenerunt, sed operis omnium, scilicet laborantium; hoc autem est contra sensum legis; ergo *ly omnes* non referatur ad operantes, sed ad fructus.

ARTICULUS IV.

Cum possessor bonæ fidei agnoscat rem à se possessam alienam esse, tenetur restituere fructus mixtos, & naturales ex ea perceptos, qui adhuc extant.

203. **I**ntellige 1. deductis expensis, & laboris æstimatione, secundum dicenda à num. 234. **I**ntellige 2. nisi per triennium eos
 H pos-

possederit bonâ fide. Quia sic restitutione non sunt obnoxii, sic P. Ant. Perez, tr. 2. de restit. d. 2. c. 5. n. 117. Constat ex L. *certum C. de rei vindicat.* ibi: *certum est, mala fidei possessores, omnes fructus solere, cum ipsa re prestare; bona fidei verò extantes.* Et ratio est, quia res semper aliena mansit; fructus autem fecit suos *solum interim*, ut habetur L. *qui scit. §. vult. ff. de usuris*, juxta interpret. Accursii. *Confir. quia locupletari non debet aliquis cum alterius jactura; si autem possessor bonæ fidei (etiam ubi agnovit, rem alienam) fructus extantes licitè retineret, hoc contingeret (sed adverte limitationem in num. 205.) ergo.*

204. Dices 1. si deberet fructus extantes restituere, posset eos vindicare dominus; hoc autem iste non potest; (quia fructus non sunt ejus, sed possessoris) ergo. *¶. N. ma. & ob rationem in probatione allatam, dico, repetendos esse à domino, implorato judicis officio, actione scilicet non reali, sed personali, sic Gloss. in L. ex diverso §. non habendam. ff. de rei vindicatione, & Abbas in c. gravis. de restit. spoliat.*

Dices 2. si deberet restituere fructus extantes, possessor non fecisset eos suos, contra dicta; quia quod restituere teneor, non est meum. *¶. 1. N. sequelam: Ad prob. dist. si deberet restituere, non fecisset illos suos interim. N. etiam*

tiam pro casu *evictionis* C. deinde non fecisset eos suos pro quolibet tempore, & absolute C. sub hypothese *quod non evincantur*, vel agnoscantur nati ex re aliena N. Hoc dictum: *illud, quod teneor restituere, non est meum*, fallit 1. in casu vini furtivi meo permisti; nam hoc fit meum, & tamen teneor restituere, secundum æstimationem, ut dicam num. 273. Fallit 2. de superfluis Clericorum, ut dicitur num. 339. Hinc quando dicitur L. 52. ff. de divers. reg. juris: *non videtur quisquam id capere, quod est necesse alteri restituere*, intellige quod non capiat absolute, & sine omni onere, etiam pro casu *evictionis*; secus est, *conditionate*, & quamdiu non evincitur. Nam bonæ fidei emptor quoad percipiendos fructus quis præsumitur, quamdiu fundus evictus non fuerit. L. qui scit. §. vult. Hinc est eorum dominus solum *interim*. L. 48. ff. de acquir. rer. dom. adeoque sunt ejus ante *evictionem*; non, pòst.

ARTICULUS V.

Possessor bonæ fidei de fructibus absumptis nihil tenetur restituere, nisi quantum inde factus est ditior.

205: **N**AM ex L. certum, relatâ superius n. 203. hic tenetur solum restituere fructus *extantes*; ergo quando in se non extant,

(qualiter fit, quando absumpti sunt) ad nihil tenetur, nisi extent in alio, quo factus sit ditior. Not. autem, valde probabile esse, quod hæc obligatio (*restituendi fructus extantes.*) in dato casu procedat solùm de absumptis *naturalib.* quando extant in *equivalenti*, non autem *mixtis*. Prob. ex L. *certum*, cit. ubi possessor bonæ fidei deobligatur à restitutione aliorum fructuum, *quàm extantium*, quæ lex, cum faveat, ne effectu careat, sed aliquid operetur ultra legem naturalem, deobligantem ipsum à restitutione fructuum nullo modo extantium, intelligi debet, quod non teneatur restituere nisi *extantes in se*. Nam lege naturali habet, quod nihil teneatur, quando fructus nec in se, nec in alio extant; ergo ut favor legis cit. in deobligando aliquid operetur, intelligi debet, quod nihil teneatur, quando fructus non extant in se, licet extent in eo, quo factus est ditior. Conf: ex §. *etsi hereditas. V. si verò*. Inst: *de off: Iudicis* ubi dicitur: *si verò bona fides possessor fuerit, non habetur ratio neque consumptorum, neque non perceptorum.*

206. Dices: ex hoc probari, eum nec teneri ad restituendos *fructus naturales*, si ex iis absumptis factus sit ditior, & in se non extent. R. N. illatum. Nam L. *certum*, in eo solùm fauetur possessori bonæ fidei, in quo jure gravatur possessor malæ fidei. Nam hunc teneri ad restitu-

endos absumptos naturales, fundatur in rei natura, quam sequuntur fructus naturales; non in mera dispositione juris, ut pat. ex §. cit. n. 358. *Si quis à non domino.* Ubi statim subiungitur, ei verò, *qui alienum fundum sciens possiderit, non idem concessum est* (scilicet, ut fructus industriales faciat suos) *sed cum fundo etiam fructus, (nimirum industriales) licet consumpti sint, cogitur restituere: ergo.*

ARTICULUS VI.

Possessor bonæ fidei, ante rei evictionem, licitè retinet fructus perceptos.

207. **I**ntellige, si ante evictionem rei non constituatur verè, & propriè possessor malæ fidei. Quia sic procedit ratio conclusionis datæ. n. 144. secus autem, non retinet licitè. Nam possessor malæ fidei, nec rem, nec fructus ejus retinere potest. (esset enim fur & usurpator alieni) sed ex momento, quo scit rem esse alienam, evadit possessor malæ fidei. *L. qui bonâ fide. ff. de acquir. rer. dom.* ubi jurisconsultus ait: *tamdiu acquirit ei, quamdiu bonâ fide servit; si verò cœperit scire, alienum esse, vel liberum, ex eo momento deficere bonam fidem.* Constat etiam ex c. *si Virgo.* 34. q. 2. ibi: *tamdiu quis bona fidei possessor rectè dicitur, quamdiu se pos-*
si

fidere ignorat alienum, cum verò sciverit, tunc mala fidei possessor perhibetur.

208. Hinc quando L. *qui scit. ff. de Usuris.* dicitur: *quòd quis intelligatur possessor bonæ fidei, quamdiu res evicta non est, intellige quoad præsumptionem, non autem re vera.* Cùm hoc stat, quòd aliunde cognitâ veritate, præsumptio cesset. Ita Fachinæus lib. 1. *Controv. c. 59.* contra Covarruviam l. 1. *variarum resol. c. 3. n. 7.*

209. Si dicas, eam legem intelligi non posse de mala fide *præsumpta*, cùm ibi dicatur, quòd emptor bonæ fidei, qui scivit, & antequam fructus perciperet, *cognovit fundum alienum esse*, debeat intelligi possessor, seu emptor bonæ fidei, *quoad fructus percipiendos*, quamdiu fundus evictus non fuerit; ergo *sciens fundum alienum esse*, (isto non evicto) manet emptor bonæ fidei respectu fructuum inde percipiendorum.

210. R. N. ant. quia casus allatus post primum textum erat ibi specialis quæstionis. Hinc ad prob. c. ant. dist. conf: ergo manet emptor *bonæ fidei* ad percipiendos fructus à se *seminatos bonâ fide* C. etiam quoad alios N. conf. Nam qui bonâ fide seminat in agro alieno, non perdit fructus vel eorum æstimationem, esto cognoscat postea, fundum non esse suum, ut dicam infra, in quæstione de modis acquirendi rerum dominium.

ARTICULUS VII.

Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus perceptos, & absumptos à tempore litis contestatæ, licet postea evictæ.

211. **S**ed hoc accipe cum limitatione: nisi in *litis contestatione allegentur illa circumstantia, qua ante evictionem, prudentis arbitrio, demonstrent rem esse alienam.* Ratio asserti est 1. Quia per solam litis contestationem nemo constituitur in mala fide *revera*; sed ad summum, in mala fide *presumpta*; cum tali quippe litis initio stat, quòd quis sciat rem non esse alienam; ergo etiam lite contestatâ potest quis manere possessor bonæ fidei, de quo num. 143.

212. Ratio est 2. Quia *l. si fundum C. de rei vindic.* dicitur: fructus restituendos esse, quos cum mala fide percepisse, fuerit probatum; sed per hoc, quòd lis intentetur, & postea evincatur, non est probatum, fructus, *lite pendente perceptos*, esse perceptos cum mala fide *revera*. Nam quousque res fuerit evicta, vel probationes prius adductæ non demonstrant rem alienam esse, non probatur mala fides, esto lis contestata sit, ergo. Ita Sanchez l. 2. decal. c. 23. n. 163.

213. Quamvis autem non paucae leges citentur in oppositum, quæ dicant: possessores post

post litis contestationem haberi pro possessoribus mala fidei. R. tamen omnes procedere de mala fide præsumpta; non, revera. Hinc etiam habes l. certum, C. de rei vindicat. quæ dicit, quòd possessor malæ fidei omnes fructus soleat cum ipsa re præstare; bonæ fidei verò, extantes: post litis autem contestationem, universos, intelligi solum si adsint illæ circumstantiæ, quæ inducant malam fidem revera.

ARTICULUS VIII.

Instantiâ litis ob cessationem actoris peremptâ, non impeditur possessor inquietatus, quò minus fructus faciat suos.

214. ¶ Ta Palaus cit. §. 8. n. 6. Quia lite sic extinctâ is, qui possidet, nec formaliter, nec præsumptivè est in mala fide; ergo secundum dicta non impeditur, quò minus fructus faciat suos. Ant. prob. Nam prius fuit sine notitia, quòd res sit aliena, ut ponitur in casu; sed nec per contestationem litis hanc notitiam acquisivit (ergo non est in mala fide formaliter) nec etiam ex præsumptione; quia sublato fundamento præsumptionis, cessat præsumptio; sed lite sic extinctâ, cessat fundamentum talis præsumptionis l. cum lite mota. ff. Judicatum solvi. ubi dicitur, quòd peremptâ litis instantiâ, censeatur

uer, lis mota non esse non solum quoad litem ordinatio-
nem, sed quoad omnia, qua ab illo iudicio pendent.
 Eis autem mota est fundamentum illius præ-
 sumptionis, ergo.

215. Dices 1. Possessor ad restitutionem est
 obligandus, ex quo est in mala fide; sed à li-
 tis contestatione est in mala fide, ergo. R. il-
 lum ad summum durante lite, esse in mala fide
 præsumpta; sed hanc extinguere, lite peremptâ,
 cessatione actoris.

216. Dices 2. Tunc solum cessat mala fides,
 quæ contestatione litem præsumitur, quando
 litem instantia scitur esse perempta per cessatio-
 nem actoris *cognoscentis infirmum ius se habere,*
 non autem, si cessat ex aliis causis. R. N. ma.
 Nam litem peremptio, consequenter omnium,
 quæ ab illa pendent, unice pendet ex cessatione
 litem undecunque orta, quia lex cit. loquitur
indefinite.

217. Dices 3. Per litem contestationem civi-
 liter rumpitur possessio ad longi temporis præ-
 scriptionem. Hinc possessor litem contestatione
 interpellatus, non præscribit rem tempore or-
 dinario, sed tantum longissimo, etiamsi litem per-
 emptam sit, cessatione actoris. l. 1. C. de præ-
 script. long. temp. sed hoc non ex alio capite,
 quam quod mala fides etiam post litem perem-
 ptam extraordinario tempore præsumatur
 purganda, ergo. R. N. min. Nam leges hoc i-
 pso,

pso, quòd adfuerit fundamentum præsumendi malam fidem, licèt iterum extinctum, ad ejusmodi præscriptionem requirunt longissimū tempus, non ob actu durantem præsumptionem malæ fidei lite peremptâ; sed ob præteritam, ut vitetur omnis iniquitatis periculum.

ARTICULUS IX.

Possessor malæ fidei tenetur restituere rem, cum fructibus etiã absumptis, saltem secundùm æstimationem.

118. **I**ta Sanchez l. 2. c. 23. n. 97. & 126.

I Prob. 1. ex l. *si fundum*, C. *de rei vindicat.* ibi. *si tibi volenti fundum meum emere à non domino, denunciavi, ne emeres, quia non erat vendibilis, tamen emisti, teneri te, ad fundum, & ad fructus, quos malâ fide percepisti, restituendos.* 2. ex §. *Si quis à non domino* sæpe cit. ibi: *qui alienum fundum sciens possederit, non idem concessum est (nempe id, quod possessori bonæ fidei) itaque cum fundo etiam fructus, licèt consumpti sint, cogitur restituere.* Et ratio est, quia sic res aliena vel extat apud illum, vel absumpta est malâ fide: utrumque autem fundat obligationem restituendi, ergo.

219. Sed quid, si injustè consumpsisti rem, æquè perituram, si mansisset apud dominum, vel casu fortuito, vel alterius vitio? R. dicendum 2. te adhuc teneri ad ejus æstimationem.

Ita

Ita Rebellus l. 2. q. 7. n. 4. Palaus tr. 31. D. unic. p. 24. §. 9. n. 3. Quia tunc adhuc verificatur, à te damnum esse datum per injustitiam absolutè, esto dominus idem damnum alià viâ subiturus erat. Nam futurus rei interitus, non facit actionem tuam justam; cum nec tibi ius tribuat, nec domino adimat. Obligatio autem restituendi fundatur in damno dato per injustitiam absolutè; ergo.

220. Dicendum 3. Furem non teneri ad restitutionem rei, quæ apud ipsum casu fortuito perit, æquè omnino peritura penes suum dominum. Rebell. cit. Less. l. 2. c. 12. n. 90. Ratio. Quia sic nec aliena res est penes te; nec etiam injustitia commissæ est à te in ejus interitu; ergo nec ex re accepta, nec ex injusta acceptatione teneris. Quòd enim res non amplius sit, tu per nullam injustitiam causasti, ut ponit casus; vi primæ autem acceptationis, & retentionis, ad nihil teneris, quàm ad reddendam rem, si extet vel æquivalens, si tuâ culpâ domino perit. Neutrum est in hoc casu; ergo.

221. Nota tamen I. Si, dum scis, rem certò perituram apud dominum (v. g. incendio, incursu hostium &c.) posses probabiliter præsumere, dominum tunc non esse rationabiliter invitum, ut à te absumatur, & absumeres; te ad nihil tunc teneri. Quia sic egisti bona fide. Ita Less. n. 93. contra Palaum. §. 9. n. 3. si autem
rem

rem in tali casu non absumpisses, sed salvâs, restitutioni manet obnoxia, quia non desiit esse domini, quamdiu extat, nisi fuisset derelicta.

Not. 2. cùm res in periculo interitûs injustè absumitur, & secundùm valorem restituenda est, valorem æstimari eum, quem habuit in tali periculo interitûs, non extra. Solent autem in ejusmodi periculo res longè minoris fieri, ut bene notat Laym. cit. f. 2. n. 3. cum Palao §. 9. n. 2. ergo.

Conclusionē hanc 1. limitat Vasquez q. de restit. c. 5. §. 1. d. 12 n. 78. ut non procedat, si fur inde non evasit ditior, nec dominus eos, re non ablatâ, percepturus erat. Sed probabilius reiicitur. Hoc ipso enim, quòd fructus ex re domini nati sint, domini erant, eosque hic percipere debebat. Sic Palaus cit. §. 10. n. 2.

222 Limitant alii. 2. ut non procedat de fructibus natis à melioramento factò à fure in re aliena. Sic Sayrus in clavi regia l. 10. tr. 2. c. 3. n. 2. sed reiicitur, si sermo sit de melioratione, quæ est sub dominio domini, sub cujus dominio est res meliorata. Ita Sanch. cit. n. 131. Sic enim fructus nati, domino ex re sua proveniunt. Illæ autem meliorationes ab alio factæ in re mea sunt meæ, quæ solo meo inhærent, & sine incommodo ejus separari nequeunt. Laym. cit. c. 4 n. 4.

223. Limitat. 3. Navarrus in Manuali c.

17. n. 25. ut non procedat in pretio locationis v. g. torquis aurei, non elocandi à domino. Sic enim lucrum locationis se habet in hoc casu, sicut lucrum ex negotiatione cum pecunia deposita. Sed reiicitur. Nam lucrum illud nascitur ex usu torquis inseparabili à torque. Unde sicut usus est domini, sic pretium usus. Hinc l. *domum*, C. de rei vindic. jubetur possessor malæ fidei restituere omnes pensiones, perceptas ex domo per injustitiã occupata. Ergo pensiones locationum non sunt fructus meræ industriæ. Secus est in negotiatione cum pecunia. Nec lucrum illud immediatè respondet *negotiationi*, quæ est actio tua; non pecuniæ, vel ejus usui. Et ideo ex usu secundario pecuniæ nascens, domino debetur. Rebell. l. 2. q. 5. Sanch. cit. n. nisi sit usus puræ industriæ 133. Palaus. n. 4.

Certius est, te teneri ad lucrum cessans domino, quod fecisset usu rei suæ, si ab hoc usu tuâ detentione iniquâ detentus est. Sic enim damni causa est injusta. Less. l. 2. c. 12. d. 17. n. 116. Hinc l. *domum*, cit. dicitur de possessore malæ fidei? *Præses provincia cum pensionibus, quas percepit, aut percipere poterat, cum omni causa damni dati (domino) restitui jubebit.* Nam, generaliter, cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non poterat, considerandum est. reg. 79. ff. de reg. juris.

224. Loquendo jam de fructibus percipi-

endis, possessor malæ fidei tenetur etiam eos in foro externo restituere. pat. ex L. *domum* cit. si autem eos nec dominus percepisset, probabilius est, eos non teneri in conscientia resarcire. Rebell. l. 2. q. 5. n. 1. Sanch. n. 118. quia quoad has lex illa solum est in pœnam iniquæ actionis, & retentionis. Hic porrò titulus locum non habet in foro conscientiae ante sent. Judicis, ut dicam infra.

ARTICULUS X.

De possessore dubiæ fidei.

225. **D**icendum 1. qui rem aliquam abstulit à rei domino, vel possessore bonæ fidei, dubitans, an res sit sua? manente dubio tenetur illam restituere antiquo possessori. Nam hic ratione possessionis in dubio prævalet. Ita Card. Lugo. de Just. d. 17. f. 40. n. 80.

226. Dicendum 2. Si veritate cognitâ, rem deprehendas, esse tuam, licitè retines, quia sic retines ~~titulum~~. Sed si eam accepisti ex titulo vel oneroso, vel lucrativo, sed dubitans, an legitimè? (ut si dubitas, an non sit furtiva?) manente dubio, teneris restituere secundum quantitatem dubii. Nam secundum quod procedit dubium, prævalet possessio alterius.

227. Dicendum 3. Si emisti rem à possessore bonæ fidei, non teneris restituere, esto super

perveniat illud dubium, de quo sup. Nam sic juvare te potes, possessione bonæ fidei prioris possessoris, cui ex empto successisti.

228. Dicendum 4. Possessor bonæ fidei, propter superveniens dubium, quod deponere non potest, non cogitur restituere. Ita Lug. cit. n. 86, quia talis protegitur à possessione bonæ fidei, qua possidere cæpit; & caret is, qui dubiâ fide cæpit.

229. Not. autem hoc axioma: *in dubio melior est conditio possidentis*, verum esse, si in aliis par sit litigantium causa. Nam sic munitus possessione, carentem, in hoc superat. Ita Lug. cit. Diana. to. 3. tr. 3. resol. 15. Hinc conjunx, qui bona fide contraxit matrimonium, licitè reddit, & petit debitum, esto superveniat dubium de valore, quòd vinci non possit, etiam post debitam diligentiam. Sanch. l. 2. matr. d. 41. c. 23.

230. Hinc quando in c. *dominus*. de *secund. nuptiis* mulieri dubiæ de valore matrimonii negatur jus petendi debitum, casus est de muliere, quæ contraxit mala, vel dubia fide, scilicet non certa de obitu primi viri. Pirhing. l. 4. decret. tit. 21. n. 2. Quando autem in c. *inquisitioni*. de *sent. excomm.* mulieri habenti probabile judicium de nullitate matrimonii, negatur venia petendi debitum, non est ex eo, quia bonæ fidei supervenit dubium (de quo hîc agimus)

mus) sed quia supponitur non posuisse sufficientem diligentiam deponendi dubium, ut vult Sanch. cit. n. 53. vel quia caruit probabili iudicio de carentia impedimenti, & simul habuit probabile iudicium de illius presentia.

231. Dices, Ergo nec potuit reddere. Nam ad hoc requiritur probabile iudicium de valore matrimonii &c. N. illatum. Ut enim licite reddat, sufficit, quod sciat alterum esse in bona fide. Hæc enim sufficit, ut fundet probabile iudicium, quod licite reddat, ne alterum in possessione bonæ fidei, sine certitudine, impediatur in usu juris sui.

232. Sed, quid, si quis bonâ fide cœpit possidere, & dubium superveniens deponere amplius non possit, quia culpâ suâ neglexit occasionem veritatis non amplius reperibilem? eo casu non teneri ad restitutionem vult Rebelus parte 1. de Just. l. 2. q. 5. n. 12. &c. vel dubium fuit in genere, *an res sit aliena?* vel in specie, v. g. *an sit Petri?* si primum? sentio cum Rebello; quia posita tali omissione, vel negligentia deponendi dubium in genere, incertum est, an res sit aliena, & damnum illatum. Si secundum? sentio cum Cardinali de Lugo cit. n. 48. teneri restituere, secundum quantitatem dubii, & majoris probabilitatis, quod veritatem invenisset. Nam posito tali dubio, *Petrus habet jus certum*, ne in dubio res ejus sine debito examine

mine retineatur ; ergo huius negligentia ius certum læsum est ; ergo restitutione reparandum.

233. Dices: Ergo possessor bonæ fidei non potest se contra dubium superveniens per ejusmodi possessionē protegere. R. cum Cardinali de Lugo , quò adveniente dubio probabili nō amplius possideat bonā fide jus, *rem retinendi sine debito examine* ; quia nec antè acquisivit hoc jus, per possessionem bonā fide cceptam.

ARTICULUS XI.

De expensarum deductione.

234. **N**omine *fructuum* venit, quidquid superest ex re utiliter percepta ; *expensarum* verò, *sumptus facti* in rem alienam, vel ut non fieret deterior, & conservaretur (& hi, sunt *expensæ necessariae*) vel ut evaderet utilior, & æstimabilior (& hi, sunt *utiles*) vel præcisè, ut magis servirent recreationi ; & sic sunt *voluntaria*, seu *voluptuaria*. Nomine *expensarum*, etiam venit labor impensus, cùm sit pretio æstimabilis. L. *in fundo ff. de rei vindicat.* His positis.

235. Possessori malæ fidei licitum est in conscientia, expensas necessarias deducere. Sanchez l. 2. c. 23. n. 138. Quia sic non accipit alienum, nec damnificat alterum. Quando autem illi hoc quandoque negatur in foro exter-

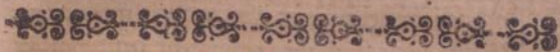
no, fit solùm in tanti criminis odiùm, quod non ligat ante sententiam Judicis. Covarr: regulâ peccatum, p. 2. §. 6. n. 4.

236. Idem dicimus de utilibus, quas dominus, volens rem melioratam, fecisset. Sanchez n. 138. Lefs. n. 111. habetur L. *si in fundo*. Ibi: *finge, & dominum eadem facturum fuisse; reddat impensam, & recipiat fundum, usque eo duntaxat, quo res pretiosior facta est.* Si verò dominus non fecisset, adhuc potest, sed eas tantùm meliorationes, quæ recipi possunt salvo fundo. L. cit. ibi: *sufficit tibi, permitti, tollere ex his rebus, quæ recipi possunt, ne deterior sit fundus, quam si initio non foret adificatum;* ubi sermo est de possessore bonæ fidei, cui lex favet, etiam pro foro externo; & non favet (solùm in pœnam) possessori malæ fidei; sed huic ante sententiam Judicis, ut dictum est, non præjudicat in foro conscientiæ.

237. Expensas seu meliorationes merè voluntarias, possessor malæ fidei, (licitè in foro interno) aufert, si salvo fundo auferibiles sunt; quia sic accipit suum; si non possit salvo fundo, constat ex dictis. Si autem expensæ sumantur pro labore impenso? solvenda est ejus æstimatio ex æquitate naturali, quæ non patitur, ut quis alieno damno locupletetur; sed intellige, *si sint in commodum domini.*

238. Possessor bonæ fidei expensas non solùm

lùm necessarias, sed etiam utiles licitè repetit, & hoc à fortiori, ut constat ex prædictis. De voluntariis autem idem sentientum est, modò dominus earum solutione non damnificetur. Nam hic, rem suam repetendo, cavere non tenetur suo damno, alienum.

QUÆSTIO V.

De acquirendo rerum dominio.

239. **D**uo sunt, quæ in præsentì à nobis considerari possunt; primum est, quarum rerum? secundum, quot modis licitè acquiri possit earum dominium? Cùm autem & res variæ, & modi acquirendi multiplices sint; ea, quæ magis in usum cadunt, exponemus tribus articulis sequentibus.

ARTICULUS I.

De Dominio rerum.

240. **R**es est vocabulum generale, & comprehendit non tantùm corporalia, *usque* servitutes & alia jura (L. rei appellatione 23. ff. de V. S.) item omnes obligationes, contractus, nomina debitorũ (L. nominis 6. ff. eod.) sed etiam homines (L. omnia 32. §. cùm ita legatur. ff. de legat. 2.) hinc si tibi obligo omnes res meas, etiam

etiam nomina debitorum obligata censentur.
Bald. in L. 1. ff. de stat. hom.

Res divini juris, sunt res *sacra, religiosa, sancta*; aliæ sunt *juris humani*, ut res profanæ, corporales, & incorporales. Res *communes* jure naturali dicuntur, quarum usus communis est omnibus animantibus, ut aër, aqua, mare, hujus littora, &c. *Publica*, quæ sunt omnium, & singulorum hominum usui expositæ, ut portus, ripæ, forum. Et hæc jure gentium sunt vicinorum, unde non sunt primi occupantis, ut & communes.

Aliquæ res sunt Universitatis, aliæ singulorum; quæ scilicet sunt sub dominio totius, ut totius, vel certi individui, vel communitatis, non habentis collectionem hominum sub uno speciali nomine specialiter eis deputato, quo propriè significatur Universitas. Sub nullius dominio sunt, quæ à nullo occupata, sed libera sunt vel *naturâ*, (ut feræ, pisces, volucres, à nullo adhuc occupatæ) vel *facto*, ut si habeantur pro derelictis; vel *temporis diuturnitate*, ut thesauri; vel *eventu*, ut hæreditas jacens; vel *censurâ*, seu hominum destinatione, ut res sacræ, sanctæ, religiosæ. *Sacra* dicuntur per Pontifices consecratæ, aut cultui divino dicatæ, vel mediatè vel immediatè, ut templa, vasa sacra, bona Ecclesiarum, etiam in sustentationem ministrorum deputata. *Religiosa*, quæ ob quan-

dam

dam sanctitatem à communi hominum usu relictae, remotae, & reverendae sunt; ut sepulchra hominum &c. *Sancta*, quae sanctione, seu constitutione quadam poenali ab injuria, & hominum laesione immunes sunt, ut muri, & portae civitatis; Legati, etiam hostium, &c. de quibus V. S. Thom. 3. p. l. 60. a. 1. ad 2.

S. I.

Dominium naturâ liberorum.

241. **EA**, quae naturâ nullius sunt, dominio nostro subijciuntur per apprehensionem factam animo habendi ut nostra. L. 1. ff. de acquir. rer. dominio. ibi: *omnia animalia (intellige naturâ libera) quae capiuntur, capientium sunt.* Hinc quae sub alicujus dominio sunt, communiter etiam requirunt cum possessione titulum, ut nobis acquirantur. § per traditionem Instit. de rerum div. Titulus significat hinc causam de se habilem, & sufficientem ad transferendum dominium, vel rem possidendi. Hinc si causa, ex qua res venit ad te, sufficiens est ad transferendum dominium, habes rem *justo titulo*; & quidem *lucrativo*, si ad te venit ex alterius liberalitate, ut dono, legato; *vel oneroso*, si cum tuo onere, ut si quid vicissim praestare debueras, qualiter est in emptione, &c.

Potest autem ille titulus (vel causa, ex qua rem habes) esse *verus*, vel *putativus*, justo scilicet

cet errore interveniente, ut uberius dicam n. 287. &c. Error autem triplex est, *justus, injustus, & justissimus*. *Injustus error*, est error in jure, quo quis putat, aliquem actum *sub tali circumstantia facere*, non esse legib. prohibitum, ut magis patebit ex n. cit. *Justus* autem error est, cum quis errat in facto, non quidem proprio (nam error in facto proprio, sine alterius inductione commissus, est error injustus) sed vel proprio ex persuasione adversarii; vel alieno ex persuasione authoris dicentis se id fecisse, quo casu hic error dicitur *justissimus*, sicut etiam, si contingat hic error, si quis alteri succedat dicenti, rem fuisse suam, vel ex publica fama, vel opinione vulgi, vel assertione viri probi.

§. VII.

Dominium hominum.

242. **S**ermo est de dominio, quod datur in servos civili, & legali servitute obstrictos dominis, in ipsorum commodum. Hæc servitus, quâ servus subijcitur meo dominio, 4. modis constituitur. *bello, crimine, venditione, nativitate*. Capti à gerentibus bellum justum, servi fiunt capientium, ex jure gentium. *L. hostes ff. de captivis. ff. §. itemque ab hostibus*. *Instit. de rer. div. v. Cùm enim justè occidi possint; minus est, libertate privari, & addici servituti*. *V. Castro-*
pa-

palaum tr. 31. de Just. D. unica p. 9. n. 3. servum bello effectum licitè à domino fugere (ut probabilius opposito) affirmatur cum Lessio l. 2. c. 5. Quia si servus bello captus, ad suos redit, liber fit. §. *item ea*. Instit. de rer. divis: ergo fugiendo non peccavit. Aliàs peccato decernerent leges præmium 2. quia non videtur magis obligatus manere apud dominum, quàm reus in carcere ob delicta: sed hic licitè fugit, si clàm potest, ut docet Lugo. de Just. d. 6. f. 3. n. 22. ergo & ille.

243. Crimine servus fit, quando delictum tale est, ut iudicio prudentis hâc poenâ dignum fit, quale est, quod meretur pænâ mortis, vel mutilationis. Coll. ex §. *servi*, Inst. de jure personar. Venditione fit aliquis servus, cùm ex rationabili causâ seipsum vendit alteri. Cùm enim quisque sit suæ libertatis dominus, potest hujus dominium transferre in alterum.

Sed possuntne parentes liberos suos in servos vendere? de jure naturali, si adsit gravis necessitas, affirmat Lessius l. 2. Just. c. 5. d. 5. n. 17. sed, probabilius negatur cum Rebello. de obligat. Just. l. 1. q. 9. quia sic plus potestatis conferrent in emptorem parentes, quàm habeant in liberos. contra reg. 78. in 6. parentes enim in liberos solum habent jus jurisdictionis gubernativæ; non, proprietatis.

244. Nativitate servus fit filius ancillæ, esto

patrem habeat liberum. L. partum C. de rei vindic. & c. unico. de natis ex libero ventre. c. I. de servis non ordinand. Sed ob favorem libertatis (§. sed & si quis. Instit: de ingenuis) statutum est, ut proles censcatur libera, si nascitur de matre, quæ vel tempore conceptionis, vel uteri gesti, vel partûs, fuit libera. V. Castropal. p. 11. ubi exponitur, quibus modis servi evadant liberi.

§. III.

Dominium rerum bello captarum.

245. **C**apta ab hostibus in bello justo, jure gentium, fiunt capientium. §. item ea. Inst. de rerum divis. Sed hoc intellige, de gerente bellum justum, vel offensivum, vel necessarium, seu defensivum: non autem gerente bellum injustum. Bella offensiva, quæ à multis geruntur, vel ad vires hostium atterendas, vel ad amplificandas ditiones, vel ob alias rationes, quas vocant, *status*, non dici justa Theologicè, consequenter in conscientia ad restitutionem obligare damnorum illatorum subditis, Principis gerentis bellum defensivum, docet Wadingus. de contractibus D. 7. d. 3. §. 2. n. 2.

246. Miles sub Principe gerente bellum justum, recuperans prædam subdito sui Principis ereptam ab hoste, non acquirit ejus dominium, sed tantum habet actionem negotii ejus utiliter gesti. Ratio 1. quia subditus per hostem
non

non fuit exutus dominio. 2. quia hoc est ex tacito consensu, quorum commoda per militem procurata sunt. Wading. cit. Si autem auferat subdito sui Principis, rem aliquam, peccat contra justitiam (quia lædit ius alienum) nec validè vendit (defectu dominii) nec alius, furti conscius, validè emit, ex eadem ratione. Cùm urbe per hostem captâ res civium diripiuntur, & vili pretio veneunt, licitè emis, sed animo reddendi vero domino, recepto tuo pretio. Sic enim negotium ejus utiliter geris. Si autem dominus non comparet, licitè retines, præsertim, si venditor fuit miles justî belli. Reginald. l. 21. c. 8. f. 4. Bonacina. d. 2. de re lit. p. 1. tunc enim rationabiliter præsumitur, eam esse dominorum voluntatem.

§. IV.

Dominium rerum inventarum.

247. **T**hesaurus jure gentium integrè cedit inventori, sive in proprio, sive alieno fundo invenerit. Ratio est ex n. 241. quia thesaurus non est sub ullius dominio. Inventus in proprio fundo, jure communi totus est inventoris §. *thesaurus*. Instit. de rer. divis. & cit. l. *unicâ* C. de thesaur. Inventus in fundo alieno ex casu fortuito, de jure communi ex æquo dividendus est cum domino fundi, ut dicitur cit. legib.

Æquum

Æquum enim est, ut dominus ex thesauro sui fundi commodum habeat.

248. Inventus in alieno fundo cum licentia domini, scientis eum ibi latere, ac ex intentione quæsitus, totus est inventoris, secluso speciali pacto. Sic Navar. in sum. c. 17. n. 175. contra Ant. Gomez apud Palaum tr. 31. D. unic. p. 17. n. 2. qui adjudicat totum domino; sed ratio est, quia tunc dominus sciens, consentiens, & nihil sibi pacto reservans, videtur cessisse suam partem inventori. Si autem dominus ignoravit latere aliquid, obtenta quærendi licentia non juvat, ut thesaurus inventus non sit domini. Nam consensus ex errore circa rem ignoratam nullus est. Less: de Just. l. 2. c. 5. d. 15. n. 60.

Thesaurus in fundo alieno, ignaro domino ex intentione quæsitus, & inventus, totus est domini fundi, habetur l. unicâ C. de thesaur. Sed tenetürne inventor domino reddere, ante sententiam Judicis? R. cum Less. cit. n. 59. legem reddendi pro hoc casu esse pœnalem, quia cum l. cit. inventores jubentur, in dato casu, totum domino reddere, ratio datur: *Ne quis audeat invitis dominis opes abditas in alieno agro scrutari.* Hinc si secüs fecerint, dicuntur compellendi, ut reddant; sed hoc arguit pœnam delicti, ergo. Quo posito ad quæst. R. negativè; ratio est ex natura legum pœnaliū, quæ
re-

requirunt factum hominis exequentis.

249. Sciens in alieno fundo latere thesaurum, licitè fundum emit pretio, quod valeret fundus, si non haberet defossam thesaurum, etiam si venditor, seu dominus ignoret illum latere; nec, si post emptionem inveniatur thesaurum, etiam ex intentione quaesitum, obligatur aliquid de illo restituere priori domino fundi. Ita S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 5. ad 2. Less. cit. n. 62. Quia dat justum pretium; ergo licitè emit. Ant. prob. Quia fundus non evadit pretiosior ratione latentis thesauri; tum quia ignoratus est à domino; tum quia non est pars; nec fructus fundi, ut dicemus n. 251. quòd autè nihil debeat priori domino post inventionem, ratio est, quia ponitur eum invenire arte licitè in fundo jam suo *ex empto*.

Dixi, *arte licitè*. Nam thesaurus etiam in proprio fundo arte illicitè v. g. per magiam inventus, pertinet ad fiscum Principis l. *unica C. de thesaur. junct. Gl. V. arte*. Sed hoc intellige, si dominus inveniat arte illicitè. Nam si alius sine culpa domini taliter invenit, æquum non est dominum suam portionem privari. Rebellus l. 1. q. 15. sect. 2. n. 14. Hinc fisco tunc cedit sola portio aliàs respondens inventori. Nam *pœna suos authores non egrediuntur*, per L. *sancimus. C. de pœnis*.

250. Quoad thesaurum inventum in aliquo fun-

fundo emphyteutico, fundus censetur proprius respectu emphyteutæ; non domini directi; unde in hoc casu respectu talis fundi dominus directus habet se ut extraneus. Ita Palaus cit. n. 11. Schneidewin, l. 2. Instit. tit. 1. §. *thesaurus*. n. 6. quia ad Vasallum, & Emphyteutam spectant damna fortunæ, per l. 1. C. de *jure emphy*; ergo etiam commoda, per l. *secundum naturam*. ff. de *reg. juris*. Sed thesaurus dicitur damnium (consequenter etiam commodum) fortunæ per, L. *si is, qui in aliena?* 63. §. ff. de *acquir. rer. dom.* ergo. Hinc in dato casu dicendum respectu emphyteutæ, ac si esset dominus fundi. Et ideo vel extraneus, vel etiam dominus directus inveniens thesaurum casu in fundo emphyt: dimidium debet emphyteutæ; totum autem, si ex intentione, secundum dicta.

251. Quoad thesaurum inventum in fundo usufructui subjecto, usufructuarius censetur inventor in fundo non suo, sed alieno. Palaus cit. n. 10. Rebell. q. 15. s. 2. n. 17. Nam illi talis non est subjectus, nisi in ordine ad usum, & fructum: sed thesaurus non est fructus fundi. per l. *divortio*. §. *si fundo*. ff. *soluta matrimonio*. Ubi negatur marito dominium thesauri inventi in fundo dotali, licet habeat usufructum fundi, quia thesaurus non est fructus fundi. Eodem modo, in ordine ad hunc effectum, cen-

censetur inventor thesauri in fundo alieno, qui eum invenit in fundo locato, commodato priori subdito, hypothecato &c. (habent enim ad summum tantum usum ejus fundi, vel solum fructum) hinc de iis discurrendum in hoc casu, secundum dicta.

252. Inventus in loco publico (v. g. foro, via, platea &c.) non possessio à Principe, vel magistratu jure proprietatis, sed tantum jurisdictionis gubernativæ, integrè pertinet ad inventorem, etiã si invenerit ex industria. Nam leges jubentes, thesaurum inventum in fundo non proprio inventoris, restitui domino, restringunt ius gentium, ut const. ex dict. ergo strictæ interpretationis sunt, scilicet de fundo alteri subiecto jure proprietatis. Dices. §. *thesauros*. Inst. de rerum divis. dicitur: *si quis in loco fiscali, vel publico, vel civitatis, thesaurum invenerit, dimidium esse fisci, vel civitatis.* R. intelligi, si fundus illi subsit jure proprietatis; non autem secus. Ita Covar. reg. peccatum. p. 3. §. 2. n. 3. Less. d. 16. n. 93.

253. Fundus sacer &c. per ordinem ad effectum thesauri inventi, censetur proprius, & sub dominio superioris Ecclesiæ. Rebell. l. 1. q. 15. f. 2. n. 13 Schneidew. cit. n. 9. ex c. 1. de sent. & re judicata. Adverte autem, quòd prædicta de acquirendo thesauri dominio per inventionem non procedant in casu, quo pecunia,

cunia, vel alia res mobilis invenitur in superficie terræ, angulo domûs, vel inter alias res mobiles. Laymon. l. 3. tr. 5. c. 5. n. 23. Navar c. 17 n. 175. Nam thesauri dominium ideo cedit inventori, quia jure censetur non habere dominium ob temporis vetustatem, quæ ratio locum non habet in casu nostro. Si dicas, quid ergo faciam cum re inventa, cujus dominum nescio? & computandam esse inter bona incerta secundum dicenda n. 257.

254. Qui rem dono accipit, vel emit v. g. cistam antiquam &c. in qua deinde invenit pecuniam, vel gemmam, aut quid simile absconditum, quod, quomodo eo devenerit, vel ibi, aut à quo depositum sit, ignoratur, hic non acquirit ejus dominium. Sic Palaus p. 17. n. 13. Schneid. §. thesauros. n. 4. Ratio. Nam alter, cum hoc ignoravit, ejus dominium non transulit ex contractu. Inventio autem tibi non confert dominium per num. prior. nec etiam ullus alius titulus, ergo computare debet inter bona incerta.

255. Venæ metallinæ noviter inventæ, probabilius sunt domini fundi, jure comuni (nam si aliud alicubi habet ius patrium, secundum illud agendum est.) Ratio, quia sunt pars fundi ex rei natura. Cæteræ res (quæ sunt sub nullius dominio, ut unio, vel lapilli pretiosi inventi in littore maris) secundum dicta n. 241. sunt 1. occupantis, V. Molin. tr. 2. d. 52.

§. V.

Dominium bonorum derelictorum.

256. **H**Æc esse primi occupantis const. ex §. ult. & p̄ult Instit. de rer divis. l. 1. cū seq. ff. pro derelicto. Res vera est, etiam de immobilib. Schneidew. l. 2. Instit. tit. §. qua ratione. n. 2. Censentur autem verè derelicta, quæ dominus ita deserit, ut illa nolit ampliùs habere in bonis suis; vel abjecta, recuperare negligit, esto facilè posset. Hinc, quæ quis deserit, vel abiicit, ob periculum naufragii, incendii, hostium &c; vel itinerans casu perdit ex curru &c, non sunt bona verè derelicta, cùm dominus non deserat ea animo, non habendi in bonis suis, si posset. V. Schneid. cit. §. fin. Less. lib. 2. c. 5. d. 18. fine.

§. VI.

Dominium bonorum incertorum.

257. **B**ona incerta dicuntur, quæ dominium habent, sed ignoratum. Qui habet talia bona, dupliciter habere potest, juxta duplicem modum, quo ad ipsum devenerunt. 1. ex delicto, puta furto, usuris &c. 2. legitimo titulo, ut emptione, vel simili causa justa, qualis est inventio casualis, &c.

Nota autem, inter bona incerta non numerari ea, quæ quis habet, quocunq̄ue demum ti-

tulo, sed ignorans dominum ex culpa sua, puta, si neglexit culpabiliter eum inquirere. 2. nec debita, quæ quis scit deberi uni duorum, licet ignoret, cui determinatè? hæc enim dividenda sunt utrique secundum rationem dubii, quod ei debita sint (primum tenet Lug. d. 6. f. 12. n. 132. secundum Less. l. 2. c. 5. d. 1. n. 2.) 3. nec legata, quæ facta sunt non designato hærede. Valsq. *de rest.* c. 5. §. 4. d. 1. n. 5. 4. nec bona, quæ quis habet ex damno à se dato toti urbi, vel oppido. Lug. cit. & alii; his positis.

258. Bona incerta, quæ quis habet ex delicto, jure positivo sunt distribuenda in pauperes, & causas pias, si post debitam diligentiam verus dominus haberi non potest. Hæc est communis & pat. c. *cum tu. de Usuris.* c. *nemo, qui capit.* 14. q. 5. quod desumptum est ex S. Hier. unde hujus cap. vis non est major, quam author; si tamen ipse pauper es, potes in tali casu tibi servare secundum tuam indigentiam. *Rebell.* l. 2. q. 12. n. 3. Lug. n. 3. Et ratio est. Quia in tali casu videtur meritò præsumi, eam esse voluntatem verorum dominorum.

259. Quæ autem quis habet sine delicto, probabilius licetè retinentur ab illo, qui habet, eo tamen animo, ut si verus dominus resciri posset, & contingeret, ei satisfaceret. Ita Sotus l. 5. de just. q. 3. a. 1. Palaus p. 19. n. 3. Tambur. l. 8. dec. tr. 4. c. 1. §. 3. n. 23. & alii, contra

tra Molin. d. 746 &c. Nam obligationis restituendi etiam ea pauperibus non habemus fundamentum. Jura enim præcit: loquuntur de delicto. Dices cum Molin: bona incerta habent actuale dominum. Ergo non sunt censenda derelicta, sed applicanda juxta præsumptam ejus voluntatem, quæ certè est inter fideles, ut impendantur ad Dei cultum in bonum animæ illius. Hæc ratio mihi probabilem facit opinionem Molinæ. R. tamen C. ant. diff. conf. ergo non sunt bona physicè derelicta C. moraliter N. Cùm enim dominus non habeat spem recuperandi, judicatur humano modo non amplius velle disponere de illis. Sic Tambur. Cæterùm ego existimo, non posse idem præsumi in casu, quo quis habet bona incerta sine delicto, & cum delicto. Potius enim præsumi potest, Dominum velle, ut inventor, & universim omnes bonæ fidei possessores, ea inventa servant; & fruantur, quandoquidem habent bonâ fide, & sine injuria domini.

§. VII.

Dominium bonorum Vacantium.

260. **B**ona, quæ quis relinquit post mortem, quin de illis disposuerit, & adsit hæres legitimus, qui ab intestato succedat, vocantur *bona vacantia*, Tamb. cit. l. 8. dec. tr. 4. c. 1.

§. 3. n. 13. Schneidew. l. 3. Instit. tit. 1. de *successione fisci*. n. 13. Tunc autem censentur deficere tales hæredes, quando nullus eorum vel adest, vel adfuturus putatur, qui lege vocantur ad successionem. Vocantur autem, proximè agnati, usque ad 10. gradum inclusivè, si aliunde ad succedendum non sint exclusi, ut essent nati ex incestuoso, nefario, & damnato concubitu, vel incapaces ob crimen læsæ Majestatis, perduellionis, vel hæresis.

261. Laicorum bona vacantia dispositione juris communis pertinent ad fiscum, ut habetur L. 1. & 4. C. de *bonis vacant.* excipe bona vacantia peregrini. Hæc enim auctoritate Episcopi loci, in quo defunctus est, in pias causas distribui debent (authent: *omnes peregrini. C. communia de successione.*) nisi forsam hospitale, in quo decessit, habeat privilegium succedendi. V. Molin. D. 53. & Pirhing. l. 3. decret. tit. 27. f. 2. §. 1. n. 26. De *successione Ecclesiæ ab intestato in bonis Clericorum.* V. dicenda n. 367.

ARTICULUS II.

De modis acquirendi domini- nium.

262. **C**ommunis regula est, quòd ædifici-
cum, vel planta, fundo consolidata,
cc-

cedat domino fundi. §. *Cum in suo solo*. Instit. de rer. divis. L. adeo §. *cum in suo ff. eod.* his positis.

§. I.

De dominio rerum per ædificationem & plantationem.

263. SEQUITUR I. *quod ex meo fit in meo solo, meum esse*. Ratio est ex data regula 2. *Quod ex aliena materia fit in meo solo, meum esse*. prob. ex eadem regula. & L. 5. C. de adifi. privat. sed nota, si alius malâ fide de suo ædificat in meo solo, nihil illi deberi à me, etiam diruto ædificio; quia censetur donâsse, ut constat ex cit. legib. si autem bonâ fide, debet ei dominus fundi, vel æstimationem materiæ (hanc enim vindicare nequit non diruto ædificio, L. 1. ff. tigno juncto) vel hoc diruto, materiam, si prius non recepit æstimationem. *Quia nemo locupletari debet cum alterius detrimento*. L. Nam hoc natura. ff. de condict. indebiti.

264. Notand. autem I. nomine tigni venire omnem materiam, ex qua fiunt ædificia; ut lapides, trabes, calcem, tegulas &c. legib. cit. & L. tigni 62. ff. de verb. signif. Dixi si mala fide de suo. Nam si quis mala fide in meo fundo ædificat ex aliena materia, dominus soli efficitur dominus ædificii, sed non materiæ, nisi præstet æstimationem L. 2. C. de rei vindicat.

Nota 2. quæ dixi de acquirendo dominio per ædificationem, procedere etiam de plantatione rei meæ, vel alienæ in fundo meo. Ut primum enim radices egerit in meo fundo, mea fit secundùm dicta; non autem priùs. Unde nec ædificii dominium acquiritur ædificatione, antequam perfectum sit; quia non entis non est dominium. Palaus tr. 31. D. unic. p. 20. n. 1. intellige tamen juxta num. 265.

Nota 3. si planta radices egit, æquè in tuo ac alieno solo, utrique communem esse. L. *adeo* §. *fin.* si tamen in tuo solo plantata sit, esto in alienum aliquas radices mittat, tuam esse. L. *si plures* §. *fin.* ff. *arbor: furtim casar:* si alterius fundo domestico exinde damnum nascitur, uti potest juris remedio, ut evellatur; non autem potest suâ autoritate. L. 1. C. *de interdicit.* L. 1. ff. *arbor: cadendi:* si autem fundo rustico, non est succidenda, sed rami ejus cõercendi sunt per L. 1. ff. *cod:* in dubio, an noceat? standum est arbitrio rusticorum. Layman. l. 3. sum; sect. 5. tr. 1. c. 5. n. 22.

§. II.

De dominio rei per formationem, & specificationem.

265. **M**ateria dicitur formari seu specificari, cùm accipit novam speciem, vel for-

formam. Fit dupliciter 1. ut possit redire in veterem formam (sic auri massa in calicem formata, hoc soluto redire potest in veterem massam) 2. Cùm non amplius potest, ut si ex uvis vinum, ex olivis oleum exprimas. Hoc secundo modo dicitur propriè *specificari*. Dominium materiæ (juxta §. *Cùm ex aliena*. Instit. de rer. divis.) jure naturali acquiritur ab ipsam specificante per specificationē propriè dictam, & bonâ fide factam ; hinc domino materiæ solvitur solùm ejus æstimatio. Si facta sit malâ fide, cedit domino materiæ ; quia specificans præsumitur domino materiæ donâsse specificationem, vel egisse temerè. L. de eo §. *si quis*. ff. *Ad exhibendum*. In specificatione primo modo, dominus materiæ hanc vindicat solutâ æstimatione formationis factæ bonâ fide, non autem malâ. L. *adeo*. §. *cum quis*, ff. de *acquir. rer. domo*:

266. Dices: per legem de eo §. *si quis*. ff. *ad exhibendum* dicitur: quod ex meo fit, meum fit ; ergo vinum expressum ex meis uvis, meum fit. Ergo non exprimentis illud etiam bonâ fide. & ant. esse verum de eo, quod ex meo fit, vel *a me*, vel *meo nomine* ; non autem, quod ab alio nomine suo, nisi agat mala fide, & sub hac dist: N. conf. Et ita intelligi hanc L. in hac quæstione debere docet Schneidevv. cit. n. 4. neque per hoc alter locupletatur cum alterius jactura, cùm teneatur ad æstimationem materiæ.

§. III.

De dominio rei per accessionem.

267. **A**ccessio significat factum hominis, quo aliena materia ipsius materiæ sic annectitur, ut possit separari. Nam si separari, vel discerni non possit, potius confundi & misceri dicitur: v. g. purpuram vel sericum alienum, aut quid simile in ornatum tuæ vestis adhibuisti; quæritur, an hac accessione ipso facto fias dominus materiæ prius alienæ? licet cum obligatione reddendi æstimationem priori domino. Tambur. cit. §. 4. l. 8. t. 3. c. 3. n. 9. ait: quòd omnis æquitas postulet, ut illa pars adjuncta priori domino remaneat. Cæterum §. *si tamen*. Instit. de rer. divis: dicitur: fieri ejus, cui accessit. Hoc, puto, locum habere ad summum, si pretiosius in se, adhibeatur præcisè in ornatum alterius (sic enim est quid accessorium) probabilior tamen est opinio Tamburini, quam etiam sequitur Palaus p. 21. n. 4. Quia *ly accessorium sequitur principale*, solum procedit, cum res justè accedit.

§. IV.

De dominio rei, per procreationem, fationem, & fructuum perceptionem.

268. **Q**uæ ex nostris animalibus procreantur, seu nascuntur, nostra sunt, dicitur

citur §. *item ea*. Instit. de rer. divis. Et sic acquiratur dominium rei procreatione. L. 2: & 6. ff. eod. sed hoc intellige, si dominus rei simul habeat dominium utile, seu usumfructum; secus, foetus pecudum cedunt usufructuario, quia sunt in fructu L. in pecudum. ff. de usuris: non tamen partus ancillæ; hic enim cedit domino directo; quia partus ancillæ non est in fructu. §. in pecudum. Instit. de jure personar. Quomodo autem acquiratur dominium rei fatione natæ, constat ex n. 263. de natis ex plantatione, cum habeant se eodem modo. Nata verò ex perceptione fructuum, cujus dominio cedant? constat latè ex dictis à n. 193.

§. V.

De dominio rei per alluvionem, & vicinitatem.

269. **A**lluvio est incrementum vel decrementum alicui prædio factum decursu fluminis; fit dupliciter; primò sensim, latenter, & occultè, ut vix advertatur accessio per diem facta. 2. apertè, patenter, non paulatim, sed impetu repentino, & vi fluminis, quo posito dicendum, incrementum & decrementum latens ejus esse, cujus est prædium Quia id, quod prædio sic additum est, moraliter est idem cum prædio.

Si autem sit patens, & vel pars tui prædii alterius; vel alieni prædii, tuo prædio, adjecta sit, pars adjecta manet sub dominio, sub quo antè erat, nisi eam dominus habeat proderelicta. Constat apertè ex l. adeo. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. ibi. *quod si vis fluminis partem aliquam ex tuo prædio detraxerit, & meo prædio attulerit, palàm est, eam tuam permanere; si autem longiore tempore in meo fundo haeserit (ut scilicet coaluerit cum terra mea) arboresque, quas secum traxerit, in meum fundum radices egerint, mihi acquisita est.* Sic L. cit.

270. Insula vero in medio mari nata, jure gentium est primò occupantis; nata in medio flumine, pertinet ad habentes prædia ex utraque ripa; si uni ripæ vicinior sit, pertinet ad habentes prædia in ea ripa: quando autem inde fit insula (quia flumen in duas partes fissum, cingit alicuius prædium) ejus est, cujus est prædium l. adeo cit. & §. Insula. Instit. de rerum divis.

271. Si flumen per novum alveum antiquo derelicto fluit, ille ad eos pertinet, qui utrinque è regione prædia habent, idque jure vicinitatis. Alveus autem denuò occupatus, publicus efficitur, licèt post longum tempus ad eum priùs desertum revertatur flumen. §. quòd si naturali. Instit. eod. L. cit. adeo. §. Insula. & L. ergo. ff. eod. Alveus autem fossam denotat, quà flumen delabitur. §. IV.

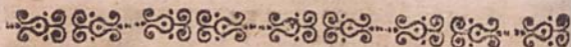
§. IV.

De dominio rei per commixtionem, & confusionem.

272. **C**onfundi dicuntur, quæ simul pariunt novam speciem, ut mulsum ex vino & melle; electrum ex auro & argento, sic Schneidewin. l. 2. t. 1. §. quod si frumentum. n. 2. Cæterum aptius ea dicuntur *confundi*, quæ permixta non possunt discerni; ut si misceas meum vinum cum tuo: *commisceri* verò, quæ adhuc distincta manent; ut cum grex ovium alteri gregi, acervus tritici acervo alteri permiscetur. Palauis cit. p. 21. n. 5.

273. Quæ confusa sunt utriusque domini consensu, utrique communia fiunt pro indiviso (hinc si unus totum possideat, alteri datur actio contra ipsum communi dividendo) idem dic, si casu. §. si duorum, Instit. de rer. divis. l. adeo. §. voluntas. ff. de acquir. rer. dom. Si autem rem alienam cum tua confundisti volens, altero ignorante, acquis dominium totius corporis, sed cum onere restituendi alteri æstimationem suæ materiæ. L. si alieni. ff. de solutionib. saltem quando tuæ materiæ majori confusum est alienum; hoc intellige, de confusione, quæ confusa reddit indistincta: quæ verò commixta solum sunt, ut adhuc sub suis qualitatibus discerni possint, vendicari possunt à quolibet dominorum. l. si in rem. ff. de rei vindicat.

QUÆ.

QUÆSTIO VI.

De præscriptione.

274. **U**SUCAPIO (ut inquit Modestinus in tit. *de Usucapionibus*) est acquisitio domini per continuationem possessionis, tempore & modo legibus definito. Aliqui tamē volunt usucapionem esse mobilium; præscriptionem immobilium, & incorporalium. Sed hoc discrimen alii meritò reiiciunt (teste Castropalao d. *unica*. de Justitia in genere, p. 22. §. I. n. 4) volentes usucapionem esse modum acquirendi dominium rei alienæ; præscriptionem autem esse exceptionem legalem, quā prior rei dominus, repetens rem suam, à tali possessore in iudicio, repellitur propter possessionem tanti temporis, modo legibus definito. Cæterum sæpè pro invicem sumuntur, quod & nos faciemus in sequentibus.

ARTICULUS I.

Præscriptio legitima procedit
etiam in foro poli.

275. **P**RÆSCRIPTIO legitimè finita in foro externo cum, qui præscripsit, reddit se-

cu-

curum super re præscripta, ut à priori domino molestari non possit; huic enim adimit dominium finitâ præscriptione, & illud constituit in eo, qui præscripsit ut constabit ex n. 311. Quæstio nunc est, an etiam in foro poli, seu conscientie procedat? & is, qui legitime præscripsit rem alienam, licite retinere possit, esto post finitam præscriptionem resciat, fuisse alienam?

276. R. affirmativè cum Layman. l. 3. sum. f. 5. t. 1. c. 8. Fachin. l. 1. c. 64. & communi. Quia qui dominium alicujus rei legitime acquisivit, licite illam retinet, & in foro conscientie securus est; ergo qui dominium rei acquisivit præscriptione legitimâ, securus est in conscientia; nam quod præscriptio sit legitimus modus acquirendi dominium rei alienæ, etiam sine voluntate domini, patet, quia hanc vim illi constituerunt justæ leges (L. 3. ff. de Usucapionib.) & latæ propter bonum commune in hunc finem; *ne diu, & ferè semper incerta essent rerum dominia*; L. 1. ff. de Usurpat. & Usucap. Conf. quia jure Canonico reprobatur ea solùm præscriptio, quæ facta est malâ fide. c. fin. de præscript. cit. infra.

277. Pro sol. object. not. 1. per legem positivam, quæ præscriptioni legitimæ tribuit vim adimendi dominium, & constituit in eo, qui sic præscripsit, concedendo ipsi, ut præscriptione finitâ rem præscriptam retineat, licet compe-
riat,

riat, rem illam prius fuisse alienam, nihil statui contra jus naturale, quod docet, nullum licitè retinere alienum. Quia finitâ præscriptione res non ampliùs manet aliena, sed est propria præscribentis.

278. Nota 2. verum esse, quòd qui scit sententiam judicis alicui rem aliquam adjudicantis, niti fundamento, aut præsumptione falsâ, non possit rem illam salvâ conscientiam retinere; quia iudex non attribuit dominium absolutè, sed tantùm sub conditione, si vera sunt allegata; nec condit novum ius, sed tantùm declarat antiquum. Unde, si in re nullum antè fuit, etiam declaratio nulla est: at præscriptio legitima tribuit rei dominium absolutè, & præscribenti constituit novum ius autoritate publica in re præscripta; ergo.

279. Nota 3. negandum esse, quòd pro foro conscientiae cesset finis legum præscriptioni faventium. Hic enim finis est, bonum commune, ne diu incerta sint rerum dominia, & inde etiam in conscientia possessores inquietentur, litib, &c.

280. Nota 4. concedi, quòd nulliter professus in foro solùm externo habeatur pro verè professo, si intra quinquennium contra nullitatem non reclamavit, juxta Trid. sess. 29. c. 19. sed negatur: *ergo etiam præscriptio valet tantùm pro foro externo.* Nam in priori valor pro foro

interno nascitur solum à vero consensu, quem potestas publica in ordine ad matrimonium spirituale (seu professionem) supplere non potest: at quoad translationem dominiorum rerum temporalium respublica habet jus altum; & sic in his intuitu boni communis, etiam sine voluntate domini, disponere potest.

281. Ex hoc vides, quòd possit alicui, etiam sine suo facto, consensu, & culpa, auferri dominium rei suæ, bono communi id exigente. Tunc enim hæc privatio non est pœnalis, sed legalis tantum. Hæc autem non supponit culpam. Unde negandum est, segnitiam dominorum in cura rerum suarum esse unicam causam, ob quam præscriptio procedat, pat. ex n. 276. Imò etiam in c. *vigilanti*, de præscript. ea non est unica; sed etiam ut vitetur confusio dominiorum.

282. Nec ex eo, quòd præscriptio habeat vim transferendi dominia, sequitur, quòd hoc ipso id habeat jure naturæ. Si enim ex eo, quòd sit justa, eo ipso foret juris naturalis, omnes leges eo ipso, quòd justæ sint, & profint bono communi, forent de jure naturæ, quod est falsum. Non enim, quæ profunt bono communi, eo ipso omnia lege naturæ statuta sunt. Solum ergo sequitur, esse rationi consonum, ut sub legis obligatione ponantur. Cæterum, quando Novellâ. 9. præscriptio per Impera-
to.

torem dicitur *impium præsidium*, loquitur de temporib. quibus currebat cum mala fide. Hauld. tr. 5. de just. n. 166.

ARTICULUS II.

Dominium rerum immobilium
etiam directum præscribi potest.

283. **A**Liqua sunt, quorum dominium acquiri non potest solum ordinarii temporis præscriptione; alia, quæ nullâ. In horum numero est. 1. libertas hominis. §. *sed aliquando*, Instit. de *Vusucap.* 2. ea, quæ Principi competunt in recognitionem supremæ potestatis. L. *competit*. C. de *præscript.* 30. ann. 3. Respublicæ. l. 9. ff. de *Vusucap.* 4. Limites Regnorum, provinciarum, diocesium, parochiarum, si sint manifesti. c. *inter memoratos*. 16. q. 3. c. *super eo*. De *Parochiis*, & plura alia, ut est obedientia à subditis debita Prælati. c. *cum non liceat*. De *præscriptione*. Sed hoc intellige 1. de obedientia *exclusivè* ad Prælatum, non autem *translativè*; 2. de obedientia, non jurisdictione, ut pluribus patebit infra. Quare bona, quæ præscribi non possunt solum ordinario tempore, non sunt simpliciter impræscribilia. His positis in quæstione proposita, Bartolus, Baldus, Panormit. Felinus, & alii apud Castropalaum de *just. in genere*. D. *unicâ*, p. 22. §. 2. n. 5.

n. 5. censent, rerum immobilium dominium utile præscribi posse, sed non directum. Sed contrarium tenendum est cum Fachinæo c. 70. Lessio. l. 2. c. 6. d. 17. n. 51. contra Felinum in rubr. *de præscript.* Ratio est, quia leges, & canones in hac materia indefinitè loquuntur; & ratio legis pro utroque casu, imò magis pro immobilib. militat. Nam non adepto dominio directo non sopirentur, sed auferentur lites inter dominum directum & utilem. Nec verum esset, quod dicitur *L. omnes C. de præscript.* eum, qui præscripsit, esse plenissimè securitate munitum; ergo.

284. Dices, per n. 274. præscriptio est exceptio; ergo supponit jus in actore, cum supponat actionem, quæ eliditur exceptione. R. quòd exceptio peremptoria supponat actionem, & jus in actore tantum apparens. Quando autem huic conceditur actio utilis, cum hæc non detur ex jure directo, sed tantum ex æquitate, nec inde in actore probatur ius. Regula autem *II. de reg. juris.* ff. *id, quod nostrum est, non potest sine facto nostro in alium transferri,* fallit in iis, quæ sunt dispositione legis.

ARTICULUS III.

Ad legitimam præscriptionem requiritur bona fides, justa juri-
dicè.

285. **N**Ot. præscriptionem vel tendere, ad acquirendum suo subjecto dominiū; vel ad illud eliberandum ab aliquo onere, & obligatione, vel servitute. Hoc secundum minū hic curatur, nec aliam bonam fidem requirit, quā conscientiam, qua quis novit, se nihil egisse contra obligationem suam, quā alteri obstrictus erat. Sermo est de bona fide ad acquirendum requisitā. Hæc aliud non est, quā sincera, & illæsa conscientia, quæ possessorem excuset de ignorantia rei alienæ. Hinc in mala fide est, qui sciens & volens alienum possidet; in bona, qui nescit esse alienum, quod possidet.

286. Dupliciter fieri potest, ut quis nesciat, alienum esse, quod possidet 1. cum errore, in conscientia culpabili, vel sine 2. cum errore juris clari, vel sine. In primo casu dicitur adesse bona fides, sed *injusta*, vel *justa Theologi* è; in secundo *injusta*, vel *justa juridicè*. *Injusta* scilicet cum tali errore; *justa*, sine illo.

287. Porro quid sit *error injustus*, *justus*, & *justissimus* ex dicto const. N. 241. Est autem *error* alius *facti*, cum putamus non adesse illam circumstantiam, sub qua scimus actum prohibitum esse, cum tamē adsit. (sic scio non licere pupillo? sine tutoris authoritate contrahere; si tamen puto eum, cum quo contraho, non esse pupillum, cum in re sit, est *error facti*) alius *error juris*, cum nescio, quid in jure circa talem
actio.

actionem debitè faciendam, scriptum sit. Quare bona fides ex ignorantia juris, dicitur voluntas inculpabilis, habendi rem ut suam, eo quòd falsò existimet, licitum esse per leges, rem cum talibus circumstantiis acquirere; *bona fides ex ignorantia facti*, est voluntas inculpabilis habendi rem, ut suam, eò quòd falsò putet, adesse circumstantias, quas novit necessarias, ut rem comparet licitè. Per *jus clarum* intellige, cùm certum est, actum sub tali circumstantia legibus prohibitum esse; quando autem dubium est, vel controversum, *jus obscurum* dicitur.

288. Ratio nostri asserti est. Nam præscriptio vim suam habet à legibus; ergo non valet, nisi habeat, quæ ad ipsam lege requiruntur; sed à lege requiritur, ut non procedat ex ignorantia juris clari, saltem, quando requiritur titulus; ergo. Min. pat. L. *nunquam*. ff. de usucapionib. ibi: *nunquam in usucapionib. juris error prodesse solet*. Item L. *juris*. ff. de jur. & facti. ignor. *Juris ignorantia in usucapionib. negatur prodesse: facti verò ignorantiam prodesse constat*.

Dices 1. non haberi textum, idem affirmantem, de præscript. Nam hoc procedit solùm de usucapionib. N. ans. quia L. 7. ff. cod. habetur. *Juris ignorantia non prodest acquirere volentibus; suum verò, petentibus non nocet*. Et L. 9. ff. cod. *Regula est, juris quidem ignorantiam cuique nocere, scilicet volenti acquirere, ut fit præscriptione*. L. 289. Di

289. Dices 2. has leges procedere solunt ex præsumptione malæ fidei, ergo non habent locum in foro conscientiæ; hinc enim spectatur veritas. R. N. ans. nam. L. 2. §. 15. ff. pro emptore, habetur: *si scias pupillum esse; putes tamen, pupillis licere* (vendere v. g. vel alienare sine tutore) *non capies usum, quia juris error nulli prodest.* Ergo supponit lex iudicium erroneum, quod liceat pupillo contrahere; ergo non supponit adesse scientiam circa idem; ergo nec malam fidem.

290. Dices 3. Error juris non vitiat bonam fidem; sed bona fides sine titulo cum possessione longissimi temporis transfert dominium; ergo saltem in isto casu non obest ignorantia juris clari. R. 1. hoc non esse contra conclusionem nostram. R. 2. probabilius videri, etiam obesse huic præscriptioni, non requirenti titulum. Error enim juris esto non vitiet bonam fidem justam Theologicè, secùs civiliter & juridicè. Hinc minor vera est de bona fide, iusta utroque modo. Ad rationem Haunoldi n. 507. R. N. ant. sed ideo, quia jura nolunt, favorem meri juris indulgere ignorantibus, jus clarum.

291. Ex dict. coll. errorem justum, & justissimum non nocere præscriptioni legitimæ, & componi cum bona fide civiliter iusta. Pat. si sit error facti. Hic enim non nocet ex L. *juris*. cit.

cit. n. 288. pat. 2. si sit error juris obscuri. Nam jus dubium non est jus; ergo error in jure dubio, non est error juris reprobatus; deinde scienti jus esse dubium, licet sequi quamcunq; partem. Patet 3. si error juris concurrat cum errore facti. Tunc enim usucapio non impeditur. Nam si vir uxori donavit rem, quæ aliena est, & vir inde non est pauperior, usucapio possidenti procedit. Ut habetur *L. si vir. ff. de donato.*

ARTICULUS IV.

Ad præscriptionem legitimam
requiritur bona fides, etiam justa
Theologicè.

292. **P**AT. 1. ex regul: *Possessor. in 6. Possessor mala fidei ullo tempore non præscribit. 2. Ex c. fin. de præscript. ibi: quoniam omne, quod non est ex fide (scilicet secundum conscientiam) peccatum est, synodali judicio definivimus, ut nulla valeat absq; bona fide præscriptio, tam Canonica, quam civiles; cum generaliter omni constitutioni, & consuetudini derogandum sit, qua absque mortali peccato. (indefinite loquitur) non potest observari. Unde oportet, ut, qui præscribit, in nullo tempore habeat rei alienæ conscientiam. Ita Canon.*

293. Hinc coll. 1. juri civili, quod admisit valere præscriptionem cum bona fide inchoatam,

tam, esto non continuatam; item præscriptionem longissimi temporis, licet nec inchoatam bonâ fide, jure canonico derogatum esse. Nam ubi agitur de peccato, leges validè corriguntur à canonib. Ita còmmunis cum Andr. Geyl. l. 2. observ. 18. n. 7. Unde etiam negatur *universaltier*, quòd possessio immemorialis *habeat vim tituli juris, & privilegii*. Hoc enim procedit solùm, quando est *ex bona fide*, non autem *secùs*. Nam lex præscriptionis non favet iniquitati. Fachinæus l. 8. c. 26.

294. Coll. 2. etiam in præscriptione actionum & obligationum necessariam esse bonam fidem justam Theologicè pat. ex cit, c. fin. *ibi nulla valeat absque bona fide præscriptio*. Dices. *Ibi agi solùm de præscription. rerum. pat. ibi: ut in nullo tempore habeat aliena rei conscientiam*. Ita Hostiens, in sum: R. *rei* vocabulum generale esse, & significare etiam incorporalia. per n. 240. & prob. L. *rei appell. ff. de V. S. L. nominis ff. cod 2. quia regula, possessor, universaliter loquitur*. quia ratio decisionis, in qua fundatur c. finale, communis est etiam incorporalibus, ut & in his caveatur peccatum. Loquimur autem hìc de illa bona fide, quam n. 285. requirimus ad subjectum ab obligatione liberandum.

295. Coll. 3. ad præscriptionem requiri prædictam bonam fidem Theologicè justam, non so-

solùm in principio, sed per totum decursum temporis præscriptioni necessarii. Pat. ex c. fin. cit. ibi: *oportet, ut in nullo tempore &c.* Hinc, qui dubius; an rem licitè retineat? non deposito dubio retineret, eo ipso cum peccato retineret, consequenter non haberet bonam fidem iustam Theologicè.

ARTICULUS V.

Dubium in initio præscriptionis, nocet bonæ fidei; non, superveniens.

296. **Q**ui rem aliquam bonâ fide possidere cæpit, non perdit bonam fidem dubio superveniente, num res sua sit? si post debitam diligentiam vinci non possit dubium
 1. quia sic melior est conditio possidentis. 2. quia tamdiu quis est possessor bonæ fidei, *quamdiu se alienum possidere ignorat*, sed taliter dubius, adhuc ignorat. Ergo Ma. est ex c. *si virgo.* 34. q. 1. relato superius n. 207. & ex c. fin. de præscript. ibi: *itaq; oportet, ut, qui præscribit, in nulla temporis parte agnoscat, rem alienam esse*; ergo sufficit, quòd ignores, esse alienam. Et quamvis hoc dubium obstitisset, si in principio fuisset (ex L. *bona fidei ff. de acquir: rer. domin: & L. 1. C. de usucap. transformanda.*) Secùs tamen est, si

si superveniat possessioni cœptæ bonâ fide, quia hoc munimine in antecedenti tunc possessor caret; sed intellige, si dubio superveniente non credas ex errore, *te obligatum esse, rem possessionem dimittere.* Nam secûs, præscriptio interrumpetur, quia sic retineres *cum peccato.* sic Castro palaus cit. p. 22. §. 7. n. 3.

ARTICULVS VI.

Bona fides auctoris prodest successorì, tam universali, quàm singulari.

297. **H**inc potest uti accessione temporis, quo rem possedit *author*, quo intelligitur antecessor, seu is, qui rem antè possedit, & in te transtulit. Si rem ab eo habeas, tanquam illius hæres, eris *successor universalis*; si verò alio titulo, v. g. empto, donatione, legato, *singularis*. Successor universalis cum auctore una eademque persona civiliter reputatur; non autem singularis. Pirhing. de præscript. n. 66.

298. Ratio asserti est, quia author totum jus suum cum re transfert in successorem; sed possidendo rem per partem temporis requisiti ad præscribendum, acquisivit jus, ut possidendo adhuc per tempus reliquum, quod deerat ad præscriptionis legitimæ complementum, rem
præ.

praescriberet; ergo hoc ipsum jus transfert in
successorem.

ARTICVLVS VII.

Mala fides auctoris nec prodest,
nec nocet successori singulari.

299. **P**at. ex L. *an vitium ff. de diversis tem-
poralib. praescript:* ibi: *vitium auctoris
nec obesse, nec prodesse emptori, vel legatario, &c.*

Pat. 2. quia mala fides est vitium personale;
ergo non egreditur personam auctoris. Dixi
vitium personale, quale foret, si auctor habens
rem in pignore, inscio domino directo vende-
ret. Secus est, si res haberet *vitium reale*, ut si
esset furtiva. Tunc enim ex alio c. praescribi
non posset à successore singulari tempore ordi-
nario juxta dicta.

300. Quare, cum quis rem immobilem cum
vicio personali alienat (v. g. pignus, ignorante
domino) successor singularis ejus dominium
non praescribit ordinario tempore, sed tan-
tum extraordinario, iure novo auth: *mala fidei.*

C *de praescript. long. temp.* Et in hoc casu nocet
successori etiam singulari mala fides auctoris.
Nocere dicitur successor, non tantum, quando
accessione temporis prioris possessoris uti non
potest; sed etiam quando ipse cum bona fide,
quam habet, vel inchoare nequit praescriptio-
nem

nem, vel saltem impeditur, quò minus præscribat ordinario tempore: *prodesse dicitur*, quando potest uti accessione temporis, quò res ab antecessore possessa fuit.

ARTICULUS VIII.

Mala fides auctoris nocet immediato successori, vel hæredi universali.

301. **P**At. ex L. 11. ff. *de divers. temp. prescrip.* ibi: *cùm heres in ius omne defuncti succedat, ignoratione suâ defuncti vitia non excludit.* Et L. ult. C. *communis de Usucap.* ubi rubrica Baldi habet, *vitium defuncti nocet ejus successoris universali, etiam bonam fidem habenti.* Et ratio est. Quia defunctus, & hæres ejus immediatus sunt fictione juris, & civiliter una eademque persona. Ergo possessio hæredis æquè infecta est, ac possessio auctoris defuncti. Not. tamen, malam fidem præsumptam, ex eo, quòd quis propriâ auctoritate rem vacantem occupaverit, purgari possessione 30. annorum. Covar. in *reg. possessor. 2. p. §. 8. n. 8. ex L. ult. C. Unde vi.*

ARTICULUS IX.

Mala fides auctoris non nocet hæredi mediato, seu hæredis hæredi.

302. Sic Haunold. n. 208. Nam duplex fictio
 Sin me non admittitur ex eod. capite.
 Hoc autem deberet hîc fieri. Nam ex ead.
 mala fide primi defuncti testatoris, fictio 1. fie-
 ret in hærede immediato. 2. in mediato. Nec
 ex eo etiam, quòd hæres mediatus onera hæ-
 redis immediati, si hîc non satisfecit, solvere
 debeat. Nam hoc stat cum præscriptione do-
 minii, sine fictione respectu primi defuncti, eo
 quòd hic solum censeatur moraliter eadem
 persona, cum hærede immediato, non autem
 primo defuncto; & onus ejus solutionis est
 reale, non verò personale, sicut est mala fides.

303. Sed, nota, quæ diximus, n. 301. limi-
 tari 1. ut non procedant in eo, qui alteri succe-
 dit in officio vel beneficio; quia non succedit
 ut hæres; sed jure collationis. Pirhing. cit. n. 17.
 Limita 2. si hæres rem ab antecessore possessam
 malâ fide, possideret alio titulo, quàm hæredi-
 tatis v. g. empti, &c. L. 5. §. 1. ff. de diversis
 temp. præscript. Sic enim quoad hoc non est ead.
 persona cum illo.

304. Ampliatur autem 1. ut etiam locum
 habeat in præscriptione longissimi temporis.
 Nam & hæc per n. 300. requirit bonam fidem,
 quâ caret hæres immediatus, utpote civiliter
 idem, cum defuncto; & possessio hæredis, su-
 mitur quoad suum initium à possessione defun-
 cti, quo ponitur laborasse vitio malæ fidei. Am-
 plia-

pliat: 2. etiam ad casum, quo monasterium, vel integra communitas, successor universalis scribitur. Ratio est ead. Nam & hæc repræsentat personam defuncti.

305. Demum nota, quòd mala fides respectu unius rei non impediatur præscriptionem alterius rei bonâ fide possessæ. *L. si quis fundum. ff. de acquir. poss.* Quia sic quoad secundum habetur verè bona fides. Secùs est, de mala fide respectu personæ. Nam hæc respectu unius impedit præscriptionem contra alteram, v. g. possides fundum malâ fide, quia scis alienum, sed putas esse Titii, cùm sit Caij. Quia sic rem possides cum peccato. Ergo. Palaus. p. 22. §. 10. n. 2. Pirhing. cit. n. 75.

ARTICULUS X.

Ad legitimam præscriptionem ordinariè requiritur justus titulus.

306. **S**eu, quod idem est, causa habilis ad transferendum dominium. Nam, ut dicitur *L. nullo. C. de rei vindicat.* absque tali titulo non potest dominium præscriptione acquiri. Hinc depositarius dominium depositi non præscribit. Idem dic de similibus habentibus solum ius imperfectum.

307. Notandum autem titulum alium esse

coloratus (quo intelligitur titulus, qui revera intervenit, sed nulliter, ex aliqua causa latente) hinc dicitur etiam titulus solùm *apparens* (v. g. Titius donavit tibi equum, qui habebatur pro domino equi, licet in re non sit) hæc donatio dicitur *titulus verus* (nam donatio in re facta est) sed *invalidus*, defectu potestatis in donante. Hinc donatarius equum possidet pro donato. Quando autem talis titulus nec validus, nec invalidus intervenit, & tamen possessor ex errore justo intervenisse existimat, vocatur titulus *existimatus*, & dicitur rem possidere pro meo. Quando autem ob diuturnitatem temporis, quo quis rem possedit, ab ipso jure præsumitur intervenisse titulus, hic dicitur *presumptus*, quo casu diuturnitas temporis supplet defectum tituli veri, vel existimati, sed juxta limitationem in n. 293.

ARTICULUS XI.

Ad præscriptionem temporis ordinarii requiritur titulus, vel coloratus, vel existimatus; ad præscriptionem autem longissimi temporis sufficit præsumptus.

308. **P**rimum pat. ex cit. L. nullo. ibi: *nullo justo titulo precedente possidentes ratio juris dominium quarere prohibet.* Ergo ius exigit titu-

tulum? Ergo eum non præsumit. Ratio secundi sumitur ex L. 4. C. de præscript. 30. l. 40. annor. Hic enim titulum supplet antiquitas temporis rei possessæ. Hinc, cum L. ult. C. unde vi. negatur, bonam fidem præsumi posse, casus ibi est de illo, qui scivit rem alienam. Cæterum bona fides non nititur unicè iusto titulo; sed sufficit inculpabilis ignorantia alieni. Ideo, ut quis exhibeat bonam fidem, necesse est, ut vel titulum, vel diuturnitatem temporis alleget, quo rem possedit. Palaus. p. 22. §. 5. n. 8.

309. Et ideo in præscriptione ordinarii temporis, fundamentum præscriptionis est titulus; in extraord. autem antiquitas continuatæ possessionis. Hinc in iudicio neutrum præsumitur. Fundamentum enim causæ probandum est. Quare, qui sufficienter probat antiquitatem continuatæ possessionis cum bona fide, sufficienter probat titulum præscriptioni necessarium, quæ doctrina utroque jure communis est; & constab. ex n. 312. Excipe tamen, ut non valeat illa antiquitas, si aliunde constet de vitioso possessionis initio. Tunc enim præsumptio cedit veritati. Exemplo sit, si tanti temporis possessor haberet contra se aliam juris præsumptionem; vel jus commune resisteret possessori, & assisteret actori V. Schneidew. cit. Pirhing. cit. n. 48. c. si diligenti, de præscript. ionib. & c. Episcopum eod. in 6.

ARTICULUS XII.

Ad omnem præscriptionem sufficit titulus coloratus.

110. ¶ Ita Schneidew. l. 2. Instit tit. 2. n. 37.

Nam hic inter titulos præscribendi potissimus est. Imò etiam titulus putativus seu existimatus ex errore justo, excepto titulo emptionis, ut notat Haunold. n. 228. pat. ex L. 48. ff. de Usucap. ibi *si existimans, debere tibi, tradam, ita demum usucapio sequetur, si & tu putes debitum esse. Aliud, si putem me ex causa venditi teneri, & ideo tradam. Hic enim, nisi actio præcedat pro emptore, Usucapio locum non habet.* Ubi vides solum titulum emptionis putativum tanquam insufficientem excipi; ergo in aliis sufficit titulus existimatus.

311. Notandum præterea in præscribendis servitutibus realibus, & continuis, solam scientiam, & patientiam domini pro titulo haberi, & sufficere. Haunold. cit. n. 225. ex L. 10. ff. *si servitus vendicetur.* Ex praxi autem in discontinuis requiritur titulus.

312. Notandum 2. Quæ tempore ordinario non præscribuntur defectu tituli, sine isto præscribi tempore extraordinario. Nam præscriptio temporis extraord. vel longissimi nullo jure aliud exigit, quàm bonam fidem, & tan-

ti temporis continuatam possessionem. Tunc enim possessor saluberrimâ legis plenissima munitione securus est. Ut dicitur L. 4. C. de præscript. c. ad aures. cod.

ARTICVLVS XIII.

Sine possessione nulla præscriptio procedit.

313. **H**abetur reg 3. in 6. & L. 25. ff. de Usucap. sufficit autem, quasi possessio ad præscriptionem incorporalium, in eo sita, quod non interpelleris, dum non solvis, nec inquieteris à creditore, vel actore. Sic enim diceris in possessione quæta & pacifica juris non solvendi. Lugo. de Just. d. 7. s. 2 n. 14. Non sufficit autem possessio naturalis tantum; quia aliàs extra contractum posset dominium esse penes præscribentem, & eum, contra quæ præscribitur; deinde depositarius naturaliter possidet, & tamen non præscribit.

Sufficit tamen possessio civilis; nam aliàs vix ullus præscriberet. Vix enim ullus per tantum tempus continuat possessionem naturalem. 2. absens retinet solam possessionem civilem, & tamen præscribit. per L. servi. §. ult. ff. de furis. L. 1. §. per servum, qui in fuga. ff. de acquir. poss. Sufficit quoq; possessio vera, vel ficta; multo magis autem mixta ex naturali & civili. Ratio primi

primi est, quia qui fictè possidet fictione juris, verè possidet ad effectum juris, qui est præscriptio: ratio secundi est, quia illa est possessio perfectissima.

314. Coll. 1. rem civiliter possessam ab alio, non posse præscribi. Sic enim ab hoc non potest nisi naturaliter possideri ex n. 192. sed hoc non sufficit ex n. 313. ergo. Hinc nemo possidens rem pro altero, vel jure solùm utili, præscribit ius directum v. g. pignoris, hypothecæ. Secùs est, de dominio utili, hoc enim possidet civiliter.

Coll. 2. incapaces possidendi, esse incapaces præscriptionis; hæc enim ex n. 313. possessionem præsupponit. Hinc Laicus nullum ius spirituale præscribit.

Coll. 3. Possessionem debere esse continuam, & non interruptam per totum tempus lege definitum. Rumpitur autem dupliciter, 1. *naturaliter*, cùm post eam rectè inchoatam aliquid ex substantialibus deficit, v. g. bona fides, titulus, possessio. 2. *civiliter*, quando quidem nihil eorum deficit, sed juris autoritate, puta sententiâ; & quandoque litis contestatione, vel etiam solâ citatione; sed intellige juxta num. seq.

315. Præscriptio, *currit, incipit, & procedit*, quando requisita præscriptioni adsunt, nempe *bona fides, possessio, & titulus*, si hic requiritur.

Dormit autem, quoties cursus ejus per interveniens impedimentum ita sistitur, ut tempus elapsum non quidem in nihilum recidat, sed cessante causâ intermediæ quietis cum tempore subsequenti jungatur, ac cum eodem computetur. solo tempore intermedio non computato. Si talis causa, cujus interventu præscriptio domire dicitur, & nõ progredi, in principio præscriptionis adsit, à fortiori facit, ne primò incipiat. Ex quo colliges, illâ dormitione præscriptionem non fieri discontinuam. Sic dormit tempore vacantis Ecclesiæ, vel tempore Schismatis. c. 4. *de præscript.* vel grassantis pestis, & sævientis belli. c. 10. *cod.* & c. *primâ actione.* 16. q. 3.

Interrumpi dicitur, cùm apponitur impedimentum, ne ulterius procedat, sed omnino cesset. Hoc impedimentũ *vel est naturale*, quod fit, quoties aliquid ex requisitis deficit; puta, si deficiat possessio, vel bona fides &c. *vel est civile*, quod fit, cum præscriptio per actum juridicum interpellatur, puta citatione, litis contestatione &c. per illud, præscriptio interrumpitur *naturaliter*; per istud, *civiliter*. Not. tamen 1. præscriptionem triennem non rumpi civiliter citatione, vel litis contestatione, cùm sit omnino favorabilis, & inducta præcisè in favorem possidentium. Panorm. c. *illud* n. 11. *de præscript.* Less. 1. 2. c. 6. d. 16. n. 49. Præscriptio

ptio autem decenn: vel vicennaria cum titulo, aut tricennaria, vel longioris temporis sine titulo, civiliter rumpitur, non *citatione* solâ, sed *litæ contestatione*, idque solùm, *ex suppositione*, quòd actor vincat. Nam si succumbat, præscriptio interrupta non censetur, cùm interrupta solùm fit, sub illa conditione, ut ex communi sentent. tradunt Panorm. Molin. d. 78. circa med. Lefs. l. c. Not. tamen inter *naturalem*, & *civilem* interruptionem esse discrimen; nam præscriptio *solum naturaliter* interrupta, cessante impedimento incipere denuò potest, & perfici perinde, ac si interruptio facta non esset; si verò *civiliter* interrupta sit, exigit tempus quadragenarium à puncto interruptionis, ut collig. ex L. ult: C. de præscript. 30. annor: Possessio autem *continuata* sufficienter probatur, probando, *te antiquitus possedisse, & nunc possidere*. Abbas in c. cùm Ecclesia. de causa possess: nam ex hoc præsumitur ejus continuatio.

ARTICULUS XIV.

De tempore præscriptioni rerum mobilium requisito.

316. **R**ES mobiles privatorum, etiam pretiosas, triennio præscribi habentur §. 1. Inst. de usucap. ibi: *firmiter jure possideat, quasi (vel tanquam) per usucapionem*

nemo acquisitus; quod verum est, licet res habeatur titulo lucrativo, per *L. unic. C. de usucap. transformand.* ibi: *licet ex titulo lucrativo accepta sit.* Et conclusionem extende ad mobilia Ecclesiarum Romanâ inferiorum. *Auth. quorundam actiones. C. de SS. Eccles. receptâ in c. placuit. 16. q. 3.* Esto idem probabiliter sentiat Layman, & Lugo de *mobilib. Eccles. Romanae*: sed in Canonib. indefinitè dicitur, hanc contra illam non habere locum, nisi possessione centum annorum. *c. cum vobis. de præscrip.* Sine titulo autem prædicta præscribuntur tempore longissimo, scilicet 30. annorum. Res tamen furtivæ etiam mobiles non triennio, sed 30. annis præscribuntur propter vitium reale, §. *furtivæ. Instit. de Usucapionib.* Unde in hoc limitari debet conclusio.

317. Not: autem per res mobiles hîc intelligi res corporales, quæ loco moveri possunt; item jura, & actiones ratione illarum competentes: si secùs, dicuntur immobiles, ut domus, fundi &c. jura, atque actiones, sicut & census annui, usufructus, beneficia.

Nota secundò per *præsentes* olim eos intellectos esse, qui domicilia habebant sub eod. Præs. fide Provinciæ: qui sub diversis, *absentes.* Hodie intelliguntur, qui sunt in eod. vel diversis territoriis eundem, vel diversum Judicem habentes.

Nota 3. tempus ordinarium in præscriptione longi temporis inter præsentés esse 10. inter absentes 20. annos; longissimum & extraordinarium, esse 30. vel 40. Aliquibus tamen præscriptionib. tempus ordinarium, sunt 100. anni; aliis 40. &c. Præscriptio temporis immemorialis est de cujus initio non est memoria. Aliæ verò requirunt tempus, etiam minus decennio.

ARTICULUS XV.

De tempore, quo res immobili-
les privatorum præscribuntur.

318. **R**ES immobiles privatorum cum titulo præscribuntur 10. annis inter præsentés; 20. inter absentes: sine titulo, non nisi 30. annis. Primum habetur §. 1. Inst. de usucap. L. unic. C. de usucap. transfor. Secundum L. 8. §. quod si quis junct gl. V. tenuerit. C. de præscript. 30. vel 40. ann. si autē is, contra quem præscribi debet, fuit partim præsens, partim absens, tot anni supra decem necessarios ad præscrib. contra præsentem, adijciendi sunt præscriptioni necessariis annis, quot annis absens fuit. Auth. si quis. C. de præscript. longi temporis. Limita conclusionem in immobilibus minorum. Hæc enim etiam cum titulo non præscribuntur nisi 30. annis. L. fin. C. in quibus casibus.

sis. Limita 2. ex n. 320. Advertendum autem, quando præscriptio temporis ordinarii non habet locum ob defectum tituli, vel rei vitium, succedere & sufficere præscript. longissimi temporis L. 3. C. de præscript. 30. vel 40. annor: & c. 3. de præscript.

§. XVI.

De tempore quo immobilia Ecclesiarum Romanâ inferiorum, & locorum piorum, præscribuntur.

319. **E**A præscribi 40. annis habetur c. quarta, de præscript. & Novell. 3. c. 1. intellige secluso privilegio. Nam contra Monasteria S. Benedicti, non nisi 60. annis; & Monasteria Cisterc. in German. non nisi 100. præscribitur ex privilegio. Et hoc postremum Leo X. & Pius IV. extendit ad omnes ordines mendicantes. Haunoldo teste n. 300.

320. Beneficia Ecclesiastica contra quemcunque impetitorem præscribuntur triennio, secluso ingressu violento, ac Simoniaco; ac intrusione reservata Papæ reservatione contenta in corpore juris. Nec obstat ea reputari inter immobilia. Nam de his extat specialis dispositio Cancellariæ apostolicæ regulâ 33. Et hoc procedere etiam in conscientia, docet Pirhing. cit. n. 115. sed intellige, de præscriptione

ne contra impetitorem privatum, non Ecclesiam.

321. Jus Patronatus à Laico non præscribitur, nisi tempore immemoriali, adversus Ecclesiam, quam constat ab initio, vel olim fuisse liberam, intellige autem sine titulo. Tunc enim illi resistit præsumptio juris; si verò dubium sit, an fuerit libera, præscribitur à Parochianis 40. annis ex n. 319. Ubi nota, quando certis personis, vel locis per privilegium conceditur tempus, quod aliàs est longissimum, respectu eorum censi ordinarium; & ideo in præscriptione illorum requiritur titulus; & sine hoc, petit tempus immemoriale.

ARTICULUS XVII.

Omnes servitutes cum titulo præscribi possunt longo tempore, esto non habeant certam & continuam possessionem.

322. **C**onstat ex L. C. de præscript. longi temporis, quod verum est, esto non adfit scientia, & patientia domini. Quæ autem habent possessionem continuam, præscribuntur, secundum dicta n. 318. in fine; quæ verò discontinuæ sunt sine titulo, non nisi tempore immemoriali. V. Haunoldum hoc fusè probantem n. 312. Hinc coll. usum & usumfru-

Etum, cum sint servitutes mixtæ, cum titulo præscribi longo tempore; sine, longissimo. servitutes autem rusticæ, & ususfructus amittuntur solo non usu, nec requiritur bona fides, nisi exposita n. 285. ad onus eliberandum. Secus in servitutibus urbanis, quæ requirunt factum præscribentis L. 6. ff. de servitut. urb. prædiorum.

323. Pro reliquis nota 1. Bona vacantia, si fisco denunciata, & non occupata sint, contra fisco sæcularem præscribi, quatuor; contra Ecclesiasticum 40. aut 100. annis. L. 1. C. de quadrienn. præscript. Si autem fisco debita sint ex delicto 5. annis præscribitur contra jus, & actionem illa exigendi L. 2. C. de vectigalib. & commiss.

324. Nota 2. actiones civiles, tam reales, quam personales, item obligationes & jura rerum tam mobilium, quam immobilium, regulariter præscribi. 30. annis contra creditores. L. 3. C. de præscript. 30. l. 40. ann. Excipe 1. actionem hypothecariam, quæ à debitore præscribitur 40. annis L. 7. C. eod. 2. nonnullas alias, quæ egent minori tempore de quibus Molin D. 71.

325. Nota 3. obligationes natas ex delicto, & ortas inde actiones criminales, ordinariè tolli præscript 20. annorum L. querelam. C. ad L. Corneliam. de falsis. Aliæ præscribuntur

tur etiam quinquennio, ut crimen peculatus, accusatio adulterii &c. Imò actio injuriarum tendens ad poenam vel civilem, vel criminalem, anno tollitur L. 5. C. de injuriis, V. Julium Clarum. l. 5. sententiarum §. fin.

326. Tempus præscriptionis (ut notat Hauld. cit. n. 266.) computari debet non de momento, in momentum: sed de die in diem ex L. 15. ff. de divers. temporal. præscript. L. 6. & 7. de Usucap. Ubi etiam resolvit leges contrarias; & ad completam præscript. sufficere, diem ultimum esse coeptum.

ARTICULUS XVIII.

Qui præscribere, & contra quos præscribi possit?

327. **C**ommunis regula est, quòd quilibet sanæ mentis præscribere possit, ut colligitur ex L. sequitur §. pupillus ff. de Usucapionib. intellige, si aliunde capax sit eorum, quæ præscriptioni necessaria sunt. Quarè, qui sunt incapaces dominii, vel juris possidendi, præscribere non possunt. Hinc sequitur. 1. libertate destitutum non posse incipere præscriptionem, cum careat animo acquirendi; secus est, si, cum esset sanæ mentis, præscriptio coepta est, vel ab ipso, vel ab alio, cui successit; quia sic præsumitur in priori voluntate permanere.

argum. cit. L. sequitur §. furiosus. & L. justo. §. eum, qui ff. eod. Sequitur 2. servum, quàm talem præscribere non posse, ut colligitur ex cit. L. sequitur. §. servus. cùm enim sui dominio careat, æquum non est, ei dominium externorum concedere.

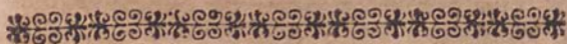
328. Præscribi autem non potest contra eos, qui nequeunt stare in iudicio, tueri iura sua, vel administrare. Addunt aliqui eos etiam, quibus suorum honorum alienatio interdicta est, cùm præscriptio sit *legalis alienatio*. Sed limita, ut intelligatur *per se loquendo*, eò quòd præsumatur mala fides in eo, qui rem accepit à taliter prohibito alienare. Si autem in præscribente sit bona fides, præscribi possunt tempore non quidem ordinario, cùm mala fides præsumpta purgari debeat, sed extraordinario, ut dicitur L. *ultima. C. communia de legatis*. Notandum autem, in casu, quo hæc bona alienari prohibita haberes ab alio, qui ea tibi bonâ fide concessisset; vel si tu præscriptionem incepisses, ante factum, prohibitionem alienationis, sufficere tempus ordinarium, quia sic mala fides non præsumitur. Lessius. Lib. 2. c. d. 15.

329. Difficultas est, *an Prælatus inferior Episcopo*, præscribere possit *jurisdictionem*, seu *ius Episcopale*, non supponens necessariò potestatem ordinis Episcopalis? Affirmativa est communis. I. ex c. *accedentibus. de excessibus Prælatorum.*
ubi

ubi Abbatibus negantur quædam, quæ sunt ordinariæ jurisdictionis Episcopalis, nisi speciali concessione, vel alia legitima causa illis competant, intellige, privilegio, vel consuetudine legitimè præscriptâ. Hæc enim jurisdictionem tribuit, ut not. c. ult. de offic. Archidiaconi; & c. auditis. de præscript. Nam hoc important ea verba *vel alia legitima causa*, ut exponit gloss. final. & Innocentius. Generaliter enim ea, quæ sunt dignitatis Episcopalis, sunt etiam inferioribus Prælatibus non tantum concessibilia privilegio, sed etiam quasi bilia præscriptione, vel consuetudine, ut docet Butr. Abbas, & alii, quos citat, & sequitur Fagnanus. p. 2. lib. 5. decret. de Excessib. Prælat. c. accedentibus. à. n. 3. & p. 2. lib. 1. decret. de officio. Ind. ordin. c. irrefragabili. §. excessus. n. 4. ubi docet, quòd consuetudo legitimè præscripta, Capitulo, Abbati, aut alteri inferiori Prælato conferre possit, jurisdictionem etiam ordinariam, & omnimodam quasi Episcopalem, (ergo, & jus instituendi, destituendi &c. præsertim Vicarios ad nutum amovibiles.) ex c. auditis, c. cum olim. de præscript. subjungens num. citato. & hæc est veritas, quæ videtur hodie canonizata à Concilio. Trid. Ita Fagnanus, ultimò cit. cum Abb. in c. cum contingat.

330. Et ratio esse potest, quia res omnes, etiam incorporales, nullâ lege ufucapi prohibita, præscribi possunt ab his, qui ejusmodi
ju-

juris, vel domini capaces sunt. L. ult. C. de long. temp. prescript. Sed jura Episcopalia, quæ non supponunt necessariò potestatem ordinis, ad utramque legem, sive jurisdictionis, sive dicecesanam pertinentia, (consequenter, ius instituendi, destituendi, Inventandi, vel etiam approbandi) non sunt aliquâ lege usucapi prohibita, ut constat. 1. ex num. 283. deinde ex decisione 416. Dom: de Rota, incip. *fuit dubitatum aliàs*, apud. Fagnan, loc. ult. cit. & Prælati Episcopo inferiores, sunt capaces eorū jurium, cùm hodie dum penes multos sint, ut certum est, ergo.

QUÆSTIO. VII.

De Dominio Clericorum.

331. **M**ulti dicunt quatuor esse genera bonorum, quæ habent Clerici; alii reducunt ad tria. Hos sequor. Alia eorum bona sunt *patrimonialia*, quæ scilicet habent titulo communi cum Laicis, puta *hereditate, donatione, contractu, opificio &c.* 2. *quasi patrimonialia*, quæ habent tanquam mercedem, & stipendium ex ministerio Ecclesiastico, *concionando, celebrando, vel etiam ex assistentia in choro &c.* Universim, quæ habent titulo laboris Clericalis, ea etiam, quæ

quæ ex beneficiis accipiunt, pro decente statum sustentatione honesta 3. sunt bona ex beneficiis, quæ habent. Hæc vocantur *reditus Ecclesiastici* v g. titulo *Canonicatus, Decanatus &c.* Less 1. 2. c. 4. n. 35.

§. I.

Clerici, non religiosi, habent verum dominium, bonorum patrimonialium, aut quasi talium.

332. **H**inc de illis disponere possunt more Laicorum; de istis, saltem inter vivos. Less. n. 36, Ratio primi. Quia nullo jure sunt incapaces: Ratio secundi. Quia sunt justa merces ex contractu oneroso. Unde Trid. sess. 25. c. 1. prohibens, ne consanguineos ditare studeant, de his non loquitur. Difficultas est de rebus. congruæ sustentationi superfluis ex bonis & proventibus Ecclesiasticis. 1. An horum etiam sint domini. 2. an, si hos expendant in usus profanos, peccent? 3. an contra justitiam? Multi, esto concedant primum, & secundum, probabiliter, negant tertium, probabilitate saltem extrinseca, ex autoritate Doctorum.

§. II.

Clerici peccant, superflua de proventibus Ecclesiasticis expendendo in usus profanos, siue sint, siue non sint eorum domini.

333. **E**st communis ; & prob. 1. ex Trid. **E**it. Ubi id prohibetur omnibus. 2. ex c. *qui una*. 12. q. 1. Ubi expressè Gregorius Papa, vult, omne, quod superest, in causis piis & religiosis expendendum esse. 3. quia sub hoc onere factæ sunt fundationes piæ, ut patebit n. 336. 4. quia Tridentinũ cit. prohibitionẽ suam fundat in eo, quia illi proventus *sunt res Dei*, quarum administratio Clericis datur, sed in divinum cultum, non in opera profana. V. n. 344.

334. Not: autem 1. redditus Ecclesiasticos olim fuisse quadrifariam divisos, sic, ut una pars eederet Episcopo, altera Clerico, 3. fabricæ. 4. pauperibus. Habetur in decreto Gelasii Papæ, relato c. *vobis*. c. *concesso*. 12. q. 2. & decreto Simplicii. c. *de redditibus*. ead. q. 2. Item statuit Gregorius. c. *cognovimus*. Et c. *mos est*. ead.

325. Not. 2. cuique suam portionem sic assignatam fuisse, ut si alius eam sibi usurpavit, eam *restituere* debuerit. Nam postquam Gaudentius Episcopus tres aliorum portiones sibi sumpsisset, re delatâ ad Simplicium Papam, hic, *specialiter*, inquit, *precipimus, ut tres illas portiones, quas triennio sibi dicebatur tantummodo vendicasse, restituat*. Ubi Gl. V. *triennio*, ait, illum in eis portionib. *furtum commisisse*, & ideo res illas mobiles non usucepisse secundũ dicta n. 328.

336. Not. 3. quòd Justinianus Imperator, quia

quia maximas fundationes pias fecit, & redditus Ecclesiasticos plurimum auxit, sanctè caverit, ne hi in alia, quàm opera pia referantur, ita, ut si secùs factum fuerit, conscientias clericorum iis abutentium sub peccato gravatas, & ad restitutionem obligatas voluerit. *Sciunt autem Deo amabiles Oeconomi, & qui nunc, & pro tempore futuri sunt; quia, si quid præter hæc (nimirum prædicta) egerint, & divinis suppliciis subiacebunt, & de substantia sua indemnitatem SS. præstabunt Ecclesie.* Authent: *ut determinatus sit numerus Clericorum.*

337. Respondent aliqui, hìc onerari solùm eos Clericos, qui Oeconomiam tanquam administratores præerant tempore, quo Clerici voto paupertatis ligati vivebant in commune, ut nunc religiosi; non autem nunc, ubi ille modus vivendi desit. Sed immeritò dicitur. Nam status Clericorum in commune viventium, & consequenter illi Oeconomi; non ampliùs erant, sed dudum antè desierant, quàm hæc authentica conderetur. Status enim illorum desit Anno Christi 470. quando scilicet erecta sunt beneficia, ex quibus sua Clericis singulis portio proveniret; & authentica condita est uno, vel altero anno, postquam Justinianus Imperium adiit, Anno Christi 527. ut testatur Baronius in annalib. ad hunc annum; ergo responsio hæc nulla est.

338. Ex cit. auth. vides, sub hoc modo, & onere (ut proventus Ecclesiastici in divinos, non profanos usus impendantur) donationes Ecclesiis esse factas à Justiniano ; & si non servant modum appositum, *de substantia sua indemnitate SS. præsent Ecclesiæ. Non enim minorem curam eorum, qui SS. præsent Ecclesiis, quàm ipsiusmet anima sua se habere testatus est piissimus Imperator.* in fine cit. auth. Et quis credat, reliquos fideles aliâ mente, & modo, fecisse tot fundationes pias ? V. §. fin. cit. auth. c. 5. his præmissis.

§. III.

Clerici in usus profanos erogando redditus de proventibus Ecclesiasticis congruæ sustentationi redundantes peccant contra justitiam.

339. **I**Ta Pirhing de peculio Clericorum n. 6. Navarrus de re dit: Eccles: q. 2. monito. 7. qui ait, non fuisse ex antiquis, qui contrarium audire vellet. Tannerus to. 3. D. 4. q. 6. n. 215. Lessius, qui (licet oppositum sequatur) tamen fatetur, hanc sententiam sacris canonibus conformiorem, & in praxi beneficiariis consulendam. Prob: si Clerici peccant, erogando fructus illos superfluos erogando in usus profanos cum onere restitutionis, eo ipso peccant contra justitiam; sed ita est, quòd peccent (ex n. 333.

n. 333.) & quidem cum onere restitutionis ex n. 336. ergo. Ma: videtur certa. Nam nulla virtus alia obligat ad restitutionem, quàm iustitia.

340. In minori communiter negant secundam partem ideo, quia textus allati, locis citatis, non amplius habent locum hoc tempore, ubi beneficia erecta sunt; quia volunt per hoc jus pauperum vel extinctum esse, vel in alia opera pia commutatum. Ita communis. Verùm contra est 1. vel portionum illarum, quæ erant olim divisæ juxta n. 334. permixtio facta est voluntate utriusque domini, vel sine voluntate alterius? si primum, permixtio non abstulit ulli jus rei permixtæ per n. 273. si secundum? alteri adhuc manet jus rei suæ quoad æstimationem ab altero præstandam. per n. cit.

341. Contra est 2. & est probatio secunda. Quando certum est, aliquem habuisse jus aliquod, tamdiu in eo permittendus est, quamdiu non probatur de illo jure deiectus (nam in hoc melior est conditio possidentis) sed certum est, pauperibus olim fuisse debitum ex iustitia portionem aliquam, ut ipsi fatentur, & constat ex dict. à n. 334. &c. Neque ullo jure probari potest, eos de jure suo fuisse legitimè deiectos; prima pars min. confirm. ex c. quod autem 23. q. 7. ibi: *Bona Ecclesia non sunt nostra, sed pauperum, quorum procuratorem gerimus.* Et

c. ex eo de electione ibi: *Bona Ecclesie sunt patrimonium D. N. JESU Christi.* 2. pars etiam constat, quia nullo textu juris id probatur.

342. Contra est 3. Quia immeritò dicitur, jus pauperum extinctum esse commutatione in alia opera pia 1. quia hoc citra ullum juris fundamentum dicitur, & solùm divinatur. 2. quia, qui alteri negat jus, antea certum, tenetur ad probationem positivam; hoc ipsi non præstant; ergo. 3. vel commutata est obligatio prior, vel solùm debitor? Primum nullo jure ostenditur. Secundum autem facit, alia opera pia successisse in ius pauperum; ergo adhuc peccatur contra justitiam, non dando operibus piis.

343. Confirm. quia nulla per Ecclesiam facta est commutatio, quæ sustulisset *obligationem in conscientia*, non erogandi superflua in usus profanos; ergo etiam nulla, quæ sustulisset *obligationem justitiæ*, quæ prius fuit. Ant. est ex confessione adversi: cum ipsimet doceant, tunc à Clericis peccari, saltem contra aliam à justitia virtutem. Unde ergo habent, quòd obligatio justitiæ extincta sit per ullam commutationem, si per nullam extincta est obligatio conscientiae, quæ prius fuit. Vel ergo per beneficiorum erectionem inducta est novæ virtutis obligatio? & hoc, ne agant in præjudicium certi juris, quod antè fuit, tenentur probare; vel ser-

servata est prior? at hæc fuit justitiæ olim, ut fatentur; ergo. Deinde, quæso, hæc commutatio facta, à quo est facta? ubi? quando? in quæ opera? Certè nihil authenticè ostendunt.

344. Respondet Amicus. D. 14. n. 16. esse factam in erectione beneficiorum, ab Ecclesia, ad magnificentiam Ecclesiæ. sed quomodo? ergo pientissima mater Ecclesia jure suo certo privavit pauperes, & illud dedit Clericis, cum ea laxitate, ut immunes essent à peccato injustitiæ, si eos proventus in omnem seculi luxum prodigant? an hoc ad splendorem Ecclesiæ? ad mentem fidelium, qui præcisè Dei cultum per foundationes pias intenderunt? In hoc S. Bern. serm. in illud: *ecce nos reliquimus omnia sanctè loquitur: Res pauperum non dare pauperibus par sacrilegii crimen esse cognoscitur. Sanè patrimonium pauperum, facultates Ecclesiarum; & sacrilegè illis crudelitate surripitur, quidquid sibi Ministri, & dispensatores, non utique domini, & possessores, ultra victum accipiunt, & vestitum ubi nota, ly non Domini, non possessores.* Certè Clemens, vicinus ipsi S. Petro, l. 2. t. 8. de const. apost. *jubet ea omnia egentibus cum Justitia distribui.* Et Symmachus Papa c. in canonib. 16. q. 1. sub anathemate obligat eos, *ad restitutionem, qui res Ecclesiæ suis quasi hæreditarias reliquerunt.*

345. Respondent alii ex Trid. sess. 24. c. 12.

haberi, quòd beneficiarii, qui 3. mensib. à sua Residentia abfuerunt, privandi sint fructibus, *quos præsentes fecissent suos*; ergo, fructus, quos accipiunt ex præsentia sua, faciunt suos absolutè, sed sub modo, & onere expendendi in usus pios. R. cum dist. *faciunt suos* cum onere justitiæ in pios usus. Trans. secùs N. conf. quod patet ab instantia de bonis vincularis, & permixtis, vel confusis. n. 273.

346. Hinc coll: esto concederem, Clericos fieri dominos, etiam superfluatorum; adhuc non inferri: ergo sunt domini sine onere justitiæ & restitutionis. Hoc enim componi potest cum dominio, ut constat ex majoratu, bonis confusis &c. de quibus locis cit. 2. ius naturale dicit, quòd contra justitiam peccet non dando, qui rem aliquam accipit sub modo, & onere, eam alteri tradendi sub iis terminis, quos apponit Justinianus in n. 336. & colligitur ex Clem. *quia contingit. de relig. domib.* At Clerici ea bona habent à fundatorib. ex tali pacto oneroso peccati, ut fatentur ipsi, & const. ex n. 536. quis enim neget, etiam Clericum obligari posse à Laico, ex contractu? Deinde, si sunt domini, & usus eorum fructuum in causas profanas non est injustus, quia est usus domini, jam concedunt *dominium ad usum illicitum*. quia ille usus etiam per advers: est peccaminosus.

347. Contra est 2. quia mala est consequen-

quentia. *Clericus non facit fructus suos, si absit; ergo omnes facit suos, si præsens sit; sicut male sequitur: hæres de bonis defuncti nihil facit suum non aditâ hereditate; ergo omnia facit sua eâ aditâ.* Nam legata non facit sua, cum hæc ab eo, qui legavit, ad eum, cui legavit, rectâ viâ transeant. *L. Aulo Titio ff. de furtis, & fructus eorum ex eo tempore, quo lis contestata est, à legatario exigi posse, manifestum est (L. legatorum. C. de Usuris & fructibus legatorum) non autem ex die mortis. L. in legatis. C. eod.*

348. Contra est 3. quia solùm sequitur quòd Clericus per suam præsentiam eos fructus facit suos, quæ ob præsentiam destinantur. Sed unde probas, quòd etiam fructus superflui, & congruæ illius sustentationi redundantes *ejus dominio* subiiciantur propter præsentiam? Certè, nisi habeas aliud fundamentum, injustè agis, contra certum jus pauperum, his negando, illis concedendo jus justitiæ.

349. Dices: eo ipso, quòd quis alicujus rei habeat dominium, nequit ex justitia teneri, eam alteri tradere, cum onere, si non faciat, restituendi; ergo. Verùm N. ant. ut pat. ex dominio rei acquisito per confusionem, accessionem &c. n. 273. Idem dic de fidei commissis &c. Concedo tamen Clericis jus, superflua erogandi in pios usus. Hoc enim pretio æstimabile est, & eo carent Franciscani,

350. Respondent aliqui, juribus, quæ allegamus, derogatum esse. 1. consuetudine in contrarium, quâ jam passim Clerici & Episcopi, de omnibus suis, in usus etiam profanos disponunt, sciente, & non reclamante Ecclesiâ. 2. præscriptione, cujus bonam fidem fundat tot authorum ipsis faventium probabilis opinio, cum decursu temporis tanti, sciente, & patiente Ecclesiâ.

351. Verùm contra est; quia hæc consuetudo illicitè introducta, nulla debet stabilitate subsistere *c. quod latenter de reg. juris*. Neque ullis leg. vel juri derogatur ea consuetudine, quæ nequit sine peccato aliquo exerceri, contra quamcunque sit virtutem. *c. fin. de præscript. relato. n. 292.* at hæc consuetudo erogandi superflua in usus profanos, etiam per adversarios est talis; ergo. Deinde hæc consuetudo nondum est ita recepta, quin à præstantissimis viris etiamnum reprobetur; test. Tannero d. 4. n. 441. Denique nulla consuetudo valet contra ius Divinum, sed obligatio erogandi superfluos proventus Ecclesiasticos in causas pias est juri divini. teste Pirhing. de peculio Cleric. n. 13. & Cardin. de Lugo. D. 4. s. 2. n. 16. & prob. 1. Quia juri divini est, res Dei erogare in cultum Dei. 2. quia sunt patrimonium pauperum, ut testatur Trid. sup. n. 333. Et citra fundamentum asseritur, hoc solum dici per me.

metaphoram, & improprie, cum constet hunc fuisse finem directum in oblationibus fidelium. Et in eo Trid. se, suamque prohibitionem fundare.

352. Ius autem erogandi in usus profanos superflua præscribi non potuit hæctenus. 1. quia non est materia præscribibilis, utpote materia juris divini ex n. priori. 2. cum hæc præscriptio tendat ad Clericos eliberandos ab obligatione fructus superfluos erogandi in causas pias, deberet in illis esse; 1. bona fides exposita n. 205. scilicet carentia peccati contra suam obligationem. At hæc non adest, etiam per adversarios, cum concedant, ab illis peccari. 3. deberet adesse titulus, saltem scientia & patientia Domini. At hæc etiam abest, cum Ecclesia actu reclamet, & eos obliget, ne taliter agant, aliàs enim non peccarent; ergo. Nec juvantur probabili sententiâ negantium, peccari contra iustitiam. 1. quia præscriptio indefinitè requirit carentiam peccati ex vi actûs, quo intenditur præscriptio. Non enim excludit peccatum tantum iniustitiæ, sed omne, cum quodlib. foveat periculum animæ, in quo fundatur decisio c. finalis de præscript. cit. 2. quia, licet ea probabilitas juvaret ad bonam fidem, ubi esset titulus? ubi possessio? quæ in hac materia est carentia interpellantis secundum dicta. n. 315. ergo.

353. *Silentium Ecclesia* non est semper signū approbationis (filet enim quandoque ad gravissima mala, propter causas graviores) sed tolerationis, ne eveniant graviora in re præsertim ægerrimæ, & non nisi plenæ periculo correctionis. Accedit, quòd non ita facilè constet, qui Clerici superflua habeant, cùm pauci hoc fateantur. V. n. 363.

§. IV.

Stando in rigore juris, Clerici non sunt domini fructuum ex proventib. Ecclesiasticis redundantium congruæ sustentationi.

354. **I**Ta Navarrus cit. Nam dominium constituitur favore legis ad usum eorum liberum, vel pacto legitimo; hoc illi carent; ergo. Minor prob. nam ius illud prius non fuit apud illos, sed apud pauperes, & hi de suo jure hæctenus dejecti non sunt per n. 342. Primò, non confusione bonorum in erectis beneficiis ex n. 340. Secundò nec commutatione in opera pia. Ex n. 343. Accedit, quòd hoc nec evincant argumenta contraria, ergo standum est pro antiquis possessoribus, qui sunt pauperes, & obstant tot canones, & SS. Patres relati n. 344. & antiqui doctores, quorum nemo (teste Gandavensi quodlib. 8. q. 15.) fuit; qui

qui Prælatos Ecclesiæ ad prodigè expensa restituenda non obligaret; ergo.

355. Dices 1. Nemo spoliari debet possessione & dominio rerum, nisi constet esse alienas, aut lege justitiæ alteri debitas; sed redditus beneficiorum superfluos possident Clerici, neque constat illos esse alienos, aut lege justitiæ alteri debitos; ergo. Ma: est ex recepta in utroque jure regula. Tum quia nemo in dubio spoliandus est jure suo, quod possidet; tum quia in pari causa melior est conditio possidentis. Min. etiam pat. quia id nec ex mente Ecclesiæ, nec fidelium convincitur.

356. R. 1. invertendo argumentum pro nobis, servatâ majori. Sed jus alicujus portionis, olim certò erat penes pauperes, & non constat eos unquam hoc jure spoliatos; ergo. R. 2. trans. ma: N. mi: ex dict. n. 354. R. 3. Majorrem esse veram, si quis possideat nomine suo, non pro altero. Superflua Clericis traduntur, & ab illis possidentur pro pauperib. ex n. 344. R. 4. dist: ma: nemo spoliari debet, possessione certâ C. dubiâ N. præsertim si possessio, quæ nunc est dubia, non fuit penes eum ante dubium exortum, sed apud alterum. Clericorum autem possessio defacto non est certa, sed dubia; & ante hoc dubium possessio non fuit penes illos, sed penes pauperes. Nam dubium hoc est exortum 1. post erecta beneficia; priùs

autem pauperes erant in certa possessione juris, imò ex mente antiquorum etiam post; ergo horum conditio etiam defacto est melior, ut dixi supra.

357. Dices 2. non potest assignari, ex quibus Clericus debeat pauperibus? an ex fundis, decimis? &c. Deinde, non est credibile, quòd Ecclesia, quæ in omnibus aliis definiendis est tam exacta, rem tanti momenti non præcepisset, si Clericus taliter obligatus fuisset. R: ex superfluis beneficii debitum illud exsolvendū esse. ad alterum dico, satis constare de mente Ecclesiæ ex cit. canonib. nec opus erat alio præcepto, cùm hoc constet ex natura bonorum in cultum divinum à fidelib. destinatorum cum tam claro pacto, & onere, sub quo illa dantur, ut const. ex auth. Justiniani.

358. Dices 3. redditus beneficiorum Clericis dantur in præmium aptitudinis, & laborum impensorum, quòd se fecerint habile instrumentum curæ animarum, & gubernandis Ecclesiis. At hoc præmium non sunt fructus, qui proveniunt illis propter ministerium exhibitum Ecclesiis (sunt enim merces ex contractu oneroso laboris) ergo præmium hoc sunt fructus superflui; sed præmii dominium acquirit præmiatus; ergo. Not. fructus ex labore in ministerio Ecclesiastico posse sumi; *formaliter*, & sunt ipsi proventus, 2. *radicaliter*, pro mune-

nere, officio, & dignitate, cui annexum est jus percipiendi tales fructus. Hæ enim non debentur ex justitia Clerico; sed dantur vel ob merita (sicut miles præmiatur officio colonelli) vel ut se bene gerat.

359. R. trans. ma: de redivibus sumptis *radicaliter*, non *formaliter*; N. min: de redivibus ex ministerio, sumptis radicaliter, non formaliter. Nam officium, dignitas, & jus annexum, non est laboris & ministerii Ecclesiæ præstiti merces, sed datur ob realiter præstita merita, vel ob eorum spem, & finem. Deinde etiam universaliter falsum est, præmiatum fieri Dominum præmii. Qui enim ob bene merita acquirit officium aulicum, non eo ipso potest cuiuslibet, cedere.

360. Quòd autem dignitas officii, & huic annexum jus tum percipiendi fructus competentes suæ sustentationi juxta decentiam statûs, ad quem quis promotus est; tum etiam superflua pro libitu distribuendi in has, vel illas pias causas (v. g. ut licitè faciat pias fundationes, etiam pro honore familiæ suos consanguineos iuvet, si verè indigeant juxta suum statum; vel etiam elevet, si ratione vilis statûs ipsi forent dedecori &c.) sit valde magnum præmium, quis dubitet? vel ex affluxu competentium.

361. Nota autem ex Cardin: de Lugo. de just.

just. D. 4. l. 4. per congruam sustentationem intelligi, omnia necessaria victui, vestitui, etiam honestæ commoditati, Clerico, & suis domesticis, juxta dignitatem, secundum consuetudinem talis Regionis, non vilia, & utcunque; sed honorata, modò non sic, ut ad secularem pompam accedat. Hinc non debet esse fordidus, sed nec secularis &c. Verbo, secundum gradum sui sanguinis, & dignitatis Clericalis, liberalis in se, suos, & hospitalis.

362. Dices 4. S. Thom. 2. 2. q. 185. a. 2. ait: quòd Clerici, si eorum bona distincta sint à bonis assignatis pauperibus, de his sibi usurpando aliquid, peccent, & ad restitutionem teneantur; *de his vero*, quæ specialiter ipsorum usui, videri eand. rationem, quæ de propriis bonis, ita, ut *quidem peccent* per eorum immoderatum usum. Ubi adversa sententia vult subintelligi hæc verba: *non tamen teneantur ad restitutionem*. Verùm loc. cit. horum nihil habetur. Unde si alibi hoc dicit (habet autem artic. 7. non 2.) intelligendus est, de bonis, quæ usibus Clericorum quoad dominium, & proprietatem applicata sunt, ut sunt fructus beneficiorum ex ministerio ad decentem rerum sustentationem; non superfluis.

363. Instabis 1. si Clerici peccarent contra justitiam expendendo superflua profanè, deberent rescindi eorum contractus taliter facti; at

at hoc non fit; ergo Mai: pat: quia sic essent invalidi. R: sicut non infertur bene: contractus illi non puniuntur; ergo non fiunt illicitè: ita non bene inferri: non rescinduntur; ergo non fiunt invalidè: V: dicta ex Symacho Pontific.

n. 344.

364. Instabis 2. Ex c. *suscepti*, constat §. 1. de *elect.* in extrav. Joannis 22. fructus beneficii, vacantis morte Clerici, applicatos esse defuncti hæredibus, vel aliis personis. R. id factum esse, vel in solutionem debitorum, quæ contraxit defunctus; vel in levandam horum paupertatem, quæ est causa pia; vel in compensationem eorum, quæ defunctus de suis prius expendit in opera pia. sic Abb. Navarr: Pirhing. cit. n. 44.

§. V.

De bonis acceptis ex beneficio propter ministerium, Clerici licitè disponunt inter vivos; secùs per ultimam voluntatem.

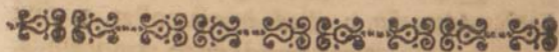
365. **N**ON est dubium, Clericos de bonis patrimonialib: more Laicorum, posse tam inter vivos, quàm per ultimam voluntatem, licitè disponere; ex n. 332. De superfluis autem (quæ sunt ex bonis acquisitis intuitu Ecclesiæ) licitè disponunt donatione inter vivos, sed tantùm ad pias causas; quia quoad il-

illud, nullo jure prohibentur; per ultimam tamen voluntatem non possunt, etiam ad pias causas, sed jure tantum humano, ut constat ex c. 2. 17. q. 1. & c. 1. *de testam. c. ad hac.* eod. his positis.

366. Prima pars asserti deducitur ex n. 332. quia ea bona sunt quasi patrimonialia, imò de his licitè inter vivos disponunt per donationes moderatas jam constituit in articulo mortis, præsertim remuneratorias. Pirhing. *de testam. n. 30.* sed intellige, *ad causas pias.* Coeterum per ultimam voluntatem, ne quidem ad pias causas, de illis licitè disponunt; sed omnia ejusmodi bona post mortem Clerici, debentur Ecclesiæ, sub qua est beneficium, cujus intuitu ea acquisivit. Barbos. in c. 1. *de testam. n. 8.* & habetur c. *cùm in officiis.* eod. Sed, cùm hoc sit tantum juris humani, ius testandi præscribi potest, saltem ad pias causas, ut coll. ex c. *relatum,* eod.

367. Si autem Clericus intestatus decedat, relictis bonis vacantibus, hoc est, quorum nullus sit hæres titulo legitimæ successione, succedit Ecclesiæ, cui servivit immediatè ante mortem. c. 1. *de success. ab intest.* Ecclesiæ enim illi est loco uxoris. L. *unic. C. Unde vir.* Hinc uxor, deficientibus viri hæredibus, ei ab intestatio succedit. Si verò nulli servivit Ecclesiæ tempore mortis, eius bona etiam patrimonialia, & qua-

quasi, devolvuntur ad fiscum Ecclesiæ loci (si hæreditas vacet) in quo versatur, & Episcopus pro arbitrio distribuet ad pias causas. Tunc enim sunt bona vacantia. In aliis verò titulo beneficii acquisitis, succedit vel collegium Clericorum, vel successor in beneficio, de quib. Pirhing, de *successionib. ab intestat.* n. 27. in c. *relatum. de testam.*

QUÆSTIO VIII.

De Dominio Regularium.

368. **P**ER votum, *paupertatis solenniter professæ*, Regulares extra conjugium, incapaces reddi domini pro suo individuo, habetur c. *non dicatis.* 12. q. 1. & c. *cùm ad monasterium.* de *statu Monach.* Trid. sess. 25. c. 2. dixi, *extra conjugium.* Nam *religiosi milites*, solam castitatem conjugalem professi, hoc ipso, quòd tales sint, non possunt vovere illam perfectam paupertatem, utpote pugnantem cum statu conjugali; quia conjugis est providere liberis, & uxori præsertim Nobilibus, quales hi sunt; quod non possent perfecti pauperes. Ex quo vides *solemnitatem paupertatis professæ consistere cum dominio in professe.*

§. Cum

S. I.

Cum voto paupertatis religiosæ solenniter professæ, consistere potest dominium rerum temporalium in tota communitate, jure communi.

369. **C**ONSTAT ex c. *si qua mulier*. 19. q. 3. L. *Deo nobis*. C. *de Episcopis, & Clericis*. Auth. *Monachis*. c. *illud quoque*. collat. 1. dixi *jure communi*. Nam quòd ordo minorum S. Francisci sit incapax, est juris privati. Similiter, quòd nulla domus, aut Collegium Soc. JESU, intuitu Professi, aut etiam Coadjutoris Formati, possit *ab intestato* succedere, est ex jure privato Societatis. p. 6. Const. c. 2. n. 13. ac duplici. bulla Greg. XIII. incip. *quanto fructuosius*; & *ascendente domino*.

370. Huic asserto videtur obstare. c. *si qua mulier*. 19. q. 3. ibi: *nunc autem, cum Monachus factus est, hoc ipso res suas obtulisse videtur, si prius testatus non sit; & exinde, iudicio ejus cessante, lege disponetur*, qui textus desumptus est ex constitutione 5. lib. Auth. *de Monachis*. collat: 1. & per Gregorium Papam inibi approbatus, consequenter habet vim canonis. Intelligitur autem per *iudicium cessans*, ut volunt interpretes, *ius validè disponendi*. Item c. *Monachi* c. *super quodam*. c. *cum ad*. & c. *de statu monachorum*, ibi: *neq;*

*peculium permittantur habere. Item ibi: proprium, quod latenter habuerat. Item: ne quis Monachorum proprium aliquo modo possideat. Causam ibid: dat Pontifex, quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regula Monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit licentiam indulgere. Ex quibus deduci videtur, incapacitatem proprietatis (prout jure Canonico sumitur *proprietas*,) provenire immediatè ex voto solenni paupertatis & non ex jure solùm Ecclesiastico; aliàs enim posset in eo dispensare Pontifex.*

371. Sed notandum, *propriarium* in jure Canonico dici non tantùm eum, qui est talis, per usum juris, aut dominium; sed etiam, qui est talis, per solum usum facti, independentem à voluntate superioris. Hinc etiam iste usus in rigore Juris canonici est *proprietas*, religiosis interdicta, voto paupertatis; ut pat. ex cit. supra. cap: & constat ex communi sensu Religionum, constatque ex c. *cùm ad monasterium*, ubi expressè omne illud vocatur *proprium*, quod monachus habet contra regulam præcipientem: *ut non habeat quidquam, nisi cum licentia superioris*. Hinc c. *super quodam*. eod. damnatur Monachus, quòd habuerit *proprium*; sed non habuit *proprium* per ius, aut dominium; ergo per usum independentem. Damnatur enim quia inventus est rem *clam habuisse*, ergo etiam per solum usum-

facti.

facti independentem à licentia superioris, religiosus fit proprietarius.

372, Ex hoc facile solvitur objectio, quâ dicitur: quòd si Religiosis licitus esset nudus usus facti, qui non pendet, vel supponit ullum ius vel dominium, quilibet licite uti posset, quâlibet pecuniâ, & quibuslibet rebus, sine omni licentia Superioris, modò intendat illarum rerum nudum usum facti, relinquendo intactum illarum dominium, quia sic non ageret proprietarium. Nam N. seq. ad prob. dico neminem peccare contra votum paupertatis, qui non est proprietarius, proprietate ortâ vel ex usu juris, aut dominio, vel ex usu independente à voluntate superioris C. proprietate ortâ & solo usu juris aut domini N. Talis autem de quo loquimur, esset proprietarius per usum independentem à voluntate Superioris, voto paupertatis interdictum. Defectus licentiæ sine dubio non confert proprietatem sitam in usu independente; constituit illam tamen in esse usûs independentis à voluntate Superioris.

373. Hinc coll. 1. Religiosum professum de jure communi reddi quidem penitus incapacem proprietatis sumptæ pro usu independente, ac etiam juri, seu dominio habendi *particulariter* bona temporalia; sed non *communiter*, & sic intelligendi sunt Canones in n. 370.

374. Coll. 2, Incapacitatem proprietatis
sum-

sumptæ pro jure, seu dominio, non nasci essentialiter ex ipsa natura paupertatis *solemniter professæ*, ne quidem in particulari persona Monachi; ut constat ex n. 368. sed tantum *ex solemnitate prout subest juri Ecclesiastico*. Nam cum voto castitatis etiam solemniter professæ, stat dominium viri in corpus uxoris (ut, si de mutuo consensu, matrimonio consummato, in religione approbata profiteantur) ergo etiam cum voto paupertatis solemniter professæ, ex natura rei stat dominium professi, in bona temporalia. Hinc, quod defacto id non habeat, *particulariter*, est ex solemnitate voti, *quæ solâ Ecclesia constitutione inventa est*, ut notavimus ex bulla Greg. XIII. in n. 154. Ex hac constitutione Pontificia, ut verissimum sequitur, teste doctissimo Thomâ Sanchez l. 5. in decal. c. 1. n. 6. solemne professionis votum, & simplex non differre per se, & essentialiter, ex utriusque voti natura; sed solum accidentaliter, & extrinsecè, *ex sola Ecclesia constitutione*, ac proinde *totam voti solemnitatem esse solius juris Ecclesiastici*.

375. Neque dicas cum Thomistis, decisionem Bonifacii in c. unico, de Voto in 6. & Gregorii in bulla: *ascendente*. intelligi *de solemnitate accidentali*, quæ consistit in cæremonia, & modo, nec non benedictione, ac consecratione, quibuscum fit traditio, & acceptatio emittentis

votum solemnne Religionis; non autem de solemnitate substantiali, sitâ in plena sui, & absoluta traditione ipsius profitentis, & Superioris, nomine Dei, acceptatione. Nam aliâs contra S. Th. 2. 2. q. 88. a. 11. *Pontifex in voto solemnne Religionis posset dispensare; nec per hoc dirimeretur matrimonium jure natura, adversus eundem Angel: Doctorem hîc q. 53. supplementi a. 2.* Ex quo Thomistæ volunt, solemnitatem substantialem, consequenter vim irritandi matrimonium subsequens, in voto castitatis; & vim in personam particularem professi inducendi incapacitatem omnis domini, in voto paupertatis professæ, non esse juris Ecclesiastici, sed naturalis. Sed Bonifacius in cit. c. unico, manifestè loquitur de solemnitate substantiali. *Definit enim, solemnitatem voti ad matrimonium subsequens reddendum irritum, esse Ecclesiæ constitutione inventam; at solemnitas illum effectum præstans, non est solemnitas accidentalis; nam ex accidentalibus res definienda nõ est. 2.* Pontifex ibi constituit discrimen inter vinculum matrimonij, & voti solemnne ut sic, quòd illud ex Dei institutione, hoc autem ex sola Ecclesiæ constitutione sit. 3. Quia si solemnitas substantialis consisteret in ea traditione profitentis, vicijus ex natura rei induceretur inhabilitas validè contrahendi matrimonium, vel rerum temporalium habendi, aut transferendi dominium

pro

propriâ voluntate professi, in voto obedientiæ solemniter professæ nulla foret solemnitas substantialis, cùm in taliter professo adhuc maneat dominium voluntatis ad multa validè faciendâ, etiam contra præscriptum Superioris. Nam iustus, ne sine licentia voveat, vel pro aliis sacra faciat, utrumque validè facit, ut pluribus demonstrat Sanchez cit: 4. Gregorius in bulla *ascendente*, referens errorem illorum, qui dixerunt, emittentes simplicia biennii vota, non esse verè, & propriè religiosos in Soc: JESU, rationem erroris eorum reddit, eò quod non consideraverint solemnitatem voti solâ Ecclesia constitutione inventam esse; ut præmissum erat in decreto Bonifacii c. *unico*; non latebat autem Pontificem, quòd Patroni contrariæ sententiæ illam textum exposuerint *de solemnitate accidentali*; ergo utrumque decretum necessariò exponendum est *de solemnitate substantiali*, V. dicenda n. 390.

Quod affertur ex S. Thoma, in præsens locum non habet 1. quia D. Thomas scripsit ante doctrinam Canonicam, & decretum tum Gregorii, tum Bonifacii, indubiè amplexurus Constitutionem hanc Pontificiam, si ætate suâ emanâisset. 2. S. Th. intelligi potest eodem sensu, quo c. *cùm ad Monasterium, de statu Monacho*. volens, nec Pontificem dispensare posse in *abdicatione proprietatis*, ut relatam est n. 370. Nam hoc

Canonistæ passim intelligunt, de dispensatione, *remanente statu Monachali*, seu Religioso, cui repugnat *proprium*, juxta explicationem *proprietas* in n. 371. Cœterùm summum Pontificem, causâ boni publici, posse dispensare validè, & licitè in votis solemnibus etiam Religionis, tenet Sanchez *de Matrim: l. 8. d. 8.* & in Decalog. l. 5 c. 2. Azor. l. 12. *Instit: mor: c. 7. q. 3.* cum aliis plurimis.

§. II.

Cum voto paupertatis, constituyente voventem verè, ac propriè, religiosum, stat dominium rerum temporalium, in persona particulari.

376. Sic Barbosa l. 1. juris Ecclesiast. c. 41. n. 191. citans pro se complures alios, qui etiam videri possunt apud Haunold. to. 1. de Just. tr. 4. n. 8. Ad hoc probandum not. 1. in Soc: Jesu, ab his, qui biennio Novitiatus probati sunt, si perseverare voluerint, & Societati ab eis satisfactum fuerit, emitti tria substantialia Religionis vota simplicia, Paupertatis, Castitatis; & obedientiæ, quibus Novitii esse definunt; & in Societatis corpus cooptantur. Greg. XIII. in Bull: *Ascendente.* 8. Cal. Jun. 1584.

377. Not: 2. habentes prædicta tria vota
sim-

simplicia, qui ad gradus Professorum, vel Co-adjutorum formatorum nondum pervenerunt, bonorum suorum jus, atque dominium ad tempus, Generalis Præpositi judicio præscribendum, retinere, sic tamen, quantum ad illorum usum, paupertatem religiosam servare, ut nullâ re, tanquam propriâ, & sine Superioris facultate uti possint. Greg. XIII. bull: *ascendente* cit.

378. Quia tamen non deerant, horum votorum naturam non intelligentes (ut notat Gregorius) qui illos, eo quòd non essent Professores, veros esse Religiosos negabant, & plura in præjudicium hujus Instituti, falsâ doctrinâ comminifcebantur: ideo Greg. Pontifex præcit: in ead. bulla, Universalis Ecclesiæ utilitati, quam ex inviolato, & inconcusso dictæ Societatis Instituto Ecclesia sentit, prospicere volens, motu proprio, & ex certa scientia, deque Apostolicæ authoritatis plenitudine, statuit, decrevit atque declaravit, eos, qui tria vota substantialia prædicta, tametsi simplicia, emiserint, aut emittent in futurum, verè, & propriè, Religiosos fuisse, esse, ac fore, & ab omnibus censeri, ac nominari debere, non secus, atque ipsos tum Societatis, tum quorumvis aliorum Regularium Ordinum professos; atque, ut contradicentium audaciâ coërceatur, omnes assertiones contrarias, falsas omnino, & temerarias esse, & censeri debere; præcipiens insuper in virtute S. obedientiæ, ac sub pœnis ex

communicationis, lata sententia, nec non inhabilitatis ad quavis officia, & beneficia secularia, & quorumvis ordinum Regularia, ipso facto, absque alia declaratione incurrendis, ne quis, cujuscunque status, gradus, & praeminentia, quovis quaesito colore, directè, vel indirectè, praedicta impugnare, vel eis contradicere audeat. sic Gregor. cit.

379. Ex his autem conficitur probatio asserti nostri. Nam tria vota simplicia, quæ post expletum Novitiatum in Soc: JESU. emittuntur, emittentem non secùs, ac cujusvis alterius ordinis professum, constituunt verè, ac propriè Religiosum, ex n. 378. sed cum his votis in persona particulari stat jus & dominium rerum temporalium ex n. 377. ergo.

380. Dices 1. Quomodo potest quis esse pauper, habens dominiũ? R: non agendo, quæ domini sunt, puta in usu rerum suarum licito dependendo à voluntate alterius, cui sponte se subijcit. Nam votum religiosæ paupertatis ex natura sua, solum usum liberum & independentem à voluntate superioris essentialiter excludit secundùm dicta.

381. Dices 2. Ergo si talis religiosus sine licentia sui Superioris disponderet de rebus suis, validè disponderet? R. affirmativè. Ita Suar. Sanch. Wadingus, & alii quia talis dispositio nullo jure annullata est, neque ullo jure vincitur, licentiam Superioris requiri *authorita-*

rative, & per modum formæ substantialis ad actum, sed tantum ad modum actus, scilicet ut licite fiat.

§. III.

Ut religiosus aliquid accipiens, vel expendens, excusetur à vitio proprietatis, seu violatione paupertatis, sufficit legitimus consensus legitimi Superioris.

382. **N**am solus usus rei independens à legitimo consensu legitimi superioris, ex natura voti religiosæ paupertatis interdictus est, ut constat ex n. 372. & 380. ergo cum tollitur illa independentia per usum dependentem, usus rei non manet voto interdictus; sed per illum superioris consensum, usus rei fit dependens; ergo. Consensus autem legitimus est, quando est voluntarius, & ex rationabili causa, seclusâ lege Superiori annullante facultatē in ejusmodi usum consentiendi.

383. Not. autem i. sufficere consensum etiam tacitum, & jure optimo præsumptum. Nam *taciti, & expressi eadem est virtus. L. cum quid ff. de reb. creditis. & c. 2. de rescriptis.* Quia quando rationabiliter præsumitur, id velle superioris, quamvis expressus ejus consensus non habeatur, non dicitur res fieri absque ejus licentia. Huc reducunt aliqui, taciturnitatem

superioris, videntis religiosum aliquid accipere, vel expendere, & non contradicentis. sic Navarr. l. 3. Consil. in 1. edit. tit. de Regularib. consil. 75. n. 64.

384. Sed nota 2. excipi 1. ut non valeat licentia solùm tacita, ubi ratione paupertatis extat præceptum, nihil recipiendi, vel expendendi, *sine expressa licentia*; intellige, nisi esset necessitasurgens, & deficeret recursus ad superiorem 2. ut non sufficiat sola taciturnitas, *si est pura permissio*; (puta, si solùm taceat, ex verecundia, vel timore, aut simili ratione.) secùs, *si est quadam approbatio*, quod fit, si potuit commodè prohibere, & tacuit.

385. Not. 3. ad usum rei excusandum à culpa contra votum, insufficientem esse superioris consensum, quotiescunque hic nascitur ex causa illi tollente voluntarium, de quo egimus in tr. de actib. humanis. Huc reducunt communiter, consensum extortum importunis, & molestis precibus; vel fictis rationibus, aut etiam taciturnitate veri, quo exposito consensus negaretur &c. Ita Sanchez. l. 7. Decal. c. 19. à n. 16.

386. Not. 4. causam licentiæ, seu consensûs (ut sit legitimus) debere legitimam esse; quod fit, si concedatur licentia ad usum honestum, nec dedecentem statum usurpantis. Si tamen contingat, Religiosum obtentâ licentiâ

accipiendi, vel expendendi rem in usum honestum, expendere in usum non honestum, non incurret pœnas proprietatis, statutas contra proprietarios; nam hæ sunt contra religiosos absque *omnilicentia* peculium tenentes. Ita Navarr. cum Sanchez cit. n. 25. qui n. 30. docet, accipientem pecuniam, vel quid simile à Religioso, propter finem turpem, aut ex lusu prohibito, teneri ad restitutionem; cùm habeat à non domino; nec usus rei ad finem turpem constitui potuerit ex superioris consensu, quod verum est, esto ipsi superiores sic abuterentur; sed intellige, de rebus, quæ sint propriæ Monasterii; & nisi commoditatem, ac administrationem eorum bonorum habeat independentem à Monasterio.

387. Not. 5. cùm quæritur, an ad vim dandi requisitam licentiam, sit superior legitimus, qui præest conventui vel Collegio, cujus defacto & pro tunc non es membrum, sed tantum hospes? R: affirmative, si in tua religione sit regula, qualis est in nostra Societate, quæ hospes subijcitur talis loci superiori æquè, ac alii ejus Domus inquilini. Quia tunc, quamdiu es in tali domo, ille est verè tuus superior. Ita Sanch. l. 7. in decal. c. 19 n. 41.

388. Si autem petas, an, quando à superiore tuo habes licentiam dandi (v. g. habes licentiam accipiendi & rursus distribuendi res certas

tas, imagines &c.) hoc ipso etiam alter Religiosus, sine alia licentia nova, à te dante licitè aliquid eorum accipiat? Negat Sanch. cit. n. 71. Nam dispensatus in voto castitatis ad matrimonium, non hoc ipso affert dispensationem Virgini voto castitatis ligatæ, nisi per ordinem ad illam dispensatus sit. Cæterùm Cardinalis de Lugo de Just. d. 3. s. 8. n. 165. refert, à se in hac quæstione consultum. P. N. Mutium Vitellescum, Generalem nostræ Societatis, respondisse pro nostra Soc. *nisi superior expressè contrarium declaret, semper præsumere posse, illum, cum licentia dandi dedisse etiam omnibus subditis licentiam accipiendi.*

§. IV.

Religiosus professus, in Episcopum evectus, probabilius solvitur à voto paupertatis.

389. Sic Wadingus de contract. D. 2. d. 3. §. 2. n. 7. Poncius de matrim. l. 7. c. 13. Nam Monachus, factus Episcopus, jure vendicabat sibi paternam hæreditatem. c. *statutum*. 18. q. 1. ergo factus est capax domini. Aliàs enim *non sibi*, sed monasterio illam vendicaret. S. Thomas non obstat. Quia putavit non posse, quem solvi voto, eo quòd vota essent quoad solemnitatem juris divini; sed contra-

ri-

rium constat ex n. 375. & pateb. infra n. sequenti. Deinde stante voto, fieri poterat capax domini. Nam hoc consistere potest etiam cum voto solenni. ex n. 368. Nec obstat Glossa explicans illud: *sibi*, ut idem sit, ac, quod vendicet *Ecclesie suae*, tanquam sponsæ. Nam sic Monachus, propriè & usu juris, acquireret *sibi*, quæ acquirit monasterio, quod tamen est falsum, cum hæc in jure habeantur ut distincta. Sic Wadingus cit. d. 3. §. 2. n. 9. Nec deniq; obstat, quòd in morte suam substantiam teneantur relinquere Ecclesie suæ. Nam etiam Clericis secularibus negatur factio testamenti de bonis acquisitis intuitu Ecclesie, & tamen in vita sunt eorum domini, secundum communem aliorum sententiam.

390. Not. præterea 1. Monachos, & Moniales, olim, etiam post religiosam professionem, non fuisse statim exutos omnium rerum suarum dominio, sed earum tantum, quæ actu detulerunt secum ad monasterium, retento jure succedendi, *proprio nomine*, in paternam hereditatem. L. *Deo nobis*. C. de *Episcopis* L. *nunc autem* C. de *Episcop. & Clericis*. Not. 2. Quando S. Thom. 2.2. q. 88. a. 11. docuit, Papam non posse dispensare in votis religiosis, id factum, quia scripsit pluribus annis ante constitutionem Bonifacii 8. qui c. *unico*, de voto, & voti redemptione declaravit, voti solennitatem ex
fo-

sola constitutione Ecclesiæ inventam esse. Aliàs S. Doctor non dixisset oppositum, utpote observantissimus sedis Apostolicæ. Deinde dici potest, S. Thomam aliud non velle, quàm quòd Pontifex non possit facere, ut quis votis solutus maneat religiosus, ut notavimus n. 375 ad finem.

§. V.

Religio, vel monasterium, bonorum in communi, & successionis capax, vivo professo succedit in omnia bona, & jura sui professi.

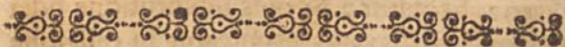
391. **Q**ualiter, & quo jure Monasterium succedendi capax, succedat in bona professi, de quibus ante professionem non disposuit, constat ex dictis à n. 104. ubi etiam data est ratio conclusionis in titulo hujus §. propositæ. Nam ex inibi dictis constat 1. quòd ejusmodi *Monasterium* succedat in omnia bona, & jura sui professi, de quibus antè non disposuit. Quo casu hæc bonorum translatio, excedens summam lege taxatam non indiget insinuatione, cùm non sit mera donatio; nec inventarii confectio, cùm non succedat tunc ut hæres, ex n. iii. 2. quòd *ratione illius*, quamdiu naturaliter vivit, retineat *ius suætatæ*, & eodem jure succedat ex persona sui professi, quo
hic

hic successisset, si in seculo mansisset, ut n. 106. notatum est. 3. quòd in bona sui professi, quæ prius habuit, & de quibus antè non disposuit, non succedat *ut hæres*, sed, ut dictum est n. 111. ea acquirat per consequentiam personæ, & acquisitione naturali. 4. quòd cùm succedit in ejusmodi bona per consequentiam personæ, non fiat *mutatio*, cui alligatum sit debitum pendendi laudemium, ex n. 140. etiam spectato jure consuetudinario Styriæ, à n. 141. 5. Quòd professio in ejusmodi Religione non æquivalet morti naturali, nec professum reddat omnino incapacem juris, habendi communiter bona temporalia, ex n. 117. Hinc sequitur 1. non solùm usumfructum, sed etiam emphyteusim, professione religiosâ Usufructuarii, & Emphyteutæ in Monasterium, per consequentiam personæ transferri, ac vivo professo ratione ipsius eod. jure permanere, quo is haberet, si professus non esset, nulla mutatione personæ, sed modi rem habendi. Ut constat ex dict.

392. Sequitur 2. Si quis substitutione fidei commissaria gravatus profiteatur in religione successionis, & bonorum capaci, per hoc excludi substitutum, & succedere monasterium. Sic affirmat Sanch. cit. c. 16. n. 4. Quia non intelligitur sine hærede decedere, qui monasterium sibi hæredem instituit, c. *in presentia*, de *probat.*
Hinc

Hinc ea conditio (*si sine hærede decesserit*) quatenus in præjudicium monasterii cedit, habetur pro non adjecta, juxta auth. *de Sanctiss. Episc. §. sed & hoc præsentis.*

393. Sed quid, si talis ingrediatur Societatem JESU? *æ.* Si Collegium, vel Domus Probationis à suo Religioso emittente vota biennii, hæres instituat, vel in ejus favorem ab illo fideicommissum renunciatur, probabilius esse, substitutum etiam in perpetuum excludi. Nam ut substitutus excludatur, nihil requiritur, nisi ut verificetur, fiduciarium, seu gravatum, esse religiosum, & religionem habere pro hærede. *c. in præsentia. de Probat. Sanch. cit. c. 16.* Sed, si quis in Societate JESU post biennium emittit vota, tunc emitti solita, verificatur, quòd cum effectu sit religionem ingressus, & actu sit religiosus. Aliunde Societas ponitur renuntiatione eius instituta hæres, & huius illius Collegia, & domus Probationis omnino capacia sunt. Imò & domus Professæ, teste Sanchez l. 7. c. 17. n. 15. ergo.

QUÆSTIO IX.

De Justitia.

394. **J**ustitia 1. Significat complexionem omnium virtutum; &, à S. Chryostomo ho-

homil. 12. in Math. Dicitur *omnium mandatorum plena custodia*. Et sic sumitur, cum dicitur: *beati qui sitiunt justitiam*. Sed de illa in hoc sensu non agimus. Nobis quæstio est de justitia, quæ describitur à S. Th. 2.2. q. 58. a. 1. habitus, secundum quem aliquis constanti voluntate ius unicuique tribuit; hoc est, agit juxta exigentiam juris alieni. Per *constantem voluntatem* alii intelligunt, habitum intensum, quo quis inclinatur ad stabiliter sic operandum; alii cum Lessio l. 2. d. 1. n. 2. firmum propositum habituale. Nam qui non in omni eventu vult alterum in jure suo indemnem conservare, non est ethicè, & moraliter justus. Conservatur autem, non lædendo, vel reparando, si læsum est.

395. Justitiam sumptam pro habitu inclinante ad cuique tribuendum secundum æqualitatem debiti, dividunt aliqui in legalem, vindicativam, distributivam, & commutativam. *Legalis* inclinatur ad procurandum commune bonum, intentum à legibus propter specialem conjunctionem, quam habet pars cum toto; *Vindicativa*, ad prudentialem æqualitatem pœnæ cum delicto; *distributiva*, intendit æquam divisionem bonorum, & onerum communium, inter membra communitatis, juxta proportionem excessus, vel defectus, quem habent ad invicem in eo prædicato, vel titulo, in quo fundatur ea divisio: *Commutativa* denique, quæ
cui.

cuique tribuit juxta ius suum propriè dictum sine respectu personarum, vel meritorum.

ARTICULUS I.

De Justitia Legali.

396. **J**ustitia legalis, tametsi sit *virtus generalis* ratione materiæ, cum imperet actus virtutum propè omnium, quarum observantia communi bono necessaria est; ex motivo tamen est *virtus specialis*, quia in omnibus directè quærit ut finem, & gratiâ sui, commune bonum relucens in qualibet operatione *communi bono serviente*.

§. I.

Justitia legalis non est strictè justitia.

397. **I**ta Cardin. de Lugo. hîc d. 1. n. 68.

Nam vel sumitur pro collectione omnium virtutum? (ut volunt aliqui) vel pro virtute speciali definita numero priori? sed neutro modo est justitia strictè. *non 1. modo sumpta*; sic enim omnes virtutes essent stricta justitia. *Non etiam secundo*. Quia observantia legû non debetur jure stricto reipublicæ; aliàs omnis earum transgressio foret stricta injuria; ergo. Hinc not. 1. cum dicitur: *in Principe, vel Iudice, dari legalem justitiam*, transmitti posse (nam de hoc variant doctores, ut not. Lug. n. 67.)
per

per hoc tamen non sequitur, illam esse justitiam strictè. Princeps considerari potest, *vel ut pars reipubl.* (& sic consideratur directè, ejusque justitia, non est justitia strictè) vel *reflexè*, quæ reip: tenetur *ex pacto*, & vi muneris sui, ad curandum ejus bonum; & sic ejus justitia est commutativa. Not. 2. negandum esse, quòd à subditis commune bonum reipublicæ debeat jure proprietatis. Ita Lugo.

398. Not. 3. Dupliciter fieri posse, quòd quis agat *fortiter*, vel *temperanter*, 1. propter bonum & honestatem relucens in actu fortitudinis, vel temperantiæ. 2. amando bonum fortitudinis, ex fine boni communis. Illud, pertinet ad fortitudinem, secundum quod est virtus specialis; istud ad justitiam legalem, quæ est virtus specialis. Sicut enim hoc, *quod est fortiter agere*, est quoddam bonum, quod sibi ut finem Fortitudo vendicat; sic commune bonum reipubl. est quoddam bonum, quod ut finem directè quærit justitia legalis. Ex hac ratione diximus in tract. de pœnitentia, eam virtutem, quæ ut finem quærit *bonum deletionis peccati*, amatum gratiâ sui, esse pœnitentiam specialem, & habitum purè reflexivum.

§. VII.

Justitia legalis formaliter, & propriè datur
in Deo.

R

399. Sic

399. **S**ic Izquierdo D. 35. de Deo. q. 3. n. 277.
 Nam Deus bonum universi amat propter connexionem, quam cum eo habet, ut ejus author, & membrum principale, idque ex fine boni communis, ut expositum est priori num: Not: autem, cum dicimus, amari à Deo Universum propter connexionem, quam cum illo habet, ut author ejus, & pars principalis, per illam particulam *causalem*, non denotari ullam causalitatem finis, aut motivi relatè ad actus divinos; sed tantum ordinem mediorum in finem, sumptum non pro causa movente, sed pro termino, in quem Deus ordinat rem bono communi amatam, ut plurib. expositum est in tract. de Deo.

ARTICULUS II.

De Justitia Vindicativa.

400. **Q**uid ejus nomine intelligatur, expositum est n. 395. Quod sit virtus specialis, constat à n. 398. ex ratione à pari, qua bonum punitionis, relucens in quolibet actu, honestè vindicante transgressiones legum, à nulla virtute alià amatur ut finis, & gratiâ sui. Resolvendum solum superest, an sit justitia strictè? 2. an detur in Deo formaliter.

§. I.

Justitia Vindicativa non est simpliciter & strictè justitia.

401. **I**Ta Card. de Lugo cit. n. 70. Ratio est, quia *justitia simpliciter* respicit *jus simpliciter, & strictè sumptum in eo, ad quem ordinatur.* Hoc non habet *justitia vindicativa.* Hæc enim dicitur ad reum, sed in hoc non respicit jus, ut puniatur. Confirmatur: quia jus puniendi oritur ex jure jurisdictionis gubernativæ; hæc autem non est jus strictè, seu proprietatis; ergo.

402. Hinc jus, quod habet reus, ut non puniatur ultra condignum, pœnâ scilicet excedente delictum respicit duo, unum *positivum*, alterum *negativum.* Positivum est pœna; negativum est carentia excessûs pœnæ supra delictum. Positivum respicit *justitia vindicativa*; & in ordine ad illud, non est jus in reo; negativum autem respicit *justitia commutativa*; & ad illud reus habet jus strictum, sed hoc non terminat *justitiã vindicativam.* Æqualitas prudentialis, quam attendit *justitia vindicativa*, utrumque includit, positivum & negativum. Sed eam *justitia vindicativa* non respicit, nisi quæ dicit positivum.

403. Not. autem eund. actum posse interdum esse *justitiæ vindicativæ, & commutativæ;*

probat. Nam, quando Judex punit reum juxta mensuram delicti, punitio est actus justitiæ vindicativæ, quæ infligit pœnam ob culpam; quæ verò pœnam moderatur, ut non excedat; vel quæ satisfacit suo muneri, ad quod tenetur ex contractu cum republica, est commutativa, & jure stricto debita. Ita S. Th. hîc q. 108. a. 2. ad 1. Quando autem quis petit, sibi solvi debitum ex justitia, non eo ipso hic actus est justitiæ commutativæ, quia nullo iure alieno obligatur id petere. Lug. cit. n. 69.

§. II.

In Deo datur formaliter, & propriè justitia Vindicativa.

404. **S**ic Izquierdo cit. n. 253. pro quo not. Scum eodem, in Deo dari formaliter aliquas virtutes morales propriè dictas, quæ scilicet retentâ suâ definitione formali nullam includunt imperfectionem, vel imperfectionis illationem; (nam aliàs careret aliquâ purâ perfectione) secùs alias. Nec ex eo, quòd Deus in hominibus intendat actus pœnitentiæ, actus divinus illos in hominibus procurans, dicitur ejusdem virtutis. Aliàs gulosus vel carnalis homo in aliis procurans actus temperantiæ, eo ipso esset temperans; his positis prob: quia Deus cum omni proprietate, tanquam guber-
na-

nator universi, punire dicitur scelera, & transgressiones legum; sed hoc est justitiæ vindicativæ, ergo.

405. Neque dicas: Virtutes morales pro motivo habent aliquid creatum; hoc repugnat Deo; ergo. P. Izquierdo cit: concedit Deum suorum actuum posse habere motivum etiam creatum, quia docet actus liberos Dei esse virtualiter contingentes, & virtualiter producibiles. Verùm hæc sententia non placet; ut exposuimus in Tract. de Deo. Quare R: majorem esse veram in his, qui capaces sunt moveri ad suos actus per motionem propriè dictam, quæ respicit potentiam propriè mobilem ad illos, vel productivè, vel receptivè: in subjecto autem carente hac imperfectione potentiæ propriè dictæ respectu suorum actuum à mobili non distinctorum nemine cogitante, negandam esse; quia sic moveretur ad se ipsum vel producendum, vel recipiendum. Quare sufficit, applicationem volitionis necessariæ ad objectum quod inde denominatur volitum, ordinari à Deo in ejusmodi finem, tanquam terminum rei per modum medii volitæ; ut plurib. exponimus in tract. de Deo.

ARTICULUS III.

De Justitia distributiva.

406. **P**Ræmitto nec istam esse justitiam strictè sumptam. Ita Lugo cit. n. 50. quia non respicit jus strictè, & simpliciter tale. Nam nullum ius est in privatis ad bona communia; sed tantùm habitudo quædam, secundùm quam fit retributio proportionaliter ad alios, ex bonis communibus.

§. I.

Justitia distributiva non respicit essentialiter, plures absolutè, sed tantùm ex suppositione.

407. **R**atio primi est, quia cùm beneficium datur uni, sine concursu plurium, servatur justitia distributiva, & tamen non sunt plures actu, inter quos fit distributio. Ratio secundi, quia sufficit, quòd ita conferantur, vel distribuantur bona communia, ut cuique responderet suum juxta proportionem, quam haberet ad alios, si plures forent; ergo. Hinc cùm dicitur, justitia distributiva respicit æqualitatem proportionalem, quam habent membra communitatis ad invicem; sed hæc non est, nisi inter plures; distinguendum est: inter plures *absolutè*, vel *ex suppositione*. C. semper *absolutè* N. nec opus est, ut cuilib. semper respondeat aliquid positivè. Quando enim res danda est unica, sufficit reliquis dari carentiam e-
jus

ius intuitu excessûs, quam super illos habet alter.

408. Dices: interdum fit, ut quod geometricâ proportionem distribuitur, pertineat ad jus privatum illarum personarum, quibus datur. sed tunc exercetur justitia distributiva; ergo ad hanc non requiritur, ut, quod datur, non pertineat ad jus privatum. Ma: pat. Nam si debitor habens duos creditores, uni debet 100. alteri 50, primo tenetur dare 20. alteri 10 aureos, si habet tantum 30. R. N. min. Nam hoc oritur ex justitia commutativa, quæ petit æqualitatem inter debitum & jus activum, eamque arithmeticam, quæ in hoc casu est, secundum jus *actualiter obligans*.

§. II.

Justitia distributiva propriè, & formaliter datur in Deo.

409. ¶ Ta S. Th. 1. p. q. 21. a. 1. Suar. de just. Dei l. 3. Izquierdo cit. n. 272. Prob: quia Deus in bonis & oneribus communibus juxta proportionem, quam habent partes universi ad invicem, servat æqualitatem 2. in reddenda gloria attendit proportionem meritum, quâ justus excedit justum; & in pœnis proportionem demeritorum. Hinc. N. quòd Deus attendat solam proportionem arithmeti-

ticam meriti ad præmium. Deinde, saltem potest attendere ad illam. Sic juxta majorem vel minorem dispositionem subjecti in usu Sacramentorum dat gratias inæquales, inæqualiter dispositis, &c.

410. Not. autem 1. ex violatione justitiæ distributiæ, quæ talis, non nasci obligationem restituendi. Less. l. 2. c. 1. Lug. cit. n. 51. quia per illam non læditur jus strictum, nec alicui aufertur res sua. Neque ex eo præcisè, quòd quis lædat regulam rationis, nascitur obligatio restituendi. Si tamen subditus plus æquo gravatur, læditur justitia commutativa secundum dicta.

411. Not. 2. justitiam legalem, vindicativam, & distributivam non esse partes subjectivas justitiæ strictè sumptæ, sed tantum potentiales. Prob. Nam *pars subjectiva* dicitur, quæ justitiam ut sic contrahit ad certam speciem; & *potentialis*, quæ non contrahit, sed tantum aliquam ratione imitatur. Sic Izquierdo cit. n. 281. sed neutra ex illis contrahit justitiã strictè sumptam. Aliàs quælibet respiceret ius simpliciter, & strictè tale contra hæctenus dicta; ergo. Quælibet tamen imitatur justitiam, quia quælibet petit æqualitatem debiti ut cum legibus, vel cum delicto, vel cum habitudine partis proportionaliter ad alios respectu totius; ergo. Dixi *justitia strictè sumpta*. Si enim per justitiam
in-

intelligas, quæ cuique tribuit secundum æqualitatem, præscindendo an debitum fundetur in jure stricto, dici poterunt partes subjectivæ justitiæ sic acceptæ. Sed sic loquimur minùs propriè. Hoc enim, habet omne debitum.

ARTICULUS IV.

De justitia commutativa.

412. **H**Æc est justitia, quæ cuique tribuit secundum æqualitatem juris propriè & simpliciter talis, tantum scilicet, quantum in re jus alterius exigit secundum proportionem arithmeticam. Dicitur *commutativa*, quia præ aliis exercetur in commutationibus, & contractibus, qui respiciunt medium rei, non rationis. Hinc probabilius est, etiam justitiam distributivam genere distingui à commutativa, sicut proprium ab improprio. Hæc enim dat cuique suum simpliciter, illa verò *suum quodammodo*. Ita S. Th. hic q. 61. a. 1. ad 1. & 2. De conditionibus ad actum justitiæ commutativæ requiri solitis, egimus in tr. de Incarn. q. 8. à n. 388. cum ageremus, an satisfactio Christi fuerit ex rigore justitiæ? quarè paucis conclusionibus absolvemus hanc quæst.

§. I.

Obligatio justitiæ commutativæ non petit actum ex suo objecto formali.

Quia,

413. **Q**uia, qui ponit actum, quem petit ius alienum, prout petit, satisfacit obligationi iustitiæ. Sed ius alienum non petit actum ex tali motivo universaliter. Ex quocunque enim motivo fur rem furtivam reddat, modo reddat, eo ipso ponit, quod debet. Nam eâ redditâ nec fur plus, nec ipoliatus minus habet, quàm debet. Dixi *ex objecto formali*, quia in casu, quo æqualitas ponenda est per aliquid proprium debitoris, ponenda est ex fine, seu motivo ponendi æqualitatem juris passivi cum activo. Nam aliàs non poneretur operatio, quam petit iustitia. Quia iustitia petit operationem, quâ satisfiat juri alieno; sed nisi hoc casu ponatur ex illo fine, non ponitur ea operatio; prob: quia si creditori debes centum, & des centum, non animo solvendi, sed donandi, poneres quidem novum ius in creditore, sed antiquo juri, seu debito nondum satisfacisses. Hinc cùm dicitur, legibus præcipi substantiam actûs, non autem modum actûs, verum est, quando modus non transit in substantiam actûs. Ita S. Th. 1. 2. q. 100. a. 9. & 10. quando autem debitor satisfacit per aliquid suum, & proprium, modus (nempe illa intentio) pertinet ad substantiam actûs. Nam aliàs eâ seclusâ foret extinctum debitum, quod tamen non contingit; ergo.

Unde ratio asserti constat; quia eo casu actus

Actus præceptus est operatio ex tali fine; aliàs enim obligationi non satisfaceret. Per hoc tamè nondum ponitur actus formaliter sub virtute justitiæ; quia operatio ex tali fine intenditur quidem à justitia, non tamen ratione sui, sed ratione specialis honestatis, quæ relucet in tali actu, ut notavi n. 395. Unde in hoc casu voluntas solvendi propter specialem honestatem talis operationis, pro materiali habet solutionem, seu actionem ponentem æqualitatem cum jure alieno. Ubi vides æqualitatem esse objectum materiale solutionis, seu operationis imperatæ à justitia; pro formali autem specialem ejus honestatem.

414. Ex hoc coll. etsi satisfacere Deo pro alterius offensa sit specialis honestas propter se amabilis, & sibi vendicans specialem honestatem, seu virtutem; ut tamen Christus satisfaceret, non fuisse necessarium, eum operari ex tali virtute formaliter. Nam sine tali operatione potest extinguere debitum, ponendo scilicet honorationem Dei tantam, quantum dehonorus est per peccatum, modò Christus id fecerit animo extinguendi debitum à creatura contractum per offensam Dei.

§. II.

Eidem debito justitiæ simul adhiberi potest multiplex solutio adæquata, sed non successivè.

415. **E**adem debito posse adhiberi plures solutiones adæquatas, si omnes simul ponantur ex fine extinguendi tale debitum existens in instanti præcedenti, probatur: quia tunc plures illæ solutiones sunt plura media adæquata ad obtinendum finem, qui est extinctio debiti præexistentis; sed multa media adæquata simul posita ex fine seu intentione consequendi certum finem, sic se habent, ut singula pro effectu suo habeant consecutionem finis; ergo etiam plures solutiones ita positæ sic se habebunt, ut singulæ pro effectu suo habeant extinctionem debiti. Ma. prob. quia debitor per solutionem intendit consequi æqualitatem debiti cum jure activo creditoris, aut potius extinctionem actualis debiti; min: etiam constat; quia quando multa media, simul posita ad consequendum finem, consequuntur finem, consequuntur singula; non enim est major ratio de uno, quàm de altero. Sic si ad obtinendū aliquod officium afferas plures Patronos, quorū quilibet autoritate suâ affert eam comendationem, quæ sola sufficeret, concedi potest in gratiam utriusque, & singulorum adæquatè.

416. Conf. 1. quia possunt dari plures connexiones, quarum quælibet adæquatè inferat existentiam ejusdem termini. Sic unio animæ, actio creativa animæ, singula vi suâ essentialiter inferunt existentiam animæ. Confir. 2. solutio, quæ creditori dat tantum, quantum est debitum,

tum, est adæquata solutio; sed eo casu quælibet earum solutionum dat tantum, quantum est debitum; ergo quælibet est adæquata; sed debitum justitiæ est unicum; ergo uni debito justitiæ possunt adhiberi plures simul solutiones adæquatæ.

417. *Non posse eidem debito justitiæ satisfieri pluribus Solutionibus successivè positis, & adæquatis, videtur esse contra Card: de Lug. d. 1. de Just. f. 2. n. 23. loquor de solutione destructiva debiti, quod prius fuit. Prob: adæquata solutio omnino destruit debitum, quod præextitit: sed id quod semel destructum est, nequit iterum destrui, nisi reproducatur; ergo quod semel solutum est adæquatè, solutione destructiva debiti non potest iterum taliter solvi, nisi denuò reproducatur, vel contrahatur; sed debitum, ut suppono, non iterum contrahitur: ergo. Confirm. Quia implicat in terminis dari actualem destructionem, quin detur actualiter destructum per eam; implicat autem dari actualiter destructum sine eo, quod immediatè prius fuit; ergo etiam implicat dari actualem destructionem; quin immediatè prius sit debitum, per eam nunc destructum. Sed debitum, jam antè destructum, non est immediatè ante secundò positam destructionem; ergo.*

418. Dices 1. Solutio indebita non satisfacit obligationi justitiæ; multiplex solutio totalis

lis est indebita ; ergo. R. fit fit solùm *in indivi-
duo indebita*. N. ma. si tam *in individuo, quàm spe-
cificè indebita*. C. ma: sed de hac N. min. prob.
quia per solutionem *indebitam in individuo* sa-
tisfieri potest obligationi ; nam in solutione
quoad individuum indebita, continetur solutio
debita specificè. Sic si debes alicui restitutio-
nem famæ, quam facere potes verbo, vel scri-
pto, neutra est determinatè debita, sed alteru-
tra ; & tamen dando *hanc* determinatè, satis-
facis. Quia tamen *satisfactio adequata* includi-
tur tam in *una solutione adequata*, quàm in mul-
tiplici, quamcunque ponas, ponis, quod debes.

419. Instab. 1. debitor debet *unicam solutio-
nem adequatam* ; ergo reliquas non debet. R.
unicam, hoc est, unicâ positâ satisfacio. C. *uni-
cam*, hoc est, teneor ponere *unicam*, & non plu-
res. N. Nam si esset obligatio ponendi *unam
tantum*, ponendo plures, peccarem. Non ob-
ligor ponere plures, sed nec prohibeor. De-
beo igitur *unicam*, scilicet non infra ; non au-
tem exclusivè unicam.

420. Instab: 2. quadruplex solutio adæqua-
ta est inæqualis debito ; sed per inæquale
non satisfit ; ergo: ma. pat. quia debitum est
simpulum ; & solutio illa est, *quadruplum* R. N.
ma: ad prob. dico, quadruplicem solutionem
non esse unam, sed 4. solutiones, quarum quælibet
est æqualis debito simpulo, Nam ex quatuor solu-
solu-

solutionibus æqualibus debito, nihil resultat inæquale debito, nisi fortè ex omnibus fiat *una* vel *duplex solutio*, quod est contra hypothefim, quâ supponimus solutiones ex intentione solventis, esse quatuor. Prob. Nam si quatuor inter se sunt æqualia, & horum aliquod est æquale quinto, hoc ipso singula sunt æqualia quinto (sicut quatuor palmi comparati quinto) sed una ex illis quatuor solutionibus est æqualis debito, & omnes inter se sunt æquales; ergo.

421. Æquivocatio in hoc latet, quod cùm debitum est *unus aureus*, & debitor, *dat quatuor aureos*, quorum quilibet est solutio adæquata debiti, adversarii putent, & confundant omnes 4. aureos in *unam solutionem*, quod tamen est contra casum, & intentionem solventis, qui non vult solvere 4. aureos pro uno, sed *quater unum*. Nec quia omnes 4. aurei conjunguntur in una manu creditoris, ob id conflant unam solutionem; sicut enim ex intentione solventis pendet, ut traditio aureorum sit, vel non sit *solutio* (nam si debes unum aureum, & creditori des unum *animo donandi*, traditio ejus non erit solutio debiti, sed mera donatio) sic pendet, ut traditio 4. aureorum sit, vel non sit quadruplex solutio. Ex hoc colliges quadruplicem solutionem adæquatam ejusdem debiti pro priori existentis sic adhiberi, ut nulla sit superflua specificè, & sic, ut careat effectu, qui est

extinctio debiti; quamvis non quælibet ita necessaria sit, ut ipsâ non positâ non fuisset extinctio debiti.

422. Dices 2. non potest idem numero effectus produci à duplici causa totali efficienter; ergo nec idem numero debitum extinguì à duplici solutione totali. R. 1. ant: à multis in Philosophia negari. R. 2. Potest idem terminus inferri à duplici connexionione totali, ut constat inductione; nam si Deus revelet Petrum cras moriturum, & tu credas, & revelatio, & fides, vi suâ totaliter infert existentiam mortis. R. 3. potest idem effectus destrui à duplici causa totali; ergo etiam idem debitum.

R. 4. C. ans: ut dixi in *Physicis*. q. 10. loquendo *de causis efficientibus Physicè*. N. conf. *de moralibus*; quia in moralibus hoc melior est actus moraliter, quo plura sunt motiva, ex quibus procedit actus; effectus autem non est *Physicè* melior, quòd fiat à plurib. causis *Physicè*; imò in moralibus eæ solutiones adæquatæ non habent eundem moraliter terminum finaliter quæsitum. Nam debitum extinctum ex amore charitatis in proximum dicit aliam moraliter bonitatem, quàm extinctum ex amore justitiæ. Hinc licèt solutiones illæ sint adæquatæ respectu extinctionis debiti, non tamen sunt totales singulæ respectu bonitatis moralis relucens ex omnibus motivis: effectus autem

tem etiam à 100. causis Physicè productus non est Physicè melior, quàm physicè existens ab una; ergo. Quælib. ergo solutio retinet rationem mediæ specialiter utilis ad finem, ut bene not. Lugo de just. d. 1. s. 1 n 29.

423. Dices: licet in Physicis res Physicè semel extincta prius, non possit iterum physicè extinguï, potest tamen intentionaliter prius extincta extinguï rursus intentionaliter. Prob. hoc ipso, quòd solutio intentionaliter referatur ab operante ad debitum antecedens, est actualis solutio illius debiti priore solutione extincti. Verùm ant: cum sua probatione negatur 1. quia paritas urget. Nam res Physicè extincta non potest iterum extinguï physicè; ergo nec moraliter extincta, rursus moraliter 2. quia ex terminis constat, quòd extinguï, & destrui, includat actionem ad rem existentem immediatè prius. Debitum autem semel solutum nec moraliter est ante secundam solutionem. 3. intentionalis relatio ad equum antecedenter donatum, non facit, ut nunc, & sic semper, equum prius donatum, iterum dones; ergo à simili.

424. Dices. 4. peccatum semel condonatum, potest iterum, & sæpius condonari: sed peccati condonatio est moralis extinctio debiti, seu peccati; ergo semel extinctum potest sæpius extinguï, etiamsi non reviviscat. Ma: par-
 Q
 quia

quia peccatum semel dimissum, est adhuc sufficiens materia confessionis. Hinc in extrav: *inter cunctas*. habetur: licet de necessitate non sit, iterum eadem confiteri peccata: tamen quia propter erubescenciam, qua magna est poenitentia pars, ut eorundem peccatorum iteretur confessio, reputamus salubre; ergo super peccato condonato verificatur forma absolutionis. Forma autem verificata includit condonationem; ergo iteratò verificata iteratam condonationem.

425. Totum in eo est, an hæc propositio: *absolutio sacramentalis est condonatio peccati*, vel *includit condonationem peccati*, intelligenda sit de actuali remissione? Suarez. D. 19. de poenit. & Lugo. D. 13. s. 3. universaliter negant, quia satis est, si dicas, sufficere *remissionem radicalem*, qua per sacramentum præsens conferatur gratia ut remissiva peccati, *quantum est ex se*; & quæ actualiter illud remitteret, si aliunde remissum non fuisset. Igitur:

426. R. peccatum semel extinctum, & condonatum posse iterum condonari condonatione radicali, non actuali. Absolutio sacramentalis est actualis condonatio peccati nondum priùs condonati; & solùm radicalis respectu peccati jam priùs extincti. Neque ex eo, quòd etiam per revelationem constaret, illud jam antè condonatum esse, desineret esse ma-

teria doloris, quia hæc ipsa Dei bonitas, quæ peccatum tam benignè remisit, novo dolori argumentum suggerit, quòd Deus tam bonus offensus sit. Nec quia cognoscitur esse remissum, amittit esse præteritum provocativum displicentiæ. Nam memoria præteriti mali semper est provocativa displicentiæ.

427. Dices 5. Anticipatâ solutione potest extinguere debitum futurum; sed debitum futurum non præexistit actualiter; ergo. debitum non præexistens actualiter, potest extinguere actualiter. Ma. pat. ex S. Th. in 4. dist. 15. q. 1. a. 1. ad 3. ubi dicit: quòd justitia non tantum tendat, ut inæqualitatem præcedentem auferat, sed etiam in futurum æqualitatem custodiat, *cavendo*, &. N. ma. Nam in terminis implicat, quòd aliquid prius esse desinat, quam sit; vel moriatur, antequam vivat. Sic in moralibus risu dignus foret, qui peteret dispensationem solutivam à voto, nunquam emisso. Anticipata solutio non *extinguere*, nec *remittit* debitum nondum contractum; sed solùm impedit, ne contrahatur. Et sic intelligendus est S. Thomas.

§. II.

Creatura potest erga Deum exercere actum strictæ justitiæ, & injuriæ.

428. PRIMAM partem tenet Suarez tom. 1. in 3. p. D. 4. l. 5. Ripalda. de ente su-

supernat. l. 4. D. 84. s. 5. contra Vas. tom. 1. in 1. p. D. 85. n. 24. &c. Prob. quia homo potest exercere actum justitiæ strictæ erga dominum proprietatis; sed Deus est dominus proprietatis; ergo. Ma: prob. nam homo potest facere, quod exigit jus proprietatis, nempe illud non lædendo, vel si læsum est, reparando. Min: constat, quia Deus est verè dominus universorum non tantùm jurisdictione, sed etiam proprietate, cùm de omnibus disponere possit in commodum suæ libertatis.

429. Prob. etiam 2. pars. quia exercere strictam injustitiam, est negare id, quod quis debet alieno juri simpliciter tali. Deus autem jure suo simpliciter tali potest ab homine exigere actiones hominis, & hic eo ipso, quòd liber est, eas negare; ergo. sic Hurt. de Incarn: d. 12. §. 113.

430. Dices: injuria petit fieri invito altero; nulla actio creaturæ potest esse invito Deo; ergo nulla potest esse injuria Deo. Min. pat. omnis actio creaturæ essentialiter pendet à libero concursu Dei saltem permissivo; implicat autem fieri me invito, quod fit me liberè permittente; nam *esse invitum* dicit, *nolle*; & invitus non est, qui scit, ac potest impedire, & non impedit. Sed Arriaga ait, hoc argumentum non videri dignum Catholico. Nam si *etiam* nemo esset inobediens Deo, nemo Deum of-

offenderet. Nam & hæc Deus liberè permit-
tit.

Quare C. ma: N. min: ad prob: C. ma. N.
min. Certum enim est, quòd cum permissione
libera peccati stet efficax prohibitio peccati; er-
go cum permissione stare potest prohibitio ex
virtute justitiæ. Hinc eam propositionem di-
stinguo: *qui liberè permittit actum, non est invitus,*
quoad concursum, quem præbet. C. quoad a-
ctum, quo quis abutitur Dei concursu. N. cum
hoc enim stat, quòd ei, cui suum concursum
indifferentem offert, *voluntatem suam prohiben-*
tem, & displicentem in actu intimet, in quo stat
ratio animi inviti; & ideo homo faciens talem
actum, dicitur *facere voluntatem suam*, non Dei,
quia id agit, quod displicet Deo. Sic Concil.
Araus. 2. can. 23 Ripald: cit. l. 2. n. 8.

431. Hæc propositio: *ille qui non impedit,*
dum scit, & potest, non est invitus, non est univer-
saliter vera. Aliàs enim Deus non esset invitus
& prohibens peccatum, & offensam sui. Ut
vera sit, limita sic: *si tenetur impedire, C. si non*
tenetur. N. quia qui tenetur, & non impedit,
non impediendo cedit jure suo, quod habet ad
impediendum; si enim tenetur non impedire,
eatenus tenetur, quatenus tenetur non cede-
dere jure suo; e contra, qui non tenetur impe-
dire, non impediendo, utitur jure suo. Sic cre-
ditor, qui scit se contumeliosè tractandum à

è debitore, si debitum exegerit, esto contumeliam formaliter posset impedire non exigendo, tamen exigendo non cedit jure pecuniæ, quia scilicet non tenetur impedire illum actum debitoris.

§. IV.

Non omne peccatum defacto est stricta injuria contra Deum.

432. **N**Am ex positione, vel omissione alicuius actûs etiam contra voluntatem alterius non nascitur injuria stricta, nisi stricto jure justitiæ prohibita sit; sed non omne peccatum nostrum contra Deum, jure proprietatis à Deo prohibitum est, cum Deus eo jure non cogatur peccata nostra prohibere; nec defacto prohibere ullo scripturæ textu constat; ergo. Hinc N. quòd omne peccatum essentialiter displiceat Deo, *ut domino proprietatis*; quia huic, *ut tali*. non potest displicere secundum malitiam nisi *injustitia*. Sed non omne peccatum hoc habet, præsertim si fiat sine cognitione de resistantia juris alieni. ant. autem prob. quia nullum peccatum potest Deo displicere secundum malitiam, quam non habet. Licet enim omne peccatum sit *illegitimum*, non tamen est *iniquum*.

433. Ex hoc coll. I. non bene dici: omne peccatum essentialiter displicet Deo, *ut domino*

jurisdictionis; ergo etiam, *ut Domino proprietatis*.
 Nam N. conf. ratio est, quia peccatum quodlibet ideo essentialiter displicet Deo, ut domino jurisdictionis, quia huic, ut tali, titulo supremæ potestatis legislativæ displicet omne illegitimum, sed non omne illegitimum (seu quod est contra legem) est *iniquum*, seu strictè injustum.

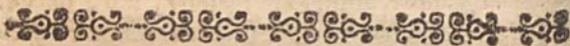
434. Coll. 2. quando in scriptura homines vocantur *servi*, & Deus *Dominus*, hæc nomina non usurpari cum restrictione *ad dominum proprietatis*, sed vel ad hunc, vel ad dominum jurisdictionis. Hinc etiam, qui colunt Deos alienos, *servire* dicuntur, scilicet exhibitione obsequii etiam non debiti jure simpliciter.

435. Coll. 3. illum usum rei alienæ invito & displicente domino esse injuriam, qui est invito domino, *ut domino proprietatis*, non præcisè jurisdictionis. Deus autem non est ad omnem rei usum illicitum invitus primo modo, sed secundo. Sic etiam irreverentia facta Principi non foret ei injuria, si illam non prohiberet, nisi solo jure jurisdictionis.

436. Quando autem dicitur omnis indigna tractatio Dei est injuria Deo: omne autem peccatum Theol: grave est indigna tractatio Dei, cum divina majestas per illud postponatur creaturæ; ergo. R: Ripalda, ma: esse veram de indigna tractatione Dei quoad effectum; non autem solum affectum. Negat autem omne

peccatum grave Theol. esse indignam tractationem Dei in effectu. & potest 2. si Deus illam prohibeat, ut dominus proprietatis. C. secus N. ad illud autem Deus non necessitatur, sicut in pluribus jure suo non utitur. ergo.

437. Cùm autem in tract. de Incarnatione, à n. 413. tradiderimus, in Deo etiam formaliter, & propriè dari posse, strictam justitiam commutativam, ex eaque illum obligari posse creaturæ; idem & hìc propugnamus, ex inibi dictis.

QUÆSTIO. X.

De Injustitia.

438. **I**njustitia, seu injuria est actio positiva, vel privativa, qua læditur ius alienum simpliciter tale. Injuria actualis alia est *realis*, alia *personalis*; alia *materialis*, alia *formalis*, idque vel *in sensu Physico*, vel *moralis*. Læsiõ, quæ alicui fit in rebus suis, est injuria realis; dum contemnitur persona, est personalis. Cùm quis læditur ex motivo damni inferendi, est injuria formalis in sensu Physico; quando talis læsiõ fit culpabiliter, est injuria formalis in sensu moralis; ac in eodem sensu materialis, quando fit sine culpa: his positis tria tantùm præsentis q-
pro-

proponemus. Primum est, an volenti fieri possit injuria. 2. Cùm ex violatione justitiæ strictæ plerumque nascatur obligatio restituendi, an hæc obligatio, seu præceptum, sit purè negativum, vel positivum. 3. Quæ sit faciendæ restitutionis radix? & quotuplex?

ARTICULUS I.

Volenti, quandoque fit injuria.

439. **S**upp. 1. aliud esse, aliquem *consentire juridicè*, aliud, *non juridicè*, seu, ut vult Haunoldus to. 1. de just. tr. 2. n. 116. *efficaciter, & inefficaciter*. Juridicè consentit, qui dat alteri ius, vel legitimam facultatem non annullatam lege, vel voluntate legitimi superioris; si secùs, consensus est non juridicus.

Supp. 2. quòd quis non juridicè consentiat, colligi ferè ex his capitibus. 1. Si consentiens non habet plenam libertatem physicam, ut *ebrius, habens phultrum &c.* 2. si nec habeat libertatem moralem, ut *qui agit ex metu cadente in virum constantem &c.* 3. quando quis non impedit, quod non tenetur impedire. Sic licèt Deus non impediat peccata, tamen ob id non consentit, ut fiant, secundùm dicta. n. 430. & seq.

440. Dicendum 1. *volenti juridicè*, non posse fieri injuriam, si volitio illa sumitur in sensu formali. Prob. quia sic ius, taliter consentientis, per

per ordinem ad illam actionem alteri non resistit: dixi, *si sumitur in sensu formali*, hoc est, si se teneat ex parte causæ ad usum, vel tanquam concausa, vel tanquam conditio sine qua non. Si enim se habeat merè per accidens, & omninò materialiter, usus adhuc erit injustus. Nam si utaris equo Petri eo animo, ut eodem uteris etiam invito Petro, certum est, talem usum fore injustum, licèt tunc adsit consensus Petri, quia adest merè materialiter. Petrus enim habet ius, ne quis utatur ipsius equo, nisi dependenter ab ejus facultate, quod non est in præfenti; ergo.

441. Dicendum 2. *Consentienti non juridicè* posse fieri injuriam, quia cum tali consensu stat, quod jus taliter consentientis alterius actioni resistat 2. quia per illum consensum nec fit cessio juris, nec collatio potestatis legitimæ ad ponendum usum, consequenter usus rei fit contra ius. Ant: est ex n. 439 Confirm usus rei alienæ non consentiente domino est injuria; sed hoc fit in dato casu; prob. quia consensus non juridicus perinde se habet, ac *non consensus*; talis enim consensus est nullus nullitate juris, cum hoc ipso, quòd sit non juridicus, sit vel contra vel præter ius: voluntas autem nulla nullitate juris perinde se habet, ac si non adesset; ergo.

442. Ex dict. coll. 1. Aristot. 5. Eth. c. 9.
& S.

& S. Th. hìc q. 59. a. 3. docentes, *volenti non fieri injuriam*, intelligendos, de volente juridicè. Sic etiam intellige reg. 27. in 6. & l. 187. ff. *de reg. juris*. Imò Streinius l. 6. de reg. juris. reg. 27. n. 1. ait. regulam, quæ negat scienti, & consentienti, fieri injuriam, solùm intelligi sic, & eo pacto, ut sermo sit non de injuria secundùm se, *sed ut pariente actionem civilem*.

443. Coll. 2. Gaudium, quo Christus, & SS. MM. passi sunt, non fecisse, ut non sint injuriam passi; per hoc enim suis tortoribus nullum ius, aut legitimam facultatem tribuerunt. Ita Lugo de Incarn. d. 3. f. 6.

Coll. 3. ex eo gaudio non rectè colligi, quòd cesserint juri suo. Nam, si ex eo, quòd quis amet injuriam pati, hoc sequeretur, rectè inferretur, quòd amet aliquid impossibile, vel amore sibi ipsi repugnante; nam injuria non stat cum cessione juris; ergo nec amor injuriæ.

Coll. 4. Christum, & SS. MM. adhuc passos esse injuriam, esto ponas eorum consensum; hic enim non curabatur, sed contemnebatur à tortoribus æquè invitos afflictoris; sic enim afflictio non fuit ex consensu *formaliter*, juxta n. 440.

444. Coll. 5. Mutuatarium mutuanti solventem usuras, seu aliquid ultra sortem, non pati injuriam, si det merè liberaliter, sine respectu ad mutuum; secùs, si det ut pretium, quo

quo emat mutuum, etiam spontè, Nam hæc voluntas omni jure est nulla, consequenter non juridica, cùm sit voluntas emendi rem invendibilem, seu pretio enormiter excedente, & vi mutui præcisè.

445. Coll. 6. Maritum etiam sponte consentientem in adulterium uxoris, pati injuriam, cùm sit consensus jure nullus; tum quia caret omni legis favore; tum quia est ius merè personale, consequenter ineptum, ut alterum constituat usufructuarium, vel usuarium. Neque per ordinem ad dandam alteri nudam facultatem usûs, ullâ lege, vel pacto munitur; neque ius prohibendi alterum est merum personæ privilegium; cùm ratio conjunctionis personalis sit ex vi Sacramenti quoad significationem Christi conjuncti cum vera Ecclesia.

Malè autem concluditur: maritus potest jure quæsito per matrimonium se privare quoad solum usum, v. g. voto; vel etiam abdicare, matrimonio non consummato in religione approbata profitendo; ergo etiam potest cedere juri, quod habet, ne alter ipsius uxore utatur. Nam per 1. nihil fit contra naturam juris personalis, secùs per secundum.

446. Coll. 7 ad hoc, ut aliquis actus sit injuria, sufficere, quòd sit violentus personæ non secundùm se, sed, ut instructæ tali jure. Quare satis est, quòd resistat voluntate juridicâ, esto ad

adfit consensus non juridicus.

Coll. 8. Consensum clerici in actionem contra privilegium fori & Canonis, esse non juridicum, seu jure nullum, cum pars non cedat validè favorem concessum communitati, quâ tali.

ARTICULUS II.

Præceptum restituendi nec est purè positivum, nec purè negativum.

447. **N**aturali jure debitam esse restitutionem, ubi non est ratio excusans, communis docet. Ideo S. August: relatus c. 1. 12. q. 6. *Si res aliena, inquit, propter quam peccatum est, reddi possit, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Hinc Ferdinandus de Castropalao tract. 32. de just. D. 1. p. 18. §. 1. n. 5. ad reparationem juris læsi obligari nos docet *jure naturali*, de quo nos infra.

448. Not autem ex S. Th. 2. 2. q. 62. a. 1. *restituere nihil aliud propriè esse, quam aliquem iterato statuere, vel reponere in possessionem, aut dominium rei suæ.* Hinc latinè dicitur etiam *redhibitio*, & supponit jus alienum esse læsum vel culpabiliter, vel inculpabiliter, quatenus inter
jus

jus passivum & activum inæqualitas posita est, & per eam impeditus alter in usu rei suæ juxta libertatis suæ legitimæ placitum.

449. In hac quæstione diversitas opinionum, quæ inter authores est de qualitate præcepti restitutionis, orta est ex diverso usu hujus termini: *præceptum negativum*; quâ in re certum est, non eo ipso præceptum esse affirmativum vel negativum, quod efferatur verbis positivis, vel negativis; quod enim dicitur negativè, potest enuntiari etiam positivè v. g. *non occides*, & *vitam alienam illasam servabis &c.*

Quare cum communiori modo loquendi sentio, illud præceptum esse affirmativum, quod ex fine suo, principali, & directè intento respicit positionem certi actûs positivi; quod verò actûs positivi omissionem, esse negativum. Præceptum audiendi sacrum hac ratione est præceptum positivum. Nam ex fine per se, ac directè intento respicit auditionem sacri; reliqua, quæ prohibet, indirectè, tanquam impedientia finem directè intentum. Quando autem prohibemur odisse Deum, finis per se, & directè intentus est ommissio talis odij. Hinc reliqua, quæ ad obtinendam hanc omissionem præcipiuntur, indirectè solùm veniunt. His positis.

450. Prob. Præceptum restituendi nec semper intendit positionem actûs positivi, nec semper

per ejus omissionem, sed quandoque hoc, quandoque illud; ergo. ant. prob. quia finis, quem per se, ac directè respicit præceptum restitutionis, est, ablatio actûs impediens alterum in usu libero rei suæ (hunc enim prohibet justitia, & si contra justitiæ leges positus est, præcipit eum tolli) at ablatio illius impeditio- nis interdum habetur per actum positivum, in- terdum per omissionem actûs positivi; ergo. Min. prob. Nam quandoque justitiæ contra- venit, seu ius alienum læditur, *merè tacendo*, vel *non agendo*, quando quis vi Juris alieni agere, vel loqui tenetur; sed eo casu impeditur quis in usu rei suæ per alterius omissionem; ergo ut satisfiat præcepto, proximum non impediendi, debet ponere actionem positivam, cujus defectu ius suum alteri impeditur; e contra sæpius fit, ut proximum in usu rei suæ impediatur per actionem aliquam positivam, u. g. *continuando detractionem &c.* ergo tali casu præceptum restitutionis, seu non impediendi proximum, obligat ad omissionem illius actionis positivæ, ac impeditivæ; ergo.

Confirm. nam universaliter illud præceptum prohibens directè intendit, cujus oppositum prohibet; at præceptum restituendi prohibet impedire proximum in usu rei suæ, & hujus oppositum interdum habetur actione positiva; interdum omissione actionis positivæ; ergo præ-

præceptum restituendi directè intendit interdum actionem positivam; interdum ejus omissionem.

451. Dices: Justitia prohibet impeditio-
 alterius in usu rei suæ; ergo id, quo tollitur
 hæc impeditio, seu actio impeditiva, est finis
 præcepti; sed tollitur omissione; ergo finis
 præcepti est ommissio. At præceptum, cuius fi-
 nis est ommissio actionis, est purè negativum; er-
 go. & C. primum discursum, dist. min: subsum:
 sed tollitur omissione actionis impeditivæ, quæ
 semper sit actio positiva. N. interdum positiva,
 interdum merè privativa. C. min. dist. conf.
 ergo finis præcepti est ommissio vel actionis po-
 sitivæ, vel alterius omissionis. C. tantùm actio-
 nis positivæ. N. conf. præceptum illud est ne-
 gativum, cujus finis unicus est ommissio actionis
 positivæ; non autem, cujus finis interdum e-
 tiam est ommissio omissionis.

452. Ex dict. coll. 1. malè dici, præceptum
 illud esse negativum, quod unum actum deter-
 minatè prohibet, & simul alios actus incompos-
 sibilis cum actu prohibito indeterminatè præ-
 cipit. Hæc enim explicatio supponit, quòd nul-
 lum præceptum prohibens impleri possit, nisi
 per positivam omissionem actus prohibiti,
 quod negatur; supponit enim, prohiberi sem-
 per actum positivum, cum tamen præceptum
 restituendi quandoque exigat actionem posi-
 ti-

tivam, eo quòd prohibeat veram omissionem.

Hinc coll. 2. negandum esse, quòd præceptum negativum indeterminate præcipiat solos actus impossibiles cum actu prohibito, cum etiam pura ommissio quandoque impossibilis sit cum actu prohibito; ut si quis prohibitionem violet actu positivo.

Coll. 3. Licet admittas, quòd præceptum restituendi determinate prohibeat actum, quo impeditur alteri libera facultas sua disponendi de rebus suis; non tamen sequi: ergo universaliter est præceptum negativum. Nam ille actus prohibitus non est semper actus positivus, sed quandoque pura ommissio, ut si non loquaris, cum ex justitia loquendum esset.

453. Coll: 4. non converti simpliciter hæc duo: *alienum retinere*, & *non restituere*. Nam licet omnis rei alienæ retentio sit non restitutio; non tamen e contra. Qui enim merè omittendo læsit jus alienum v. g. *silendo*; quamdiu non loquitur, quod ex justitia debet, non restituit: & tamen nihil propriè retinet alienum, nisi velis per metaphoram, quòd omne non dare, vel non agere (quod jus petit) sit alienum retinere. Sed tunc in omni acceptione injusta erit obligatio ex re accepta, seu retenta, quod communiter rejicitur.

Hinc qui detrahendo læsit famam alienam, licet, quamdiu non retractat, tamdiu (ut vo-

lunt aliqui minùs propriè loquentes) retractationem retineat , ipsissima tamen hæc retentio retractationis est pura omissio retractatiõis, seu quid merè privativum , cùm retractatio ipsa sit aliquid positivum. Ex quo rursus vides, in dato casu , quando ex præcepto restitutionis famæ præcipitur retractatio , vel certè prohibetur retentio ejus propter habendam retractationem, finem præcepti, esse quid positivum.

454. Coll. 5. Licet darem omnem juris læsionem esse actionem positivam (quod tamen negandum est ex n. 450.) adhuc tamen non omnem continuationem ejus, consequenter nec non restitutionem, semper esse positivam. Nam prima læsio famæ facta positivè detrahendo continuari potest vel physicè (ut si pergas malè loqui) vel moraliter, purè omittendo retractationem antè dictorum.

ARTICULUS III.

Naturalis obligatio restituendi nascitur ex sola re accepta, vel injusta acceptione.

455. **N**ascitur ex re accepta. Quia quamdiu res aliqua subest juri alieno privativè sumpto, cæteri gravantur, ne ipsum impediunt in libero ejus usu; sed habens rem alienam apud

puđ se, & non reddens, impedit eum, in libero illius usu; ergo quamdiu non reddit, agit contra jus alienum; sed ad hoc non faciendum, datur obligatio naturalis; ergo ex re accepta ad restituendum datur obligatio naturalis.

456. *Nascitur ex injusta acceptione.* Nam iniquum est, & contra justitiam, ut quis patiatur damnum in usu rerum suarum præcisè propter iniquitatem alterius; sed hoc fieret, si talis non teneretur ad restitutionem, ergo. 2. Obligatio non peccandi non potest tolli peccando; ergo nec obligatio non damnificandi potest tolli damnificando. Hoc autem fieret, si injusta acceptio non pareret obligationem restituendi. Prob. nam positâ injustâ damnificatione vel maneret jus alienum erga rem saltem in æquivalenti rehabendam? vel non maneret? si primum? acceptor vi hujus juris gravatur ad reddendum saltem æquivalens. Si secundum? per injustam ejus damnificationem sublata fuisset obligatio, non damnificandi per injuriam.

457. *Nascitur ex sola re accepta, vel injusta acceptione.* Quia nemo tenetur restituere, quando verus dominus habet res suas, prout debet; ergo solùm, quando non habet; sed in hoc casu id provenit solùm ex duobus prædictis capitibus. Prob: si alter non habet res suas, vel hæ sunt apud alium, vel apud nullum? quodcunque dicatur vera est minor. Nam si sunt a-

pu^d alium culpabiliter? erit obligatio restituendi *ex injusta actione*, & *re accepta*; si inculpabiliter? *ex re accepta*. Similiter, si apud nullum sunt, vel hoc est alicuius culpâ? vel sine alicujus culpâ? si secundum? nulla est obligatio restituendi. si primum? obligatio est *ex injusta actione*; ergo.

458. Dices 1. Potest dari obligatio restituendi ex contractu, ut si quis alteri se obliget ad solutionem rei, esto casu fortuito pereat; hæc autem obligatio tunc *non nascitur ex injusta actione* (quia ponitur nulla intervenisse) *non ex re accepta*, seu inculpabili retentione alieni (qui ponimus rem non existere) ergo ex alio capite. R. N. ma: nam ea obligatio non est ad *restitutionem*; sed *solutionem*, vel *traditionem estimationis* rei promissione pactâ debitæ, cum non supponatur jus alienum à te læsum esse, vel actione injustâ, vel possessione alieni; ergo non est obligatio reparandi jus læsum; ergo nec *restituendi* ex n. 448.

459. Dices 2. qui pacto se obligat, alteri restituere rem, vel pretium rei, si eam fur abstulerit, tenetur restituere conditione positâ; sed non tenetur *ex re accepta*, vel *injusta acceptance*; ergo. Ma: pat: quia tunc jus domini læsum adhuc extat; ergo tua redditio est reparatio juris læsi. R. majorem veram esse, si promittens pactus est, quòd in se recipiat obligatio-

tionem furis? non autem si præcisè pactus est, dare pretium. Sic enim adhuc læso manet jus adversus furem, & fur adhuc manet obligatus refarcire damnum; ergo à solvente pretium jus contra furem non est extinctum. Si autem in se recepit obligationem furis, tenetur ex injusta actione furis.

460. Dices 3. Dantur leges civiles, virtute quarum obligatur Dominus ad reparationem damni à suo mancipio, vel animali aliis illati, esto dominus in conscientia omnino inculpabilis sit, & nullum exinde fructum habeat; ergo. ant. constat ex Lib. 4. Instit. tit. 4. de noxalibus *actionibus*, & 9. *si quadrupes*. Idem habetur eod. lib. tit. 3. *de obligat ex L. aquilia*. R. Esparza cit. in fin. leges illas vel non obligare in conscientia; vel obligare solum ad restitutionem latè sumptam, ideoque nihil nocere doctrinæ traditæ, quæ agit de restitutione proprietali.

QUÆSTIO XI.

De obligatione restitutionis ex re accepta.

CUM jam præmiserimus, ad quid teneatur possessor rei alienæ, sive bonâ, sive malâ fide

illam possideat, superest, ut dicamus, juxta quem rei valorem restitutio facienda sit? notandum autem, frequenter variari pretium rei. Nam sæpe fit, ut caro, v. g. hodie valeat grossum, post mentem plus, ac rursus post tempus, minus. Hoc posito quæstio est, secundum quem valorem fieri debeat restitutio à malæ fidei possessore (qui rem iniquè detinuit, vel absumpsit, dum pluris valuit) si restituat, dum minoris est, & pretium iterum decrevit?

§. I.

Si dominus eo tempore, quo res pluris erat, eam alienasset, vel absumpsisset cum lucro pretij ejus temporis, quo iniquè à te detenta, vel absumpta est, non satisfacis, reddendo pretium, vel æquivalens pro tempore, quo res minoris est.

461. **I**Ta Communis cum Lessio l. 2. c. 12. n. 108. Nam sic per injustam actionem tuam es causa, quò minus dominus habeat illud lucrum pretij majoris ex re sua; hinc teneris ad lucrum, quod cessavit Domino, ex re detenta injustè; secus tamen est, si retentio fuit ex bona fide.

462. Idem dicendum est, si res apud te, vel evasit deterior, vel periit, non futura talis, nec peritura apud dominum. Hujus enim damni
tunc

tunc causa est tua rei detentio injusta. Si verò nec dominus rem alienasset, nec consumpsisset tempore majoris pretii, sed servasset usque ad tempus, quo pretium decrevit, satisfaciis reddendo rem eandem; vel si casu periit, secundum æstimationem hujus temporis. Nam ad aliud non teneris; *non ratione rei acceptæ*; quia nihil aliud tunc de ipsius re extat penes te; *non ex injusta actione*; quia quæ præcessit, solum postulat, reddi rem domino, quin eâ redditâ in eo remaneat aliquod damnum juris læsi; sed hoc à te præstito, nullum remanet damnum, quia damnum præcedens fuit *carentia* hujus rei; ergo.

463. Dices: tu rem alienam eo tempore iniquè detinuisti, quo accepit incrementum; ergo propter iniquam detentionem contraxisti obligationem illud domino restituendi; prob. quia ad hoc tenereris, si incrementum domino separatim abstulisses; ergo etiam dum abstulisti connexum rei ablatae; utroque enim modo domini est; sed ex hoc teneris in antecedenti; ergo etiam in consequenti. R. N. conf. ad prob. dico, si cesset sine damno domini, quin tu sis injusta causa talis cessationis, in neutro casu reddendum esse, propter rationem datam in conclusione; sed sic cessare ponitur in casu; ergo.

§. II.

In casu, quo injustè rem alienam absumpsisti tempore, quo plaris erat ab intrinseco, restitutio facienda est secundùm valorem illius temporis.

464. Ita Lessius l. 2. c. 12. d. 16. n. 106. Rebell. l. 2. q. 5. Palaus. §. 9. n. 7. quia non tantùm res ipsa, sed etiam ejus æstimatio nascens ab intrinseco, domini est; ergo non minùs eam debes domino, si eam injustè absumpsisti, quàm rem ipsam. Conf. Nam L. *in re furtiva*. ff. de *condict. furtiva*, ad quæstionem, cujus temporis æstimatio fieri debeat, si res ex causa furtiva condicatur? R. *id tempus spectandum, quo res plurimi fuit.*

465. Respondet Layman. l. 3. summæ tr. 2. s. 5. c. 4. n. 5. id verum esse, si dominus illud lucrum percepturus erat, non autem secùs. Sed probabiliùs hæc limitatio negatur. Vel enī rem absumpsisti civiliter, alienōdo pretio? & sic res absumpta extat apud te, in quo factus es ditior. Vel destruendo aut sine lucro penes te remanente? & teneris ratione injustæ actionis.

§. III.

Idem sentiendum est in casu, quo res plaris erat solùm ab extrinseco.

466. Sic Rebellus de Oblig. just. l. 2. q. 6. n. 5. Nam etiam illa æstimatio ab extrinsecò domini est; & res suo domino fructificat, ubicunque sit. Et hoc probabiliter procedit, esto dominus illud augmentum non fuisset percepturus. Adhuc enim stat, quod rem alienam tanti valoris injustè destruxeris.

467. Dices 1. Vendere triticum v: g: hoc vel illo tempore, quo plaris est, est fructus meræ industriæ; ergo lucrum inde nascens est venditoris; at hic fur ponitur esse venditor; ergo lucrum est furis; sed lucrum illud est valor rei ab extrinsecò (scilicet ex accessione talis temporis, in quod res à fure servata fuit, & vendita) ergo in tali casu non est obnoxium restitutioni. R. ex n. 193. quod objectio bene concluderet, si ant: esset verum; sed ant. N. cuius ratio mox constabit.

468. Dices 2. Vendere in loco, quò plaris valet, est fructus meræ industriæ. per dicta super: ergo etiam vendere in tali tempore. R. N: conf. tunc lucrum, nascens ex re vendita in tali loco, censeatur fructus meræ industriæ, quando tuâ industriâ res in tali loco constituitur, in quo plaris valet, non constituenda in illo per dominum; sic enim tuâ industriâ ponitur illud, quo res ab extrinsecò habet majorem valorem, nempe existentiâ in tali loco; sed res non constituitur per te in hoc tempore, ut non fuisset in eodem, si

mansisset apud dominum; ergo luerum ex venditione rei in hoc tempore non est fructus tuæ solius industriæ.

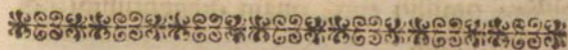
469. Dices 3. qui mutuò accepit triticum, dum valet 15. satisfacit reddendo triticū ejusdem quantitatis, & qualitatis, esto, dum redditur, valeat solùm 10. ergo à pari. R. N. conf. quia antecedens est ex natura illius contractus de mutuo, ita, ut idem secundùm speciem reddatur decremento & accremento utrique communi: sed talis contractus non intercedit inter læsores, & læsum; & solùm attenditur læsio, & damnum, tunc datum; ergo.

470. Hinc negandum est, quòd satisfacias reddendo 10. dum res valet 10. si eam injustè consumpsisti, dum valebat 15. quia licèt tunc reddas omnē utilitatem, quam dominus ex re tunc haberet, & habiturus fuisset, non reddis tamen totum, in quo eum damnificasti. Sic, si furatus es pullum equi, quem talem dominus venditurus erat, tu verò servas, dum maturescat, & vendas robustum; non satisfacias reddendo pullum equi, omnino similem ei pro tempore, quo sublatus est.

471. Quæres ad quid teneatur? qui rem in dies crescentem, ante maturitatem, iniquè destruit? v. g. florent segetes, & incendis; tenerisne restituere secundùm valorem, quem habent maturæ? vel secundùm statum, quem habe-

habebant, dum destructæ sunt? hoc secundū affirmat Lessius l. 2. c. 13. n. 157. Sed Soto q. 6. a. 5. limitat, ut hoc procedat, tunc solūm, si destructio facta est ex tua negligentia; non autem, si ex malitia.

472. Verūm malitia damnum non auget, sed peccatum. Igitur &. Si dominus erat servaturus usque ad maturitatem, restituendum esse secundū æstimationem spei, quæ erat de maturitate. Nam dominus non tantūm in re, sed etiam in spe injustè damnificatus est, esto damnificatus non sit in valore, quem habet res matura. Ut talis enim nondum fuit sub ejus dominio. Laym. l. 3. tr. 2. f. 5. c. 3. n.

QUÆSTIO XII.

De restitutione ex actione injusta.

473. **D**iximus n. 456. ex actione injusta, & culpabili nasci obligationem refarcendi damnum alteri datum; sed dubitatur, an quæcunque culpa sufficiat? Not. autem *culpam* aliam esse *Theologicam*; aliam *juridicam*: per illam hinc intelligitur peccatum mortale, vel veniale; per hanc, omissio alicujus diligentiae, in cavendo alterius damno requisitæ, quod fieri po-

potest & cum, & sine culpa Theologica; cum & sine dolo.

Omissio diligentiae, quam in ejusmodi actionibus communiter adhibere solent homines diligentes in tali statu, dicitur *culpa juridica lata*; si hæc habeat conjunctum dolum apertum, est *culpa latissima*: si solum præsumptum, est *culpa latior*. Est autem *dolus*, quævis calliditas, fallacia, vel machinatio ad circumveniendo adhibita; *calliditas* fit tacendo, *fallacia* mentiendo, *machinatio* arte verborum. Ita Less. cit. c. 7. n. 23. Omissio ejus diligentiae, & circumspeditionis, quam adhibere solent diligentiores illius artis vel professionis, est *culpa levis*; & *levissima*, omissio ejus, quam diligentissimi, & prudentissimi.

ARTICULUS I.

Extra officium, & contractum,
nemo tenetur naturaliter, restituere damnum, citra culpam, Theologicam alteri secutum ex actione sua.

474. Sic Esparza de Jure & justitia q. 26. Sprob. quia tale damnum sine omni culpa Theologica secutum, perinde se habet, ac si factum esset à natura, & casu fortuito; sed damnum tale non parit obligationem restitutionis.

nis. Quia non teneor alteri refarcire damnum ipsi secutum ex fulmine, vel inundatione, ergo. Ma. prob. quia damnum alteri secutum ex actione mea inculpabili Theologicè, respectu mei fit naturaliter, cum mihi non sit imputabile. 2. quia sic innocens titulo actionis carentis omni peccato, æquè gravaretur, ac is, qui sciens volens commisit damnum; hoc autem repugnat æquitati naturali; imò bonorum divisio, qua cuique rerum suarum dominium ex divisione concessum est, nunquam prudentes præsumi potest, hoc titulo alios gravare voluisse; ergo.

475. Hinc inf. 1. si debitam circumspeditionem in aliqua actione tua omisisti citra omnem culpam Theologicam, & exinde secutum est damnum alteri, te in foro conscientiae (spectato jure solum naturali, & secluso speciali pacto in contrarium, vel obligatione ex officio) ad nihil propterea teneri. Unde jure naturæ, in foro conscientiae, extra contractum & officium, nulla nascitur obligatio restituendi ex culpa præcisè juridica, ut probatum est n. 474.

476. Inf. 2. damnum illatum cum ignorantia inculpata solum comitante, naturaliter non obligare ad restitutionem. Less. cit. n. 46. Ubi vide casum de homicidio, facto à volente occidere inimicum, si esset, sed inculpabiliter putante feram esse; is enim immunis est à restitu-

tutione; quia operatio externa non processit ex ea voluntate prava; sed ex ignorantia carente culpâ.

477. Inf. 3. non obligare naturaliter, damnum secutum ex actione illicita & injusta, sed factâ citra culpam Theologicam in damno, & cum debita circumspeditione. Sic Dicastillo. de Just. d. 3. n. 70. hinc fur cum lumine ingressus domum noctu, ut furaretur, & post debitam cautelam, ne noceret lumine, casu incendens domum, tenetur quidem restituere, si quid furatus est; non tamen damnum ortum ex incendio, quia ponitur merè casu secutum.

478. Inf. 4. Licet ad hoc, ut ex solo delicto contra justitiam, nascatur obligatio restituendi, requiramus illud conjunctum *cum culpa Theologica*; non sufficere tamen qualemcumque; sed debere esse talem, quæ sit contra justitiam. Nam obligatio restituendi solum oritur ex violatione illius virtutis, cujus ipsa restitutio est actus; sed hæc solum est justitiæ strictæ actus, cum hæc sola consulat damno, quo quis impeditur in usu rei suæ in commodum libertatis propriæ, caveâtque ex hoc fine læsionem juris alieni, quam abolere debet; ergo. Sic Reginaldus in praxi fori pænitent. l. 10. n. 65.

479. Dieas. Ex data conclusione sequitur, eum non teneri ad ullam restitutionem jure

naturali, qui voluntariè accenderet *domum Pauli*, vel occideret Paulum, invincibiliter putans esse *domum Petri*, vel esse Petrum, suum hostem; prob. nam Petro non tenetur, quia illum in effectu non læsit, sed tantùm in affectu. Solus autem affectus, carens effectu, non inducit obligationem restituendi; sed nec tenetur Paulo, quia illum læsit invincibiliter; ergo.

480. *R.* N. seq. & dico eum *teneri Paulo*; hunc enim effectivè læsit; cum tota quantitas damni sit læsori voluntaria. Eam enim domum determinatè voluit comburere, & eum determinatè hominem occidere, quem hìc oculis cernebat; & in hoc non erravit, licèt in eo erraverit, quòd damnum sit hujus, vel illius. Sic certum est, quòd Petro tenear famam restituere, si ipso transeunte dicam, *hic homo est adulter*, esto putaverim eum, qui transit esse Paulum, quia tota detractio mihi fuit voluntaria.

ARTICULVS II.

Qui grave damnum intulit alteri, cum culpa Theologica solùm levi, non obligatur naturaliter sub culpa gravi, resarcire totum damnum, extra contractum & officium.

481. **Q**uæstio est in hoc, an jure naturæ sit obligatio restituendi ex delicto, quo-

quoad totum grave damnum, quod quis intulit per actum Theologicè malum, sed solùm leviter ex defectu plenæ deliberationis, sufficientis ad culpam mortalem? Triplex est sententia 1. docet illum ad nihil teneri. 2. teneri ad totum. 3. ad partem solùm levem, juxta mensuram culpæ. In hac quæst: ubi authores mirè variant; dicendum eum non teneri sub culpa gravi ad rarsarciendum totum damnum, si rei acceptæ nihil apud eum extet, etiam in fructu. Videtur esse Molinæ d. 698. contra Dicastillo, cit. n. 51. ubi docet, quòd, si damnum sit datum per peccatum veniale, ob indeliberationem, erit peccatum mortale non restituere. Sed communior est nostra sententia, ut tenet Sanch l. 2. c. 23. n. 160. Lug. de Just. d. 18. f. 2. n. 37. Esparza de Just: q. 32.

Ratio est, quia repugnat æquitati naturali, *vis delicti* par onus imponere, delictis omnino inæqualibus; sed hoc in præsentì contingeret; nam is, qui tantùm venialiter deliquit intuitu sui delicti haberet idem omnino onus (*restitutionis sub culpa gravi*) quod is, qui fecisset idem damnũ sciens, volens cum plena deliberatione.

482. Dices 1. in dato casu totum illud damnum illatum, est culpabiliter voluntarium; ergo est obligatio restituendi totum; sed totum est grave damnum; ergo obligatio est ad grave damnum; at obligatio ad materiam gravem

vem est gravis ; ergo. *q.* cum dist: est culpabiliter voluntarium cum deliberatione plena & perfecta. N. femiplenâ & imperfecta. C. ant. N. cons. Si enim hæc voluntas solùm venialiter mala, & imperfectè libera circa totum, ex vi & intuitu talis voluntarii imposeret obligationem, restituendi totum sub culpa gravi, idem onus haberet delictum leve intuitu suæ levitatis, quod haberet grave intuitu gravitatis, quod est iniquum.

483. Illa propositio : *quando datur aliqua obligatio ad materiam, quæ gravis est, eo ipso etiam obligatio gravis est*, est universaliter falsa. Nam centum aurei sunt materia gravis secundùm se, & tamen possunt esse objectum, seu materia obligationis solùm levis ; ut si voves daturum te Ecclesiæ 100. aureos, expresso animo, te non obligandi nisi leviter. Obligatio enim, quæ nobis voluntaria est, in materia omnino nobis libera, sine alia suppositione totam vim suam habet à libera voluntate illam sibi imponentis ; ut constat ex communi doctrina Casistarum ; nec ultra extenditur, quàm vovens velit ; ergo.

484. Dices 2. falsum est, quòd onera delictorum inæqualium non possint esse æqualia. Nam sæpe delicta inæqualia puniuntur eadem poenâ v. g. excommunicationis majoris. *q.* dist. ant: delictorum inæqualium *secundùm quid*. C. inæqualium *simpliciter*. N. in allata probatio-

ne duorum delictorum, quæ puniuntur æqualiter, excommunicatione majori, ambo sunt peccata mortalia, non autem unum veniale, alterum mortale. Igitur sunt simpliciter æqualia, & inæqualia tantum *secundum quid*, scilicet in gravitatis intensione. At peccatū mortale & veniale sunt inæqualia simpliciter; ergo. Deinde ratio nostra procedit de oneribus ex natura actū, non de oneribus, seu pœnis voluntariis, quæ infliguntur à Rep. vel lege intuitu boni communis ad vindictam publicam. Nam in his gravitatem pœnæ quandoque auget necessitas aliis exemplum statuendi, ut à similibus arceantur.

485. Ex data conclusione probata inferes, quod nec sub peccato veniali teneatur læsor in eo casu ad resarciendum totum damnum grave. 1. quia sic inæqualium delictorum adhuc æqualia forent onera quoad rem præstandam intuitu delicti. 2. quia sic daretur moralis obligatio perfecta respectu totius obiecti solum imperfectè, & secundum quid liberi, ut ponitur; sed obligatio perfecta circa objectum solum imperfectè liberum nasci non potest ex actione operantis, cum obligatio ex actione culpabili non nascatur ex ea, nisi in quantum liberâ: at *operatio circa totum damnum* est illi libera solum imperfectè, & *obligatio sub culpa veniali restituendi totum*, est obligatio moralis perfecta; ergo.

486. Sed contra hoc dices I. sæpe datur obligatio gravis, quando materia est levis; ergo etiam dari potest obligatio levis, quando materia est gravis. Ant. pat. nam pone unum aureum esse materiam gravem, & quidquid est inferius aureo, esse materiam levem. Is, qui furatus est aureum, tenetur graviter, ad restituendum aureum. Iam sic: talis satisfacit restituendo grossum; ergo materia, circa quam obligatur graviter, est grossus; sed hic est materia levis; ergo; ant: pat: quia restituto eo grosso, materia non restituta non manet aureus; ergo non manet materia gravis, ergo obligatio restituendi, quæ remanet, non est gravis; ergo satisfactum est obligationi gravi restitutione grossi; ergo materia, circa quam erat obligatio ut gravis, erat ille grossus.

487. R. Sæpe dari obligationem gravem ad materiam *secundum se levem*, sed ut est objectum obligationis, *formaliter gravem*. In dato casu est obligatio gravis ad diminuendum damnum grave, consequenter illud est formaliter objectum, quod est *terminus* obligationis gravis *diminuendis à gravitate*; sed hoc non est grossus secundum se ac materialiter sumptus (sic enim non est grave damnum) bene tamen totus aureus, seu grossus formaliter cum aliis conflantibus aureum; sic autem non est quid leve; ergo grossus sumptus formaliter, & ut terminus

obligationis gravis non est quid leve ; ergo obligatio gravis non est ad aliquid leve formaliter.

488. Sententiam nostram etiam tenet Tamburinus l. 8. in decal. tr. 5 c. 2. § 5. n. 3. extendens hoc ad casum , obligationis ex officio. Unde plurimos inde casus resolvit ibi videndos. Inter eos est , famulum , qui propter similem advertentiam solùm semiplenam peccavit solùm venialiter , relinquendo fores domûs apertas , unde fures domum expilent ; & , eum , qui per ejusmodi inadvertentiam solùm venialiter malam læsit graviter famam proximi , non teneri graviter ad restitutionem . Sed primum intellige , spectato jure naturæ ; secundum verò , quantum est ex actione injusta .

ARTICULUS III.

Qui grave damnum intulit alteri cum culpa Theologica , sed levi tantùm , extra contractum , & officium , obligatur naturaliter , sub culpa tamen levi , ad refarciendam partem damni , juxta mensuram culpæ .

489. Sic Haunoldus de Just. tr. 2. n. 194.
SRatio est I. Quia aliàs per unius iniquitatem , posset ex toto auferri jus alterius . Sic enim læsus nec haberet jus ad rem ipsam , nec ad

ad actionem læforis, idque ex præcisa hujus iniquitate. Hoc autem admitti nequit ex dictis; ergo.

490. 2. Quia naturalis æquitas postulat, ut quis, quantum per iniquitatem suam juris alieni liberè læsivam voluptatis habuit, tantum habeat incommodi; sed voluptas illa liberè admissa, in casu posito, fuit tantum levis (attendi enim debet damnificatio *ut libera operanti*) quia ponitur tantum *secundum quid*, & imperfectè libera; ergo.

3. Quia sic onus nascens ex delicto, non est inæquale delicto, attentâ solâ naturâ rei. 4. quia damnum grave datum cum plena deliberatione, obligat ad refarciendum totum ob plenam advertentiam: ergo ad partem solùm levem datum cum advertentia solùm levi, & semiplena.

491. Dices 1. ex dictis sequitur, quòd nec sub veniali teneatur ad partem levem; nam obligatio sub veniali est *obligatio perfecta*, & tamen voluntarium in hoc casu est solùm imperfectum. R: N. ant. ad prob. dico levem illam voluptatem (cujus intuitu dico dari obligationem sub veniali ad partem levem) circa hanc esse plenè voluntariam. Nam omnis obligatio ex culpa veniali ob deliberationem imperfectam, est plena & perfecta circa partem, sicut omnis causa partialis circa totum effectum, est totalis

circa unam ejus perfectionem formaliter.

492. Dices 2. semiplena indeliberatio est insufficientis ad inducendam obligationem moralem etiam levem, sed in hoc casu ponitur talis indeliberatio; ergo. Ma: pat. 1. qui cum deliberatione solum semiplena vovet totum rosarium, nec sub veniali tenetur ad partem. 2. Indeliberatio aufert malitiam moralem, quæ aliàs fuisset; ergo multò magis onus restituendi. 3. Furans, implicite se obligat ad restitutionem; ergo tenetur quasi ex contractu. Ant. pat. omnes homines habent voluntatem, quâ volunt æternum esse felices, consequenter implicite volunt, quidquid ad eum finem est necessarium; at supposito delicto furti necessarium est restituere; ergo.

493. R: dist: ma: est insufficientis ad inducendam obligationem moralem, pendentem aliunde, quàm à sola voluntate obligati. N: à sola voluntate obligati. C, ma. dist. min. at ponitur talis indeliberatio, sed non pendens à sola voluntate obligati C. & simul pendens à sola voluntate obligati. N. min & cons Omnis obligatio merè voluntaria, quam scilicet suâ sibi propriâ voluntate imponit aliquis (ut est in votis, matrimonio, professione religiosa &c) requirit liberum perfectum, vel ex dispositione legum, vel ex ipsa voluntate se obligante, non intendente scilicet se obligare, nisi adsit liberum plenum, quòd aliàs Deus tale obsequium
non

non acceptaret. At obligationes aliunde nascentes, lege, vel simili, attendunt rationem culpæ, & secundum ejus mensuram determinant quantitatem obligationis; in hoc autem casu est culpa tantum levis; ergo incumbit solum pars levis restituenda sub culpa levi.

494. Ad 1. prob. trans: ant: quia voti obligatio pendet à sola voluntate obligati, acceptata à Deo. Est enim ex promissione Deo facta. Deus autem non acceptat promissiones indeliberatas, cum velit cultum perfecte liberum. Coeterum, si quis voveret aliquid sub conditione delicti, v. g. ebrietatis, etiam indeliberate admittæ, votum teneret conditione positâ.

495. Ad 2. retorquetur argumentum. Indeliberatio aufert malitiam gravem; ergo etiam obligationem restituendi materiam gravem. 2. non aufert malitiam levem; ergo nec obligationem restituendi materiam levem. Hinc C. ant. N. cons.

496. Ad 3. R. N. ant. quod vi voluntatis furandi se etiam implicitè obliget ad restituendum; ratio in probationem allata id non evincit de voluntate; sed tantum, quod per furtum factum ponatur conditio, quâ fit absoluta voluntas, quam videntur habere omnes homines, quod scilicet velint omnia impedimenta salutis tollere, si quæ forent, qualis est voluntas non restituendi furto ablata; at in hoc nostro

casu, nolle restituere materiam gravem ablatam cum culpa solum veniali ex imperfectione actus, non est impedimentum salutis, cum, ut dixi, non cadat sub obligationem gravem; ergo.

ARTICULUS IV.

Gravis obligatio restituendi frequenter nascitur ex damnis solum minutis.

497. **H**Æc materia frequens est, sed intricata, & sub variis circumstantiis varia; unde multi volunt posse nasci gravem obligationem restituendi, etiam si nullum præcesserit furtum graviter malum, sed merè levia, etiam casu, quo nihil amplius extat de rebus acceptis, idque sine ulla culpa gravi commissa, vel in acceptione, vel absorptione. Hoc evenire potest in mercatoribus per vices numum & numum fraudantibus; in ancillis & famulis, cum vel mittuntur ad nundinas, vel curam habent victualium, in cauponibus utentibus mensurâ breviori, &c. &c.

§. I.

Qui deliberatè proponit per minuta furta, sensim obtinere gravem summam, per singulas acceptiones graviter peccat.

498. Sic

498. Sic Escobar Theol. mor. l. 34. n. 52. Quia deliberatè velle, sibi habere materiam gravem, alieno juri debitam, est graviter malum; hinc quoties finis intentus est graviter malus, etiam ejus intentio libera est graviter mala; consequenter etiam quælibet ordinatio mediorum ad talem finem: acceptiones tamen illæ minutæ non sunt plura moraliter, sed unum peccatum grave furti. Sic Less. l. 2. c. 12. n. 4. contra Escobar cit. n. 54. quia, ut suppono, ex dictis in tract: *de vitijs, & peccatis*, actus interni, qui exterius consummantur, non sunt peccata numero plura moraliter, nisi quando actus externi, in quibus consummantur, de se sunt opera omnino completa, & non dicunt ordinem ad invicem (sic impudici tactus & aspectus ordinati ad copulam, non sunt plura peccata carnis moraliter, sed unum numero, & sufficienter explicantur dicendo: *exercui semel copulam fornicariam*) sed ita in dato casu contingit. Nam omnes minutæ acceptiones ordinantur ad materiam gravem; ergo.

499. Dices 1. licet meretrix per integrum annum perseveret in mala voluntate exponendi se quæstui carnis, in confessione tamen debet dicere, si meminit, numerum, quoties fornicata sit; ergo etiam in casu nostro. R. ant: videri mihi verius opposito; sed N. conf. quia plures fornicationes externæ sunt opera de se omni-

no completa in ratione actûs externi graviter mali; plura verò minuta furta externa non sunt furta de se completa in ratione furti externi graviter mali; ergo. Admitto tamen cum Lessio esse physicè plura peccata, imò etiam quodlibet eorum furtorum esse actum mortaliter malum extrinsecè & denominativè ab intentione moraliter mala, non tamen consummatâ, nisi in materia gravi, ob quod, in genere moris, illa minuta furta physicè plura, solùm sunt unum moraliter peccatum grave.

500. Dices 2. Si quodlibet minutum fur- tum eo casu est actus mortaliter malus, eo ipso erunt plures actus mortaliter mali, si sint plura talia furta; ergo erunt plura peccata mortalia. R. N. conf. ex instantia n. 498. nam ibi sunt plures actus mortaliter mali (nimirum *plures physicè*) & tamen *moraliter sunt unum tantùm peccatum mortale*; ut dictum est in tractatu de peccatis. Sunt ergò plures actus mali, sed unâ malitiâ gravi.

§. II.

Qui per minuta furta sine intentione acquirendi summam gravem, & advertentiâ ad summam priorem, abstulit summam gravem, per nullam acceptionem peccavit graviter.

501. Sic Tamburinus in Decal. l. 8. tr. 2. c. 3. §. 1. n. 2. Quia sic in nullo furto illi pro-

proponitur obligatio gravis abstinendi. Ponitur enim non habere notitiam de gravitate materiæ; ergo in nullo graviter peccavit. Sed si ante ultimum furtum occurrat illi, quod si modicum adhuc acceperit, compleat materiam gravem, per illud ultimum furtum simul cum voluntate retinendi priora, peccat mortaliter. Ita Tambur. cit. n. 8. contra Navarr. in Manuali c. 17. n. 140 quia tali casu cum plena de liberatione, ut suppono, consentit in grave damnum proximi, quatenus vult *accipere hoc, & retinere illud.*

502. Dices 1. Sic ex 2. actibus solùm venialiter malis, fiet unum mortale. Nam ultima acceptio secundùm se est solùm levis; retentio prioris materiæ est etiam levis; ergo si ultima acceptio cum priori retentione sumpta est gravis, ex duobus peccatis levibus fit unum grave. R. N. ant. ad prob. N. suppositum, quòd dicam ex illis duabus voluntatibus, quarum singulæ, seorsim sumptæ, sint leves, evadere unam gravem. Dico enim illum ipsum actum voluntatis ultimum esse gravem moraliter. Nam velle illud, physicè modicum, suppositâ advertentiâ prioris damni, non est velle *modicum moraliter.*

503. Dices 2. ergo sub gravi peccato tenebitur restituere totum damnum grave. R. totum formaliter sumptum; sed non materialiter.

ter. *Totum formaliter*, scilicet tantum, ut non amplius maneat damnum grave; *non totum materialiter*, hoc est singula, ex quibus consurgit gravitas. Ita Card. de Lug. t. 1. de Just. d. 16. s. 3.

§. III.

Qui sciens, ab aliis esse tantum ablatum per minuta furta, si adhuc modicum auferat, completum iri damnum grave auferendo hoc modicum, non peccat graviter, nisi cum prioribus egerit communi consilio.

504. ¶ Ita Diana p. 2. tr. 2. resol. 41. Sanch. 1. 7. decal: c. 21. n. 21. contra Bonacin. de contract. D. 2. q. 8. p. 2. n. 5. Quia tunc non est causa damni gravis, sed levis; nam damnum ab ipso factum secundum se est leve; & licet, prout sumptum cum aliis, sit grave, ipse tamen non est causa vel physica, vel moralis, aut omnium, quæ includit ut tale, vel totius.

505. Dices 1. qui ponit partem, qua positâ resultat totum, est per se causa totius: sed hoc contingit in præsentia; ergo. R. cum dist. si ponat partem, quâ positâ *per se* resultat totum. C. ma: quâ positâ, solum *per accidens* resultat totum. N. ma: non enim, qui producit albedinem, facit albū, sed qui unionem. Aliàs B. Virgo esset per se causa Christi existentis sub specie-

ciebus panis. Dicitur tamen vera Mater Dei, quia causavit physicè unionem hypostaticam, quâ positâ per se resultat homo Deus, seu Christus.

506. Dices 2. qui ponit leve vulnus, quo tamen absente non fuisset secuta mors hominis, prius ab aliis vulnerati, præsentem tamen suppositis aliorum vulneribus, certò sequitur, peccat graviter; sed ita se habet in casu nostro; ergo. R. mihi omnino videri admittendum ant: quia tali casu vulnus illud secundùm se leve, non est leve moraliter *per ordinem ad effectum*. N. tamen conf. quia in ant: suppositis illis circumstantiis potest alter omnino rationabiliter invitus esse graviter respectu illius actionis secundùm se leviter vulnerificæ, non autem in consequenti. Cujus ratio est, quia effectus in antecedenti est privatio vitæ, quæ est malum irreparabile à lædente; secùs in consequenti. 2. quia malum antecedentis opponitur bonis plurimùm superantibus bona fortunæ.

507. Si autem tu abstulisses illa, quæ in priori conclusione ponimus ablata per alios, addendo illud complementum, peccas graviter, si advertas ad priora, eo modo, quo diximus id fieri n. 498. ratio est eadem. Not: autem, quando dicimus, quòd acceptio rei levis, quæ suppositis aliis acceptionibus, cum his conflatur materiam gravem, & peccatum grave constitu-

at,

at, intelligi debeat, de furtis levibus, quæ sic fi-
ant, ut vel actus, vel eorum materiæ, possint in-
ter se uniri moraliter. Hinc si inter unum leve
furtum, & aliud leve, intercedat notabile spa-
tium (v. g. *quatuor anni*, secundum Rebellum;
unus annus, juxta Sanchez: *6. menses*, juxta alios,
teste Tambur: cit. n. 3.) posterior acceptio,
esto advertat ad priorem, non erit gravis. Sic
enim ejus objectum cum prioribus non erit mo-
raliter unum, consequenter nec grave; & do-
mini non sunt rationabiliter inviti graviter. Et
hæc interruptio moralis etiam fit revocatione
prioris voluntatis.

508. Si denique, postquam complesti ma-
gnam quantitatem, & peccasti graviter, iterum
fureris minuta, hæc subsequents furta, si ha-
beant se per modum complementi prioris ma-
teriæ: non constituunt novum peccatum gra-
ve; secus, si oppositum. Ratio primi; quia sic
pertinent ad priorem actum, ut ejus consum-
matio. Ratio secundi; quia sic sunt nova actio
in genere moris. Unde si fiat hoc novum fur-
tum cum scientia prioris damni gravis non re-
parati, graviter prohibitum est; ergo graviter
injustum. Ex quo sequitur, per minutas acce-
ptiones subsequentes, in dato casu memoriæ
prioris damni, semper peccari graviter, si prius
non sit satisfactum.

§. IV.

Qui per sola furta venialia causavit alteri grave damnum, & sine gravi peccato plenè absumpsit, non habet gravem obligationem restituendi, *ex re accepta.*

509. **C**asus est; *furatus es centies, semper unum grossum v. g. & tandem venisti ad summam gravem, eamque absumpsisti sic, ut nec in acceptione, nec in assumptione peccaveris graviter, sed tantum venialiter, nec amplius de re illa extet apud te aliquid vel in se, vel in alio.* Quæritur, an postquam advertis; illud cum solis culpis venialibus acceptum, & sic absumptum, fuisse materiam gravem, obligeris sub peccato mortali ad ejus restitutionem? Affirmativam sequitur E-sparza hîc. q. 32. Haunold: tr. 2. à 198. & ferè communis etiam recentiorum. Varii tamen varias rationes assignant, hujus gravis obligationis; quo posito dico in dato casu non esse obligationem gravem restituendi *ex vi solius re accepta.* Nam casus ponit, quòd ex re accepta nihil amplius extet; ergò per n. 455. ex hoc capite nulla est obligatio restituendi.

§. V.

In dato casu nec est gravis obligatio restituendi ex vi præteritarum acceptionum præcisè.

510. Sic Tamburin. cit. tr. 3. c. 2. §. 5. n. 7. Contra suum Magistram Josephum Acoſta in M. S. de Justitia. Negatur enim, quòd ex peccato veniali præcisè interdum nascatur obligatio restituendi sub peccato mortali. Ratio est ex n. 481. Deinde si occasione peccatorum tantum venialium nascatur obligatio gravis restituendi, nascitur ut summum ratione injustæ detentionis rei acceptæ, vel physicè, vel moraliter extantis adhuc apud læforem; sed in præſenti casu nihil horum est; ergo.

§. VI.

In dato casu nec est gravis obligatio restituendi ex vi contractûs, vel consensûs impliciti in pœnam delicti.

511. Sic Tambur: cit. contra Card. de Lugo Scit. n. 7, quæ ratio est multorum. Verum sic jam ponitur alia radix restitutionis, quàm præcisè *ex vi rei acceptæ, vel solius injustæ actionis*, quod tamen complures illorum negant, & contrarium constat ex n. 457. Deinde potest quis habere voluntatem planè oppositam illi consensui implicito, quando furatur. 3. videtur planè sine causa assumi; quis enim ex furibus cogitationem, vel animum habet, etiam implicitum, se obligandi ad iterum reddendum id, quod furatur? certè animus furandi non est

est animus restituendi, aut se obligandi, cum possit de his nihil omnino proponi; imò oppositum intendi.

512. Dices, voluntatem furandi non esse quidem etiam implicite voluntatem se obligandi ad restitutionem; esse tamen conditionem, quâ purificatur generalis voluntas, quam omnes habent conditionatam ad suam felicitatem, & consequenter removendi, quidquid eam impedit. Hinc evadit absoluta, & obligat absolute, quia non restitutio impedit salutem hominis. Verum contra est 1. quia unde constat, quòd in hominibus detur talis voluntas, quâ velint se graviter obligare, etiam ad id, quod est graviter necessarium salutem. Cum enim sit obligatio voluntaria & libera, quis coget ad unum præ altero?

513. Contra est 2. dato, quòd detur ea voluntas generalis, quâ velint se graviter obligare ad omne præstandum, quod salutem *graviter necessarium est*; at unde probas hanc minorem: *sed restituere, acceptum, & plene absumptum sine gravi culpa, est salutem graviter necessarium.* Non probas id ex re accepta; non ex culpa actionis; non etiam ex contractu, nisi aliunde ostendas talem restitutionem graviter præceptam; ergo. Dixi *dato*, quòd detur talis voluntas generalis. Nam cur non potest quis salutem consequi, quin se obliget ad præstandum

T

ali-

aliquid, nisi hoc aliunde & independenter à sua voluntate sit graviter præceptum? At restitutionem in hoc casu talem esse, non probatur; ergo.

§. VII.

In dato casu nec est obligatio gravis restituendi ex eo, quòd sit gravis obligatio, quoties materia levis obligationis sic additur materiæ levis obligationis, ut tandem evadat materia gravis.

514. **N**AM hæc regula fallit 1. si materiæ leves inter se non uniantur moraliter v. g. propter longam temporis distantiam ab invicem, ut notavimus n. 507. Fallit 2. in casu, quem admittit Haunoldus, & Esparza, ut habes n. 489. Nam ipsi nobiscum admittunt, ex gravi damno dato alteri solùm cum culpa veniali ob imperfectionem actûs non nasci gravem obligationem restituendi. Fallit 3. in obligatione nata præcisè ex delicto. Nam aliàs simpliciter inæqualium delictorum, essent æqualia onera. Neque verum est, obligationem esse gravem, quoties est circa materiam gravem. Ut dixi n. 483.

Deinde, illa obligatio gravis in hoc casu vel esset ex alio capite, quàm *ex re accepta*, aut *injusta acceptione*? vel non foret? *non ex alio capite*, ut ipsi fatentur, cum doceant obligationem

restitutionis non nasci ex alio capite. Non etiam ex re accepta? quia ponitur nihil extare, vel in se, vel in alio. Non etiam ex injusta acceptione? nam acceptio ponitur solum leviter injusta; sed culpa levis non parit gravem obligationem restituendi ex n. 481. Hinc Lessius l. 2. de just. c. 7. d. 6. n. 27. expressè habet: dico secundo: debere esse peccatum mortiferum commissum in damno dato, ut quis ex culpa (esto sit lata) obligetur ad restitutionem.

515. Fundamentum contrariæ sententiæ in eo situm est, quòd si plures materiæ leves leviter debitæ simul sumptæ faciant materiam gravem, obligent graviter, sed hoc contingit in præsent. casu, ut const. ergo; nam singula minuta furta leviter obligant ad reparationem damni levis. Ma: pat: 1. ex casu, quo quis quotidie per annum ad rationes (v. g. panem à pistori, semper in materia levi) acciperet, ubi obligatio quavis vice est solum levis, & tamen, quando panes accepti faciunt materiam gravem, obligatio solvendi est gravis. 2. in casu, quo alicui liberaliter promitteres hodie unum grossum, cras iterum grossum, & sic deinceps usque ad summam gravem. Hic enim ex qualibet promissione obligatio est tantum levis, & tamen omnes grossi simul sumpti pariunt obligationem gravem.

516. 4. dist: ma: pariunt obligationem gra-

vem restituendi. N. tradendi, vel solvendi. trans: ma: cum min: si res acceptæ moraliter uniantur, non autem si secùs. N. cons. Dixi. si moraliter uniantur. Hoc enim non contingit in nostro casu, utpote nullo intercedente contractu, qualiter intercedit in probationibus allatis. Prima probatio vim non habet. Ibi enim non est obligatio restituendi, sed solvendi, cum non præcesserit ius læsum. Deinde minuta illa debita moraliter uniuntur 1. in contractu. 2. quia adhuc extant in pretio retento, quòd æquivalenter est panis acceptus. 3. in mente dantis. In secunda probatione similiter non est obligatio restituendi, sed solvendi. Non enim præcessit læsio; & res extat in promissione, seu retentione.

517. Sed dices: plures promissiones, quamvis leves, inducunt obligationem solvendi gravem, si earum materia conficiat quantitatem gravem; ergo plures iniustitiæ leves inducunt obligationem restituendi gravem, si earum materia conficiat quantitatem gravem. R. 1. Si moraliter uniantur, trans: ant. secùs. N. ant. R. 2. dist: ant. inducunt obligationem gravem solvendi præcisè ex vi promissionum, quæ præcesserunt. N. ex alio capite, quod non est commune delicto. Trans. ant. sed N. cons. Imò inverto argumentum: plures promissiones leves ex vi promissionum, quæ præcesserunt, non inducunt obligationem gravem solvendi rem pro-

promissam, quamvis gravem; ergo plures acceptiones leves & iniustæ ex vi acceptionum iniustarum, quæ præcesserunt, non inducunt obligationem gravem restituendi rem acceptam quantumvis gravem; ergo si esset aliqua obligatio gravis, deberet nasci ex alio capite; sed aliud caput *restituendi* non est nisi res accepta, & hæc in præsentis non obligat; ergo. ant. autem constat, quia obligationes purè voluntariæ non extenduntur ultra intentionem promittentis, aut voventis.

§ 18. Hujus ratio est, quia obligatio purè voluntaria unicè pendet à volūtate sibi sponte imponēte obligationē juxta sententiā longè probabilissimam, quam sequitur Tamburinus l. 3. decal. c. 12. §. 2. n. 3. & apud eum Suar. Sancti aliique; hinc potest quis voto se obligare solū leviter etiam ad materiam de se gravem, quia voti obligatio unicè pendet ab intentione voventis, nec ultra illam se extendit. Vel ergo merè liberaliter promittens in nulla promissione, ne implicite quidem, obstringit se graviter ad solvendum, si materia promissa evaderet gravis, vel certè se obstringit? si secundum? jam paritas non urget ad nostrum casum, Si non obstringit? non obligatur graviter *vi promissionum præcedentium*, quia sic materia de se gravis materialiter, non est gravis formaliter, seu *ut promissa*. Alias promissio purè voluntaria

obligaret ultra intentionem promittentis.

519. Dices 2. in ant: est obligatio gravis solvendi ex alio capite; ergo etiam hinc restituendi. *ꝛ.* trans. ant. N. cōs. Nam obligatio aliquid solvendi potest oriri ex plurib. capitib. & radicibus non communibus restitutioni; hæc enim habet tantum duas radices, quarum neutra adest. In ant. gravis obligatio nascitur jure naturali, nempe ex virtute fidelitatis. Nam recta ratio docet, quod facta debeant esse conformia verbis & promissis. Jus autem naturale non dicitur, esse restituendum, *ex titulo rei accepta*, quando nihil alienæ rei possidetur; *nec ex titulo delicti solum levis* imponendum delinquenti par onus cum eo, qui deliquit graviter; ergo. Unde si valet paritas, deberet sic inferri. In promissionibus illis nascitur obligatio gravis *ex re promissa*, quæ est gravis; ergo etiam in nostro casu in illis acceptionibus nascitur obligatio gravis *ex re accepta*, quæ est gravis. At hoc negatur etiam per adversarios; ergo paritas non valet, quando res accepta nullo modo extat, ut ponitur in casu.

520. Dices 3. Si in dato casu *panis accepti per vices*, qualibet vice soluisses grossum ex empto debitum, & illum post solutionem qualibet vice rursus furatus esses, ac injustè absumpisses sic, ut in nullo vel furto, vel absumptione graviter peccasses, adhuc tamen graviter ob-

ligatus fores, ad totam summam gravem restituendam. R: Si in dato casu nihil eorum extaret, etiam in eo, quo factus esses ditior, vel non pauperior, N. ant. quia tunc nec urgeret res accepta, nec culpa, utpote non gravis; neque contractus, utpote qualibet vice extinctus, solutione.

521. Dices 4. Si per minutas, & solùm venialiter malas detractiones, fama tandem graviter læsa est, postquam hoc detractor advertit, graviter obligatur ad restitutionem famæ; ergo similiter in nostro casu. R: dist. ant. ex culpa iniustæ actionis N. ant. si ponas, *famam non reparare*, esse moralem detentionem famæ. trans. ant. sed tunc obligatio gravis oritur ex re accepta moraliter extante apud lælorem, ubi vides paritatem non habere locum.

§. VIII.

In dato casu nec esse gravem obligationem ex retentione; vel delicto.

522. **R**atio primæ partis est; quia res, quæ non est vel in se, vel in alio, non retinetur; sed in nostro casu gravis illa materia nec in se, nec in alio extat; ergo non datur gravis obligatio ad non retinendum. Ratio secundæ partis est, quia si foret ex delicto, deberet hoc esse grave, ut dictum est n. 481. sed, ut

ponit casus, de quo agimus, delictum non est grave, ut constat ex n. 509.; ergo.

523. Neque per hoc, quòd dicamus, re non amplius ullo modo extante, non obligari graviter ad restituendum illum, qui per mera furta venialia damnum intulit alteri, quod materiis simul sumptis est grave, admittimus eam propositionem universalem: *non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furta, quantumcunq; sit magna summa totalis, quæ propositio, prout jacet, est inter damnatas, & prohibitas ab Innocentio XI. 38. & videtur aliquando docta à Navarro, quilibet. 3. consil. in Reedit: tit. de regularibus. c. 21. n. 3. dixit: nullus tenetur sub mortali peccato restituere aliquid illorum, quæ solum venialiter peccando furatus fuit.* Nam nos apertè sentimus, hanc doctrinam universaliter prolatam, falsam esse, docemusque teneri ad restitutionem eorum, quæ quis furatus est, solum venialiter peccando; si res adhuc extet. 2. si non extet, sed cum conscientia culpæ gravis absupta est. 3. Si minuta illa furta processerunt ex animo sensim veniendi ad summam gravem &c. Igitur non in illa latitudine docemus illam propositionem, sed tantum restringimus ad casum particularem, dicendo, *vi delicti solum venialis non nasci gravem obligationem restituendi.*

ARTICULUS V.

De obligatione damnum resarciendi ex dispositione legis positivæ.

524. **I**N jure Cæsareo dantur leges diversis juris titulis comprehensæ, quibus datur actio contra aliquos ad reparandum damnum alteri datum, sine omni culpa Theologica, imò etiam quandoque juridica. Tales sunt obligationes, quæ vocantur *ex quasi delicto* vel *maleficio*, quæ contrahuntur ex damno alteri dato per res nostras nobis ignorantibus, & inculpatis, ut *ex imperitia*, & *negligentia nostra*, sed carente dolo, cujus defectu actus non propriè sit delictum. Sic tenetur Judex per imperitiam malè judicans; vel is, ex cuius domo transeunti damnum datur, per effusionem, dejectionem &c. aut in cuius navi, caupona, stabulo damnum infertur per unum eorum, quorum operâ dominus navis, cauponæ, vel stabuli, utitur. Secundum genus est, obligationum illarum, quæ sunt ex læsione vel damno alteri dato, à servo, aut quadrupede nostro, & actio inde nata læso dicitur actio noxalis adversus dominum servi aut quadrupedis, quâ petitur, ut solvat noxam, seu pœnam inflictam a legibus pro tali damno. Tertium genus est

ob-

obligationum nascentium ex L. *aquiliana*. & L. 4. ut videri potest. in Instit. tit 3.

525. Not: autem, inter has obligationes, de quibus supra, quasdam esse, quæ imponunt obligationem resarciendi damnum alteri factum etiam citra culpam obligati, non modò Theologicam sed sæpè etiam juridicam, quo casu *reparatio damni* non est *restitutio* propriè, cum non supponat ius exigens reparationem damni, titulo læsionis culpatae, vel rei extantis, in quibus unicè fundatur obligatio restitutionis propriè sumptæ. Hinc ius alterius, est ius exigendi alterius *reparativam actionem*, sed non *restitutionem* strictè; his præmissis quæstio est, an dictæ leges, & quando naturaliter obligent?

526. Dicendum 1. eas leges ante sententiam Judicis non obligare in conscientia, si in damno alteri dato non intervenit culpa Theologica contra justitiam. Sic Haunold. cit. n. 172. Esparza hîc. q. 26. &c. Prob. quia finis illarum legum, consequenter intentio earum, non petit aliter gravare conscientias, quàm post judicis sententiam. Prob. quia finis illarum est, *stimulare cives ad majorem circumspeditionem, & cautelam fortuitarum damnificationum*; sed hic finis melius, & utilius habetur ex periculo conventionis coram Judice, & pœnæ ab illo definiendæ, quàm si ligarent ante hujus

SCA-

sententiam. 1. quòd *melius*, quia certius. 2. quòd *utilius*, quia sine pluribus litibus, & controversiis; ergo.

527. Dicendum. 2. si quis per sententiam Judicis condemnatus est ad damnum reparandum ex dispositione illarum legum, eum in conscientia teneri. Sic Esparza cit. quia leges justæ ligant in conscientia, quoties datur casus, pro quo latæ sunt; sed illæ leges sunt justæ, & hìc ponitur casus, pro quo latæ sunt; ergo. Existimo tamen cum Haunold. cit. n. 178. quòd, si quis sibi verè conscius esset, nullà suà culpâ damnum evenisse, posset uti occultâ compensatione, si per Judicis sententiam condemnatus solvisset. Nam leges istæ, saltem Aquilia, fundatur in præsumptione culpæ. Leges autem pœnales, cujusmodi sunt istæ, quæ fundantur in falsa præsumptione, nec post Judicis sententiam *in conscientia* ligant; ergo.

ARTICULUS VI.

De obligatione refarciendi damnum ex culpa in officio commissâ.

528. **D**icendum 1. nullam culpam merè juridicam, *inferiorem culpâ latâ*, contra obligationem in officio commissam, sufficere, se-

secluso pacto speciali, ut ex ea præcisè quis obligetur naturaliter (hoc est in conscientia) ad restitutionem damni ex ea culpa secuti. Quia nemo constitutus in officio ex vi obligationis, quam habet, illud rectè administrandi, tenetur (secluso speciali pacto) ad aliam diligentiam, ac eam, quæ adhiberi solet communiter à diligentibus in tali statu; ergo si tenetur, tenetur ex culpa lata, idque solùm, ut dicam in seq.

529. Dicendum 2. Si culpa lata in dato casu fuit tantùm juridica, te etiam jure positivo non teneri ante Judicis sententiam. Ratio est ex n. 526. jure verò naturali, si non fuit conjuncta culpa Theologica, certius est, ad nihil teneri. Nam damnum tuo domino secutum ex omissione diligentiae in officio tuo vel aliquo modo tibi fuit voluntarium, vel nullo modo? si nullo modo? naturaliter secutum est, consequenter ad nihil teneris. Si autem aliquo modo? vel plenè, vel femiplenè? & utrobique commisisti culpam Theologicam, quo casu teneris secundùm supra dicta. Dixi, *secluso pacto*. Nam si hoc præcessisset, solvendum foret juxta conventionem, & legem initi pacti. Hinc deduces facilè, plurimos casus in particulari, quando ex negligentia in officio commissa restituere teneantur Confessarij, Advocati, Medici. &c.

ARTICULUS VII.

De obligatione refarciendi damnum ex culpa in contractu commissa.

530. **N**Ota, quosdam contractus esse, qui cedunt in commodum utriusque contrahentis, ut *emptio, venditio, locatio, &c.* quosdam, qui in commodum solius obligati, ut *commodatum*: quosdam in commodum solius, cui alter contrahentium obligatur, ut *depositum*. In his attenditur maximè finis, quem per se contractus respicit. his positis.

531. Dicendum 1. jure naturæ neminem teneri de damno dato in re alterius, etsi apud eum sit ex contractu, nisi ob culpam non inferiorem culpa levi juridicâ. Quia jure naturæ, etiam in tali casu, nemo tenetur ad majorem diligentiam, quam ad ordinariam; sed hæc ponitur adesse; ergo esto omiserit diligentiam ordinariâ majorem, non tenetur.

532. Dicendum 2. stando juri positivo, nasci obligationem restituendi etiam ex culpa levissima, propter damnum ex ea factum alteri in re ipsius, quæ apud te est ex contractu cedente in tuum solius commodum. Prob. ex L. *in rebus commodatis ff. commodati*, ibi: *talis diligentia præstari debet, qualem quisque diligentissimus*

paterfamilias adhibet. Habetur etiam §. *item is.* Instit. *quibus modis in re &c.*

533. Dicendum 3. eodem jure teneri te solum ex culpa majori, quam sit levis, si res ex contractu cedente in commodum domini apud te existens damnificetur; habetur §. *interea & is.* Instit. *quibus modis re obligatio contrahatur.* ibi: *sed is* (loquitur de depositario) *ex eo solo tenetur, si quid dolo commiserit.* Ubi not. ibi *culpam latam* intelligi per dolum, quando agitur non de poena corporali; sed hoc contingit in præsentī; ergo. Ita gloss. *ibid.*

534. Dicendum 4: jure positivo te teneri de damno dato in re, quæ penes te est ex contractu cedente in utriusque commodum, si secutum est ex culpa etiam levi; habetur. §. *creditor.* eod. ibi: *placuit sufficere, si ad eam rem* (nimirum pignus) *custodiendam, exactam* (quam scilicet solent diligentiores, non autem diligentissimi, ut not. Gloss. ibi V. *exactam*) *diligentiam adhibeat, quam si præstiterit, & aliquo casu fortuito rem amiserit, securum esse,* ut etiam dicitur L. *contractus.* ff. *de reg. juris.*

535. Dicendum 5. de obligatione harum legum discurrendum esse, prout universaliter dictum est, n. 526. & seq. nam eadem utrobiq; est ratio. Neque censendi sunt contrahentes etiam implicite se aliter obligare, quam hæ leges postulent. At aliud non petunt, quam locis cit. dictum est; ergo.

536. Dicendum 6. si res, extans apud te ex contractu, pereat sine interventu ullius culpæ, sub qua teneris aliàs ad damnum resarciendum ex dispositione legum, te ad nihil teneri, nisi etiam pro tali casu expressè pactus sis. Nam sic res perit casu fortuito; casus autem fortuiti sunt extra humanam providentiam, consequenter sunt inculpabiles tam Theologicè, quàm juridicè. Hinc negandum est, quod docet Diana tom. 2. tr. 6. *resolut.* 10. damnum secutum, in contractibus utriusque lucrativis, ex casu fortuito, inter ambos dividendum ex æquo. Sic enim sequeretur, quod si domum valentem mille conduxisses, solvere deberes 500. si casu fortuito (v.g. incendio ex fulmine) periisset, quod caret omni fundamento.

537. Dicendum 7. in foro externo eum teneri ad restitutionem, qui rem pretiosam apud se habitam ex aliquo contractu, reliquit in periculo, quo interiit, ut suam salvaret viliores. Nam tali casu præsumitur dolus. *L. quod Nerva ff. depositi. ibi. si tamen ad suum modum in deposito præstat, fraude non caret.* Habetur etiam de commodato simile *L. si ut certo ff. commodati §. nunc videndum.* Et hoc verum est, si non potuit ambas simul salvare. Adhuc enim tenebatur rem domini utiliter gerere, recepturus ab eo pretium rei propriæ, quam ejus causâ perdidit.

538. Dicendum 8. in foro tamen conscientie

tia talem eo casu non obligandum, si revera scivit, se nihil à Domino recepturum pro jacturâ rei suæ factâ, ut salvaret rem eius. Non enim tenetur quis cum suo damno curare bonum alterius, de jure.

539. Dicendum 9. conclusionem septimam non habere locum, si, ut salvetur res aliena, relinquenda foret in periculo propria æquè pretiosa. Tunc enim illam præferendo suæ, non gereret utiliter negotium alterius, utpote in casu facti obligandi ad compensationem æqualem rei suæ salvatæ. Si verò ponas non obligatum, uti revera non est, in tali casu, eo ipso non tenetur ad hujus negotium utiliter gerendum gratis, ergo.

ARTICVLVS VIII.

De obligatione resarciendi damnum ex errore datum.

540. **C**asus est. Caius vult damnificare proximum v. g. vult illi frangere vitrum, sed invincibiliter putat illud non plus valere, quàm aureum (supponamus hanc esse materiam gravem) cum valeat 30. aureos. 2. invincibiliter putat, valere tantum grossum, seu aliquid leve, cum in re valor sit gravis. Quæritur, an, si, ductus tali errore, damnum inferat, satisfaciat restituendo tantum, quantum ipsi fuit voluntarium, & secundum suam
esti-

restitutionem ex illo errore? vel certò debeat restituere tantum, quantum reipsa valebat? Dicendum 1. eum satisfacere, reddendo tantum, quantum valet damnum reipsa illatum, quia tunc reddit æqualitatem cum jure alterius, prout est in se, consequenter attingit medium rei, quod respicit justitia.

541. Dicendum 2. eum in dato casu non teneri ad damna, qua prudenter cogitare non poterat, seu *non prevista*. Sic Pallavicinus contra Card. de Lug. Quia nemo tenetur ad damnum secutum ex casu fortuito; sed damnum, quod secuturum prudenter cogitari non poterat, eoipso sequitur ex casu fortuito; ergo.

542. Dicendum 3. neminem invincibiliter ignorantem actioni suæ, etiam graviter malæ, annexum esse damnum tantum, vel tantum, si-ve sit intrinsecum, si-ve extrinsecum, teneri ad restitutionem ejus, nisi juxta mensuram, sub qua operanti fuit liberum. Esparza hìc q. 34. contra Pallavic. affirmantem, si damnum sit intrinsecum. Quia pro damno sic invincibiliter ignorato non extat radix, quæ fundet obligationem restitutionis; *non res accepta*, quia ponitur non extare: *non delictum*. Nam circa damnum invincibiliter ignoratum non potest dari delictum.

2. Quia obligatio in tali casu plus incommodi, quam speretur boni, afferret; nam commodum

dum inde sperandum aliud non apparet, quàm arcere homines à tali damnificatione involuntaria; sed hoc moraliter loquendo vix obtineretur, cùm rarissimè contingat, adhibitâ, quæ debet, diligentiam, ignorari pretium rei; e contra damnum inde nascens majus foret. Nam tolerabilius est pati damnũ casu factum, quàm scienter solvere damnum sine culpa & ignoranter datum; ergo constitutione juris induci non debuit.

543. Dices 1. qui habuit animum graviter damnificandi v. g. in 100. esto *majus damnũ* inde secutum ut tale sit invincibiliter ignoratum, verè habuit animum *lædendi graviter*; ergo jam incurrit quasi pœnam à natura taxatam, solvendi totum damnum reipsa secutum. R: dist: ant. habuit animum lædendi graviter *secundum quantitatem cognitam* C. *incognitam*. N. ant. & cons. quia secundum quantitatem incognitam in lædente nec est res ablata, nec delictum.

544. Dices 2. pœna etiam ignorata justè infligi potest ei, qui cum ejus ignorantia peccat; sed restitutio habet se per modum pœnæ; ergo. R: 1. ma: non esse universaliter veram. Fallit enim in pœnis medicinalibus; ut sunt censuræ. Fallit 2. si ignoras illâ lege, quæ pœnam imponit, actum esse prohibitum, licèt scias eum aliâ lege prohiberi, quia tunc in illam legem pœnalem non peccasti.

¶: 2. dist: ma: justè infligi potest, si sit proportionata delicto. Trans. secùs N. ma. hinc trans:min. dist. cons. ergo eo casu tenebitur ad restitutionem damni revera secuti, juxta proportionem delicti trans: secùs N. cons. Tunc autem est secundùm proportionem delicti, quando est secundùm eam quantitatem, quæ fuit voluntaria.

545. Dices 3. qui proijciendo gemmam alienam, putans esse vitrum, solùm leviter peccat, voluntate suâ executivâ totùm voluit proijcere, quod habuit, quidcunque esset; sed illud fuit gemma, cujus valor intrinsecus erat 100. aureorum; ergo licèt peccaverit solùm venialiter, tenebitur ad totum valorem intrinsecum. Verùm sic teneretur, esto nec venialiter peccâisset, adhuc enim fuisset eadem voluntas executiva, ¶: igitur N. ma. non enim voluisset proijcere, si scivisset illam esse tanti valoris.

ARTICULUS IX.

De obligatione refarciendi damnum ex cooperatione positiva.

546. **C**oncausæ, seu cooperantes ad alienam damnificationem exponuntur hoc versu: *Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, minus, non obstans, non mani-*

festans. Ex quibus vides, præter executorem esse 9. genera personarum ad alienum damnum concurrere valentium, de quib. S. Th. hinc q. 62. a. 7. sex priores dicuntur positivè; 3. posteriores privativè cooperari.

§. I.

Qui positivè cooperatur ad alterius damnum sic, ut, si ipse non fuisset, alius idem fecisset, non excusatur à restitutione damni secuti.

547. **I**Ta Lessius de just. l. 2. c. 13. n. 2. contra Navarr. c. 17. n. 17. intellige, si verè influxit in damnum. Quia per hoc, quòd alius fecisset, non fit, quòd tuum v. g. consilium actu non influat, reclamante alterius jure; consequenter, quin sis vera causa damni. Hinc negandum est, quòd illa sola sit vera causa, quâ non positâ non poneretur effectus; nam etiam ea est vera causa, quâ posita effectus sequitur, cum sæpè is poni possit à pluribus causis. Si tamen executor jam ita determinatus fuit ad damnificandum, ut esto nullus alius cum eo concurrisset, adhuc illud dedisset, tu positivè cooperans consilio non teneris, quia tunc actio tua inefficax est, & habet se merè materialiter, cum effectus non sequatur ex tua determinatione.

§. II. Jussio.

548. **J**ussio in præsentī significat *mandatum*, seu imperium, ut alteri damnum fiat, quod contingit dupliciter; primò explicitè v. g. *volo, ut hunc occidas*; secundò implicitè, si significes, *tibi gratum fore, si quis tale quid præstet*. Not: autem primò, mandatum inefficax reddi, si ante patratum maleficium revocetur ita, ut revocatio sufficienter innotescat mandatario. Nam efficacia pendet à voluntate mandantis, moraliter perseverante, hoc est, non revocata.

549. Nota 2. Ratihabitionem damni non obligare in conscientia ad reparationē damni. Nam ex ea non procedit damnum, tanquam ex causa influente, sed ad summum finaliter, ut si quis aliquid agat eo fine, ut tibi placeat, & ob id factum suum approbetur. Id autem, quod ex reg. juris in 6. dicitur: *ratihabitionem retro trahi, & mandato equiparari*, locum non habet respectu patrati operis, & obligationis restituendi, sed respectu contractuum, & pœnæ in foro externo. Præteritum enim à mea ratihabitione causari non potest, his positis.

550 Dubitatur I. an si mandatarius excedat limites mandati, ad restitutionem obligetur mandans? R: in foro conscientiae non teneri, si excessus mandanti non fuit voluntarius cum culpa Theologica; quia pono de damno

nihil apud eum extare; ergo non tenetur hoc titulo; sed nec tenetur ex delicto, quoad excessum, cum ponatur non esse voluntarius; ergo. Si tamen excessus ille poterat facile prævideri, & per negligentiam cautela mandantis omissa est, juxta mensuram culpæ Theologicæ in omissione commissæ facienda erit restitutio, in foro poli; quamvis in foro fori condemnandus sit propter præsumptionem juris de culpa lata, vel dolo.

551. Dubitatur 2. an mandans teneatur ad mandatario secuta damna ex mandati executione? R: non teneri, si mandatarius vel sponte se obtulit, vel æquo pretio conductus est; secus est, si inductus dolo, vel coactione, & damnum erat ex communiter contingentibus. Ratio est, quia in secundo damnum illi sequitur ex tua actione erga illum injusta, non in primo. Not. præterea, ut mandati revocatio mandantem deobliget à restitutione, requiri primò, ut eam mandatarius sciat esse seriam. Nam obligatio oritur ex mandato in re facto, & existente in mente mandatarii habitualiter, quæ habitualitas non tollitur, nisi revocatione mandati sufficienter intimatâ. Sic Escobar Theologiæ moralis. L. 37. s. 2. n. 247.

§. III. Consilium.

552. Per

552. **P**er *consilium* intelligitur non tantum is, qui consulit, seu suadet, ut alteri damnum fiat; sed etiam ille, qui ad hoc hortatur, instruit, terret, minatur, dirigit &c. Sic Tamburinus l. 8. decal. tr. 4. c. 2 §. 2. Not. autem consilium ab aliquo dupliciter dari, & accipi 1. solum ad sciendam veritatem. 2. ad sciendam utilitatem, & commoditatem. Sic Escob. cit. n. 256. qui docet, consulentem primo modo, non obligari ad restitutionem, si consilium prius, quam alter ex eo sit operatus, revocavit; secus, in secundo, quia consilium non influit præcisè ratione pravæ voluntatis perseverantis, sed propter *vim motivam*, quam habet ab utilitate & commoditate proposita, & manifestata à consulente. Et in hoc consilium differt à mandato, quia hoc movet præcisè ratione sui, non illud. his positis.

553. Dubitatur 1. an teneatur ad restitutionem is, cujus consilio damnum fit, æquè futurum, esto id non accessisset? R: si executor nihilominus eo consilio moveatur, teneri. Sic Dicastillo. De just. l. 2. tr. 4. D. 4. d. 4. n. 8. scus, si nihil inde motus sit; quia sic in 1. non autem in secundo casu, consulens est moralis causa damni. Sed, quid si meo consilio tantum causavi accelerationem damni? R: non teneri tunc ad substantiam damni (hanc enim non consului) sed tantum ad damnum secutum.

ex acceleratione, quia hujus tantum causa fui.

554. Dubitatur 2. an animo determinato furari centum Petro, licite consulas, ut eidem non furetur tantum? R. affirmativè. Quia sic objectum directum tui consilii est diminutio damni, ad quod Petrus respectu tui consulentis non est rationabiliter invitus; ergo tuo consilio non agis contra Jus Petri.

555. Dices; ergo volenti facere adulterium, licite suadeo fornicationem. 2. volenti occidere, ut non occidat, sed tantum mutilet. 3. volenti furari mihi, ut accipiat potiùs ab alio. 4. volenti occidere parentem, ut potiùs occidat servum; & volenti furari à paupere, ut potiùs furetur à divite, si non possis impedire majus malum, vel idem, ut hìc supponitur.

556. R. 1. Si sermo sit de maiori & minori malo comparatione ejusdem personæ, cui vel hoc, vel illud fieret, in dato casu licite suaderi minus, ob rationem datam n. 554. Ita Vasquez quem cit. & sequitur Tambur. l. 5. decal. c. 1. §. 4. n. 13. intellige, si alter sit omnino determinatus ad alterutrum. Hinc concedo secundam sequelam in object.

557. R. 2. non posse idem dici, cum agitur de diversis personis. Ita Sanch. l. 7. matrim. d. 11. n. 24. quia licet occidere non parentem sit minus peccatum, quàm occidere parentem (cæte-

teris paribus) & consequenter hac ratione objectum proponatur, ut habens rationem minoris mali, ac offensæ Dei: adhuc tamen alter est rationabiliter invitus ratione tui consilii; ergo injustè consulis. Hinc N. 1. & 4. sequelam in object. Nec enim ratio minoris mali facit, quòd hoc casu non debeat esse invitus, quia potest utrumque abesse, & ob alterius malitiam non inducitur necessitas cedendi juri; aliàs deberes non esse invitus, quoties alter actionem injustam erga te non exerceret sine peccato, ut scilicet caveatur peccatum, quod tamen non conceditur.

558. Ad 3. seq. in object. R. cum Sanchez, non licere; quia mihi non licet inferre damnū alteri, ut rebus meis consulam, si medium sit naturale, seu non liberum, & ex se non connexum cum alterius damno. Existimo tamen, licere dicere in genere, ut alibi quærat suum lucrum, non hortando ut faciat, sed solūm dicendo, quod alibi habeat ejus commoditatem.

559. Dices: omne comparativum supponit gradum positivum; ergo si suades peccatum minus præ majori, *suades peccatum*; at hoc illicitum est; ergo. Ita Sà V. peccatum. n. 8. R. C. ant. sed contra me nihil infers. Ego enim non dico, licitè suaderi omissionem excessūs, quem habet unum peccatum supra alterum *in malitia*. Qui enim dicit, *non fureris centum*, non di-

icit directè, *furoris* 50. Hinc id, quod in dato casu suadetur, est carentia furti tantæ malitiæ.

§. IV. Consensus.

560. **Q**uæstio est, an teneatur ad restitutionem, qui consentit in damnum alterius inde secutum efficaciter? Hæc res apud ministros publicos, consiliarios, senatores &c. frequens exercitium habet. Propono rem in casu particulari, ex quo resolutio fieri potest in aliis. Casus sit iste: *Es consiliarius, & das tuum suffragium, seu consentis, ut subditis Provincia v. g. imponatur facienda contributio; vel hic eligatur, aut promoveatur, alter demoveatur, quod tamen scis esse injustum. Quæritur an ex tali consensu tenearis ad restitutionem, si damnum sequatur.* 1. in casu, quo concluditur per majora, & ante tuum consensum, vel votum, jam præcesserunt irrevocabiliter majora? 2. si tantum revocabiliter? sive vota vel suffragia fiant occultè, sive publicè? his positis.

561. Dicendum 1. illum peccare, qui consentit, ut subditis imponatur injusta contributio, vel causa injustè adjudicetur uni præ altero, esto sciat, pro eodem effectu jam præcessisse majora. Ratio est clara, quia sic consentit in rem injustam. Ita Diana p. 1. tr. 3. r. 16. Rebell. p. 1. l. 2. q. 14. n. 30. Tambur. l. 1. in Decal. c. 3. V. suffragium. Reginald. in praxi fori pœnitentialis, tom. 1. l. 10 n. 105.

562. Dicendum 2. si concludatur per majora, quæ habent vim decidendi, & tu dedisti primò tuum suffragium, postquam præcesserunt majora irrevocabiliter, te peccare quidem, ut dictum est; sed in dato casu non teneri ad restitutionem, si priùs nihil cum aliis contulisti. Sic Rebell. Diana, Tambur. & de Lugo. de just. d. 19. s. 1. n. 19. quia sic jam invenis damnum ab aliis plenè datum, & res irrevocabiliter finita est. Igitur tu non es causa damni. Dixi, *si priùs nihil cum aliis contulisti*. Si enim secùs, eris concausa damni. Conclusio procedit, non tantùm cùm scis præcessisse majora, sed etiam, cùm ignoras. Nam ignorantia vel scientia non facit, ut non præcesserit causa adæquata, ex qua efficaciter procedit damnum. Sic Molina d. 736. Lugo cit. n. 18.

563. Dicendum 3. Si in dato casu suffragia forent revocabilia sic, ut si tu resisteres, illi non consentirent in damnum, vel vota sua injusta revocarent, te peccare, & ad restitutionem teneri, si illis tuo suffragio accedas. Ita Vasquez apud Lug. cit. n. 17. quia sic in hoc casu es causa damni. Nam majora, quæ præcesserunt, non præcesserunt immobiliter, consequenter ab illis, ut talib. non existebat efficaciter damnum, ante tuam operationem.

564. Sed quid si consentio, cùm non sim certus, quòd sua injusta vota revocabũt, si ego ipsis con-

contrarium sentirem? R. te probabiliter teneri ad restitutionem damno secuto; quia licet suffragia, quæ ponuntur præcessisse, ad effectum damni sint sufficientia in ratione numeri, non sunt tamen efficacia, ut ipse effectus sequatur, nisi positiâ non revocatione; sed hæc ponitur primò, postquam tu consensisti. Tunc enim primò existit influxus reliquorum suffragiorum inimpedibiliter; ergo.

565. Dices. qui concurrat ad damnum necdum positum, tenetur ad restitutionem, esto damnum illud positum fuisset sine ipsius consensu; sed qui consentit, quando præcesserunt majora revocabiliter, licet certus sit non revocaturus, esto ipse contrarium sentiret, ita concurrat; ergo. Sic de Lugo cit. n. 18. R. C. ma. N. min. Nam si certum est, non revocaturus, majora jam præcesserunt irrevocabiliter vi certitudinis de non futura revocatione. Quare taliter certus non concurrat ad damnum nondum positum.

566. Petes, an peccet, & teneatur restituere, qui primus consentit in damnum alienum, certus etiam sine suo suffragio fore alia plura plusquam sufficientia. R. affirmativè, quia aliud est, esse causam sine qua damnum fieret; aliud, esse causam, sine qua damnum non est factum. Sed hoc secundum contingit in dato casu; ergo. Ma. prob. quia sic damnum est revera ipsi-
us

us effectus ; ergo est vera causa damni ; sed qui est vera causa damni, tenetur restituere ; ergo. Hinc ista propositio : *qui alium movet, vel inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem hujus damni illati*, est trigesima nona inter damnatas ab Innocentio XI, prout jacent.

§. V. Palpo.

567. **P**alpo, seu palpator in præsentī denotat eum, qui laudando, adulando, aut contra irridendo, vel alterius ignaviam arguendo est causa, ut is alteri damnum inferat. Et qui taliter est causa damni, vel directè (scilicet ex ejus intentione) vel indirectè, scilicet prævidens id secuturum ex actione sua, tenetur omnino ad restituendum, ut cum communi docet Tambur. l. 8. decal. tr. 4. c. 2. §. 3. n. 3. quia quoties alter ex tali laude, aut vituperatione motus damnum infert, laudans aut vituperans verè influit moraliter in damnum secutum ; ergo.

§. VI. Recursus.

568. **N**omine *recursus* hīc significatur receptatio, securitas, vel defensio ejus, qui alterum damnificat. Tunc autem hæc inducunt obligationem restituendi, cum influunt ad
dam-

damnum inferendum ; influunt autem, cum ex his alicui præstitis ille movetur, inducitur, aut fovetur ad faciendum damnum.

569. Quæres, an advocatus teneatur ad restitutionem, qui furem in judicio defendit, ut pœnam capitalem evadat, esto sciat inde futurum, ut fur ablata non restituat, consequenter spoliatus bona sua non recuperet? Affirmat Molina. d. 733. Negat Cardinalis Lugo d. 19. de just. n. 1. quia quilibet licitè furi consulit, quod ipse fur licitè facit; sed quando contra furẽ criminaliter agitur, fur justè negat se furẽ, quando crimen non est saltem semiplenè probatum; ergo idem ei tunc etiam licitè præstat advocatus. Hinc non tenetur cavere damnum alterius, quia sequitur tunc solùm per accidens, scilicet ex actione justa.

§. VII. Participans.

570. **P**articipans hìc videtur significare cooperantem per actionem aliquam præviam, qua agens principale juvatur ad ponendã actionẽ damnificativã. Taliter cooperari videtur faber serarius furi faciens clavim adulterinam; famulus, qui portam domûs clam effringit, ut fur accessum habeat. Interdum etiam significat causam immediatè coagentem injustæ damnificationi; quandoque etiam illum, qui partem habet ex re furtiva. Qualiter hi obligen-

gentur ad restitutionem, resolvendum venit ex dictis, juxta variam participationis acceptationem, vi cujus vel Physicè, vel moraliter influis in alterius damnificationem.

ARTICULUS X.

De obligatione resarciendi damnatum secutum ex cooperatione negativâ.

571. **C**AUSA injusta negativa alicujus injuriæ est, quæ illam non impedit, cum teneretur ex justitia impedire: hæc causa est multiplex, & ejus numerus comprehenditur illa parte versiculi, *mutus, non obstans, non manifestans.*

572. *Mutus* hîc dicitur, qui, cum ex justitia (puta officio, contractu &c.) tenetur loqui, tacet; hæc res locum habet apud Consiliarios in tribunalibus justitiæ. *Prævidet v. g. si veneris in consilium, ubi agetur de re iniqua, te incursum offensam, si stes pro equitate.* Quæritur ergo, *an si tali casu taceas, vel à consilio te absentes, tenearis ad restitutionem damni secuti?* sed nota, dupliciter alicui posse competere ius suffragii. 1. ex officio, cui onus dicendi sententiam annexum est, licet officium ex favore collatum sit 2. ex mero favore personæ, cui conceditur.

573. R. 1. eum, qui tali casu se absentat, & ius suffragii habet ex mero favore facto personæ,

sonæ, non peccare contra justitiam se absente-
tando, vel tacendo. Sic Lug. cit. D. 19. f. 2.
§. 3. n. 62. Quia non uti favore non est contra
justitiam (intellige favore merè personali)
potest tamen sæpe esse contra charitatem. R.
2. idem dicendum esse, si cui jus suffragii datum
est in proprium ipsius commodum, ut si sint
plures Patroni, ad eandem electionem, vel præ-
sentationem. Ratio est eadem.

574. R. 3. cum regulariter peccare con-
tra justitiam, si jus suffragii competat ex
officio. Sic Lug. cit. n. 66. Rebellus p. 1.
l. 3. q. 7. n. 9. Reginald. in praxi. tom. 1.
l. 10. n. 106. Quia sic facit contra obliga-
tionem, ad quam tenetur ex officio in bo-
num publicum collato, atque adeo ex contra-
ctu tacito. Dixi *regulariter*, quando scilicet ab-
est causa excusans absentiam, vel silentium, aut
dissimulationem suffragii, qualis foret, si in-
de timeretur grave damnum, vel adsint alii viri
boni, per quos æquè damnum caveri possit, vel
urgeat occupatio gravior. Ita Lug. d. 19. sect.
2. n. 67. aut si quis evidenter sciat, se frustra
acturum, imò adhuc odium & rixas incursum.
Diana cit. p. 1. tr. 3. resol: 18.

575. Quæ dicta sunt, de silente seu muto,
cùm ex justitia deberet loqui, cum proportio-
ne dicenda sunt de non obstante, & non mani-
festante, cùm ex justitia ad oppositum tenetur.
Nam si tenetur solum ex charitate, esto pec-
cet,

et, non tamen obligatur restituere. Hoc enim non oritur ex quocunque peccato, sed ex peccato contra justitiam; ut aliàs dictum.

ARTICULUS XI.

De restitutione munerum.

576. **A**Nton. Perez tr. 2. de restitutione **A**D. 3. c. 10. n. 164. rectè observat, circa donationes non esse facile presumendum, eas liberaliter fieri. Potest enim contingere sæpissimè, ut litigantes eas faciant coacti vexationibus Judicum, aut insinuatione desiderii munerum, quæ loco imperii haberi solent, & ex illa possunt litigantes timere, se non obtenturos causam justam, nisi munera offerant; & tunc non est dubium, esse restituendi obligationem. His præmissis.

577. Universaliter dicendum est *acceptum, ut fiat opus ex justitia debitum, esse obnoxium restitutioni.* Ratio quia sic, qui petit pretium pro debito ex justitia, reddendo tale debitum, non solvit integrè debitum; sic enim nihil reddit pro accepto pretio, quod ex justitia non debuit ante acceptum pretium. Quare sicut non satisfaceret debito integrè, qui cùm debet 100. pro solutiõe præstanda, acciperet decem, (quia sic pro 100. solùm redderet 90.) sic non satisfaceret debito, qui pretium accipit, ut

præstet, quod aliunde debet ex justitia. Secus est, si aliquid acciperent, ut præstarent aliquam operam, ultra eam, quam debent ex justitia.

578. Ex hoc coll. 1. cum Perez cit. Testem teneri ad restituendum, quod accepit, ut veritatem diceret, quia licet ex justitia non obligetur ad testificandum; ex justitia tamen tenetur testificando verum dicere, seu non mentiri.

579. Coll: 2. Quæstores, & depositarios Principum ex justitia obligari ad restituendum, si aliquid accipiant ab iis, quibus debita solvunt, cum ex justitia solvere debent. Nec juvat, quod donare videantur. Nam in casu infinuato n. 576. donatio præsumi non potest, sed potius coactio ex metu solutionis, tempore jure debito, non accipiendæ, nisi aliquid dent, vel solutori remittant, præsertim si moræ prætendantur ex defectu mediorum, quæ in promptu adsunt, si partem remittant.

580. Coll: 3. Judicem post opus præstitum non teneri ex natura rei ad restitutionem ejus, quod accepit ob iniquam sententiam. Ita Perez cit. n. 162. quia qui dat ob turpem finem, facultatem habet transferendi dominium rei etiam sine ulla causa, & conditione. Et constat ex simili n. 18.

581. Dixi *post opus præstitum*. Nam, ante executionem actûs illiciti, tenetur accipiens restituere id, quod datur sub conditione talis actûs, quia

quia tenetur ab ipso actu abstinere; & certum est, non posse, actu non secuto, rem acceptam retinere; excipe, nisi res donata fuisset absolute eo animo, ut solum alliceretur accipientis voluntas ad actum illicitum.

582. Not. autem ejusmodi Judicem non deobligari à resarciendo damno tum ei, cui per sententiam injustam nocuit; tum Magistratui, cui ex pacto debet, ministrare justitiam litigantibus. Hinc nota, non posse ministros justitiæ à litigantibus, aut ab aliis apud ipsos negotium gerentibus, accipere quicquam ultra stipendium justum, assignatum à Principe per leges; intellige, pro actionibus ex justitia debitis. Quare si stipendium accipiant ab ipso Principe, vel republ: ne quicquam accipiant à litigantibus, nihil ab ipsis accipere possunt; et si accipiant titulo officii, quod præstant, tenentur ad restitutionem. Eademque ratio est, si designatum sit per leges id, quod à litigantibus, & negotiantibus accipere debent, quia sic bis idem venderent, & reddendo actum jure debitum aliunde, non solverent integrè debitum, ut dictum est n. 577.

583. Coll. 4. acceptum, ut fiat opus debitum ex alia virtute, quàm ex justitia, non esse obnoxium restitutioni. Sic Bonacin: d. 1. de restit. q. 1. p. 3. Quia debere aliquid ex justitia est pretio æstimabile; & illud nonolvere, de-

bitori afferre potest plura damna. Teneretur enim ad restitutionem damnorum ex non facta solutione secutorum &c. &c. Hoc autem non est in casu debiti ex alia virtute, nisi præcesserit pactum.

584. Coll: 5. pecuniam purè liberaliter oblatam, ne fiat injuria vel danti, vel tertiæ personæ, non esse obnoxiam restitutioni. Sicut enim potest absolutè donare, sic potest donare, ne sim injustus; sed in 1. casu pecunia sic donata non foret restitutioni obnoxia; ergo nec in 2. Dixi autem *purè liberaliter*; quod non stat, si daret ut pretium omissionis injustitiæ, vel animo captandi utilitatem ex re tertii utiliter gesta, &c.

585. Ex hoc Coll: 6. oblatum ad cavendam injustitiam respectu tertii esse restitutioni obnoxium, quando offerens ex charitate tenetur ab injuria liberare alterum. Quia sic non tantum eum, cui paras injuriam, sed etiam liberatorem conijcis in eas angustias, ut non possit retinere suam pecuniam, sine violatione charitatis. Utrumque autem est contra justitiam; ergo.

586. Coll: 7. idem dicendum esse, in casu; quo is, qui eo fine tibi offert pecuniam, ut tertium liberet ab injuria, quam illi paras, sic offert, ut liberatus ab injuria teneatur liberatori solvere pecuniam pro se expositam, tanquam
uti-

utiliter ejus negotium gesserit. Nam sic is, qui, ut omittat injuriam, pecuniam recipit, per injustitiam causat liberato damnum pecuniæ.

587. Coll. 8 rem donatam ad redimendam vexam, esse restitutioni obnoxiam. Nam redimere suâ pecuniâ vexationem injustam, seu tradere pecuniam solùm ob eam causam, ut quis obtineat liberationem à malo sibi debitam ex justitia, idem est, ac rem suam emere suâ pecuniâ, cùm illa non possit aliter obtineri: certum autem est, pecuniam à me datam furi, ut mihi meum equum reddat, non aliter obtinendum, esse restitutioni obnoxium; ergo etiam donatum ob eam solùm causam, ut redimatur vexa, est restitutioni obnoxium.

ARTICULUS XII.

De causis liberantibus à restitutione,

588. **D**upliciter hoc intelligi potest. 1. quæ sint causæ excusantes à restitutione simpliciter, quibus scilicet stantibus ad nihil tenor 2. à restitutione secundùm quid, scilicet hic, & nunc faciendâ Domino. his positis.

589. Quæres 1. an, qui rem furtivam gratis accepit à fure, possit licitè illam reddere furi, quando non est moraliter certus, quòd hic eam restituet vero Domino? R. negativè. Nam

cùm ratione rei acceptæ contraxerit obligationem restituendi vero Domino, per omissionem ejus actionis agit contra suam obligationem. Ergo illicitè facit. Sic Escobar Theol. mor. l. 37. c. 15. n. 116.

590. Quæres 2. an, qui rem furtivam emit bonâ fide, debeat eam reddere Domino, nec possit illam reddere furi? affirmativam tenet Sotus, Ledesma, Covarruvias apud Escobar. cit. n. 117. sed R. 1. si Dominus eam vindicet, teneri, eam reddere, etiam cum jactura pretii. Ità etiam Escobar cit. n. 149. quia res tua non est, jactura autem pretii hîc non fit restitutione, sed facta prius est, emptione *rei furtivæ*.

591. R. 2. si Dominus ab eo non repetat, emptorem illum licitè rem reddere furi, ut suum pretium recipiat. Quia cum detrimento proprio, præsertim æquali, non tenetur quis Domino conservare rem, quæ ad ipsum pervenit absque injuria Domino facta per talem emptorem.

592. Dices: nemo licitè potest rem alienam constituere *in pejori statu*; sed hoc fieret in præfenti; quia res aliena apud furem est in pejori statu, quàm apud non furem. R. cum distinctione, si cum meo damno constituta est in meliori statu citra injuriam à me factam Domino, & in eodem sine meo nocumento conservari non potest, N. secùs, transeat. Nam nemo ha-
bet

bet jus, me invitum obligandi ad conservandam rem suam cum meo detrimento in statu, ad quem ponendum ego non tenebar.

593. Si autem meum pretium facile reciperem, esto furi rem furtivam non redderem, saltem ex charitate tenerer Domino reddere, non furi, à quo illam difficiliùs reciperet Dominus; imò probabiliùs etiam ex justitia. Tunc enim teneor ratione rei acceptæ, nec excusat periculum damni proprii, ratione cujus in priori negavimus hanc obligationem.

594. Quæres 3. quid dicendum, si quis rem furtivam emit malâ fide? Respondet Sylvester V. *Restitutio*. 3. q. 7. posse etiam tunc ab emptore rem furi reddi, ut emptor recipiat suum pretium; quia quisque potest sibi potiùs, quàm aliis consulere, quando non constituit rem in peiori statu, quàm fuerit ante suam actionem: sed hoc contingit in præsentì. ergo.

595. Negativam tenet Lugo hìc D. 17. n. 37. & Turrianus, qui teste Diana. p. 2. t. 3. r. 4. & p. 5. t. 14. r. 87. vocat oppositam improbabilem, sed immeritò. Ratio horum est. 1. quia sciens dedit pretium furi, consequenter injustè contra Dominum rei. 2. quia cooperaretur furi tanquam socius injustæ actionis.

596. Judico tamen sententiam affirmantem esse probabilem. Sic Malderus *de restitutione* t. 14. c. 3. d. 2. & Diana cit. cum Escobar n.

152. quia talis emptor *ratione rei accepta non tenetur* cum suo damno. In hoc enim convenit cum emptore bonæ fidei, qui etiam habet rem alienam, & postquam novit alienam, cum suo damno non tenetur eam reddere Domino. *Non etiam tenetur ratione injuste additionis.* Nam injustus acceptor solùm tenetur ad faciendum, quòd Dominus ex sua acceptione nullum damnum patiat: hoc autem facit injustus emptor retractatâ suâ injustâ emptione. ergo.

597. Quæres . . an, cùm quis non potest restituere, nisi cum gravi suo damno in bonis fortunæ, excusetur à facienda restitutione sic, ut eam possit differre? negat Molina d. 754. affirmat Lessius l. 2. c. 16. n. 22. & 25. quia jus creditoris cùm ei constitutum sit vel lege, vel conventionem, non videtur se extendere ad eum casum tanti damni, cùm hoc æquitati naturali repugnet, quando creditor non æquè periclitatur.

598. Hinc meritò docet Castro-Palaus de just. comut. d. 1. p. 18. §. 3. licitè differri restitutionem, si ob eam à parente suo faciendam filix se prostituerent, vel filii vitam indignam agere cogèrentur v. g. *prædari*. Hinc universim à restitutione, vel omnino facienda, vel saltem cum dilatione, excusat. 1. quando debitor verè non habet, ut solvat. 2. quando, si solvat, fieret extremè indigens. 3. si fieret ita
gra-

graviter indigens, ut caderet de statu suo, in quem ascendit bonâ fide. Vide Tamburinum l. 8. t. 4. c. 1. §. 9. n. 4. hæc intellige, nisi creditor, ob defectum solutionis sibi debitæ (saltem ex delicto) per dilationem par damnum subiret. Dixi *si fieret extremè indigens*. Nam de hoc casu quæri potest, an qui in extrema necessitate rem alienam sibi usurpavit, & restitutionem distulit, transactâ necessitate domino reddere debeat, si quid ex re alienâ supersit? & R. affirmative, quia usus rei alienæ, titulo extremæ necessitatis concessus est, in quantum necessarius est illi necessitati sublevandæ; ergo transactâ necessitate, res aliena tuo usui eo titulo competere non potest; ergo domino reddenda. Si autem res aliena in remedium sublevandæ necessitatis extremæ absumitur, non extinguitur obligatio debiti, nisi aliunde non habeas, nec speres, quo debitum solvas. Nam hoc casu probabilius est obligationem extinguere, esto rem illam alienâ habueris (ante necessitatem) ex delicto. Nam casus extrêmæ necessitatis facit, ut res aliena, in quantum necessitati extremæ sublevandæ necessaria est, aliena esse desinat.

599. Quæres 5. an quis ab onere restituendi liberetur *cessione bonorum*. R. quòd Cessio bonorum, sit juris privilegium, seu beneficium, quo debitores, qui propter debita civilia conveniuntur, ac detrudendi forent in carcerem, dum

dum solvendo non sunt, possunt cedere bonis suis, ea juridicè tradendo, ut creditoribus inde, quantum fieri potest, satisfiat l. 1. C. qui bonis cedere possunt.

600. Is, qui sic bonis cessit, duo privilegia consequitur. 1. quòd à carcere liberetur, nec amplius molestari possit l. 4 §. *Sabinus*, ff. de *cessione bonorum*. 2. quòd si postea rursus aliqua bona acquirat, non spoliatur omnibus illis, sed tantùm conveniatur, in quantum commodè facere potest, relicta illi parca, sed congruà sustentatione. ut dicitur l. 4. cit. cum 2. seqq. Hinc acquisitio futurorum est utilitas cessionis. Sic Haunold. cit. n. 439.

601. Si quæras, an, qui cessit bonis publicè, & modo, quo solet interdum fieri, ignominioso, omnino liberetur à solutione, licèt deinde venerit ad fortunam pinguiorem? affirmativam tenet Th. Hurtad. p. 2. mor. tr. 8. c. 4. r. 35. n. 433. Nam illa ignominia subit vicem perfectæ solutionis. per L. ult. C. de *in jus vocand.* & argumento sumpto ex Gloss. in C. *sicut dignum*. §. *eos insuper*. de homicidio.

602. Verùm sententia negans communis est teste Palao tr. 32. d. 1. p. 17. §. 1. n. 4. Nam sic creditores punirentur jacturâ debiti, quod est contra æquitatem. Et ratio est, nam tota ratio illius beneficij sumpta est ab impotentia debitoris; & illa ignominia signa solùm addun-

duntur, ne tales cessiones cum damno reipublicæ passim intententur: in textibus autem citatis, ubi dicitur: *quòd pœna corporalis pecuniaria subrogetur*, solùm sermo est, quando debitũ pecuniarium est pœna à Judice imposita ob delictum sive fisco, sive parti applicandum.

603. Præter hæc not. 1. pœnam incarcerationis hìc solùm intelligi de illis debitoribus, de quibus non fati constat, an sint solvendo? qui enim notoriè solvendo non sunt, incarcerari ob id nequeunt, quia non sunt contumaces. Sic Haunold. de Just. tr. 2. n. 434.

604. Not. 2. personas privilegiatas in hoc casu habere electionem inter carcerem, & cessionem, quæ vocari solet *remedium*, seu *beneficium flebile*. Sunt autem hìc personæ privilegiatæ, mulieres honestæ, miles armatæ militiæ, Nobiles, & Illustres, item in dignitate constituti, ut Doctores, Professores, ac Clerici gaudentes privilegio fori, de quibus vide Haunold. cit.

605. Nota. 3. si quis, esto non sit privilegiatus, jurejurando affirmet, quòd ad solvendum nihil reliquum habeat, nec suâ culpâ, sed adverso aliquo casu ad talem inopiam redactus sit, eum non posse cogi, vel ad carcerem, vel ad bonorum cessionem. Novellâ. 135.

606. Not. 4. hoc beneficium juris, quantumvis flebile, quibusdam negari 1. iis, qui

ex delicto debent. L. *generaliter* ff. *de pœnis*. 2. qui bona sua in fraudem creditorũ alienarunt. l. 1. ff. *de dolo*. 3. qui bona sua prodigè consumpserunt, & scientes, se non esse solvendo, æ alienum contraxerunt. l. *Fulcinius*. §. 1. ff. *quibus ex causis in possessionem eatur*.

607. Not. 5. eum, qui cogitur bonis cedere, sic, ut nihil, nisi vestis ei relinqueretur, si omnia indicaret, posse salvâ conscientiam occultare aliqua, unde tenuem aliquem victum habere possit. Quia leges jubentes omnia manifestari, sunt pœnales, consequenter non intelligendæ de iis, quæ necessaria sunt alimentis, quorum defectu, in extrema necessitate, etiam aliis ea surripere liceret, ut communiter docetur in tract: de præcept: Decalogi.

608. Nota 6. probabilius esse, quòd hæres negligens beneficium inventarii conficiendi, si deinde non sit solvendo creditoribus defuncti, adhuc gaudeat beneficio cessionis; quia non aliter tenetur solvere, quàm defunctus; sed hic tenebatur solvere potens cedere bonis. ergo.

609 Nota 7. si filius familias cogatur bonis cedere, cum non posse adventitiis cedere, quoad proprietatem, si ususfructus sit penes Patrem. Nam cessio non fit in bonis, quæ alienari non possunt. Nam in his executio fieri non potest, qui est finis cessionis: at ille sine consensu Patris adventitia quoad proprietatem

tem alienare non potest. L. fin. §. filiis autem.
C. de bonis, que liberis. ergo.

610. Ad extremum nota, Beneficium competen-
tia esse privilegiū quorundam debitorū, ut con-
veniri nō possint ultra id, quod comōdè possint
solvere, consequenter, quin illis relinquatur
competens sustentatio. Hoc i. convenit parenti-
bus conventis à liberis; fratri germano adver-
sū fratrem; Socio adver- sū socium; Patrono ad-
versū libertū; marito adversū uxorem repeten-
tem dotē, ac ei, qui convenitur ob debitū ex li-
beralitate contractum. Idem censeo æquitate
naturali competere redactis ad inopiam

sine sua culpa ex casu ad-
verso.

O. A. M. D. G.

&

B. V. M. S. M. C. H.

F I N I S.

INDEX RERUM PRÆ- CIPUARUM JUXTA NUMERUM MARGINALEM.

Alienatio.

- A**N potentia alienativa Domini privativè sumpta
pertineat ad dominium plenum? num. 55.
An omnis alienatio domini ponat privationem ejus in
alienante? n. 55, 60 & 67.
An, si creatura ex pacto cum Deo inito acquireret jus
adversus Deum, hic à se deberet alienare aliquid sui
dominij? n. 437 *remissivè*.
An dominium rei, sine consensu domini alienari pos-
sit alienatione legali? n. 281. & 328.

Antichresis.

- An sit pactum usurarium, divino & humano jure re-
probatum? n. 164
An saltem in aliquo casu licita sit? n. 169.

Bellum.

- An dari possit bellum utrinque justum formaliter, sal-
tem ex diverso titulo? n. 18.
An hostibus erepta, in bello justo, fiant capientium?
n. 245.
An erepta subdito principis, gerentis bellum defensi-
vum? n. 246
An hæc spolia validè, ac licitè vendantur & emanant?
n. 246.
An homines justo bello capti fiant capientium? n. 242.
An bello justo effectus servus, licitè fugiat à domino?
n. 242.

Clerici non Regulares.

An Clerici non Regulares habeant dominium bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium? n. 332.

An de his, & quo modo, licite disponant per donationem inter vivos, & ultimam voluntatem? n. 365.

Quid agendum cum bonis eorum vacantibus? n. 367.

An sint domini fructuum Ecclesiasticorum congruæ sustentationi redundantium? n. 344. & 354.

Quæ censeatur congrua illorum sustentatio? n. 361.

An illos fructus licite expendant in pias causas? n. 349. & 360.

Quæ censeatur in hoc casu pia causa? n. 360. & sequent.

An, si superflua de redditibus Ecclesiasticis expendant in usus profanos, peccent? n. 333. & 346.

An in prædicto casu peccent contra iustitiam, & cum onere restituendi? n. 339.

An consuetudo, illos expendendi in usus profanos, habeat vim legitimæ præscriptionis? à n. 351.

An divisione beneficiorum extinctum sit antiquum jus pauperum ad suam portionem de fructibus Ecclesiasticis? à n. 340. & seq.

An liceat ex his conferre aliquid in suos consanguineos? n. 360.

Dominium.

Quid sit Dominium plenum, seu perfectum? n. 45.

Quid imperfectum? n. 85.

An in instanti translationis dominium solum extrinsecè, & incompletè sit in donante? n. 62.

An solum dominium radicale, & reflexum? n. 63.

An sufficiat illud immediatè fuisse priùs? n. 60. & 76.

An necessariò sit penes utrumque? à n. 56.

An, & quo modo dominium rerum temporalium consistat cum voto paupertatis Religiosæ? n. 369.

Qui-

- Quibus modis acquiratur dominium rerum naturâ liberarum? n. 241. Hominum? n. 242.
 Rerum belli? n. 245. Rerum inventarum? n. 247.
 Thesauri? à n. 247. Bonorum derelictorum? n. 256.
 Bonorum vacantium? n. 260.
 Bonorum incertorum? n. 257.
 An, & quomodo acquiratur dominium rerum *plantatione*? n. 263, *Formatione*, & *specificatione*? n. 264.
Procreatione, & *fatone*? n. 267. *Fructuum perceptione*? à n. 193. *Alluvione*, & *Vicinitate* n. 268.
Commixtione, & *Coniunctione*? n. 272. *Usucapione*, & *Prescriptione*? à n. 274. Quomodo *inventione*? à n. 247.

Emphyteusis.

- Quid sit Emphyteusis? n. 122. quo modo differat à Feudo? *eodem*.
 An per Emphyteutæ professionem in Religione bonorum capaci transeat ad monasterium? n. 129.
 An eo casu transeat solum revocabiliter? n. 131.
 An, si constituta sit cum clausula, *ne transeat in Ecclesiam*? n. 134.
 An in dato casu monasterium debeat laudemium domino directo? n. 142.
 An in casu Emphyteusis ad monasterium devolutæ post professionem? n. 144.
 Qui censetur *novus* Emphyteuta? n. 139.
 Quando successor in Emphyteusi teneatur ad petendam investituram? n. 122.
 Quando ad pendendum laudemium? à n. 135.
 An, & quando Emphyteuta jus suum alienans cadat in commissum? n. 123.
 An, & quando sit obligatio canonis? n. 126.
 Quæ sit ejus quantitas? & quo tempore solvendus? *eodem*.
 An poena commissi nascatur solum ex non soluto canone? n. 127. *vent.*

An hæc in conscientia debeatur ante sententiam judi-
cis? n. 125. & sequent.

Quæ conditiones præmittendæ alienationi boni em-
phyteutici? n. 123.

An committatur, illis non præmissis, si alienatio non
fiat *pretio*? n. 124. an si alienetur, non secutâ tradi-
tione *t eodem*. An si cum traditione, sed mox red-
empta? n. 125.

An, & quomodo excuset à pœna commissi moræ purga-
tio? n. 127.

Episcopus.

An Religiosus in Episcopum euectus liberetur à voto
paupertatis? n. 389.

An à Prælati Episcopo inferioribus præscribi possint
jura episcopalia? & quæ? n. 329. & seq.

Error.

Quid sit error justus, & justissimus? quid injustus? n.
241. quid error facti? quid juris? n. 2. 3. 7. Quid er-
ror juris clari, & obscuri, seu dubii? eodem. An, &
quo modo juris error noceat præscribere volentibus?
n. 288. & sequent. cum, n. 291.

Fides.

Quid sit bona? quid mala? quid dubia fides? n. 207.

Quid *justa* theologice? quid juridice? n. 286.

Quid operetur bona fides in possessore rei alienæ? V.
Possessor.

An possessio bonæ fidei deperdatur litis contestatione?
n. 212. & sequent.

An, & quomodo bona fides necessaria sit ad præscriptio-
nem legitimam? à n. 285.

An elidatur superveniente dubio? n. 293. 296. 309.

Quid operetur bona, vel mala fides authoris respectu
successoris tam universalis, quàm singularis? n. 297.

Fructus.

Qui sint fructus meræ industriæ & cui cedant? n. 193.

Quid naturales, & industriales seu mixti? n. 194.

Ex quo tempore fructus legati debeantur legatario? n. 347.

Quomodo possessor bonæ, malæ, vel dubiæ fidei, suos faciat, aut restituere debeat, fructus alienæ rei à se possessæ? V *Possessor*.

Quid veniat nomine fructuum in deductione expensarum? n. 234.

Fur.

An fur teneatur ad restitutionem rei, quæ apud ipsum periit casu fortuito? n. 220.

An si absumat, certus simili casu perituram apud dominum? n. 221.

Quid si non absumat, sed conservet? eodem.

Quid si fructus rei percipiendos nec ipse percepit? n. 224.

An, ex Quomodo res furtivæ restituendæ? à n. 589.

Hæreditas, Hæres.

Quo tempore inspicitur quantitas hæreditatis? n. 185.

Quid veniat nomine hæreditatis, gravatæ restitutione fidei commissaria? n. 178. & 185.

An augmentum hæreditatis post mortem, accrescat legitimæ? n. 186.

Quid si hæreditas sit major legitimâ vivo patre acceptâ? n. 188.

An in prædicto casu hæredes defuncti teneantur supplere quantitatem legitimæ? n. 189.

Quid si prius cessit cessione non juratâ? n. 188.

Quid si cessione juratâ? n. eod.

Quis dicatur hæres fiduciarius, & fideicommissarius? n. 176.

An filius universali fideicommissio gravatus, præter legitimam licitè deducat quartam Trebellianicam? n. 177.

An hoc procedat etiam de jure civili, esto gravatus sit *pure*? n. 178.

Jurisdictio.

Quomodo jurisdictio gubernativa differat à jure proprietatis? n. 5.

An cuilibet illam habenti, conveniat jure stricto? eodem.

An & quæ jurisdictio superioris præscribi possit ab inferiori? n. 283. & 329.

Jus.

Quid veniat nomine juris activè sumpti, prout est objectum justitiæ commutativæ? n. 1. & 9.

An essentialiter dicat ordinem ad commodum entitativum? n. 4.

An, & quot modis constituatur favore legis, aut patris legitimi? n. 16. 19. & 26.

An amplitudo juris mensuretur ex favore legis constitutivæ juris, n. 25. 26.

An bene restringatur ad facultatem licitè non impedibilem ab alio? n. 11.

An ad solos actus lege permissos? n. 23.

An extendatur ad actus oppositos legi *usum præcisè*, vel prohibenti, vel annullanti? n. 21. 23. 49.

Quomodo differant jus in re, & jus ad rem? à n. 39.

Quid veniat nomine juris passivè sumpti? à n. 31.

Quomodo debitum justitiæ differat à debito aliarum virtutum ad alterum? à n. 34.

Justitia.

Quid justitia latè, quid strictè sumpta? n. 394.

Quæ ejus divisio? n. 395. an hæc divisio sit in partes subjectivas, vel potentiales? n. 411.

Quid sit Justitia legalis? n. 395. an sit virtus generalis, vel specialis? n. 396. 398. an detur in Deo formaliter? n. 399.

Quid sit justitia vindicativa? n. 395. an sit virtus specialis? n. 400. an detur in Deo formaliter? n. 304.

an sit justitia strictè ? n. 401. an unus idemque actus possit esse justitiæ vindicativæ , & commutativæ ? n. 403.

Quid sit justitia distributiva ? n. 395. an sit essentialiter ad plures absolutè ? n. 407. an ejus violatio pariat obligationem restituendi ? n. 410.

Quid sit justitia commutativa ? n. 395. an sit justitia strictè ? n. 412. quas exigat condiciones ? n. 412. remissivè. an detur in Deo formaliter ? n. 437. remissivè. an ejus obligationi satisfieri possit per actum non elicatum ex proprio illius motivo ? n. 413.

An eidem debito adhiberi possit multiplex solutio adæquata ? n. 415.

An creatura possit exercere actum strictæ justitiæ , vel injuriæ erga Deum ? n. 428.

An omne peccatum grave sit stricta injuria contra Deum ? n. 432.

An volenti possit fieri injuria ? n. 441.

Laudemium.

Laudemium jure communi debetur domino directo, cùm locus vel fundus emphyteuticus transfertur in aliam personam. n. 135.

An hoc procedat in casu , quo resoluta contractu , vel pacto de redimendo res redit ad venditorem ? n. 137.

An quando non celebratur novus contractus ? eodem.

An quando inter se dividunt hæredes ? n. 138.

An cùm alienatio est necessaria ? eodem.

An in casu , quo fundum emphyteuticum quis recipit ut hæres necessarius , & suus ? n. 139.

An quando successor non est emphyteuta novus ? n. 139.

An quando per professionem emphyteutæ ex consequentia personæ transit ad monasterium ? n. 152.

An cùm post professionem devolvitur ad monasterium ex hæreditate paterna ? n. 144.

Quid in his casibus jure Styriæ ? n. 141.

An hoc ipso, quòd filii, vel nepotes ex communiōne per solam divisionem recedant, sine interventu venditionis? *eadem.*

Legitima.

An filius accipiat legitimam jure proprio? n. 179.

Quid jure novo veniat nomine legitimæ? n. 184.

An legitima veniat in hæreditate obnoxia restitutioni fidei commissariæ? n. 178.

An gravari possit? 177. 184.

An legitima augeatur, cum augentur bona defuncti? n. 186.

Quid si filius accepit legitimam vivo Patre cum juramento non exigendi plùs deinceps? n. 188.

Quid si cum cessione non jurata? *eadem.*

Quid si vivo Patre accepit legitimam, dissimulatâ quantitate bonorum, longè inferiorem? n. 189.

An licitè agat ad Falcidiam, si legitima obvenit minor debità ob multitudinem legatorum? n. 190.

Litis contestatio.

An possessor rei alienæ per solam litis contestationem desinat esse in bona fide, ut rei fructus faciat suos? n. 211.

An, ut præscribat tempore ordinario? n. 215. 217.

An cessione actoris lite peremptâ cesset mala fides ex litis contestatione præsumpta? n. 214.

An litis contestatione civiliter interrumpatur præscriptio? n. 315.

An censeatur civiliter interrupta fuisse per litis contestationem, si postea Actor succubuit? *ead.*

Majoratus.

An possessor majoratûs habeat plenum dominium? n. 452. in quibus gravetur? *eadem.*

Monasterium.

An monasterium bonorum in communi, & successio-

nis capax, per professionem religiosam, ipso facto succedat in omnia jura, & bona sui professi, de quibus ante non disposuit? n. 105.

An hæc translatio indigeat insinuatione, si excedat summam lege taxatam? n. 391.

An consecratione inventarii? eodem.

An in præmissis casu monasterium succedat ut hæres? n. 111. vel acquisitione naturali, & per consequentiam personæ? n. 106.

An tunc sui professi nomine retineat omnes qualitatis filii, & agnationis? n. 106.

An tunc bona professi recipiens, habeat illa non ratione sui, sed ratione personæ in ipsam translatae, quamdiu hæc naturaliter vivit? à n. 140.

An usufructus per professionem usufructuarii transeat in monasterium? n. 104.

An tali casu usufructus sit novus? n. 120.

An emphyteusis per professionem emphyteutæ transeat in monasterium? n. 129.

An in hoc casu monasterium debeat laudemium? V. *Laudemium.*

An tali casu fiat mutatio personæ? n. 150.

An in casu paternæ hæreditatis ad professum devolutæ post professionem, monasterium stet ut hæres suus? n. 144.

Quo sensu verum sit, monasterium haberi loco filii? n. 157.

An si profiteatur gravatus substitutione, per professionem excludatur substitutus? n. 392.

Negligentia.

An, & quæ negligentia constituat culpam juridicam? n. 473. an damnum datum cum culpa juridica, sed sine culpa Theologica, extra contractum, & officium, naturaliter obliget ad resarciendum damnum? n. 474.

Quæ negligentia in solvendo canone inducat pœnam commissi? n. 127.

Quid

Quid, si intervenit in officio, vel contractu? n. 528. & seq

Odium.

An, & quo sensu, verum sit, quòd Deus odisse possit peccatorem eo instanti, quo actu condonat peccatum? n. 70.

Pactum.

An pactum antichresios. & legis commissoriae, pignori-
bus adjectum sit usurarium, & illicitum? n. 164.
174. Sed cum quadam limitatione. n. 165, 175.

Paupertas Religiosa.

An paupertas religiosa solemniter professa regulares non conjugatos reddat incapaces dominii in persona particulari? n. 368.

An etiam in tota communitate? n. 369.

An hoc habeat ex natura voti solemniter solemnitate substantiali, vel solà Ecclesiae constitutione? n. 154.
374. 390.

An cum voto paupertatis voventem aequè verè, ac propriè constituyente Religiosum, ac alios professos, stet dominium rerum temporalium in persona particulari? n. 376.

An dicens oppositum, ipso facto subjaceat excommunicationi latae sententiae? n. 378.

An dicere, ejusmodi voventem esse religiosum solo privilegio, & non aequè verè, & propriè, ac sint alii paupertatem solemniter professi, subjaceat iisdem poenis? n. 378.

Quotuplex sit proprietates, quam excludit religiosa paupertas? n. 371.

An proprietatem sitam in usu independente à superiorum voluntate, excludat religiosa paupertas ex natura voti religiosi? n. 373.

An etiam illam, quae est proprietates dominii? n. 373.

An usus rerum temporalium purgetur à vitio paupertatis?

tatis contra votum, legitimo consensu superioris legitimi? n. 382.

An etiam consensu tacito? n. 383.

An solâ superioris taciturnitate? n. 384.

Quis ad hoc censeatur superior legitimus? n. 387.

An censeatur concessa facultas acceptandi ex eo, quod alteri detur licentia dandi? n. 388.

An religiosus in Episcopum euectus liberetur à voto paupertatis? n. 389.

Pignus.

Quid sit, & quotuplex? n. 159. an possit constitui in re aliena n. 160.

An pignoratarius extra casû satisfactionis sibi præstandæ licitè utatur pignore? n. 161.

An sit usura, vi pacti pignoribus adjecti, percipere fructus pignoris vel hypothecæ, nec computare in sortem? n. 164. aut in casu non redempti pignoris, vel hypothecæ, hanc retinere ut commissam, esto excedat quantitatem sortis? n. 174.

Possessio.

Quid, & quotuplex sit possessio? à n. 191. quo modo acquiratur, & amittatur? n. 192.

An, & quæ necessaria sit ad præscriptionem legitimam? n. 285. 313.

An possessio temporis longissimi stet loco tituli ad præscribendum necessarii? n. 307. 309, 312.

An probans longævitatem suæ possessionis, sufficienter probet titulum possessionis? *eod.*

Quot modis ejusmodi possessio interrumpatur? à n. 314.

Quomodo probetur possessio continuata? n. 315. V. *Litis contestatio, Præscriptio.*

Possessor.

Quis dicatur possessor bonæ, quis malæ, quis dubiæ fidei? n. 207.

An

An possessor bonæ fidei fructus rei alienæ sic possessæ, & mixtos, seu industriales, & naturales faciat suos? n. 194.

An etiam, si rem possideat titulo solùm lucrativo? n. 195. & seq.

An hoc procedat etiam post contestationem litis postea evictæ? n. 211.

An licitè retineat fructus perceptos ante rei evictionem? n. 207.

An per instantiam litis inquietatus, sed lite ob cessationem actoris peremptâ, impediatur, quo minùs deinceps fructus rei possessæ faciat suos? n. 214.

An ubi agnoverit rem esse alienam, teneatur restituere fructus perceptos, & absumptos ante litis contestationem, & evictionem? n. 207.

An perceptos & absumptos tempore litis contestatæ & postea evictæ? n. 214.

An, si extent solùm in æquivalenti, & quos? n. 205.

An in casu faciendæ restitutionis licitè deducat expensas, & quas? à n. 234.

Ad quid teneatur possessor malæ fidei? n. 218.

Quid in casu, ubi res apud possessorem malæ fidei perit? n. 219.

An teneatur etiam ad fructus non perceptos sed percipiendos? n. 224.

An licitè deducat expensas, & quas? n. 234.

Ad quid teneatur possessor dubiæ fidei? n. 225.

Præscriptio.

An, & quo modo differat ab usucapione? n. 274. quis eius effectus? n. 275. An habeat vim adimendi dominium etiam sine voluntate domini? n. 281. an procedat etiam in foro poli? n. 275.

An sine bona fide incipiat vel procedat? n. 292.

An debeat esse justa non solùm theologicè? n. 292. sed etiam juridicè? n. 255.

An

- An præscriptioni noceat error juris justus, vel justissimus? n. 291.
- An dubium in principio? n. 295. 296. an superveniens bene coeptæ? n. 296.
- An bona fides auctoris profit successori tam universali, quàm singulari? n. 297.
- Quid de mala fide auctoris respectu successoris singularis? n. 299. quid respectu hæredis immediati? n. 301. Quid respectu mediati? n. 302.
- An ad omnem præscriptionem requiratur aliquis titulus? n. 306.
- An in præscriptione temporis longissimi sufficiat titulus præsumptus? n. 308. 312.
- An hunc fundet longævitas temporis? n. 308.
- An simpliciter, an cum aliqua limitatione? n. 293. 309.
- An titulus coloratus semper sufficiat? n. 110.
- Quis titulus sufficiat in præscribendis servitutibus realibus? n. 311.
- An præscriptio procedat sine ulla possessione? n. 313. an hæc debeat esse continua? n. 314. quo modo ejus continuatio probetur? n. 315.
- Quot modis interrumpatur? n. 314. & seq.
- An interrumpatur civiliter solâ litis contestatione? *ibidem.*
- An etiam in casu, ubi actor succumbit? *ibidem.*
- Quodnam sit discrimen inter interruptionem naturalem, & civilem? *ibidem.*
- Quanti temporis possessio requiratur præscribendis mobilibus privatorum? n. 316. Immobilibus eorundem? n. 318. Et Ecclesiarum Romanâ inferiorum? n. 319.
- Quo tempore præscribantur servitutes? n. 319. bona vacantia? n. 323. actiones, & obligationes? n. 324. quo modo computandum tempus præscriptionis? n. 326.
- Qui præscribere possint? n. 327.
- Contra quos præscribi possit? n. 328.

- An præscribi possit dominium directum immobilium? n. 283. An jurisdictio superioris ab inferiore? n. 283. 329. an omnia sint simpliciter præscribilia? n. 283.

Professio Religiosa.

- An professio religiosa in religione bonorum in communi, & successionis capaci æquivalet morti naturali? n. 117. 149. An civili, & quoad omnes effectus juris? n. 149. quo sensu verum sit, quòd talis professus censeatur mundo mortuus? *ibidem*.
- An in professio extinguat jura suicitatis, & agnationis? n. 106.
- An ex natura rei excludat à professio capacitatem dominii? n. 374.
- An professione religiosa hæredis gravati excludatur substitutus? n. 392. Quid in Societate JESU? n. 393. *V. emphyteusis. Laudemium. Legitima. Monasterium. Paupertas religiosa.*

Quarta Trebellianica.

- An filius univèrsali fidei commissio gravatus, præter legitimam licitè deducat quartam Trebellianicam, & quo jure? à n. 177.

Restitutio.

- An restitutio strictè sumpta supponat læsum jus alienum? n. 448. An sit juris naturalis? n. 447.
- An præceptum restituendi sit purè positivum, vel negativum? n. 447.
- An obligatio naturalis restituendi nascatur ex sola re accepta, & injusta acceptione? n. 456. secundum quem rei valorem restitutio facienda? n. 455.
- An damnum grave datum sine culpa theologica graviter obliget ad restitutionem totius? n. 474.
- An, si grave damnum datum sit per acceptiones minutas ita, ut nec in acceptione, nec in assumptione peccatum sit graviter? à n. 509.

Quid

Quid, si vel in principio intendit pervenire ad summam gravem? n. 498. Vel ante ultimam acceptionem advertit, si hæc fiat, complendum grave damnum? n. 501.

An, & quo modo facienda sit restitutio ex re accepta? n. 461.

An, & quo modo ex injusta acceptione? n. 473.

An, & quo modo ex culpa in officio? n. 528.

An, & quo modo ex culpa in contractu? n. 530.

An, & quo modo ex damno dato per errorem? n. 540.

An, & quo modo propter acceptionem munerum? n. 876.

An, & quo modo ex positiva cooperatione ad damnum? n. 547. Jussione? n. 548. Consilio? n. 552. Iniquo consensu, seu suffragio? n. 560. Palpatione? n. 568. Recursu? n. 569. Participatione? n. 572.

An, & quæ sit obligatio restituendi ex damno dato per cooperationem negativam? n. 572.

An, qui scit rem ex falso fundamento, vel præsumptione sibi adjudicatam à judice, licitè retineat? n. 278.

Ex quibus causis liberetur ab onere restituendi? n. 588.

An cessione bonorum? n. 599.

Statutum.

An valeat statutum excludens à parentum successione filium religionem ingressum? n. 108.

Tempus.

An in præscriptione possessio temporis longissimi stet loco tituli? n. 307. 309. 312.

Quale tempus sufficiat præscriptioni rerum mobilium, vel immobilium, ? V. *Præscriptio*. Quodnam sufficiat inter præsentem, quodnam inter absentes? à n. 317.

Quo modo tempus præscriptioni necessarium sit computandum? n. 326.

Titulus.

Quid, & quotuplex sit titulus? à n. 306.

An

- An ad præscriptionem temporis ordinarii requiratur aliquis titulus? n. 306. 308. An sufficiat existimatus? n. 308. An ad omnem sufficiat titulus coloratus? n. 310. An in præscriptione temporis longissimi sufficiat titulus præsumptus? n. 308. 309, 312.
- An ad præscribendas servitutes reales sufficiat scientia, & patientia domini? n. 311.
- An possessor bonæ fidei, ex solo titulo lucrativo, fructus rei faciat suos? n. 195.

Votum.

- An votum solemne, & simplex differant ex natura rei, seu essentialiter? n. 374.
- An Pontifex causâ boni publici validè, & licitè dispenset in votis solemnibus, etiam religionis? n. 375. 390.

Ususfructus.

- Quid sit Usus, & ususfructus tam causalis, quàm formalis: n. 76. 87. quis legalis, quis conventionalis? n. 95.
- An ususfructus formalis quandoque constitui possit in re, quæ usu absumitur? n. 93.
- An Ususfructuarius inconsulto domino directo alienare possit ususfructum? n. 98. Vel saltem ejus commoditatem? n. 99.
- Quo modo finiatur? â n. 101.
- An extinguatur religiosa professione ususfructuarii? n. 104. 113. An si tali casu transeat in monasterium, ususfructus sit novus? n. 121.

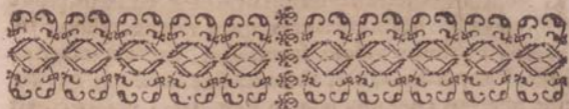

ERRATA SIC CORRIGE.

- Num. 117. incapacam, lege, incapacem.
N. 153. qua. l. quo.
N. 154. exipso. l. eoipso.
N. 209. seivit, l. sevit.
N. 218. locò. 118. l. 218.
N. 241. factum. l. factam.
N. 366. constituit, l. constituti.
N. 367. intestatio. l. intestato.
N. 393. Peobationis. l. Probationis.
N. 407. in fine, quam. l. quem.
N. 465. alienòdo, l. alienando.
N. 502. moraliter, l. mortaliter.
N. 541. qua. l. quæ.
N. 587. obnoxium, l. obnoxiam.

CONCLUSIONES EX RELIQUIS THEOLOGIÆ PARTIBUS.

DE DEO UNO.

DEi nomine intelligimus ens optimum in omni linea puræ perfectionis. Ejus existentia per se nota est quoad se ; quoad nos per ea, quæ facta sunt. Illius essentia non constituitur ullo Dei prædicato solitariè sumpto : sed omni & solâ purâ perfectione per se æstimabili. Independentè à nostris conceptibus, non datur ulla distinctio inter perfectiones Dei vel absolutas, vel relativas, nisi quam fides docet, personalis, mixta identitate essentiali extremorum.

CLara, & intuitiva DEI visio defactò datur in beatis. Est intrinsicè supernaturalis ; & essentialiter ac ab intrinseco destruibilis. Hinc repugnat visio, quæ reflexè de se judicet, se æternùm duraturam ; aut titulo connexionis cum decreto Dei libero, ab intrinseco petat non deficere. Non omnes videntes Deum vident ipsum æqualiter. Hæc visionum inæqualitas remotè oritur ab inæqualitate meritorum ; proximè, ab inæqualitate principii elevantis.

AD inæqualitatem visionum nihil confert formaliter inæqualitas intellectuum Beatorum. Defactò ad videndum Deum beatificè requiritur lumen gloriæ : est qualitas permanens ; neque aliud re ipsâ à specie impressa DEI. Suppleri potest absolutè per extrinsecum concursum DEI. Efficienter influit in visionem simul cum intellectu Beati. Non est tota ratio agendi, intellectu nihil efficienter cooperante. Oculus corporeus elevari nequit ad videndum Deum.

Essentiale objectum visionis beatificæ, est Deus, prout est in se. Beati, creaturas, quas vident, vident in Verbo; possibles vident formaliter; existentes causaliter. Nec prædicata Dei absoluta sine absolutis; nec ista sine relativis; nec una ratio sine altera videri potest ex parte objecti. Deus respectu cujuscunq̄ intellectûs inferioris Divino incomprehensibilis est. Repugnat etiam distinctè & discernibiliter in Deo videri omnia possible, secundum omnem eorum combinationem possibilem, visione creatâ.

Essentia divina, neque in ordine ad intelligendum se, neque in ordine ad intelligendum alia à se, respectu divini intellectûs habet rationem speciei intelligibilis; aut motivi propriè dicti. Datur nihilominus in Deo scientia perfectissima, non modò purè necessaria, & purè contingens; sed etiam inter utramq̄ media; cujus proprium est, attingere contingenter vera, sub conditione, independenter ab omni decreto Dei libero, existente actu.

Futura libera, quæ talia sunt, respectivè ad suas causas, non videt Deus in eorum causis proximè dispositis ad agendum; non in divina essentia secundum se; non in reali eorum præsentia ad æternitatem Dei, tanquam in mensura aliena: nec in decreto prædeterminante: videt autem ea immediatè in se ipsis. Conditionatè vera sub conditione indifferente, seu conducente, seu disparata (uti & decreta sua libera, quæ haberet sub certa hypothefi) videt per scientiam mediam.

Certum est in Deo dari perfectam libertatem indifferentiæ, non quidem potentiæ ad actum: sed actûs ad objectum. Divina volitio non est Deo libera libertate propriâ actûs secundi. Denominatio tamen liberè volentis hoc objectum, non est Deo adæquatè intrinsicæ: nec etiam adæquatè extrinsicæ. Hinc essentialiter includit applicationem divinæ volitionis ad objectum; ea porro est aliquid creatum temporale.

BEatis efficaciter decerni gloriam, ut coronam, independentem à præscientia absoluta meritorum, possibile est. Illis, qui decesserunt cum merito, defacto datur gloria non solum ut hæreditas; sed etiam ut corona strictæ justitiæ. Prædestinatio ad gloriam defacto facta est, independentem à præscientia absoluta meritorum; reprobatio verò positiva, post absolutè prævisa demerita. Prædefinitio actûs independens à scientia media, non cohæret cum libertate actûs.

DE DEO TRINO.

IN unius singularitate substantiæ haberi tres personalitates in divinis, realiter inter se distinctas, fides docet. Earum quælibet est pura perfectio, & in sua linea simpliciter infinita. Datur in Deo intellectio & volitio notionalis tam activa, quàm passiva. Solâ notione passivâ Verbum habet, quòd procedat à Patre in similitudinem naturæ productam. Et ideo secunda in Trinitate Persona est eò Filius, quò Verbum.

Verbum procedit à Patre per cognitionem comprehensivam Dei & totius Trinitatis; Spiritus sanctus per amorem ejus necessarium. Principium quo productivum in divinis, sunt notiones activæ: in Patre scilicet respectu Filii, intellectio; in Patre, & Filio respectu Spiritûs sancti volitio notionalis. Stando in hypothese Græcorum, si Spiritus sanctus esset Persona, nec procedens à Filio, nec producens illum, vi illationis formalis non distingueretur ab illo.

DE ANGELIS.

Dantur Angeli. Sunt puri Spiritus; essentialiter simplices; naturâ suâ intellectivi, & incorruptibiles, partim specie, partim numero differentes. Sunt propriè in loco, durant ævo, realiter distincto ab ipsorum substantia. Loquuntur voluntariâ missione specierum. Possibile est, quòd inferior naturaliter comprehendat superiorem.

Primo instanti suæ creationis fuerunt physicè peccabiles. Non sunt naturâ suâ inflexibiles in decretis suis. Acceperunt gratiam sanctificantem, dependenter à sua dispositione libera: probabiliùs inæqualem juxta inæqualitatem naturæ. Mali peccârunt peccato superbiæ; & torquentur ab igne infernali per qualitatem objectivè disconvenientem eorum naturæ.

DE ACTIBUS HUMANIS.

Beatitudo hominis objectiva, & essentialis est solus Deus. Formalis in Beatis non est sola visio, sed etiam gaudium amicabile de summo Bono clarè viso, cum securitate suæ nunquam desituræ felicitatis. Voluntarium debet esse ab intrinseco cum cognitione finis, Possibile est voluntarium liberum sine omni actu positivo, efficaciter inferente carentiam actûs.

Moralitas formalis humanorum actuum, est actibus semiextrinseca. Essentialiter includit libertatem actûs; & excludit principium physicè prædeterminans. Etsi verum sit in dubiis negativè tutiorem partem esse eligendam ex obligatione; secùs tamen est in dubiis positivè. Hinc sequi opinionem *practicè* probabilem, etiam relictâ probabiliori, in praxi tutum est.

DE PECCATIS.

Peccatum Theologicum est libera transgressio æternæ legis. Peccatum merè philosophicum possibile est. Peccatum grave Theologicum est malitiæ finitæ, sed offensæ simpliciter infinitæ, non in omni, sed in certo solùm genere. Nullum peccatum meretur omnem pœnam possibilem; aut remitti potest, dum actu fit. Veniale nec per accidens meretur pœnam æternam.

Malitia peccati commissionis consistit formaliter in positivo; perseverat habitualiter per carentiam condonationis, & condignæ satisfactionis applicatæ subjecto. Peccantem Deus non prædeterminat hysicè
ad

ad materiale peccati; & si sic prædeterminaret ad hoc
esset propriè author peccati.

DE GRATIA AUXILIANTE.

Gratia auxilians, strictè, seu Theologicè accepta,
est donum intrinsecè supernaturale, ac animæ in-
hærens, quo ipsa ad actus positivè salutares, & supra
naturam constitutos, potens redditur, ac juvatur.
Non est contra formalitatem doni gratuiti, seu inde-
biti, essentialem gratiæ, dari ex merito, nisi solius ar-
bitrii, & naturæ. Prima gratia excitans affectivè con-
stitui non potest in affectu indeliberato & efficaci.

Ad omnem actum positivè salutarem necessaria est
gratia auxilians strictè sumpta. Si esset physicè præ-
determinans, everteret libertatis utrum. In statu na-
turæ lapsæ datur gratia purè sufficiens; hæc in recto
non differt intrinsecè ab efficaci. Efficacia gratiæ, sum-
pta pro infallibili, & infrustrabili illatione nostræ ope-
rationis habetur formaliter per entitatem auxilii ex se
indifferentis, existentis absolutè, & futuritionem bo-
ni usûs, sub ejus conditione.

DE GRATIA JUSTIFICANTE.

Ad remissionem peccati mortalis ex natura rei ne-
cessaria non est infusio gratiæ justificantis. Sola ejus
entitas physica, unita subjecto capaci vi suâ intrinsecè
præstare potest effectum formalem iusti, sancti, & amici
Dei, quin egeat beneficio extrinsecò divinæ voluntatis,
distincto ab illa qualitate, tanquam partiali causa for-
mali. Metaphysicè incompossibilis est in eodem subjecto
cum peccato mortali. Est unica & adæquata causa for-
malis nostræ justificationis.

DE MERITO.

Meritum non necessariò est in utilitatem præmian-
tis. Non postulat essentialiter statum viæ; respectu

præmii supernaturalis debet esse in entitate supernaturali. Major gratia, cæteris paribus dignificat ad majus præmium. Merita conditionatè futura non possunt causare præmium absolutè conferendum, nisi purificetur conditio. Prima gratia quoad substantiam non cadit sub meritum, Principium meriti non inclusum in merito, nec ad id essentialiter prærequisitum, potest cadere sub meritum.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS IN GENERE.

ESSentialis differentia virtutis Theologicæ à non Theologica in eo stat, quòd Deum, aut perfectionem aliquam divinam habeat pro objecto *quod & propter quod*. Non omnis virtus infusa est virtus Theologica. Virtutes infusæ, tum Theologicæ, tum morales, sunt causa physica suorum actuum, quos elicit justus, etiam in instanti urgentis præcepti; nec lædunt libertatem actûs, etsi gratia sanctificans præsupposita in operante sit essentialiter impossibilis cum offensa Dei, vel omissione libera actûs præcepti.

Virtutes infusæ augentur non suis tantùm, sed etiam alienis actibus; sed activitate solùm meritoria: repetitione autem actuum acquiritur habitus supernaturalis, etiam facilitans, qui amittitur amisso habitu infuso; & amitti potest illo non amisso. Virtutes infusæ non habent connexionem essentialem, aut ex natura rei, seu naturalem cum gratia; nec essentialem aut naturalem repugnantiam cum offensa Dei, & possunt habere motivum *ut quod* merè naturale, non *ut quo*.

DE FIDE.

Fides Divina, quæ est virtus Theologica pro materiali objecto habet omnem veritatem revelabilem à Deo; pro formali summam Dei revelantis Sapientiam & veracitatem. Implicat veritas à Deo scibilis, & ab intrinseco irrevelabilis, Revelatio virtualis, seu mediata rati-

tione objecti, aut merè apparens non sufficit ad assensum fidei divinæ. Objectum formale divinæ fidei non est aliquid adæquatè divinum; hinc revelatio passiva non est mera conditio.

Assensus divinæ fidei (quâ tendit in mysterium revelatum) ultimò, & unicè resolvitur in divinam auctoritatem & revelationem ut motivum *quod*, non utcunq̄ue; sed ut propositam supernaturali lumine suasio, quod est ejus motivum *quo*. Est certior quovis actu merè naturali certitudine metaphysicæ indefectibilitatis à vero: & compossibilis cum scientia ejusdem objecti; non tamen cum prudenti formidine, vel opinione.

Mysteria Fidei, proximè credenda, debent esse evidenter credibilia. Evidentia de credibilitate objecti non est evidentia de veritate illius. Ut singulare credatur propter revelationem universalem, evidentia de singulari contento sub universali, debet habere rationem signi de singulari. In sensu composito Divinæ illustrationis, suavisè proponentis, Deum loqui, falsum proponi non potest evidenter credibile.

Eodem imperio pio voluntatis quandoq̄ue creditur articulus verus, & falsus; sed non eodem lumine: si uterq̄ue articulus æqualiter proponatur ut revelatus, utriq̄ue debetur assensus, sed ille solùm supernaturalis est, qui præstatur vero. Deus nec infundere errorem per se, & ut causa specialis; nec patrare miraculum in confirmationem doctrinæ falsæ, stando in legibus præsentis providentiæ potest; secus est, absolutè, quoad miraculum.

DE SPE.

Spes Theologica pro objecto formali sibi vendicat indefectibilem Dei dispositionem bonam, à qua pendet consecutio rei speratæ. Ejus actus est desiderium expectativum. Revelatio absoluta, & assertoria ab homine credita, vel scientia homini infusa damnationis

futurae, non stat cum legibus praesentis providentiae; dari tamen potest absolute. Ea facta homo, si posset non credere, & non crederet, sperare suam salutem posset, & teneretur. Secus, si crederet, aut non posset non credere.

DE CHARITATE.

Habitus charitatis Theologicae principaliter fertur in Deum propter divinam bonitatem amatam, ut convenientem Deo. Habet motivum *ut quod* adaequate divinum: non potest elicere actus purae fugae: distinguitur realiter a gratia sanctificante; non influit physice in actum contritionis pro instanti justificationis: non deperditur ex natura rei, amissa per peccatum gratia. Est habitus physice infusus, & supernaturalis.

Actus dilectionis Dei super omnia, saltem graviter displicentia Deo, praecedat justificationem nostram extra Sacramentum, ut dispositio physica. Non meretur de condigno primam gratiam, aut gloriam. Est metaphysice impossibilis cum peccato gravi solum actuali. Potest dari supernaturalis dilectio Dei ex bonitate Dei naturaliter cognoscibili, sed amata, praelucente lumine supernaturali. Non justificat formaliter.

DE INCARNATIONE.

Substantia Incarnationis in eo stat, quod Verbum Divinum physice & reali unione conjunctam sibi habeat humanitatem, sic, ut in una Persona duae naturae, Divina scilicet & humana, vere & realiter subsistant. In Deo non datur ulla necessitas antecedens ad optimum extra Deum; unde unio hypostatica fuit Deo libera etiam moraliter; illique conveniens non tantum negative, sed etiam positive, convenientiam nimirum manifestante divinam bonitatem; & afferente illi dignitatem laudis ex electione imputabilis.

Gravitas offensae divinae, residentis in quolibet peccato gravi theologico, condignam satisfactionem tolli

non potest, nisi simpliciter infinitâ. Hujus infinitas puræ creaturæ impossibilem facit condignam, pro debito ex offensa nato solutionem. Unde simpliciter necessaria fuit Incarnationis existentia; non absolutè, sed ex suppositione, quòd tollendum esset peccatum viâ condignæ satisfactionis pro offensa Dei, vel viâ condigni meriti ad perfectam æqualitatem.

UNio hypostatica modaliter distinguitur ab extremis. Est corporea, supernaturalis intrinsecè, & substantialis entitativè. Est Verbo extrinseca subjectivè, intrinseca terminativè: immediatè, & formaliter facta, non in aliquo Dei prædicato absoluto, sed in relativo notionali, seu personalitate Verbi. Est ratione sui, simpliciter incompossibilis cum peccato, & potentia proxima peccandi. Non sanctificat *ut quod*.

CHristus defactò decretus est ut Redemptor formaliter, independenter à præscientia absoluta peccati. Decretum hoc de Christo quoad substantiam fuit absolutum, efficax, & determinatum; quoad circumstantias, & causas Christi productivas, disjunctivum. Defactò venit in remedium, non solùm originalis, sed etiam actualium peccatorum. Si Adam non peccasset, Verbum vi præsentis decreti, caro factum non esset.

VAlor operum Christi non modò satisfactivus, sed etiam meritorius est simpliciter infinitus non à re oblata, sed à dignitate Verbi. Hinc ejus opera ab intrinseco habuerunt non modò sufficientiam in actu primo ad extinguendum omne debitum peccato contractum; sed etiam superabundantiam; & si hominibus, per media à Deo statuta, pacto inito cum Christo, applicata sint, sine alia nova acceptatione extinguunt offensam Dei ab hominibus commissam. Si Christus defactò pro aliquo peccato non satisfecit ex stricta justitia, fuit solùm defectus materiæ.

SI loquamur de possibilitate, & impossibilitate intra terminos præsentis decreti, & providentiæ, Christus defactò meritis est suam unionem hypostaticam, quâ

ratione mereri potuit; & quâ ratione illam defactò meritus non est, mereri non potuit. Non potuit autem illam mereri per merita absolutè prævisa, etiam de potentia Dei absoluta secundùm conceptum essentialem, & primarium unioni hypostaticæ; potuit secundùm accidentalem.

Beatissima Virgo Deipara non tantùm ab ipsa labe originali: sed etiam à debito proximo illam incurrendi, ex prævisis Filii sui meritis præservata fuit. Neq; propterea à vero, & propriè dicto Redemptionis beneficio per Filii sui mortem consummato, exclusa est. Ex prævisis Christi meritis Theologicè, & propriè acceptis habet, quòd præ cæteris electa sit in Matrem Dei. Fuit vera causa instrumentalis effectiva unionis hypostaticæ.

Natura assumpta à Verbo fuit simpliciter impeccabilis, tam in sensu composito, quàm diviso unionis; non potuit habere unionem hypostaticam dependentem à libera omissione peccati pro eodem instanti. Fuit sancta sanctitate non solum increata, & substantiali, sed etiam creatâ, & accidentali. Illa fuit simpliciter infinita in linea Sanctitatis participatæ; hæc simpliciter finita, in gradu tamen condecente Filium Dei.

Certum est ex fide, Christum obivisse mortem crucis ex obedientia. Hoc autem salvari nequit, quin Christus fuerit capax veri, & propriè dicti præcepti. Defacto habuit præceptum mortis rigorosum, & in conscientia obligans. Hoc non obstante, impeccabilitas Christi cum libertate mortis præceptæ rectè conciliatur, si absoluta existentia præcepti dependeat à libera mortis acceptatione, prævisa per scientiam mediam sub conditione futuræ acceptationis, in talibus circumstantiis, esto super illa nullum extaret præceptum.

Sicut in Christo fuit duplex natura; ita etiam duplex fuit intellectus, increatus scilicet, & creatus. Hunc triplex adornabat scientia, beata, infusa, & acquisita. Per beatam vidit Deum, non comprehendit; per infusam cognovit res naturales, & supernaturales; adeoque

que ipsam etiam unionem hypostaticam. Per scientiam
acquisitam cognovit objecta insensata solum ad instar
sensibilium, & per species alienas. Non fuit in Christo
ignorantia pravæ dispositionis.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

Sacramentum in genere, sumptâ significatione vo-
cis Theologicæ, est sensibile & infallibile signum gra-
tiæ, significans ex placito Dei, & usu suo conferens san-
ctitatem proportionatam statui Ecclesiæ sibi præsentis.
Omnia Sacramenta novæ legis, prout defacto instituta,
intrinsecè constant rebus, verbis, & intentione Ministri.
Hæc esse potest conditionata, sub conditione de præ-
terito, vel præsentis, subsistente, quantumvis disparata,
& ignota.

Antiqua Sacramenta non erant signa causativa gra-
tiæ, sed nova. Horum causalitas non est physica,
sed moralis. Suscepta cum obice reviviscunt eo sublato,
exceptâ, pœnitentiâ & Eucharistiâ. Inæqualiter dispo-
sitis, cæteris paribus, inæquales conferunt gratias, ex o-
pere operato. Sacramenta vivorum, bonâ fide suscepta,
per accidens causant primam gratiam. Gratia Sacra-
mentalis à non Sacramentali differt solum extrinsecè.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ.

Sacramentum Eucharistiæ, quæ est Sacramentum tan-
tùm, intrinsecè constat speciebus, & formâ verbali:
quæ est res, & Sacramentum, etiam corpore, & sanguine
Christi. Non constituitur intrinsecè per actionem con-
versivam; nec per unionem physicam (quæ insit spe-
ciebus) terminatam ad corpus, & sanguinem Christi:
sed per unionem Sacramentalem, sitam in intima, &
inseparabili præsentialitate corporis & sanguinis Chri-
sti cum speciebus juxta divinam institutionem.

Forma consecrationis, salvatur in his, aut æquivalen-
tibus verbis: *hoc est corpus meum, hic est calix sanguinis
mei.* Dicitur non solum historicè, sed etiam enuncia-
ti-

tivè. Verificatur ultimo instanti prolationis verborum. Vi Verborum formaliter ea tantum ponuntur in consecratione, quæ necessaria sunt ad veritatem formæ. In consecratione calicis, ex præcepto Ecclesiæ, vino miscendum est modicum aquæ. Hæc cum vino immediatè transit in sanguinè.

DE VIRTUTE POENITENTIÆ.

Possibilis est habitus, qui ut finem amet bonum deletionis peccati, repertum, in quolibet actu honestè detestante peccatum præteritum, nondum deletum. Talis habitus est Virtus poenitentiae specialis; & defacto datur. Est habitus purè emendativus peccati; & merè reflexivus. Non est ex conceptu suo supernaturalis. Datur tamen defacto habitus poenitentiae specialis, infusus & supernaturalis: cujus actus justificationem præcedit solum ut dispositio moralis; & physicè causatur à suo habitu.

Non omnis actus poenitentiae specialis est indivisibilis amor, & odium formaliter: hinc potest habere actus puræ fugæ. Poenitentia naturalis, & supernaturalis non necessariò differunt motivo formali *ut quod*. Remissio peccati fieri potest absolutè sine omni actu hominis. Non potest idem peccatum deleri sæpiùs & successivè, deletionè actuali, & adæquatâ. Merita per peccatum mortificata, per subsequentem poenitentiam reviviscunt, cum tota gratia præexistente.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

Sacramentum poenitentiae est Sacramentum reconciliationis cum Deo post lapsum, in actibus poenitentis, & absolutione Sacerdotis per modum judicii consistens. Actus poenitentis, ad valorem Sacramenti, quasi materia requisiti, sunt contritio, vel perfecta vel imperfecta, & confessio: forma verò, hæc aut æquivalentia verba Sacerdotis: *Absolvo te*. Absolutio, absenti data, invalida est. Sa-

Sacramentum pœnitentiæ, lapsis post Baptismum, in peccatum grave Theologicum, vel in re, vel in voto necessarium est, necessitate medii. Non datur Sacramentum pœnitentiæ validum, & informe defectu doloris. Si dolor sit ex motivo universali, sufficit propositum implicitum. Omnia, & sola lethalia, quæ sunt in conscientia hominis baptizati, sunt materia necessaria hujus Sacramenti: non autem dubia: vel circumstantiæ solùm aggravantes.

O. A. M. D. G.

